

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЗУБРИЦЬКИЙ ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 347.965.6

ДИСЕРТАЦІЯ
ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРОЦЕДУРИ ПРИТЯГНЕННЯ
АДВОКАТА ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Спеціальність 081 – Право
Галузь знань 08 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О.О. Зубрицький

Науковий керівник
КУБАЄНКО Андрій Володимирович
кандидат юридичних наук, доцент

АНОТАЦІЯ

Зубрицький О. О. Правові та організаційні засади процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право (галузь знань 08 – Право). – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2026.

Ефективність діяльності адвокатури як інституту громадянського суспільства безпосередньо залежить від наявності дієвого механізму дисциплінарної відповідальності, покликаного забезпечити дотримання стандартів адвокатської етики, професійної доброчесності та підтримання довіри до адвокатської професії. Виконання зазначеної функції є можливим лише за наявності чітко врегульованої процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, що ґрунтується на нормах матеріального права, процесуальних механізмах, функціональних та організаційних засадах діяльності органів адвокатського самоврядування.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню правових та організаційних засад процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності як системно організованого правового інституту, спрямованого на забезпечення професійної доброчесності адвокатської діяльності за умови дотримання принципу інституційної незалежності адвокатури.

У національній правовій доктрині наразі відсутня цілісна концепція процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності з урахуванням сучасних викликів, національних правових реалій і європейських стандартів, що зумовлює потребу у системному науковому осмисленні чинної дисциплінарної моделі, виявленні її проблемних аспектів та визначенні напрямів подальшого вдосконалення.

Уперше сформульовано поняття процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності як особливої юрисдикційної діяльності органів адвокатського самоврядування, що здійснюється у спеціально встановленій процесуальній формі, реалізується відповідно до закону та спрямована на забезпечення інституційної незалежності адвокатури.

Запропоновано авторське визначення дисциплінарної відповідальності адвоката як виду юридичної відповідальності професійного характеру, що полягає у застосуванні до адвоката дисциплінарних заходів у разі вчинення ним дисциплінарного проступку, реалізується у спеціальній позасудовій процедурі органами адвокатського самоврядування та спрямована на забезпечення професійної доброчесності адвоката, належної якості правничої допомоги й підтримання авторитету адвокатури.

Обґрунтовано систему ознак дисциплінарної відповідальності адвоката, до яких віднесено: спеціальний суб'єктний склад; професійно-етичну обумовленість; позасудовий порядок реалізації органами адвокатського самоврядування; корпоративно-публічний характер; можливість настання негативних наслідків для професійної репутації адвоката; гарантійно-захисну функцію дисциплінарної відповідальності; а також нормативну невизначеність підстав дисциплінарної відповідальності адвоката як системну проблему правового регулювання.

Доведено, що процедура притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності має багаторівневу структуру, у межах якої матеріально-правові, процесуальні, функціональні та організаційні елементи перебувають у системному взаємозв'язку та визначають специфіку дисциплінарної відповідальності адвоката як самостійного міжгалузевого правового інституту.

Теоретико-правові основи процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності розроблено на підставі комплексного аналізу принципів, процесуальних гарантій та суб'єктного складу дисциплінарного провадження. Встановлено, що принципи дисциплінарної

процедури формуються на перетині загальної теорії юридичної відповідальності, доктрини процесуального права та концепції самоврядної організації адвокатської професії.

Запропоновано науково обґрунтовану класифікацію принципів процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, яка ґрунтується на комплексному критерії, що поєднує рівень узагальненості принципів у системі права, їх функціональне призначення у дисциплінарному провадженні та ступінь зв'язку з особливим правовим статусом адвоката. На цій підставі розмежовано: загальноправові принципи (верховенство права, законність, правова визначеність, справедливість); міжгалузеві процесуальні принципи (змагальність, презумпція невинуватості, рівність сторін, пропорційність, неупередженість); спеціальні принципи дисциплінарного провадження (незалежність адвоката, недопустимість тиску за правову позицію, автономія адвокатського самоврядування).

Доведено, що принципи процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності у сукупності складають структурно впорядковану систему правових орієнтирів, у межах якої кожна група принципів виконує самостійну функцію: загальноправові засади визначають ціннісний фундамент провадження, міжгалузеві – його процесуальну форму, а спеціальні – унікальну професійну специфіку. Порухення будь-якого з цих рівнів здатне трансформувати дисциплінарне провадження у засіб тиску на адвоката, що є несумісним із принципом незалежності адвокатської діяльності.

Здійснено комплексний аналіз процесуальних гарантій процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Їх класифіковано на: гарантії правової визначеності; гарантії процесуальної справедливості (право бути вислуханим, право на подання доказів і пояснень); гарантії права на захист; гарантії неупередженості дисциплінарного органу; гарантії перегляду дисциплінарних рішень. Обґрунтовано, що зазначені гарантії є не

допоміжними елементами процедури, а її структуроутворюючим компонентом.

Досліджено суб'єктний склад учасників процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності та правовий статус кожного учасника. Застосовано функціональний підхід, відповідно до якого учасників процедури розмежовано на: суб'єктів, уповноважених на здійснення дисциплінарного провадження (КДКА та їх дисциплінарні палати); адвоката як суб'єкта притягнення до відповідальності; ініціаторів дисциплінарного провадження; інших учасників, які сприяють з'ясуванню обставин справи; суб'єктів перегляду та контролю законності дисциплінарних рішень.

Встановлено, що правовий статус кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури поєднує корпоративний характер організації з юрисдикційною природою діяльності. Розкрито правову природу Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури як квазісудового органу, що виконує функцію уніфікації дисциплінарної практики, формування єдиних підходів до кваліфікації дисциплінарних проступків і забезпечення системної узгодженості дисциплінарних рішень. Обґрунтовано недоцільність запровадження єдиного дисциплінарного органу для адвокатів, суддів і прокурорів з огляду на принципову відмінність самоврядної природи адвокатури від публічно-службових правовідносин.

Досліджено роль судів як суб'єктів контролю законності дисциплінарних рішень. Встановлено, що судовий контроль у процедурі притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності виконує три ключові функції: гарантійну, правовідновлювальну та системоутворюючу. Предметом судового контролю є відповідність рішень органів адвокатського самоврядування вимогам законності, дотримання процесуальних гарантій та принципу пропорційності.

Проаналізовано нормативно-правове регулювання процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності як багаторівневу систему, що охоплює конституційні положення, міжнародно-правові

стандарти, спеціальне законодавство та корпоративні акти органів адвокатського самоврядування.

Особливу увагу приділено Положенню про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката як ключовому корпоративному акту процесуальної дії. Виявлено системну суперечність між нормами Закону, що гарантують кожному безумовне право на звернення зі скаргою, та корпоративними актами Ради адвокатів України, які встановлюють фінансові умови розгляду дисциплінарних заяв. На підставі аналізу практики Верховного Суду обґрунтовано, що встановлення плати за організаційно-технічне забезпечення розгляду скарг потенційно обмежує доступ до дисциплінарної процедури і потребує законодавчого врегулювання.

Охарактеризовано міжнародно-правові стандарти реалізації процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, зокрема положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката від 12 березня 2025 року, Основних принципів ООН, що стосуються ролі юристів (1990), Рекомендації № R (2000) 21 Комітету Міністрів Ради Європи, а також практики Європейського суду з прав людини. Встановлено, що міжнародні стандарти формують систему обов'язкових процесуальних гарантій, яким має відповідати будь-яка модель дисциплінарного провадження в державах-членах Ради Європи. Здійснено оцінку відповідності чинної процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності в Україні положенням статті 8 Конвенції про захист професії адвоката в частині гарантій незалежності адвоката та меж допустимого дисциплінарного втручання.

Обґрунтовано стадійність процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності як цілісного багаторівневого юридичного процесу, що охоплює взаємопов'язані стадії: ініціювання дисциплінарного реагування, перевірки відомостей про можливий дисциплінарний проступок,

порушення дисциплінарної справи, її розгляду, ухвалення рішення, а також перегляду (оскарження) прийнятого рішення.

Запропоновано системний підхід до організаційного забезпечення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності як цілісної системи інституційних, інформаційних, процедурних і ресурсних механізмів, спрямованих на забезпечення ефективності, своєчасності, прозорості та передбачуваності діяльності органів адвокатського самоврядування. Обґрунтовано доцільність запровадження реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів як самостійного елементу організаційного забезпечення відповідної процедури.

Теоретично обґрунтовано інститут спрощеного дисциплінарного провадження щодо адвоката як самостійну процесуальну форму реалізації дисциплінарної відповідальності. Виокремлено його моделі: модель дисциплінарного реагування на малозначні проступки, модель спрощеного провадження за згодою або визнанням адвокатом факту дисциплінарного порушення, а також реєстрово-моніторингова модель дисциплінарного реагування.

Обґрунтовано необхідність нормативного розмежування дисциплінарних проступків адвоката за ступенем тяжкості та характером наслідків як передумови впровадження диференційованих процесуальних форм дисциплінарного реагування. Доведено доцільність диференціації стандартів доказування у дисциплінарних провадженнях залежно від характеру проступку: у спрощеному провадженні – стандарт очевидності та достатності доказів; у загальному – підвищений стандарт усунення обґрунтованих сумнівів.

Здійснено порівняльно-правовий аналіз процедур притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності у Великобританії, Франції, Німеччині та інших зарубіжних країнах, визначено можливості адаптації позитивного іноземного досвіду в Україні.

Запропоновано законодавче закріплення інституту спрощеного дисциплінарного провадження шляхом доповнення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» окремою нормою, яка визначає підстави, межі застосування та базові процесуальні гарантії спрощеної дисциплінарної процедури.

Наукова концепція правових та організаційних засад процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, сформульована у результаті проведеного дослідження, може стати основою для вдосконалення законодавства та має практичне значення, оскільки авторські пропозиції спрямовані на підвищення ефективності, прозорості та відповідності дисциплінарної процедури принципам справедливого процесу і незалежності адвокатської діяльності.

Ключові слова: адвокат, адвокатура, дисциплінарна відповідальність, дисциплінарне провадження, кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури, дисциплінарне стягнення, дисциплінарний проступок, адвокатська етика, правила адвокатської етики, адвокатська діяльність, адвокатська таємниця, дисциплінарне провадження, гонорар успіху, Конвенція про захист професії адвоката, воєнний стан.

SUMMARY

Zubrytskyi O. O. Legal and organizational foundations of the procedure for bringing a lawyer to disciplinary liability. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for obtaining the Doctor of Philosophy degree in specialty 081 - Law (field of knowledge 08 – Law). – National University “Odesa Law Academy”, Odesa, 2026.

The effectiveness of the legal profession as an institution of civil society depends directly on the existence of a functional disciplinary liability mechanism designed to uphold standards of legal ethics, professional integrity, and public confidence in the legal profession. The fulfilment of this function is possible only where there exists a clearly regulated procedure for bringing a lawyer to disciplinary liability, grounded in substantive law, procedural mechanisms, and the functional and organisational principles governing the activity of bar self-governing bodies.

The dissertation is devoted to a comprehensive examination of the legal and organisational foundations of the procedure for bringing a lawyer to disciplinary liability as a systemically organised legal institution aimed at ensuring the professional integrity of legal practice while observing the principle of the institutional independence of the Bar.

Ukrainian legal doctrine currently lacks a coherent conceptual framework for the procedure for bringing a lawyer to disciplinary liability that adequately accounts for contemporary challenges, national legal realities, and European standards. This gap necessitates systematic scholarly reflection on the existing disciplinary model, identification of its problematic aspects, and determination of directions for further improvement.

For the first time, the concept of the procedure for bringing a lawyer to disciplinary liability has been formulated as a special jurisdictional activity of bar self-governing bodies, carried out in a specifically established procedural form,

implemented in accordance with the law, and aimed at ensuring the institutional independence of the Bar.

An original definition of the disciplinary liability of a lawyer is proposed as a form of professional legal liability consisting in the application of disciplinary measures to a lawyer upon the commission of a disciplinary offence, implemented through a special extrajudicial procedure by bar self-governing bodies, and directed at ensuring the professional integrity of the lawyer, the appropriate quality of legal assistance, and the maintenance of the authority of the legal profession.

A system of distinguishing features of the disciplinary liability of a lawyer is substantiated, comprising: a special subject composition; professional-ethical conditionality; extrajudicial implementation by bar self-governing bodies; a corporate-public character; the possibility of adverse consequences for the lawyer's professional reputation; the guarantee-and-protective function of disciplinary liability; and normative indeterminacy of the grounds for disciplinary liability as a systemic problem of legal regulation.

It is demonstrated that the procedure for bringing a lawyer to disciplinary liability has a multi-level structure within which substantive, procedural, functional, and organisational elements are in systemic interrelation and determine the specific character of the disciplinary liability of a lawyer as an independent inter-branch legal institution.

The theoretical and legal foundations of the procedure for bringing a lawyer to disciplinary liability have been developed on the basis of a comprehensive analysis of the principles, procedural guarantees, and subject composition of disciplinary proceedings. It is established that the principles of disciplinary procedure are formed at the intersection of the general theory of legal liability, the doctrine of procedural law, and the concept of self-governing organisation of the legal profession.

A scientifically grounded classification of the principles of the procedure for bringing a lawyer to disciplinary liability is proposed, based on a complex criterion combining the level of generalisation of principles within the legal system, their

functional purpose in disciplinary proceedings, and the degree of connection with the special legal status of a lawyer. On this basis, the following are distinguished: general legal principles (rule of law, legality, legal certainty, justice); inter-branch procedural principles (adversarial process, presumption of innocence, equality of parties, proportionality, impartiality); and special principles of disciplinary proceedings (independence of the lawyer, inadmissibility of pressure based on a legal position, autonomy of bar self-governance).

It is demonstrated that the principles of the procedure for bringing a lawyer to disciplinary liability together constitute a structurally ordered system of legal guidelines within which each group of principles fulfils an independent function: general legal principles define the value foundation of the proceedings, inter-branch principles determine its procedural form, and special principles reflect its unique professional character. A breach of any of these levels is capable of transforming disciplinary proceedings into an instrument of pressure upon a lawyer, which is incompatible with the principle of the independence of legal practice.

A comprehensive analysis of the procedural guarantees of the procedure for bringing a lawyer to disciplinary liability has been carried out. These guarantees are classified as: guarantees of legal certainty; guarantees of procedural fairness (the right to be heard, the right to submit evidence and explanations); guarantees of the right to defence; guarantees of the impartiality of the disciplinary body; and guarantees of review of disciplinary decisions. It is argued that these guarantees are not auxiliary elements of the procedure but its structurally constitutive component.

The subject composition of participants in the procedure for bringing a lawyer to disciplinary liability and the legal status of each participant have been examined. A functional approach is applied, according to which participants are distinguished as: subjects authorised to conduct disciplinary proceedings (Qualification and Disciplinary Commissions of the Bar and their disciplinary chambers); the lawyer as the subject of liability; initiators of disciplinary proceedings; other participants who assist in establishing the circumstances of the

case; and subjects of review and oversight of the lawfulness of disciplinary decisions.

It is established that the legal status of the Qualification and Disciplinary Commissions of the Bar combines the corporate character of its organisation with the jurisdictional nature of its activity. The legal nature of the Higher Qualification and Disciplinary Commission of the Bar is revealed as a quasi-judicial body performing the function of unifying disciplinary practice, forming unified approaches to the classification of disciplinary offences, and ensuring systemic consistency of disciplinary decisions. The inexpediency of establishing a single disciplinary body for lawyers, judges, and prosecutors is substantiated, given the fundamental distinction between the self-governing nature of the Bar and public-service legal relations.

The role of courts as subjects of oversight of the lawfulness of disciplinary decisions has been examined. It is established that judicial oversight in the procedure for bringing a lawyer to disciplinary liability performs three key functions: a guarantee function, a rights-restoration function, and a system-forming function. The subject of judicial oversight is the conformity of decisions of bar self-governing bodies with the requirements of lawfulness, observance of procedural guarantees, and the principle of proportionality.

The normative and legal regulation of the procedure for bringing a lawyer to disciplinary liability has been analysed as a multi-level system encompassing constitutional provisions, international legal standards, special legislation, and corporate acts of bar self-governing bodies.

Particular attention is paid to the Regulations on the Procedure for Acceptance and Consideration of Complaints Concerning Improper Conduct of a Lawyer as the key corporate act of procedural significance. A systemic contradiction has been identified between the provisions of the Law guaranteeing every person an unconditional right to file a complaint, and the corporate acts of the Bar Council of Ukraine establishing financial conditions for the consideration of disciplinary applications. On the basis of an analysis of the Supreme Court's

practice, it is argued that imposing fees for organisational and technical support in the processing of complaints potentially restricts access to the disciplinary procedure and requires legislative regulation.

The international legal standards governing the procedure for bringing a lawyer to disciplinary liability have been characterised, including the provisions of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the Council of Europe Convention on the Profession of Lawyer of 12 March 2025, the UN Basic Principles on the Role of Lawyers (1990), Recommendation No. R (2000) 21 of the Committee of Ministers of the Council of Europe, as well as the case law of the European Court of Human Rights. It is established that international standards form a system of mandatory procedural guarantees with which any model of disciplinary proceedings in Council of Europe member states must comply. An assessment has been made of the conformity of the current procedure for bringing a lawyer to disciplinary liability in Ukraine with the provisions of Article 8 of the Convention on the Profession of Lawyer with regard to guarantees of the lawyer's independence and the limits of permissible disciplinary intervention.

The staged character of the procedure for bringing a lawyer to disciplinary liability has been substantiated as a coherent multi-level legal process comprising the following interrelated stages: initiation of disciplinary response, verification of information concerning a possible disciplinary offence, commencement of a disciplinary case, its examination, adoption of a decision, and review (appeal) of the decision taken.

A systemic approach to the organisational support of the procedure for bringing a lawyer to disciplinary liability has been proposed as an integral system of institutional, informational, procedural, and resource mechanisms directed at ensuring the effectiveness, timeliness, transparency, and predictability of the activity of bar self-governing bodies. The expediency of establishing a register of disciplinary proceedings concerning lawyers as an independent element of the organisational support of the relevant procedure has been substantiated.

The institution of simplified disciplinary proceedings against a lawyer has been theoretically grounded as an independent procedural form for the implementation of disciplinary liability. The following models have been distinguished: the model of disciplinary response to minor offences; the model of simplified proceedings based on the lawyer's consent to or acknowledgement of the disciplinary violation; and the registry-and-monitoring model of disciplinary response.

The necessity of normative differentiation of disciplinary offences by a lawyer according to the degree of gravity and nature of consequences has been substantiated as a prerequisite for the introduction of differentiated procedural forms of disciplinary response. The expediency of differentiating standards of proof in disciplinary proceedings depending on the character of the offence has been demonstrated: in simplified proceedings — the standard of apparent and sufficient evidence; in general proceedings — an elevated standard of elimination of reasonable doubt.

A comparative legal analysis of procedures for bringing lawyers to disciplinary liability in the United Kingdom, France, Germany, and other foreign jurisdictions has been conducted, and the possibilities for adapting positive foreign experience in Ukraine have been identified.

Legislative consolidation of the institution of simplified disciplinary proceedings is proposed through the addition to the Law of Ukraine “On the Bar and Legal Practice” of a separate provision defining the grounds, limits of application, and basic procedural guarantees of the simplified disciplinary procedure.

The scholarly concept of the legal and organisational foundations of the procedure for bringing a lawyer to disciplinary liability, developed as a result of this research, may serve as a basis for improving legislation and has practical significance, as the author's proposals are aimed at enhancing the effectiveness, transparency, and conformity of the disciplinary procedure with the principles of fair process and the independence of legal practice.

Keywords: advocate, bar association, disciplinary liability, disciplinary proceedings, qualification and disciplinary commission of the bar, disciplinary sanction, disciplinary misconduct, legal ethics, rules of legal ethics, advocacy activities, attorney-client privilege, disciplinary proceedings, contingency fee, Convention on the Protection of the Legal Profession, martial law.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Зубрицький О.О. Запровадження реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів: проблеми та перспективи. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2024. № 4, Том 35 (74). С.105-110. URL: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.4/18>
2. Зубрицький О.О. Спрощене дисциплінарне провадження щодо адвокатів: досягнення рівноваги між оперативністю і результативністю. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. № 4. С.319-325. URL: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.4.53>
3. Зубрицький О.О. Інститут дисциплінарної відповідальності адвокатів у світовій практиці: проблеми та тенденції розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія “Право”*. 2025. Випуск 90. Ч.5. С. 22-28. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.5.3>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Зубрицький О.О. Заходи дисциплінарного впливу до адвоката: історичний аспект. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 11 листопада 2022 р.)* / редкол.: Н. М. Бакаянова (гол.) ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2022. С. 237-240
2. Зубрицький О.О. Реєстр дисциплінарних проваджень щодо адвокатів: погляд на проблему. *Наукова та педагогічна спадщина професора Ю. Є. Полянського: зб. мат. круглого столу (Одеса, 17 лютого 2023 р.)* / відп. ред. проф. Н. М. Бакаянова ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2023. С. 123-125.
3. Зубрицький О.О. Проблемні питання запровадження функціонування реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів.

Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. Т. 2. С. 151-154.

4. Зубрицький О.О. Спрощене дисциплінарне провадження щодо адвоката: шлях до ефективності. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє* : матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса, 10 листопада 2023 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (гол.) ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса:, 2023. С. 311-313.

5. Зубрицький О.О. Зарубіжний досвід реалізації процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів: матеріали* Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня 2024 р). за заг. ред. С.В. Ківалова. Одеса, Фенікс. 2024. С.283-285.

6. Зубрицький О.О. Особливості процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності: досвід окремих країн. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє* : матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса, 8 листопада 2024 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (гол.) ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса:, 2024. С. 811-814.

7. Зубрицький О.О. Зміни у дисциплінарному провадженні: досвід ВКДКА. *Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час: матеріали* Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 16 травня 2025 р). за заг. ред. С.В. Ківалова. Одеса, Фенікс. 2025. С. 372-375.

8. Зубрицький О. О. Критерії поважності причин та практика ВКДКА у дисциплінарних провадженнях щодо неявки адвокатів у судові засідання. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє* : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 7 листопада 2025 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (гол.) ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса, 2025. С. 358-361.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТА	20
1.1. Поняття, сутність та ознаки дисциплінарної відповідальності адвоката як різновиду юридичної відповідальності.....	20
1.2. Теоретико-правові основи процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності: принципи, гарантії, суб'єкти та їх правовий статус	39
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ПРИТЯГНЕННЯ АДВОКАТА ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	83
2.1. Нормативно-правове регулювання процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за законодавством України.....	83
2.2. Стадії процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності	110
2.3. Організаційне забезпечення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.....	153
РОЗДІЛ 3. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОЦЕДУРИ ПРИТЯГНЕННЯ АДВОКАТІВ ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	174
3.1. Порівняльно-правовий аналіз процедури притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності в зарубіжних країнах і можливості її адаптації в Україні	174
3.2. Інститут спрощеного дисциплінарного провадження та шляхи вдосконалення процедури притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності	187
ВИСНОВКИ.....	212
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	219
ДОДАТКИ	247

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВКДКА – Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

ЄРАУ – Єдиний реєстр адвокатів України

КДКА – кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури

НААУ – Національна асоціація адвокатів України

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ПАЕ – Правила адвокатської етики

п. – пункт

РАУ – Рада адвокатів України

рр. – роки

ст. – стаття

ч. – частина

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Адвокатура як недержавний самоврядний інститут громадянського суспільства відіграє ключову роль у забезпеченні права на професійну правничу допомогу, реалізації принципу верховенства права та належному функціонуванні системи правосуддя. Ефективність виконання адвокатами своїх професійних обов'язків безпосередньо пов'язана з наявністю дієвого механізму дисциплінарної відповідальності, покликаною забезпечити дотримання стандартів адвокатської етики, професійної доброчесності та підтримання довіри до адвокатської професії.

Процедура притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності ґрунтується на нормах матеріального права, процесуальних механізмах, функціональних та організаційних засадах діяльності органів адвокатського самоврядування. Її правова природа зумовлюється необхідністю одночасного досягнення двох взаємопов'язаних цілей: забезпечення ефективного реагування на порушення професійних стандартів адвокатської діяльності та гарантування належного рівня процесуального захисту адвоката як суб'єкта дисциплінарного провадження. Саме баланс між цими складовими визначає легітимність процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності та її відповідність принципам справедливого процесу.

У сучасних умовах розвитку адвокатури в Україні, що характеризуються зростанням кількості адвокатів, ускладненням форм професійної комунікації, активною цифровізацією правовідносин, а також функціонуванням правової системи в умовах воєнного стану, питання правових та організаційних засад процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності набуває особливої актуальності. Це зумовлює необхідність комплексного наукового осмислення чинної моделі дисциплінарної процедури, виявлення її проблемних аспектів та визначення напрямів подальшого вдосконалення з урахуванням сучасних викликів,

національних правових реалій і європейських стандартів здійснення дисциплінарних проваджень у межах професійного самоврядування.

Особливої актуальності дослідження набуває у зв'язку з новітніми європейськими та національними правовими трансформаціями у сфері адвокатури. Важливим етапом розвитку міжнародних стандартів стало ухвалення 12 березня 2025 року Радою Європи Конвенції про захист професії адвоката, яка вперше на міжнародному рівні комплексно врегулювала гарантії адвокатської діяльності, зокрема у сфері дисциплінарної відповідальності. Положення статті 8 цієї Конвенції встановлюють обов'язкові вимоги до дисциплінарних проваджень щодо адвокатів як елементу забезпечення їх професійної незалежності та справедливого процесу.

Додаткового значення дослідження набуває у контексті підписання Україною зазначеної Конвенції 9 березня 2026 року, що зумовлює необхідність адаптації національної моделі дисциплінарної відповідальності адвокатів до європейських стандартів.

Водночас у Дорожній карті з питань верховенства права, затвердженій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 року № 475, серед ключових завдань визначено реформування органів адвокатського самоврядування, зокрема шляхом запровадження прозорих та ефективних дисциплінарних процедур (із визначенням строку реалізації до IV кварталу 2026 року). З метою реалізації зазначених завдань рішенням Ради адвокатів України від 12 грудня 2025 року № 125 створено робочу групу з виконання Дорожньої карти, а постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2026 року № 42 – робочу групу з питань удосконалення законодавства у сфері адвокатури та адвокатської діяльності, діяльність яких спрямована, зокрема, й на вдосконалення дисциплінарного провадження щодо адвокатів.

Таким чином, дослідження правових та організаційних засад процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності має не лише

теоретичне, а й безпосереднє практичне значення в умовах триваючого реформування адвокатури відповідно до європейських стандартів.

Актуальність дослідження також зумовлюється, по-перше, значним практичним навантаженням на органи адвокатського самоврядування та систематичністю надходження дисциплінарних звернень. За інформацією Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, лише під час одного із засідань у січні 2026 року було розглянуто десятки дисциплінарних матеріалів і скарг, зокрема повідомлялося про 89 скарг, що наочно свідчить про інтенсивність дисциплінарної практики та об'єктивну потребу у чітких, передбачуваних і процедурно врегульованих процедурах притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності [29].

По-друге, актуальність теми посилюється необхідністю забезпечення єдності дисциплінарної практики між регіональними кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями адвокатури. Наявні відмінності у підходах до оцінки доказів, визначення меж дискреції дисциплінарних палат, мотивування рішень, дотримання строків дисциплінарного провадження та застосування дисциплінарних стягнень безпосередньо впливають на передбачуваність результатів розгляду дисциплінарних справ і рівень довіри до інституту адвокатського самоврядування загалом.

По-третє, актуальність дослідження зумовлена недостатнім рівнем нормативної визначеності окремих процесуальних аспектів дисциплінарної відповідальності адвокатів, зокрема стандартів доказування, критеріїв пропорційності дисциплінарних стягнень, меж застосування спрощених процедур та обсягу процесуальних гарантій адвоката. В умовах, коли дисциплінарні рішення можуть істотно впливати на професійний статус адвоката та можливість здійснення ним адвокатської діяльності, такі прогалини набувають особливої значущості й потребують ґрунтового доктринального аналізу.

По-четверте, важливим чинником актуальності є організаційно-інформаційний вимір процедури притягнення адвоката до дисциплінарної

відповідальності, зокрема питання прозорості діяльності дисциплінарних палат, публічності статистичних даних, цифровізації дисциплінарних процесів, функціонування електронних реєстрів дисциплінарних рішень і забезпечення доступу до інформації про дисциплінарну практику. Відсутність уніфікованих підходів до оприлюднення статистичної інформації на рівні регіональних КДКА ускладнює аналітичне осмислення дисциплінарної практики та знижує рівень інституційної відкритості адвокатури.

У сукупності зазначені обставини зумовлюють високу наукову та практичну значущість дослідження правових та організаційних засад процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, а також актуальність розроблення системних пропозицій, спрямованих на вдосконалення чинної дисциплінарної моделі з урахуванням принципів справедливого процесу, незалежності адвокатської діяльності та ефективності дисциплінарного контролю.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана відповідно до плану наукової діяльності кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія»: «Шляхи вдосконалення організації та діяльності судової влади, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури» на 2021–2025 роки як складова плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя України у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021–2025 роки (державний реєстраційний номер 0122U000266) та плану наукової діяльності кафедри «Судова влада, прокуратура, органи правопорядку та адвокатура в період трансформацій в цифрову еру» на 2026–2030 роки як складова плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія», «Соціально-політична стабільність в період воєнних та поствоєнних трансформацій: правові,

економічні, гуманітарні, інноваційно-технічні можливості в цифрову еру» (державний реєстраційний номер 0126U000107).

Тема затверджена на засіданні Вченої ради Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол №1 від 7 вересня 2022 р.).

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає у тому, щоб на підставі узагальнення наукових концепцій, комплексного аналізу нормативно-правової бази, сформулювати науково обґрунтовані висновки, теоретичні положення і практичні рекомендації, спрямовані на вдосконалення правового регулювання та організаційного забезпечення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності з метою підвищення її ефективності, прозорості та відповідності принципам справедливого процесу і незалежності адвокатської діяльності.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі *завдання*:

- розкрити поняття, сутність та ознаки дисциплінарної відповідальності адвоката як різновиду юридичної відповідальності;
- проаналізувати теоретико-правові основи процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, зокрема принципи, процесуальні гарантії, коло суб'єктів дисциплінарного провадження та їх правовий статус;
- охарактеризувати нормативно-правове регулювання процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за законодавством України та оцінити її відповідність положенням Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката;
- визначити та окреслити стадії процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, розкрити їх зміст, функціональне призначення та процесуальні особливості;
- осмислити організаційне забезпечення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, зокрема діяльність органів адвокатського самоврядування, інформаційні та управлінські аспекти дисциплінарного провадження;

- здійснити порівняльно-правовий аналіз процедури притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності в зарубіжних країнах та оцінити можливості адаптації відповідного досвіду в Україні;
- обґрунтувати підхід до інституту спрощеного дисциплінарного провадження та визначити шляхи вдосконалення процедури притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності з урахуванням принципів пропорційності, справедливого процесу та незалежності адвокатської діяльності.

Об'єктом дослідження є суспільні правовідносини, що виникають у процедурі притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

Предметом дослідження є правові та організаційні засади процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

Методи дослідження. Методи дослідження обрано з урахуванням особливостей предмета та об'єкта дослідження, а також комплексного характеру проблематики правових і організаційних засад процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Методологічну основу дисертації становить сукупність загальнофілософських, загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання, застосування яких забезпечило всебічність, об'єктивність і наукову обґрунтованість отриманих результатів.

Основним методологічним інструментом дослідження став діалектичний метод, за допомогою якого процедуру притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності розглянуто як динамічне правове явище, що розвивається у взаємодії дисциплінарного контролю та гарантій незалежності адвокатської діяльності. Зазначений метод застосовано під час аналізу теоретико-правових засад дисциплінарної відповідальності адвокатів та при обґрунтуванні напрямів удосконалення дисциплінарної процедури (розд. 1, розд. 3). За допомогою історико-правового методу досліджено генезу та еволюцію інституту дисциплінарної відповідальності адвокатів у світовій правовій доктрині та в Україні, визначено основні етапи його становлення і

розвитку (п. 1.1). Формально-юридичний метод використано для аналізу норм чинного законодавства України, що регламентують процедуру притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, зокрема при дослідженні нормативно-правового регулювання дисциплінарного провадження, його стадій, повноважень дисциплінарних палат та процесуального статусу учасників дисциплінарного провадження (пп. 2.1, 2.2). Системний і структурно-функціональний методи застосовано для розгляду процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності як цілісної системи взаємопов'язаних елементів, а також для аналізу стадій дисциплінарного провадження, їх функціонального призначення та ролі у забезпеченні балансу між ефективністю дисциплінарного реагування і процесуальними гарантіями адвоката (пп. 1.2, 2.2, 2.3). Порівняльно-правовий метод використано для зіставлення процедур притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності в Україні та зарубіжних державах і визначення можливостей адаптації позитивного іноземного досвіду (п. 3.1). Логіко-правовий метод застосовано під час формулювання висновків і пропозицій щодо вдосконалення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, зокрема в частині інституту спрощеного дисциплінарного провадження (п. 3.2). Статистичний метод використано для аналізу кількісних показників дисциплінарної практики органів адвокатського самоврядування (пп. 2.3, 3.2). Метод анкетування дозволив отримати структуровані дані від адвокатів, які брали участь у дисциплінарних провадженнях, та виявити закономірності у сприйнятті адвокатами організаційних засад дисциплінарної процедури. У роботі також застосовано методи аналізу, синтезу та узагальнення, що забезпечило комплексний характер дослідження.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять наукові праці вітчизняних учених, у яких досліджувалися правові, організаційні та процесуальні аспекти дисциплінарної відповідальності адвокатів, функціонування органів адвокатського самоврядування та гарантії

адвокатської діяльності. Зокрема, у роботі використано наукові напрацювання М.Р. Аракеляна, Н.М. Бакаянної, А.М. Бірюкової, І.В. Бондар, С.В. Вилкова, Т. Б. Вільчик, Л.О. Волошиної, В.В. Долежана, В.В. Заборовського, С.О. Іваницького, С.В. Ківалова, І.О. Кісліциної, Т.С. Коваленко, О.О. Козлова, М.С. Косенка, М.О. Кравченко, Д.В. Кухнюка, Л.М. Москвич, Л.А. Остафійчук, Ю.Є. Полянського, О.Д. Святоцького, В.О. Святоцької, С.Я. Фурси, Я.В. Фляжнікової, О.В. Щербанюк та інших, у працях яких розкрито окремі елементи дисциплінарного провадження, статус адвоката, повноваження дисциплінарних органів і процесуальні гарантії професійної діяльності.

Важливе методологічне значення для дослідження мають також праці з теорії держави і права, теорії юридичного процесу та юридичної відповідальності, що дозволило обґрунтувати дисциплінарну відповідальність адвоката як самостійний різновид юридичної відповідальності професійного характеру. Загальнотеоретичним підґрунтям дисертації стали роботи В.В. Дудченко, О. В. Зайчука, Л. І. Каленіченко, М. І. Козюбри, А. М. Колодія, А.Ф. Крижановського, Ю.М. Оборотова, О. Ф. Скакун, Д. В. Слинька, О. Д. Тихомирова, та інших у яких сформульовано сучасні підходи до розуміння юридичної відповідальності, принципів права, юридичного процесу та механізмів правового регулювання.

Нормативно-правову основу дослідження становлять Конституція України, міжнародні договори та стандарти у сфері здійснення адвокатської діяльності й дисциплінарної відповідальності професійних правничих корпорацій, які є частиною національного законодавства, рішення ЄСПЛ, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», підзаконні нормативно-правові акти, рішення та положення органів адвокатського самоврядування, зокрема Ради адвокатів України та Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, а також інші акти, що регламентують процедуру притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, стадії дисциплінарного провадження та повноваження його суб'єктів.

Емпіричну базу дослідження становлять офіційні звіти, статистичні та аналітичні матеріали Національної асоціації адвокатів України, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, практика дисциплінарних палат, матеріали судової практики щодо оскарження дисциплінарних рішень, законодавчі акти про адвокатуру та адвокатську діяльність зарубіжних держав, а також дані відкритих інформаційних ресурсів, що дозволило здійснити комплексний аналіз організаційного забезпечення та ефективності дисциплінарної процедури в сучасних умовах.

Новизна наукового дослідження втілена у таких нових наукових положеннях, що виносяться на захист:

у перше:

сформульовано поняття процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності як особливої юрисдикційної діяльності органів адвокатського самоврядування, що здійснюється у спеціально встановленій процесуальній формі, реалізується відповідно до закону та спрямована на забезпечення інституційної незалежності адвокатури;

сформульовано поняття дисциплінарної відповідальності адвоката як виду юридичної відповідальності професійного характеру, що полягає у застосуванні до адвоката дисциплінарних заходів у разі вчинення ним дисциплінарного проступку, реалізується у спеціальній позасудовій процедурі органами адвокатського самоврядування та спрямована на забезпечення професійної доброчесності адвоката, належної якості правничої допомоги й підтримання авторитету адвокатури;

обґрунтовано систему ознак дисциплінарної відповідальності адвоката, до яких віднесено: спеціальний суб'єктний склад; професійно-етичну обумовленість; позасудовий порядок реалізації органами адвокатського самоврядування; корпоративно-публічний характер; репутаційну спрямованість дисциплінарних санкцій; гарантійно-захисну функцію дисциплінарної відповідальності; а також нормативну невизначеність підстав

дисциплінарної відповідальності адвоката як системну проблему правового регулювання;

обґрунтовано положення про багаторівневу структуру процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, у межах якої матеріально-правові, процесуальні та організаційні елементи перебувають у системному взаємозв'язку та визначають специфіку дисциплінарної відповідальності адвоката як самостійного міжгалузевого правового інституту;

запропоновано науково обґрунтовану класифікацію принципів процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, побудовану на комплексному критерії, який поєднує рівень узагальненості принципів у системі права, їх функціональне призначення у дисциплінарному провадженні та ступінь зв'язку з особливим правовим статусом адвоката, що дало змогу розмежувати загальноправові, міжгалузеві процесуальні та спеціальні принципи дисциплінарної процедури;

доведено, що принципи процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності у сукупності складають структурно впорядковану систему правових орієнтирів, спрямовану на забезпечення особливого порядку дисциплінарного провадження щодо адвоката як гарантії адвокатської діяльності;

здійснено комплексну оцінку відповідності процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності в Україні положенням статті 8 Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката від 12 березня 2025 року. Встановлено, що чинна дисциплінарна модель загалом відповідає вимогам Конвенції щодо забезпечення права адвоката на захист у дисциплінарному провадженні та незалежності дисциплінарних органів, однак потребує вдосконалення в частині нормативного закріплення критеріїв пропорційності дисциплінарних стягнень і стандартів доказування, відсутність яких створює ризик невідповідності гарантіям, передбаченим зазначеною статтею Конвенції;

обґрунтовано стадійність процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності як цілісного багаторівневого юридичного процесу, що охоплює взаємопов'язані стадії: ініціювання дисциплінарного реагування, перевірки відомостей про можливий дисциплінарний проступок, порушення дисциплінарної справи, її розгляду, ухвалення рішення, а також перегляду (оскарження) прийнятого рішення, кожна із яких має самостійне функціональне призначення, визначене коло суб'єктів та юридично значущий результат, що забезпечує процесуальну визначеність процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності і реалізацію гарантій адвокатської діяльності;

запропоновано системний підхід до організаційного забезпечення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності як цілісної системи інституційних, інформаційних, процедурних і ресурсних механізмів, спрямованих на забезпечення ефективності, своєчасності, прозорості та передбачуваності діяльності органів адвокатського самоврядування;

обґрунтовано доцільність запровадження реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів як самостійного елементу організаційного забезпечення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, визначено його правове призначення як інструменту систематизації дисциплінарної практики, забезпечення прозорості діяльності органів адвокатського самоврядування та формування єдності дисциплінарного правозастосування за умови дотримання принципів законності, пропорційності, захисту персональних даних і гарантій адвокатської діяльності;

теоретично обґрунтовано інститут спрощеного дисциплінарного провадження щодо адвоката як самостійну процесуальну форму реалізації дисциплінарної відповідальності, що ґрунтується на диференціації дисциплінарних процедур залежно від характеру дисциплінарного

проступку, ступеня втручання у професійний статус адвоката та складності фактичних обставин дисциплінарної справи;

виокремлено моделі спрощеного дисциплінарного провадження щодо адвокатів, до яких належать модель дисциплінарного реагування на малозначні проступки, модель спрощеного провадження за згодою адвоката або визнанням ним факту дисциплінарного порушення, а також реєстрово-моніторингова модель дисциплінарного реагування, що ґрунтується на використанні об'єктивних даних інформаційних систем адвокатського самоврядування;

обґрунтовано необхідність нормативного розмежування дисциплінарних проступків адвоката за ступенем їх тяжкості та характером наслідків як передумови впровадження диференційованих процесуальних форм дисциплінарного реагування із забезпеченням принципу пропорційності та гарантій незалежності адвокатської діяльності;

обґрунтовано доцільність диференціації стандартів доказування у дисциплінарних провадженнях щодо адвокатів залежно від характеру дисциплінарного проступку та можливих наслідків дисциплінарного рішення, із застосуванням у спрощеному дисциплінарному провадженні стандарту очевидності та достатності доказів, а у загальному провадженні – підвищеного стандарту усунення обґрунтованих сумнівів;

удосконалено:

доктринальні підходи до співвідношення дисциплінарної відповідальності адвоката та інших видів юридичної відповідальності, шляхом обґрунтування її автономного міжгалузевого характеру, що поєднує елементи публічно-правового впливу та корпоративного самоврядування, що дозволило уточнити межі допустимого дисциплінарного втручання у професійну діяльність адвоката;

наукове розуміння правової природи дисциплінарних рішень органів адвокатського самоврядування, як актів квазісудового правозастосування, щодо яких висуваються підвищені вимоги до мотивованості,

обґрунтованості, дотримання принципів змагальності та пропорційності дисциплінарного реагування;

підходи до визначення процесуальних гарантій прав адвоката у дисциплінарному провадженні шляхом уточнення їх змісту, структури та меж реалізації, зокрема щодо права на захист, права бути заслуханим, права брати участь у розгляді дисциплінарної справи та права на ефективне оскарження дисциплінарних рішень;

підходи до індивідуалізації дисциплінарної відповідальності адвоката, шляхом обґрунтування необхідності врахування характеру дисциплінарного проступку, наслідків професійної поведінки, ступеня вини адвоката та обставин здійснення адвокатської діяльності при виборі виду дисциплінарного стягнення;

набули подальшого розвитку:

наукові положення щодо стадійності юридичних процедур, які в контексті дисциплінарної відповідальності адвокатів були розвинуті шляхом поглиблення функціонального аналізу кожної стадії та розкриття їх гарантійного значення для забезпечення незалежності адвокатської діяльності;

доктринальні підходи до принципів дисциплінарного провадження, які дістали подальшого розвитку через їх системне поєднання з особливим правовим статусом адвоката та специфікою дисциплінарної юрисдикції органів адвокатського самоврядування;

наукові уявлення про доказування у дисциплінарному провадженні щодо адвокатів шляхом обґрунтування доцільності застосування диференційованих стандартів оцінки доказів дисциплінарним органом залежно від характеру дисциплінарного проступку та тяжкості можливих наслідків дисциплінарного рішення;

положення щодо ролі перегляду дисциплінарних рішень у системі адвокатського самоврядування, які набули подальшого розвитку через аналіз практики Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та

судового контролю як взаємопов'язаних елементів багаторівневої системи забезпечення законності дисциплінарного реагування;

наукові підходи до забезпечення балансу між публічним інтересом і незалежністю адвокатської діяльності шляхом поглибленого аналізу дисциплінарної процедури як інструменту не лише карального, а й гарантійного впливу, спрямованого на підтримання довіри до інституту адвокатури;

запропоновано законодавче закріплення інституту спрощеного дисциплінарного провадження шляхом доповнення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» окремою нормою, яка визначає підстави, межі застосування та базові процесуальні гарантії спрощеної дисциплінарної процедури з одночасним делегуванням деталізації її порядку органам адвокатського самоврядування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані у дисертаційному дослідженні теоретичні висновки, узагальнення та практичні пропозиції можуть бути використані:

- *у науково-дослідній діяльності* – для подальшого розвитку наукових підходів до дослідження дисциплінарної відповідальності адвокатів, поглиблення теоретичних уявлень про правову природу дисциплінарного провадження, його принципи, стадійність та організаційне забезпечення, а також для формування цілісної доктринальної моделі процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності;

- *у нормотворчій діяльності* – при підготовці та внесенні змін і доповнень до законодавства України про адвокатуру та адвокатську діяльність, зокрема щодо вдосконалення правового регулювання процедури притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності, диференціації дисциплінарних процедур, запровадження спрощеного дисциплінарного провадження, удосконалення стандартів доказування та нормативного врегулювання організаційних механізмів дисциплінарного реагування, у тому числі створення реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів;

- у навчальному процесі – при викладанні дисциплін «Адвокатура України», «Адвокатура та адвокатська діяльність», «Адвокатська етика», «Судові та правоохоронні органи України», спеціальних курсів з підготовки адвокатів, а також при розробленні навчальних програм, підручників, навчальних і методичних посібників, практикумів та рекомендацій з питань дисциплінарної відповідальності адвокатів і діяльності органів адвокатського самоврядування (акти впровадження у навчальну та науково-дослідну діяльність НУ ОЮА від 25.03.2026р.);

- у практичній діяльності органів адвокатського самоврядування – у діяльності кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури та Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, зокрема при формуванні єдиних підходів до застосування дисциплінарних стягнень (акт впровадження у діяльність КДКА Одеської області від 06.04.2026 р.).

Апробація результатів дисертації. Положення та висновки дисертаційного дослідження обговорювалися під час засідання кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія». Основні результати наукового дослідження були висвітлені у доповідях на наукових, науково-практичних конференціях та круглому столі, зокрема на: XII Міжнар. наук.-практ. конф. «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє» (м. Одеса, 11 листопада 2022 р.), круглому столі «Наукова та педагогічна спадщина професора Ю. Є. Полянського» (м. Одеса, 17 лютого 2023 р.), Міжнар. наук.-практ. конф. «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень» (м. Одеса, 19 травня 2023 р.), XIII Міжнар. наук.-практ. конф. «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє» (м. Одеса, 10 листопада 2023 р.), Міжнар. наук.-практ. конф. «Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів» (м. Одеса, 26 квітня 2024 р.), XIV Міжнар. наук.-практ. конф. «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє» (м. Одеса, 8 листопада 2024 р.), Міжнар. наук.-практ. конф.

«Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час» (м. Одеса, 16 травня 2025 р.), XV Міжнар. наук.-практ. конф. «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє» (м. Одеса, 7 листопада 2025 р.). Під час наукових заходів особливу увагу було приділено обговоренню правових і організаційних аспектів процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, спрощених форм дисциплінарного провадження, зарубіжного досвіду та перспектив запровадження реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів.

Публікації. Основні положення та висновки дослідження викладено у 11 наукових публікаціях, з яких 3 статті опубліковано у вітчизняних наукових фахових виданнях, включених до переліку, затвердженого МОН України, а 8 публікацій – тези доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях і круглих столах.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Список використаних джерел налічує 203 найменування і викладений на 28 сторінках. Дисертація містить додатки загальним обсягом 15 сторінок. Загальний обсяг дисертації становить 261 сторінку, з яких 215 сторінок припадає на основний текст.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТА

1.1. Поняття, сутність та ознаки дисциплінарної відповідальності адвоката як різновиду юридичної відповідальності

Витоки інституту дисциплінарної відповідальності сягають глибоких історичних процесів становлення адвокатури як окремої, соціально значущої професійної спільноти. Аналіз особливостей відповідальності адвокатів об'єктивно потребує звернення до світового та національного історико-правового досвіду, адже цей інститут формувався еволюційно, реагуючи на зміни правової культури, моделей судочинства та філософських уявлень про справедливість. Саме послідовний історичний розвиток адвокатської професії значною мірою зумовив сучасні доктринальні підходи до розуміння змісту дисциплінарної відповідальності, визначення її підстав, форм прояву та процедур застосування. У цьому контексті використання історико-правового методу дає можливість виявити глибинні закономірності розвитку відповідного інституту, розкрити його нормативну природу, соціальне призначення та взаємозв'язок із загальною системою юридичної відповідальності.

Звернення до витоків формування дисциплінарної процедури дозволяє простежити її первісні риси. Так, початок її розвитку традиційно пов'язують із періодом Римської імперії, коли, відповідно до Кодексу Юстиніана, контроль за діяльністю адвокатів здійснювався адміністративною владою – посадовими особами провінційного управління. До найбільш поширених дисциплінарних правопорушень відносилися зрада інтересів довірителя, стягнення надмірної винагороди, незаконне привласнення предмета спору та зловживання процесуальними правами, а основною формою реагування було усунення від адвокатської практики – тимчасове або безстрокове [75, с.16]. Така модель характеризувалася концентрацією дисциплінарних повноважень поза межами

самої адвокатури, що фактично підпорядковувало її адміністративному контролю держави. Унаслідок цього адвокатура втрачала ознаки автономного правового інституту, що, своєю чергою, негативно впливало на рівень її незалежності та створювало ризики упередженого вирішення дисциплінарних справ.

Подальший розвиток адвокатури свідчить про поступове ускладнення та диференціацію підходів до організації дисциплінарної відповідальності. У процесі історичної еволюції сформувалися дві концептуальні моделі її організації: адвокатура як вільна саморегульована професія та адвокатура як складова державного механізму. Відповідно до цього у правових системах утвердилися два домінуючі типи – англо-французький, заснований на принципах професійної автономії та самоврядування, і германський, що передбачає більш тісний зв'язок із публічно-правовими інститутами держави.

Аналіз історичного розвитку дозволяє перейти до узагальнення ключових закономірностей формування інституту дисциплінарної відповідальності адвокатів. Насамперед слід відзначити, що цей інститут має глибоко історичний і цивілізаційно зумовлений характер, оскільки він виник як об'єктивна відповідь суспільства на потребу впорядкування професійної діяльності осіб, які здійснюють захист прав і законних інтересів інших. Водночас розвиток адвокатури переконливо демонструє залежність характеру дисциплінарної відповідальності від моделі її організації: у системах із розвиненим самоврядуванням вона набуває внутрішньокорпоративного характеру та орієнтується на підтримання професійних стандартів, тоді як у централізованих системах може використовуватися як інструмент адміністративного впливу.

Показовим у цьому аспекті є і зарубіжний досвід, який свідчить про поступову трансформацію дисциплінарної відповідальності від переважно каральних механізмів до складних процедурних моделей, що поєднують елементи професійного самоврядування та ефективного судового контролю. У сучасних умовах дисциплінарні заходи дедалі більше розглядаються не як

самоціль покарання, а як засіб забезпечення належної якості правничої допомоги, дотримання етичних стандартів і захисту публічного інтересу.

Вітчизняний історико-правовий досвід розвитку цього інституту характеризується складною та неоднорідною динамікою. Від поєднання високих етичних вимог і суворих санкцій у ранніх джерелах права розвиток поступово перейшов до формування адвокатури як професійної корпорації за часи функціонування рад присяжних повірених, в яких дисциплінарна практика ґрунтувалася на засадах самоврядування, але водночас зазнавала впливу держави. У радянський період, навпаки, дисциплінарні механізми були інтегровані у систему державного управління юстицією, що супроводжувалося посиленням адміністративного контролю та звуженням самоврядних засад адвокатури.

За таких умов радянська модель дисциплінарної відповідальності, попри формальну впорядкованість, поєднувала елементи виховного впливу з широкими дискреційними повноваженнями органів юстиції та значною залежністю адвокатури від державних і партійних структур. Відсутність ефективного судового контролю унеможливлювала повноцінну реалізацію адвокатом функції незалежного захисника, що суттєво впливало на загальний рівень гарантій прав і свобод.

Наукові дослідження генези, історії та еволюції інституту адвокатури в Україні [19; 152; 154], переконливо засвідчують, що ефективність інституту дисциплінарної відповідальності адвоката безпосередньо залежить від рівня незалежності адвокатури, чіткості нормативного визначення дисциплінарних проступків і наявності реальних процесуальних гарантій.

Водночас окреслені історичні та доктринальні підходи дозволяють зробити ширший висновок: дисциплінарна відповідальність адвоката не може розглядатися ізольовано, поза межами загальної теорії юридичної відповідальності, оскільки вона відображає її основні ознаки, водночас маючи власну професійну специфіку. Саме це зумовлює необхідність подальшого звернення до загальнотеоретичних підходів до розуміння юридичної

відповідальності як фундаментальної категорії права, що стане методологічною основою для поглибленого аналізу дисциплінарної відповідальності адвоката.

Юридична відповідальність належить до числа базових категорій загальної теорії права, оскільки саме через неї реалізується обов'язковість правових норм, забезпечується стабільність правового порядку та досягається баланс між свободою суб'єкта і межами юридично дозволеної поведінки. Вона виконує системоутворювальну функцію у праві, поєднуючи нормативний, інституційний, поведінковий і примусовий аспекти правового регулювання. Саме тому дослідження юридичної відповідальності традиційно перебуває у фокусі як загальнотеоретичних, так і галузевих юридичних досліджень.

У загальнотеоретичній юридичній науковій літературі найпоширеніші підходи до визначення поняття та сутності юридичної відповідальності умовно можуть бути згруповані у дві основні концептуальні парадигми: по-перше, ті, що розглядають юридичну відповідальність у контексті теорії державного (державно-правового) примусу; по-друге, ті, що інтерпретують її крізь призму теорії правовідносин [14, с. 347]. Такий поділ має не лише методологічне, а й гносеологічне значення, оскільки дозволяє охопити різні рівні прояву юридичної відповідальності як правового явища.

З урахуванням зазначеного, юридичну відповідальність доцільно аналізувати у двох взаємопов'язаних площинах: як інститут об'єктивного права – у межах теорії державного примусу; та як елемент змісту правовідносин – у межах теорії суб'єктивного права. Кожна з цих площин відображає специфічні властивості відповідальності та дозволяє розкрити її різні функціональні прояви.

У вимірі об'єктивного права юридична відповідальність знаходить своє формальне закріплення у нормативно-правових актах та інших джерелах права. Саме в цьому аспекті вона існує незалежно від конкретного правопорушення та має абстрактний характер. Норми, що регламентують юридичну відповідальність, структурно впорядковуються у системі права

відповідно до галузевого поділу та особливостей методу правового регулювання.

Кожна галузь права формує власний інститут юридичної відповідальності, що відображає специфіку відповідних суспільних відносин. Так, в межах конституційного права формується конституційно-правова відповідальність, у адміністративному – адміністративна відповідальність, у кримінальному – кримінальна, у цивільному – цивільно-правова тощо. Вказані інститути не є тотожними за змістом, однак об'єднуються спільною правовою природою та спрямованістю на охорону правопорядку.

Аналіз базових галузевих інститутів юридичної відповідальності дає змогу окреслити її загальнотеоретичні ознаки як явища об'єктивного права. До таких ознак належать: абстрактність; неперсоніфікованість; формальна визначеність у санкціях правових норм; тісний зв'язок із державою та її владними повноваженнями; можливість застосування державного примусу; спричинення негативних наслідків особистого, майнового або організаційного характеру; процесуальна форма реалізації; наявність чітко визначених законодавчих підстав настання відповідальності.

У такому розумінні юридична відповідальність як категорія об'єктивного права постає як закріплений у санкціях правових норм комплекс негативних юридичних наслідків, реалізація яких гарантується потенціалом державного примусу та здійснюється відповідно до процедур, визначених чинним законодавством.

Подібне розуміння юридичної відповідальності акцентує увагу на її охоронній природі та дозволяє розглядати її як інструмент підтримання нормативної стабільності правової системи.

Водночас обмеження дослідження юридичної відповідальності лише рівнем об'єктивного права не дає змоги повною мірою розкрити її соціально-правову природу. В межах теорії правовідносин юридична відповідальність постає як реальний юридичний зв'язок між суб'єктами, що виникає з факту правопорушення.

Зміст правовідносин традиційно складається із суб'єктивних прав та юридичних обов'язків. У цьому сенсі юридична відповідальність виступає особливою формою юридичного обов'язку – обов'язку правопорушника зазнати передбачених законом обмежень. Саме тому вона не може розглядатися лише як зовнішній примус; вона є внутрішньо інтегрованою складовою механізму правового регулювання.

Юридична відповідальність як елемент змісту правовідносин означає встановлений нормами права вид і міру обов'язку суб'єкта зазнати особистих, майнових або організаційних обмежень в межах охоронних правовідносин, що виникають між ним і державою або іншим уповноваженим суб'єктом у зв'язку з правопорушенням.

Таким чином, у межах правовідносин юридична відповідальність набуває персоніфікованого характеру та трансформується з абстрактної правової можливості у реальний юридичний стан особи.

В межах загальнотеоретичного підходу юридична відповідальність нерідко інтерпретується як прояв владного впливу держави на суб'єктів права. Зокрема, Л. І. Каленіченко визначає її як передбачену правом форму державно-правового примусу, що реалізується через застосування спеціальних заходів негативного характеру у встановленому законом процесуальному порядку [68, с. 16].

Даний підхід дозволяє чітко відмежувати юридичну відповідальність від інших форм соціального контролю – моральної, політичної чи корпоративної відповідальності – та підкреслити її публічно-владний характер.

У сучасній правовій доктрині сформувалися три основні концептуальні підходи до тлумачення юридичної відповідальності: ретроспективний, проспективний (позитивний) та двохаспектний, що послідовно обґрунтовується у працях Л. О. Волошиної [37, с.130].

Ретроспективний підхід ґрунтується на уявленні про юридичну відповідальність як правовий наслідок уже вчиненого правопорушення, що реалізується у формі державного примусу та покарання. В межах цього

підходу юридична відповідальність розглядається виключно у негативному значенні – як реакція держави на протиправну поведінку суб'єкта. Саме в такому розумінні юридичну відповідальність визначає О. Ф. Скакун, яка характеризує її як передбачений законом вид і міру обов'язку правопорушника зазнати примусового державновладного позбавлення благ психологічного, організаційного або майнового характеру у правовідносинах, що виникають між ним і державою з факту правопорушення [155, с. 464].

На противагу цьому, позитивний (проспективний) підхід акцентує увагу на превентивному та регулятивному значенні юридичної відповідальності. В межах такої концепції вона розглядається як внутрішня правова установка суб'єкта діяти відповідно до вимог закону, сумлінно реалізовувати покладені обов'язки та утримуватися від протиправної поведінки. У цьому сенсі юридична відповідальність тісно пов'язується з рівнем правосвідомості, правової культури та професійної етики особи, набуваючи значення чинника правомірної поведінки ще до настання будь-якого правопорушення.

Найбільш теоретично збалансованим у сучасній юридичній науці визнається двохаспектний підхід, відповідно до якого юридична відповідальність охоплює як позитивний (проспективний), так і негативний (ретроспективний) виміри. Така концепція дозволяє розглядати відповідальність не лише як форму покарання, а і як засіб правового стимулювання належної поведінки. Цю позицію підтримують О. І. Харитонova та Є. О. Харитонов, які підкреслюють, що юридична відповідальність водночас виконує регулятивну, превентивну й охоронну функції, поєднуючи у собі елементи правового впливу і державного примусу [183, с.28].

Загальнотеоретичні положення про юридичну відповідальність мають принципове значення для розуміння відповідальності адвоката як суб'єкта професійної правничої діяльності. Особливість правового статусу адвоката полягає в поєднанні приватноправових і публічно-правових елементів, що зумовлює специфіку його відповідальності.

Юридична відповідальність адвоката проявляється у двох формах: добровільній (позитивній) та примусовій (негативній). Перша пов'язана з усвідомленням адвокатом професійного обов'язку, дотриманням стандартів етики та сумлінним виконанням функції захисту. Друга – із застосуванням до нього заходів юридичного впливу у разі порушення норм права або професійних обов'язків [187, с.120].

У цьому контексті слушною є позиція Л. О. Волошиної, яка визначає юридичну відповідальність адвоката як правовідносини, що виникають між суб'єктом, уповноваженим застосовувати заходи державно-правового примусу, та адвокатом у зв'язку з порушенням останнім норм права, які передбачають можливість застосування санкцій [37, с. 131].

Особливе місце у сучасному науковому осмисленні юридичної відповідальності адвоката посідає концепція, сформульована Я. В. Фляжніковою, яка послідовно обґрунтовує тісний взаємозв'язок між професійною етикою адвоката та механізмами юридичної відповідальності за її порушення. Дослідниця виходить із того, що адвокатська діяльність за своєю правовою природою не може бути повністю врегульована виключно нормами позитивного права, що зумовлює особливу роль етичних стандартів як регулятора професійної поведінки адвоката [182, с. 118–120]. У цьому контексті правила адвокатської етики розглядаються не як суто корпоративні приписи, а як нормативно значущі стандарти, обов'язковість яких впливає з їх законодавчого визнання та включення до системи правового регулювання адвокатської діяльності. Науковиця наголошує, що юридична відповідальність за порушення правил адвокатської етики має змішану природу, поєднуючи елементи професійного самоврядування та публічно-правових гарантій, що забезпечує її легітимність і правову визначеність [182, с. 121–123]. При цьому дисциплінарна відповідальність адвоката, на її переконання, не може розглядатися як різновид трудової чи адміністративної відповідальності, оскільки вона функціонує в автономному нормативному режимі, сформованому принципами незалежності адвокатури, професійної честі,

доброчесності та суспільної довіри [181, с.188; 182, с. 124–126]. Такий підхід дозволяє розглядати юридичну відповідальність адвоката не лише як санкційний механізм, а як інструмент підтримання професійної ідентичності адвокатури та забезпечення стабільності її правового статусу в системі правосуддя [182, с. 127–129].

Узагальнюючи викладене, доцільно зазначити, що юридична відповідальність є багаторівневим правовим явищем, яке поєднує нормативний, інституційний, поведінковий і примусовий виміри. Вона не зводиться виключно до покарання, а виступає складовою механізму правового регулювання та формою юридичного контролю за реалізацією соціально значущих функцій.

У контексті адвокатської діяльності юридична відповідальність набуває особливого значення, оскільки спрямована не лише на захист публічного інтересу, а й на збереження довіри до інституту професійної правничої допомоги. Саме тому подальше дослідження дисциплінарної відповідальності адвоката має ґрунтуватися на комплексному розумінні юридичної відповідальності як загальнотеоретичної категорії, що інтегрує у собі як примусові, так і регулятивно-гарантійні компоненти.

Проблематика дисциплінарної відповідальності адвоката посідає особливе місце у сучасній правовій доктрині, оскільки безпосередньо пов'язана з реалізацією конституційного права особи на професійну правничу допомогу, функціонуванням адвокатури як інституту громадянського суспільства та забезпеченням довіри до механізмів правосуддя. Саме через інститут дисциплінарної відповідальності здійснюється балансування між принципом незалежності адвоката та необхідністю ефективного контролю за дотриманням ним вимог законності, професійної доброчесності й адвокатської етики.

У науковій спільноті відсутній уніфікований підхід до визначення поняття дисциплінарної відповідальності адвоката, що зумовлюється складністю його правового статусу, поєднанням у ньому приватноправових і

публічно-правових елементів, а також особливим характером адвокатської діяльності, яка не підпадає під класичні моделі трудових або службових правовідносин. Саме ця обставина зумовлює існування різних доктринальних концепцій тлумачення дисциплінарної відповідальності адвокатів.

Так, Т. С. Коваленко розглядає дисциплінарну відповідальність адвокатів як передбачений нормами права обов'язок адвоката зазнати несприятливих наслідків у разі застосування до нього спеціально уповноваженими органами у встановленому законом порядку правових санкцій за правопорушення у сфері професійної діяльності [75, с.52]. У наведеному визначенні акцент робиться на правовій природі відповідальності, її зв'язку з нормами права та процесуальній формі реалізації, що дозволяє розглядати дисциплінарну відповідальність адвоката як різновид юридичної відповідальності, а не виключно корпоративну санкцію.

Близькою за змістом є позиція Т. Б. Вільчик, яка визначає дисциплінарну відповідальність адвоката як особливий вид юридичної відповідальності, що застосовується за вчинення дисциплінарного проступку, тобто невиконання або неналежне виконання адвокатом своїх професійних обов'язків, і передбачає застосування заходів дисциплінарного впливу, встановлених законом або нормами адвокатської етики, з обов'язковим дотриманням визначеної законом процедури [32, с.115-122]. Таким чином, у центрі уваги дослідниці перебуває поєднання правових та етичних підстав дисциплінарної відповідальності, що є характерною рисою саме адвокатської професії.

Н. М. Бакаянова підходить до аналізу дисциплінарної відповідальності адвоката з позицій професійної етики, визначаючи її як окремий різновид професійної відповідальності адвоката, що полягає у застосуванні до нього дисциплінарного стягнення за вчинення дисциплінарного проступку в порядку, передбаченому законодавством про адвокатуру [12, с.180].

Важливо зазначити, що дисциплінарна відповідальність адвоката не може бути ототожнена з трудовою дисциплінарною відповідальністю,

оскільки вона ґрунтується не на відносинах підлеглості, а на дотриманні професійних стандартів честі, гідності та незалежності.

У межах наукового аналізу дисциплінарної відповідальності адвоката заслуговує на увагу підхід, обґрунтований В. В. Заборовським, який розглядає дисциплінарну відповідальність адвоката як встановлений законодавством механізм реагування на порушення ним професійних обов'язків. Учений виходить із того, що дисциплінарна відповідальність реалізується через застосування до адвоката передбачених законом дисциплінарних стягнень у разі вчинення дисциплінарного проступку, пов'язаного з недотриманням вимог законодавства про адвокатуру та норм адвокатської етики [44, с. 101].

Водночас В. В. Заборовський акцентує увагу на тому, що дисциплінарна відповідальність адвоката має чітко окреслені правові межі, визначені нормативними приписами, а її реалізація можлива виключно у спеціальній процедурі, встановленій законодавством. У цьому контексті дисциплінарні стягнення розглядаються ним як основна форма зовнішнього вираження дисциплінарної відповідальності адвоката та як юридичний засіб забезпечення належного рівня професійної поведінки представників адвокатури [44, с. 102–104].

Отже, аналіз наведених доктринальних підходів дозволяє констатувати, що дисциплінарна відповідальність адвоката у сучасній правовій науці розглядається як:

- різновид юридичної відповідальності;
- форма професійної відповідальності спеціального суб'єкта;
- механізм правового та етичного контролю за адвокатською діяльністю.

Разом із тим науковці звертають увагу на те, що навіть за наявності розвиненої теоретичної бази у сфері дисциплінарної відповідальності адвокатів практика її застосування залишається проблемною. Зокрема, як зазначають О. В. Щербанюк та Л. А. Остафійчук, у вітчизняному законодавстві зберігається домінування традиційного підходу до юридичної

відповідальності як виключно санкційного явища, що не дозволяє повною мірою реалізувати її регулятивний і превентивний потенціал [187, с. 135]. Вчені підкреслюють необхідність системного переосмислення інституту відповідальності адвокатів із урахуванням європейських стандартів адвокатської діяльності.

Особливу увагу у цьому контексті привертає проблема відсутності законодавчого визначення поняття «дисциплінарний проступок адвоката». Така прогалина створює передумови для неоднакового тлумачення підстав дисциплінарної відповідальності, можливих зловживань з боку органів дисциплінарної влади та порушення принципу правової визначеності. У результаті дисциплінарне провадження нерідко перетворюється з гарантійного механізму на інструмент тиску на адвоката, що є несумісним із принципом незалежності адвокатської професії.

У цьому зв'язку важливого значення набуває дослідження сутності дисциплінарної відповідальності адвоката. На відміну від трудової дисциплінарної відповідальності, яка спрямована переважно на забезпечення належної організації праці, дисциплінарна відповідальність адвоката має багатовимірний характер. Вона покликана не лише реагувати на професійні порушення, а й забезпечувати:

- дотримання стандартів професійної етики;
- збереження авторитету адвокатури;
- захист довіри клієнтів;
- стабільність функціонування правосуддя.

У цьому аспекті дисциплінарна відповідальність адвоката набуває ознак гарантійного інституту, спрямованого на підтримання якості правничої допомоги.

З позицій теорії права дисциплінарна відповідальність адвоката поєднує у собі два взаємопов'язані виміри – негативний (ретроспективний) і позитивний (проспективний). Такий підхід обґрунтовує В. В. Божков, який зазначає, що дисциплінарна відповідальність адвоката охоплює не лише

застосування санкцій за дисциплінарний проступок, а й внутрішнє усвідомлення адвокатом соціальної значущості своєї професії, необхідності дотримання законності, етичних стандартів та сумлінного виконання професійної місії [17, с. 170].

У позитивному аспекті дисциплінарна відповідальність проявляється як професійна самодисципліна, правова культура та внутрішня готовність адвоката діяти відповідально ще до виникнення будь-якого правопорушення. У негативному – як правовідношення, що виникає з факту дисциплінарного проступку та реалізується через застосування дисциплінарних стягнень.

Важливим елементом наукового аналізу є визначення ознак дисциплінарної відповідальності адвоката, оскільки саме вони дозволяють розкрити її правову природу, відмежувати від інших видів юридичної відповідальності та встановити специфіку функціонування цього інституту у сфері адвокатської діяльності. У цьому контексті ґрунтовним є підхід Н. М. Бакаянкової, яка, досліджуючи етичні засади адвокатури, виокремлює низку характерних рис дисциплінарної відповідальності як особливого різновиду професійної відповідальності адвоката.

Зокрема, вчена зазначає, що дисциплінарна відповідальність:

- «1) застосовується у зв'язку із вчиненням дисциплінарного проступку;
- 2) носить позасудовий характер;
- 3) носить персоніфікований характер, оскільки міри дисциплінарного примусу застосовуються тільки до фізичних осіб в індивідуальному порядку;
- 4) здійснюється суб'єктами дисциплінарної влади;
- 5) проявляється у застосуванні дисциплінарних стягнень, які тягнуть для порушника обов'язок зазнавати негативних наслідків особистого або організаційного характеру, пов'язані з престижем особи, її ім'ям та честю як професійного працівника» [7].

Поряд із наведеним підходом у науковій доктрині сформульовано й інші концептуальні бачення ознак дисциплінарної відповідальності адвоката. Зокрема, Т. С. Коваленко, аналізуючи правову природу цього інституту крізь

призму спеціального статусу адвоката, звертає увагу на його відмінність від класичної трудової дисциплінарної відповідальності та обґрунтовує наявність специфічних рис, зумовлених особливим характером адвокатської діяльності.

На думку дослідниці, дисциплінарна відповідальність адвокатів має власну систему ознак, які впливають із поєднання правових і етичних вимог до професії адвоката. Зокрема, адвокат може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності не лише за порушення норм чинного законодавства, а й за недотримання широкого кола правил професійної етики. Водночас притягнення адвокатів до відповідальності здійснюється спеціальними суб'єктами дисциплінарної влади адвокатури, що зумовлює автономний характер дисциплінарного провадження.

Крім того, Т. С. Коваленко підкреслює, що за порушення законодавства, яке регулює діяльність адвокатури, до адвокатів можуть застосовуватися дисциплінарні стягнення, не передбачені нормами трудового законодавства, а також звертає увагу на недостатню визначеність у законодавстві процедурно-процесуального порядку призначення та накладення дисциплінарних стягнень. Окремо наголошується і на відсутності законодавчо закріпленої обов'язковості призначення покарання адвокатам, які є суб'єктами дисциплінарного правопорушення, що, на думку науковиці, істотно впливає на ефективність реалізації цього інституту [75, с. 52].

Дискусійною, на наш погляд, є пропозиція А. І. Зуєвої щодо доцільності визнання негативних наслідків для клієнта або адвокатури як обов'язкової ознаки дисциплінарного проступку [65, с. 185]. Запропонований підхід зміщує акцент із недотримання адвокатом вимог до здійснення професійних обов'язків та правил адвокатської етики на результат допущених порушень. Втім дисциплінарна відповідальність ґрунтується на відхиленні від професійних стандартів незалежно від наявності шкоди.

Крім того, вимога встановлення негативних наслідків обмежує можливості реагування на порушення, які не спричинили шкоди, але є потенційно небезпечними, що послаблює превентивну функцію

дисциплінарного механізму. Настання негативних наслідків є критерієм тяжкості дисциплінарного проступку, але не в усіх випадках є його ознакою. Водночас чинний підхід є теоретично обґрунтованим, більш послідовним, відповідає міжнародним стандартам у сфері дисциплінарної відповідальності адвоката.

Отже, розвиток дисциплінарного провадження стосовно адвоката вбачається більш ефективним через диференціацію дисциплінарних проступків і вдосконалення процедур реагування, а не через запровадження обов'язкової ознаки негативних наслідків.

Узагальнення сучасних доктринальних підходів до розуміння дисциплінарної відповідальності адвоката свідчить про складність та багатовимірність цього правового явища. Попри значну кількість наукових досліджень, у правовій науці досі відсутнє концептуально завершене бачення дисциплінарної відповідальності адвоката як цілісного інституту, що функціонує на перетині публічного права, професійної етики та самоврядних механізмів адвокатури. Така ситуація зумовлює потребу у формуванні оновленого підходу до визначення її поняття, сутності та ознак з урахуванням сучасних викликів правової держави й європейських стандартів адвокатської діяльності.

Передусім слід наголосити, що дисциплінарна відповідальність адвоката не може розглядатися виключно як різновид санкційного впливу. Зведення її змісту лише до факту застосування дисциплінарного стягнення істотно звужує правову природу цього інституту та не відображає його функціонального призначення. На відміну від класичних моделей юридичної відповідальності, дисциплінарна відповідальність адвоката формується в особливому нормативному середовищі, яке характеризується відсутністю організаційної підлеглості, автономією професійного самоврядування та підвищеними етичними вимогами до суб'єкта відповідальності.

Сутність дисциплінарної відповідальності адвоката полягає у забезпеченні належного функціонування адвокатури як інституту

громадянського суспільства через встановлення меж професійно допустимої поведінки та реагування на їх порушення. Вона виконує стабілізаційну функцію, спрямовану на підтримання довіри до адвокатської професії, а також гарантійну функцію, яка забезпечує баланс між незалежністю адвоката та публічним інтересом у належному здійсненні правничої допомоги.

М. Р. Аракелян у своїх наукових працях обґрунтовує, що у доктринальному вимірі адвокатура розглядається як структурний елемент суспільно-політичної системи, цілі та завдання якого визначаються не самими адвокатами і не державою, а суспільством, що зумовлює особливий характер вимог до її функціонування. Саме значущість функціонального навантаження адвокатури, за висновками вченого, зумовлює необхідність дотримання адвокатами високих етичних стандартів поведінки із одночасним забезпеченням балансу між інтересами клієнта та інтересами суспільства в цілому, що виступає нормативно-ціннісною основою дисциплінарної відповідальності [4, с.136; 5, с. 9].

Водночас дисциплінарна відповідальність адвоката має чітко виражений професійно-ціннісний характер. Її нормативною основою виступають не лише приписи законодавства, а й високі етичні стандарти поведінки, що закріплюють морально-правові орієнтири професії. Саме тому дисциплінарний проступок адвоката не завжди зводиться до формального порушення норми закону, а часто проявляється у відхиленні від принципів незалежності, доброчесності, конфіденційності, лояльності до клієнта та поваги до правосуддя.

Серед таких принципів особливу практичну проблемність має принцип уникнення конфлікту інтересів, що, за висновками І. В. Бондар та О. С. Снідевич, зумовлено обмеженістю його нормативного закріплення, яке охоплює переважно «внутрішній» конфлікт між особистими інтересами адвоката та його професійними обов'язками, тоді як у реальній адвокатській діяльності домінують «горизонтальні» конфлікти інтересів між різними клієнтами, які прямо не відображені у законодавчому визначенні. Водночас, як

підкреслюють зазначені автори, у судовій практиці посилення на конфлікт інтересів нерідко набуває формального характеру та використовується необґрунтовано, зокрема у кримінальних провадженнях як підстава для відводу захисника у випадках, коли фактично йдеться лише про незгоду з обраною ним тактикою захисту [22, с. 473-474].

Особливої уваги серед цих принципів заслуговує принцип конфіденційності, який, за висновками Л. А. Остафійчук, є фундаментальною гарантією адвокатської діяльності, оскільки прямо закріплений у законодавстві, забезпечує довірчий характер відносин між адвокатом і клієнтом та формує змістовне ядро інституту адвокатської таємниці. Водночас у сучасних умовах цифровізації правовідносин цей принцип зазнає нових викликів: використання адвокатом цифрових технологій, зокрема інструментів штучного інтелекту чи комунікації у соціальних мережах, створює ризики ненавмисного розголошення конфіденційної інформації, тоді як чинне правове регулювання відповідної сфери істотно відстає від потреб практики [101, с.250–251].

З урахуванням наведеного, дисциплінарну відповідальність адвоката доцільно розглядати як самостійний різновид юридичної відповідальності професійного характеру, що має власну нормативну природу, функціональне призначення та систему ознак. Її відмежування від відповідальності у трудових правовідносинах, публічно-правових форм юридичної відповідальності, а також від внутрішньоорганізаційних механізмів дисциплінарного впливу є принциповим, оскільки адвокат не перебуває у відносинах підпорядкування, не є суб'єктом владних управлінських повноважень та здійснює професійну діяльність на засадах незалежності та самоврядності адвокатури.

У цьому контексті пропонується авторське визначення дисциплінарної відповідальності адвоката як:

виду юридичної відповідальності професійного характеру, що полягає у застосуванні до адвоката встановлених дисциплінарних заходів у разі

вчинення ним дисциплінарного проступку, реалізується у спеціальній позасудовій процедурі органами адвокатського самоврядування та спрямована на забезпечення професійної доброчесності адвоката, якості правничої допомоги й авторитету адвокатури.

Запропоноване визначення дозволяє поєднати у єдиній конструкції нормативний, процедурний і ціннісний компоненти дисциплінарної відповідальності, що відображає її реальне функціонування у правовій системі.

Аналіз сутності дисциплінарної відповідальності адвоката дає підстави стверджувати, що вона має *подвійну правову природу*. З одного боку, це ретроспективна (негативна) відповідальність, що настає у зв'язку з уже вчиненим дисциплінарним проступком і реалізується через застосування санкцій. З іншого – це проспективна (позитивна) відповідальність, яка проявляється у внутрішньому професійному самоконтролі адвоката, усвідомленні соціальної значущості його діяльності та добровільному дотриманні стандартів поведінки.

Саме у цьому поєднанні санкційного та превентивного вимірів полягає особлива цінність дисциплінарної відповідальності адвоката як механізму правового регулювання. Вона не лише реагує на порушення, а й формує професійну культуру адвокатської спільноти.

На основі проведеного аналізу доцільно виокремити **систему ознак дисциплінарної відповідальності адвоката**, що розкривають її специфіку та зміст.

По-перше, дисциплінарна відповідальність адвоката характеризується **спеціальним суб'єктним складом**. Її носієм може бути виключно адвокат, який набув статусу у встановленому законом порядку. Сам факт наявності такого статусу обумовлює підвищений рівень відповідальності та професійних обов'язків.

По-друге, їй притаманна **професійно-етична обумовленість**, що полягає у нерозривному зв'язку правових та моральних норм. У цьому аспекті

дисциплінарна відповідальність виходить за межі формального правопорушення та охоплює поведінку, яка дискредитує адвокатську професію.

По-третє, характерною ознакою є **позасудовий спосіб реалізації**, що здійснюється органами адвокатського самоврядування. Така модель забезпечує автономність професії, водночас вимагає підвищених гарантій неупередженості та процесуальної справедливості.

По-четверте, дисциплінарна відповідальність адвоката має **корпоративно-публічний характер**, оскільки поєднує внутрішній контроль професійної спільноти з реалізацією загальносуспільного інтересу у належному здійсненні правничої допомоги.

По-п'яте, для неї характерна можливість настання негативних наслідків для професійної репутації адвоката, адже дисциплінарні стягнення впливають не лише на правовий статус адвоката, а й на його професійний авторитет, довіру клієнтів і можливість подальшої реалізації професійної діяльності.

По-шосте, дисциплінарна відповідальність адвоката має **гарантійно-захисний характер**, оскільки спрямована не лише на покарання адвоката, а й на захист прав клієнта, забезпечення справедливості процесу та стабільності правової системи.

По-сьоме, їй властива **нормативна невизначеність підстав**, що проявляється у відсутності законодавчого визначення дисциплінарного проступку адвоката. Ця ознака одночасно є системною проблемою та чинником необхідності подальшого реформування правового регулювання.

Таким чином, дисциплінарна відповідальність адвоката постає як складний багаторівневий правовий інститут, який виконує не лише каральну, а передусім регулятивну, превентивну та гарантійну функції. Її призначення полягає у забезпеченні професійної ідентичності адвокатури, формуванні високих стандартів правничої допомоги та підтриманні довіри суспільства до механізмів правосуддя.

Саме через призму такого комплексного розуміння дисциплінарна відповідальність адвоката має розглядатися як ключовий елемент сучасної моделі адвокатури в демократичній правовій державі.

1.2. Теоретико-правові основи процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності: принципи, гарантії, суб'єкти та їх правовий статус

Процедура притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності становить один із ключових елементів механізму забезпечення належного функціонування інституту адвокатури як складової системи правосуддя та важливої гарантії реалізації конституційного права особи на професійну правничу допомогу. Її правова природа зумовлена особливим статусом адвоката, який одночасно виступає незалежним суб'єктом правозахисної діяльності та носієм підвищених професійних обов'язків перед клієнтом, судом, державою і суспільством у цілому. Саме тому дисциплінарне провадження щодо адвоката не може тлумачитися виключно як процедура застосування дисциплінарних стягнень, а потребує комплексного теоретико-правового осмислення крізь призму принципів правової держави, верховенства права та професійної автономії адвокатури.

Теоретико-правові основи процедури притягнення до дисциплінарної відповідальності формуються на перетині загальної теорії юридичної відповідальності, доктрини процесуального права та концепції самоврядної організації адвокатської професії. У цьому контексті особливого значення набуває аналіз принципів процедури, серед яких провідне місце посідають принципи незалежності адвоката, правової визначеності, змагальності, пропорційності дисциплінарного реагування та процесуальних гарантій захисту професійних прав.

Водночас складність дисциплінарної процедури обумовлюється багатосуб'єктністю відповідних правовідносин, у межах яких взаємодіють

органи адвокатського самоврядування, дисциплінарні палати, заявники, адвокат як суб'єкт відповідальності, а також судові органи, участь яких у відповідних правовідносинах зумовлена здійсненням судового перегляду рішень дисциплінарних органів адвокатури в порядку оскарження. Це зумовлює необхідність ґрунтовного дослідження правового статусу кожного з учасників процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, меж їх повноважень та гарантій недопущення свавільного втручання у професійну діяльність адвоката.

Таким чином, комплексний теоретико-правовий аналіз процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є необхідною передумовою формування збалансованої моделі дисциплінарного провадження, здатної одночасно забезпечити ефективність професійного контролю та реальний захист принципу незалежності адвокатури. Реалізація такої моделі неможлива без глибокого осмислення категорії принципів як фундаментальних орієнтирів правозастосовної діяльності, що визначають зміст, спрямованість і межі втручання у сферу професійної діяльності адвоката.

У загальнотеоретичному вимірі принципи права, за концепцією А. М. Колодія, становлять вихідні ідеї правового буття, які відображають найважливіші закономірності суспільного розвитку та сутність права як соціального регулятора. Учений підкреслює, що принципи права мають об'єктивну соціальну зумовленість, формуються під впливом політичних, економічних, моральних та ідеологічних чинників і виступають ідейною основою правового регулювання. Вони характеризуються універсальністю, підвищеною імперативністю та загальнообов'язковістю, забезпечують внутрішню єдність правової системи й визначають стратегічні орієнтири правотворчої та правозастосовної діяльності [79, с. 42–46].

Подальший розвиток загальнотеоретичних уявлень про принципи права отримує ґрунтовне методологічне осмислення у працях М. І. Козюбри. Учений акцентує увагу на тому, що принципи права є однією з

найуживаніших, але водночас найбільш складних і світоглядно недостатньо концептуалізованих категорій сучасної теорії права. Критично оцінюючи традиції нормативізму та радянського юридичного позитивізму, М. І. Козюбра застерігає від зведення принципів права виключно до «керівних ідей», формально зафіксованих у нормативно-правових актах. На його переконання, така редукція істотно збіднює зміст принципів і не дозволяє розкрити їхню справжню правову природу.

Науковець обґрунтовує багаторівневу онтологічну природу принципів права, наголошуючи, що вони не виникають одномоментно разом із законом, а формуються поступово як результат соціальної взаємодії, комунікації та узгодження моделей поведінки у суспільстві. У цьому сенсі принципи постають як продукт «живого права», що зароджується в практиці, правосвідомості та правовій культурі, і лише згодом інституціоналізується державою у формі позитивного права. Такий підхід дозволяє розглядати принципи не лише як елемент юридичної техніки, а як глибинну аксіологічну основу правового порядку [77, с. 142–164].

Компаративістський вимір дослідження принципів права розкриває О. Д. Тихомиров, який розглядає їх як фундаментальні правові ідеї, що визначають спрямованість розвитку правових систем, але не мають сталого та універсального характеру. Учений підкреслює, що принципи права є динамічними за своєю природою: вони змінюються у часі, по-різному проявляються в різних правових сім'ях і набувають специфічного змісту залежно від історичного, культурного та цивілізаційного контексту.

Ключовим методологічним інструментом пізнання принципів права О. Д. Тихомиров вважає компаративістський аналіз, заснований на співвідношенні загального, особливого, одиничного та унікального. Такий підхід передбачає рух від конкретних правових реалій – нормативних приписів, доктринальних положень, судової практики, правосвідомості – до виявлення глибинних закономірностей і ціннісних орієнтирів правового розвитку. При цьому автор наголошує, що компаративістське пізнання

принципів ґрунтується не на їх абстрактній універсальності, а на визнанні плюралізму правових культур і багатоманітності форм існування принципів у різних правових системах [160, с. 52–57].

У свою чергу О. В. Зайчук розглядає принципи права як найбільш загальні ідеї, які виконують інтегративну функцію в правовій системі та «цементують» її внутрішню структуру. На думку вченого, без усвідомлення принципів неможливе пізнання сутності права, оскільки саме вони поєднують нормативну матерію з соціальним життям і забезпечують логічну узгодженість правового регулювання. Автор звертає увагу на багатозначність категорії «принцип», яка може виступати і як нормативно значуща ідея з найвищим рівнем імперативності, і як внутрішнє переконання суб'єкта права.

Особливого значення у концепції О. В. Зайчука набуває розмежування понять «правові принципи» та «принципи права». Перші можуть існувати ще до формування системи позитивного права, як узагальнені уявлення про справедливе, належне та допустиме. Другі ж виникають на етапі інституціоналізації цих ідей, коли вони набувають нормативного закріплення та стають складовою правової системи. Таким чином, принципи права, за Зайчуком, виступають результатом синтезу соціального досвіду, правової культури та цивілізаційних цінностей, що забезпечує спадкоємність і розвиток права як соціального феномена [54, с. 22–28].

Особливого значення принципи набувають у сфері юридичного процесу, де вони виступають не тільки загальними ідеями, а й безпосередніми регуляторами процесуальної діяльності. У теорії процесуального права принципи традиційно розглядаються як керівні положення, що визначають характер, структуру та межі здійснення юрисдикційної діяльності. Саме через принципи формується модель процесу, окреслюється баланс між владними повноваженнями органу та правами особи, щодо якої здійснюється провадження.

Таке розуміння процесуальної природи принципів переконливо обґрунтовує Д. В. Слинько, який розглядає їх як базові нормативно-ціннісні

орієнтири юридичного процесу, що забезпечують його внутрішню впорядкованість, логічну завершеність і відповідність вимогам справедливості. Учений підкреслює, що принципи юридичного процесу визначають не лише загальний напрям процесуальної діяльності, а й межі дискреції суб'єктів юрисдикції, порядок реалізації процесуальних повноважень і систему гарантій прав учасників провадження. На його переконання, саме принципи перетворюють сукупність процесуальних дій на цілісну правову форму, здатну забезпечити легітимність і передбачуваність правозастосування, незалежно від виду юридичного провадження [156, с. 49–53; 157, с. 128].

Суттєвий внесок у розробку зазначених ідей зробили представники Одеської школи права. Ю. М. Оборотов, досліджуючи методологію юриспруденції, обстоював розуміння принципів як нормативно-ціннісних орієнтирів правового розвитку, що забезпечують внутрішню узгодженість юридичного процесу та легітимність правозастосування [96, с. 32–38]. В. В. Дудченко, аналізуючи ціннісну природу права в контексті сучасної юриспруденції, акцентувала на тому, що принципи права виконують роль ціннісних регуляторів, які зумовлюють не лише зовнішню форму, а й внутрішню змістовну впорядкованість процесуальної діяльності [42, с. 225–230]. А. Ф. Крижановський, розробляючи концепцію правового порядку, розглядав принципи як інфраструктурний елемент правопорядку, що визначає межі дискреції суб'єктів юрисдикції і забезпечує передбачуваність правових наслідків незалежно від виду провадження [85, с. 126–132].

У цьому контексті дисциплінарне провадження, як різновид юрисдикційного процесу, не є винятком. Воно характеризується наявністю публічно-владного елементу, застосуванням санкцій, встановленням юридично значущих фактів та ухваленням обов'язкових правових рішень. Саме тому процедура притягнення до дисциплінарної відповідальності не може існувати поза чітко визначеною системою принципів, які покликані

забезпечити її легітимність, справедливість і відповідність стандартам правової держави.

Дисциплінарна відповідальність адвоката має додаткову специфіку, зумовлену особливим правовим статусом цієї професії. Адвокат, з одного боку, є суб'єктом незалежної професійної діяльності, а з іншого – учасником правосуддя, який виконує публічно значущу функцію захисту прав і свобод людини. Така дуалістична природа адвокатської діяльності обумовлює підвищені вимоги до процедури дисциплінарного реагування, яка не може бути побудована за аналогією ані з трудовою дисциплінарною відповідальністю, ані з адміністративно-каральними механізмами.

Саме принципи покликані забезпечити баланс між необхідністю професійного контролю та гарантіями незалежності адвоката. Вони виконують щонайменше три ключові функції: по-перше, орієнтують суб'єктів, які уповноважені на проведення дисциплінарного провадження у межах допустимого втручання; по-друге, слугують гарантіями захисту прав адвоката під час провадження; по-третє, формують стандарти правомірності дисциплінарних рішень і критерії їх подальшого судового контролю.

У науковій літературі справедливо підкреслюється, що відсутність чітко сформульованих принципів дисциплінарного провадження призводить до формалізації процедури, домінування дискреції дисциплінарних органів та зниження рівня правової визначеності. За таких умов дисциплінарне провадження ризикує перетворитися з гарантійного інституту на інструмент тиску на адвоката, що є несумісним із природою адвокатської професії та міжнародними стандартами її функціонування.

Водночас аналіз чинного законодавства України про адвокатуру та адвокатську діяльність свідчить про фрагментарність нормативного закріплення принципів дисциплінарного провадження. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не містить системного переліку принципів дисциплінарного провадження, обмежуючись окремими процесуальними положеннями. Фактично єдиною прямо визначеною

засадою є принцип змагальності, закріплений у частині другій статті 40 Закону. Такий підхід не враховує складної структури відносин, що виникають у межах дисциплінарного провадження, та не забезпечує достатнього рівня процесуальних гарантій.

На цю проблему звертає увагу Н. М. Бакаянова, яка обґрунтовано зазначає, що закріплення принципів дисциплінарного провадження щодо адвокатів має здійснюватися на законодавчому рівні та охоплювати не лише змагальність, а й такі принципи, як законність, відсутність дискримінації, пропорційність та, передусім, верховенство права, відповідно до якого людина, її права і свободи визнаються найвищою соціальною цінністю [6, с. 223].

Таким чином, принципи процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності мають розглядатися як самостійна система правових орієнтирів, що ґрунтується на загальнотеоретичних засадах права та водночас зумовлюється специфікою і сутністю адвокатської діяльності. Їх аналіз потребує відмежування від загальних принципів адвокатури та принципів адвокатської діяльності, оскільки дисциплінарне провадження становить окрему форму юрисдикційної діяльності зі своїм предметом, суб'єктним складом та процесуальною логікою.

Саме з цих позицій доцільним є подальший перехід до дослідження системи принципів процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності як цілісного правового явища, що поєднує загальноправові, міжгалузеві та спеціальні процесуальні засади.

Подальше дослідження принципів процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності вимагає їх чіткого відмежування від суміжних категорій, зокрема принципів адвокатської діяльності та принципів організації адвокатури. Хоча ці групи принципів перебувають у тісному взаємозв'язку, вони не є тотожними за своїм змістом і функціональним призначенням. Принципи адвокатської діяльності визначають загальні засади здійснення професійної правничої допомоги, тоді як принципи

дисциплінарного провадження спрямовані на регламентацію процедурної діяльності органів адвокатського самоврядування щодо вирішення питання про відповідальність адвоката.

Дисциплінарне провадження за своєю правовою природою є різновидом публічно-правового процесу, у межах якого реалізуються повноваження КДКА щодо встановлення факту дисциплінарного проступку, оцінки поведінки адвоката та застосування заходів дисциплінарного впливу.

Л. О. Волошина розглядає дисциплінарне провадження як юридично врегульовану процедуру розгляду скарги щодо можливого вчинення адвокатом дисциплінарного проступку, підкреслюючи його процесуальний характер та спрямованість на застосування заходів дисциплінарної відповідальності. При цьому дослідниця обґрунтовує, що дисциплінарний проступок адвоката має складну структуру та характеризується наявністю таких елементів, як об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт і суб'єктивна сторона, що свідчить про необхідність комплексного підходу до оцінки поведінки адвоката в межах дисциплінарного провадження [36, с.138].

Принципи такої процедури мають відповідати загальним стандартам справедливого процесу, сформованим у теорії права, конституційній доктрині та практиці Європейського суду з прав людини.

У цьому контексті визначальним є принцип верховенства права, який має розглядатися як системоутворююча засада дисциплінарного провадження щодо адвокатів. Його значення полягає не лише у формальному дотриманні норм законодавства, а у пріоритетності прав і свобод людини, зокрема права на справедливую процедуру, правову визначеність та захист від свавільного втручання. Як слушно зазначає Н. М. Бакаянова, саме принцип верховенства права має посідати основоположне місце в ієрархії цінностей дисциплінарного провадження, оскільки дисциплінарна відповідальність адвоката безпосередньо впливає на його професійну репутацію, можливість здійснення діяльності та реалізацію конституційного права на правничу допомогу [6, с. 223].

Верховенство права у процедурі притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності означає, що будь-яке втручання у професійну сферу адвоката повинно бути правомірним, необхідним, пропорційним та передбачуваним. Воно виключає можливість застосування дисциплінарних санкцій за відсутності чітко визначених підстав, процедурних гарантій і належного процесуального оформлення. У цьому сенсі принцип верховенства права виступає інтегративною категорією, що об'єднує інші процесуальні принципи та надає їм ціннісного змісту.

Тісно пов'язаним із верховенством права є принцип законності, який у дисциплінарному провадженні набуває особливого значення. Його сутність полягає у тому, що суб'єкти здійснення дисциплінарного провадження зобов'язані діяти виключно в межах повноважень, у спосіб та в порядку, прямо передбачених законом. На відміну від приватноправових відносин, де допускається широкий простір диспозитивності, процедура притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності характеризується імперативністю та підвищеними вимогами до формальної визначеності.

Порушення принципу законності у дисциплінарному провадженні щодо адвокатів має особливо небезпечні наслідки, оскільки може призвести до необґрунтованого обмеження незалежності адвокатської діяльності. Саме тому законність повинна розглядатися не лише як формальна відповідність процедури нормам права, а як вимога дотримання належного правового процесу у широкому, матеріально-правовому значенні.

Однією з ключових процесуальних засад дисциплінарного провадження є принцип змагальності, який, на відміну від інших принципів, прямо закріплений у чинному законодавстві. Частина друга статті 40 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає, що дисциплінарне провадження здійснюється на засадах змагальності сторін. Його зміст полягає у забезпеченні рівних можливостей сторін щодо подання доказів, надання пояснень, заявлення клопотань та відстоювання власної правової позиції.

Однак обмеження нормативного регулювання лише принципом змагальності є недостатнім для забезпечення повноцінної справедливої процедури. Змагальність не може функціонувати ізольовано від інших процесуальних гарантій, зокрема презумпції невинуватості, рівності сторін, права на захист та об'єктивності органу, який здійснює розгляд справи. Без їх системного закріплення принцип змагальності ризикує набути декларативного характеру.

Презумпція невинуватості у дисциплінарному провадженні адвокатів має особливе значення з огляду на репутаційні наслідки дисциплінарного переслідування. Хоча чинне законодавство прямо не закріплює цей принцип, його застосування є виправданим на підставі аналогії з конституційними положеннями та загальними засадами юридичної відповідальності. Адвокат повинен вважатися невинуватим у вчиненні дисциплінарного проступку доти, доки його вина не буде встановлена у передбаченому законом порядку та зафіксована у мотивованому рішенні дисциплінарного органу.

Презумпція невинуватості передбачає покладення обов'язку доказування на суб'єкта, який уповноважений розглядати дисциплінарну справу, недопустимість тлумачення сумнівів проти адвоката, а також заборону негативних процесуальних наслідків у разі відмови адвоката від надання пояснень. Її ігнорування трансформує дисциплінарне провадження у репресивний механізм, що суперечить природі адвокатської професії.

Важливим принципом процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є принцип пропорційності, який полягає у співмірності дисциплінарного стягнення характеру, тяжкості та наслідкам дисциплінарного проступку. Пропорційність є складовою верховенства права та передбачає індивідуалізацію відповідальності з урахуванням усіх обставин справи, особи адвоката, його професійного стажу, поведінки після вчинення проступку та ступеня завданої шкоди.

Відсутність законодавчо визначених критеріїв пропорційності у дисциплінарному провадженні адвокатів створює передумови для надмірної

дискреції органів, уповноважених на розгляд справи. Це, у свою чергу, негативно впливає на єдність дисциплінарної практики та передбачуваність правових наслідків.

Особливе значення у структурі принципів дисциплінарного провадження має принцип правової визначеності, тісно пов'язаний із проблемою відсутності в законодавстві чіткого визначення дисциплінарного проступку адвоката. Неврегульованість підстав дисциплінарної відповідальності зумовлює можливість їх неоднакового тлумачення, формування суперечливої практики та істотне зниження рівня правової передбачуваності для адвокатів. У такому контексті нормативна невизначеність виступає не лише теоретичною прогалиною, а й реальним фактором потенційного втручання у гарантії незалежності адвокатської діяльності.

Таким чином, принципи процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності слід розглядати не як сукупність розрізнених декларативних положень, а як внутрішньо узгоджену систему правових орієнтирів, що визначають допустимі межі дисциплінарного втручання у сферу професійної діяльності адвоката. Саме через систему принципів формується концептуальна модель дисциплінарного провадження, яка покликана забезпечити баланс між публічним інтересом у належному функціонуванні адвокатури та необхідністю гарантування її інституційної й професійної незалежності.

У цьому контексті принципи дисциплінарного провадження виконують не лише регулятивну, а й методологічну функцію. Вони визначають спрямованість правового регулювання, слугують критеріями оцінки правомірності рішень дисциплінарних органів, забезпечують єдність практики та відіграють роль засобу подолання прогалин і колізій законодавства. За своєю сутністю принципи є тими нормативно-ціннісними «вузловими точками», які поєднують позитивне право з ідеями справедливості та правової визначеності.

Особливість дисциплінарного провадження щодо адвокатів полягає в тому, що воно здійснюється не органами державної влади, а органами адвокатського самоврядування. Водночас наслідки такого провадження – обмеження або припинення права на здійснення адвокатської діяльності – мають публічно-правовий характер та безпосередньо впливають на реалізацію конституційного права на професійну правничу допомогу. Саме ця обставина зумовлює підвищені вимоги до принципів дисциплінарної процедури, які не можуть бути зведені до внутрішньокорпоративних правил поведінки.

У зв'язку з цим у дослідженні обґрунтовується положення про те, що дисциплінарне провадження щодо адвокатів слід розглядати як особливий різновид недержавної дисциплінарно-юрисдикційної діяльності, що поєднує ознаки публічно-правового процесу та інституту професійного самоврядування. Така подвійна природа зумовлює необхідність застосування до дисциплінарної процедури як стандартів справедливого процесу, сформованих у конституційній доктрині та практиці Європейського суду з прав людини, так і міжнародно визнаних стандартів професійної діяльності адвокатури, навіть за відсутності прямого законодавчого закріплення окремих принципів.

З урахуванням викладеного вбачається доцільним формування авторського підходу до класифікації принципів процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, який дозволяє систематизувати їх зміст та розкрити функціональне призначення кожної групи.

По-перше, доцільно виокремити загальноправові принципи, які становлять аксіологічну основу дисциплінарного провадження та впливають із засад правової держави. До них належать принцип верховенства права, законності, правової визначеності, справедливості та гуманізму. Їх значення полягає у встановленні загальних меж допустимого втручання у сферу професійної діяльності адвоката та забезпеченні

пріоритетності прав і свобод людини над корпоративними чи інституційними інтересами.

По-друге, слід виокремити міжгалузеві процесуальні принципи, які характерні для будь-якої юрисдикційної діяльності, незалежно від її суб'єктного складу. До цієї групи належать принципи змагальності, презумпції невинуватості, рівності сторін, пропорційності, об'єктивності та неупередженості. Їх функціональне призначення полягає у забезпеченні справедливого характеру дисциплінарного провадження, формуванні процесуального балансу між сторонами та недопущенні домінування дискреційних повноважень органів, які проводять дисциплінарне провадження над процесуальними правами особи.

По-третє, окрему групу становлять спеціальні принципи дисциплінарного провадження щодо адвокатів, зумовлені особливим правовим статусом цієї професії. До них належать принцип незалежності адвоката, недопустимості тиску та переслідування за правову позицію, гарантії професійної репутації, автономії адвокатського самоврядування та пріоритету стандартів адвокатської діяльності. Саме ці принципи відрізняють дисциплінарну відповідальність адвокатів від інших видів юридичної відповідальності та надають їй унікального правового змісту.

Слід також зауважити, що свобода вираження поглядів адвоката, будучи конституційним правом, водночас зазнає певних обмежень, зумовлених соціально-правовим статусом адвокатури. Як зазначають І. В. Бондар та Ю. М. Басюк, ні галузевий закон, ні Правила адвокатської етики не містять окремої норми, яка б прямо визначала межі такої свободи, однак ці межі об'єктивно існують і опосередковано впливають із вимог до моральної репутації адвоката та поваги до адвокатської професії [20, с.19]. Виходячи з практики ЄСПЛ, зокрема у справі «Morice v. France», адвокати вправі публічно коментувати процес правосуддя, однак їхня критика не повинна виходити за межі вимог честі, гідності та поваги до справедливого здійснення правосуддя [148].

Запропонована класифікація дозволяє подолати фрагментарність наукових підходів і розглядати принципи процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності як багаторівневу систему, у межах якої загальноправові засади визначають ціннісний фундамент, міжгалузеві – процесуальну форму, а спеціальні – професійну специфіку відповідальності адвоката.

Водночас самі по собі принципи не можуть забезпечити ефективність процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності без відповідного механізму їх реалізації. Вони потребують нормативного закріплення, процесуального наповнення та практичної трансформації у реальні інструменти захисту прав адвоката. Саме тому принципи неминуче трансформуються у процесуальні гарантії, які забезпечують їх дієвість у конкретному дисциплінарному провадженні.

Процесуальні гарантії виступають практичним продовженням принципів і водночас формою їх юридичного існування. Якщо принципи визначають *що* має бути забезпечено, то гарантії відповідають на питання *як* саме це має бути реалізовано у процедурі притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Без належної системи гарантій принципи ризикують залишитися абстрактними деклараціями, позбавленими реального правозахисного потенціалу.

У цьому сенсі логічним є подальший перехід до аналізу гарантій процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності щодо адвокатів, які забезпечують реалізацію принципів верховенства права, законності, змагальності, презумпції невинуватості та правової визначеності. Саме через систему процесуальних гарантій відбувається трансформація дисциплінарної процедури з формального механізму реагування на порушення у справедливий і легітимний правовий процес, здатний забезпечити як професійну відповідальність адвоката, так і реальний захист його незалежності.

У сучасній правовій доктрині процесуальні гарантії традиційно розглядаються як необхідний елемент будь-якої юрисдикційної процедури, спрямованої на вирішення питання про юридичну відповідальність особи. Їх призначення полягає у забезпеченні реальності прав і свобод учасників провадження, стримуванні дискреції органів, наділених владними повноваженнями, та формуванні належного процесуального балансу між публічним інтересом і приватними правами. Саме через систему гарантій право перестає бути декларативним і набуває практичного змісту.

У теорії юридичного процесу ґрунтовне обґрунтування сутності процесуальних гарантій здійснює Д. В. Слинько. Дослідник виходить із положення, що будь-яка процесуальна діяльність державних або недержавних юрисдикційних органів повинна мати чітко визначену процесуальну форму, в межах якої гарантії прав особи виступають її обов'язковим структурним елементом. Учений підкреслює, що процесуальні гарантії не є другорядним або допоміжним компонентом юридичного процесу, а становлять його внутрішню сутність, оскільки саме вони забезпечують реальне функціонування принципів законності, справедливості та змагальності.

На думку Д. В. Слинька, процесуальні гарантії охоплюють систему встановлених законом засобів, процедурних умов і правових механізмів, які створюють можливість для повноцінної реалізації прав та законних інтересів учасників процесу. Вони проявляються через процесуальні права сторін, визначені законом строки, порядок доказування, правила прийняття процесуальних рішень та обов'язковість їх належного мотивування. Саме сукупність таких гарантій трансформує окремі процесуальні дії у впорядкований юридичний процес, що відповідає вимогам правової держави [157, с.244].

Особливої уваги, на переконання науковця, заслуговує зв'язок процесуальних гарантій із конституційними засадами захисту прав і свобод людини. Д. В. Слинько наголошує, що юридичний процес не може вважатися

справедливим, якщо його процедура не забезпечує реальної можливості особи захищати свої права, впливати на перебіг провадження та оскаржувати прийняті рішення. У цьому сенсі процесуальні гарантії виконують не лише техніко-юридичну, а й правозахисну функцію, перетворюючи юридичний процес на форму реалізації конституційних прав [157, с. 121].

У контексті дисциплінарної відповідальності адвокатів значення процесуальних гарантії істотно посилюється. Це зумовлено тим, що дисциплінарне провадження, з одного боку, спрямоване на захист публічного інтересу у належному функціонуванні адвокатури, а з іншого – безпосередньо втручається у сферу професійної незалежності адвоката, його ділової репутації та права на здійснення адвокатської діяльності. За таких умов відсутність або недостатність гарантії здатна трансформувати дисциплінарну процедуру з правового механізму професійної відповідальності у інструмент непрямого тиску.

У науковій літературі неодноразово підкреслювалося, що дисциплінарна відповідальність адвокатів не може будуватися за моделлю внутрішньоорганізаційного контролю чи трудової дисципліни. Як зазначає Т. С. Коваленко, дисциплінарне провадження щодо адвокатів має особливий характер і потребує адекватного рівня процесуальних гарантії, співмірного із наслідками, яких зазнає особа у разі притягнення до відповідальності [75, с.142].

Саме тому гарантії процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності повинні розглядатися не як факультативні елементи процедури, а як її обов'язкова структурна складова.

У теоретичному плані доцільним є поділ процесуальних гарантії процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності на декілька взаємопов'язаних груп.

По-перше, це гарантії правової визначеності, які забезпечують передбачуваність дисциплінарної процедури. До них належать чіткість підстав відповідальності, визначеність кола дисциплінарних проступків,

стабільність процедурних правил та можливість особи заздалегідь передбачити правові наслідки своєї поведінки. У цьому аспекті особливої актуальності набуває проблема відсутності законодавчого визначення дисциплінарного проступку адвоката, яка неодноразово піддавалася обґрунтованій науковій критиці [8; 11; 187].

Невизначеність підстав відповідальності суперечить не лише вимогам юридичної техніки, а й стандартам верховенства права, сформульованим у практиці Європейського суду з прав людини, відповідно до яких втручання у професійну діяльність має бути «передбаченим законом» і достатньо прогнозованим.

По-друге, важливе місце займають гарантії процесуальної справедливості, до яких належать право на участь у провадженні, право бути вислуханим, право на подання доказів і пояснень, а також право на ознайомлення з матеріалами дисциплінарної справи. У доктрині процесуального права ці гарантії традиційно розглядаються як складові принципу *audi alteram partem*, без реалізації якого будь-яка процедура втрачає легітимність.

Як справедливо зауважує Д. В. Слинько, справедливість юридичного процесу визначається не результатом, а насамперед процедурою, у межах якої приймається рішення. Саме дотримання процесуальних гарантій перетворює юрисдикційну діяльність на правовий процес, а не адміністративне волевиявлення [157, с.139].

По-третє, до системи гарантій належать гарантії права на захист, які мають особливе значення у дисциплінарному провадженні щодо адвоката. Йдеться не лише про можливість надання пояснень, а й про право користуватися правовою допомогою іншого адвоката, право заявляти клопотання та відводи, право брати участь у дослідженні доказів.

У чинному законодавстві України ці гарантії закріплені фрагментарно, що зумовлює необхідність їх доктринального обґрунтування та подальшої нормативної конкретизації. Як зазначає Н. М. Бакаянова, право на захист у

дисциплінарному провадженні має тлумачитися з урахуванням міжнародних стандартів справедливого процесу, а не лише буквального змісту спеціального закону та інших нормативних актів [6, с.223].

По-четверте, істотну роль відіграють гарантії неупередженості дисциплінарного органу, які спрямовані на запобігання конфлікту інтересів та забезпечення об'єктивності розгляду справи. У цьому аспекті важливого значення набувають правила відводу членів дисциплінарної палати, вимоги щодо мотивованості рішень та прозорості процедури.

Неупередженість дисциплінарного органу є фундаментальною вимогою будь-якого юрисдикційного процесу. Її порушення нівелює саму ідею справедливого провадження, незалежно від формального дотримання інших процедурних вимог.

По-п'яте, окрему групу становлять гарантії перегляду дисциплінарних рішень, які реалізуються через механізм перегляду рішень ВКДКА або судового оскарження. Саме можливість зовнішнього контролю за рішеннями органів адвокатського самоврядування є ключовим чинником забезпечення їх легітимності.

Право на оскарження дисциплінарного рішення має подвійне значення: з одного боку, воно гарантує захист прав конкретного адвоката, а з іншого – сприяє формуванню єдності дисциплінарної практики та підвищенню якості правозастосування. Як зазначається у доктрині, судовий перегляд дисциплінарних рішень не є втручанням у автономію адвокатури, а виступає формою балансу між самоврядуванням і принципом верховенства права.

Водночас у сфері адвокатури процесуальні гарантії дисциплінарного провадження не можуть розглядатися ізольовано від системи гарантій адвокатської діяльності, оскільки саме процедура притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності виступає одним із ключових механізмів їх інституційної реалізації. У цьому контексті показовими є висновки, сформульовані в дисертаційному дослідженні О. О. Козлова, присвяченому організаційно-правовим засадам реалізації гарантій адвокатської діяльності.

Автор обґрунтовано виходить із того, що спеціальний порядок дисциплінарного провадження щодо адвокатів слід розглядати не лише як процесуальну форму реалізації дисциплінарної відповідальності, а як інституційну гарантію незалежності адвокатської діяльності, ефективність якої безпосередньо залежить від організаційної спроможності органів адвокатського самоврядування. На переконання О. О. Козлова, навіть за умов надзвичайних правових режимів допустимими є адаптивні організаційні зміни дисциплінарної процедури (зокрема цифровізація та дистанційні форми участі), за умови збереження ключових процесуальних гарантій та недопущення звуження змісту прав адвоката [76, с.139].

М. О. Кравченко у своїх дослідженнях зазначає, що цифровізація адвокатури загалом породжує комплекс взаємопов'язаних проблем, які об'єднуються у кілька груп: недостатній рівень комп'ютерної освіти, слабе технічне забезпечення, організаційні ризики (зокрема загрози кібербезпеці та розголошення адвокатської таємниці), а також морально-етичні й фінансові труднощі. Ці виклики, за висновками авторки, мають безпосереднє значення для дисциплінарної процедури, оскільки неналежне технічне або організаційне забезпечення цифрових форм її реалізації здатне негативно вплинути як на ефективність провадження, так і на рівень процесуальних гарантій адвоката [86, с. 304–305].

Узагальнюючи наведене, можна дійти висновку, що процесуальні гарантії процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності мають системний характер і утворюють єдиний механізм забезпечення справедливості дисциплінарної процедури, який охоплює всі її стадії – від порушення дисциплінарної справи до перегляду прийнятого рішення.

Наукова новизна запропонованого підходу полягає у розгляді гарантій не як допоміжних елементів процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, а як її структуроутворюючого компоненту, що визначає допустимі межі дисциплінарного впливу на адвоката. У такому розумінні дисциплінарне провадження постає не як

внутрішньокорпоративний механізм контролю, а як особлива процедура притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, яка за своїм змістом відповідає загальним стандартам справедливого процесу.

Саме через систему гарантій забезпечується реальний баланс між автономією адвокатури та публічним інтересом у забезпеченні високих стандартів професійної діяльності. Відсутність такого балансу неминуче призводить або до формалізації процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, або до її надмірно обмежувального застосування.

Водночас ефективність реалізації принципів і процесуальних гарантій дисциплінарного провадження безпосередньо залежить від суб'єктного складу відповідних правовідносин та правового статусу кожного з їх учасників. Саме через діяльність конкретних суб'єктів – органів адвокатського самоврядування, дисциплінарних палат, заявників, адвоката як суб'єкта відповідальності, а також судів у межах оскарження –принципи та гарантії набувають практичного змісту.

У цьому контексті особливого значення набуває дослідження правового статусу суб'єктів процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, їх компетенції, процесуальних прав і обов'язків, а також меж реалізації повноважень. Саме суб'єктний склад визначає внутрішню логіку процедури, характер взаємодії між її учасниками та рівень реального забезпечення незалежності адвоката.

З огляду на це, подальший науковий аналіз доцільно зосередити на характеристиці суб'єктів процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності та визначенні особливостей їх правового статусу як ключового елементу механізму реалізації дисциплінарної відповідальності.

Суб'єктний склад процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності відіграє визначальну роль у формуванні її правової природи, адже саме через сукупність уповноважених суб'єктів відбувається здійснення дисциплінарного провадження та прийняття юридично значущих рішень. У

цьому сенсі дисциплінарне провадження не може розглядатися виключно як сукупність процесуальних дій, адже воно завжди постає як система взаємопов'язаних правовідносин між різними учасниками, кожен з яких наділений особливим обсягом повноважень, процесуальних прав і юридичних обов'язків.

На відміну від класичних форм державної юрисдикції, дисциплінарне провадження щодо адвокатів характеризується поєднанням публічно-правових і самоврядних засад, що безпосередньо впливає на статус його суб'єктів. З одного боку, органи адвокатського самоврядування не є органами державної влади, з іншого – вони здійснюють владно-організаційні повноваження, результатом яких може стати істотне обмеження професійних прав адвоката, включно з позбавленням права на заняття адвокатською діяльністю. Саме ця обставина зумовлює підвищені вимоги до визначеності суб'єктного складу дисциплінарної процедури та до правового статусу кожного з її учасників.

У доктринальному вимірі суб'єктів процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності доцільно розглядати не формально, а функціонально – з урахуванням тієї ролі, яку вони відіграють у механізмі притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Такий підхід дозволяє відійти від спрощеного переліку учасників та зосередитися на їх процесуальному призначенні, характері повноважень і ступені впливу на кінцевий результат провадження.

Процедура притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності не може бути зведена до спрощеної конструкції «орган – особа», оскільки її зміст розкривається через систему процесуальних взаємозв'язків між різними учасниками, кожен з яких реалізує власну, функціонально зумовлену роль у механізмі дисциплінарного реагування. Така процедура характеризується складною внутрішньою структурою та багатосуб'єктністю, що обумовлюється особливостями правової природи адвокатури як самоврядного інституту.

У цьому аспекті доцільним є застосування узагальнюючої категорії «учасники процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності», яка охоплює як суб'єктів, наділених дисциплінарно-юрисдикційними повноваженнями, так і осіб, участь яких має ініціативний, гарантійний або контрольний характер. Використання саме такого підходу дозволяє комплексно осмислити дисциплінарну відповідальність адвоката не лише як форму реагування на професійні порушення, а як правовий механізм, спрямований водночас на підтримання професійних стандартів та збереження інституційної незалежності адвокатури.

Разом із тим для цілей наукового аналізу доцільним є умовне розмежування учасників процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності залежно від їх функціонального призначення. З урахуванням характеру повноважень та ролі у процедурі таких учасників можна виокремити у кілька основних груп, а саме:

- суб'єкти, уповноважені на здійснення дисциплінарного провадження;
- адвокат як суб'єкт дисциплінарної відповідальності;
- суб'єкти ініціювання процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності;
- інші учасники дисциплінарного провадження, які сприяють з'ясуванню обставин справи (представники сторін, свідки, експерти та інші особи, залучені до розгляду дисциплінарної справи);
- суб'єкти, які здійснюють перегляд і контроль законності дисциплінарних рішень.

Таке функціональне розмежування має аналітичний, а не формально-ієрархічний характер і слугує інструментом більш глибокого розкриття правового статусу кожного з учасників процедури, а також їх ролі у забезпеченні законності, справедливості та ефективності дисциплінарної відповідальності адвоката.

Ключове місце у структурі дисциплінарного провадження посідають суб'єкти, уповноважені на здійснення дисциплінарного провадження, тобто

органи адвокатського самоврядування, наділені повноваженнями щодо розгляду дисциплінарних справ, встановлення факту дисциплінарного проступку та застосування заходів дисциплінарного впливу. Відповідно до чинного законодавства такими органами є кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури, у складі яких функціонують дисциплінарні палати.

Правовий статус цих органів має складну, багаторівневу природу. З одного боку, вони створюються в межах системи адвокатського самоврядування та формуються з адвокатів, що підтверджує корпоративний характер їх організації. З іншого боку, їх діяльність за змістом не може бути зведена до внутрішньоорганізаційного контролю, оскільки рішення у дисциплінарних справах безпосередньо впливають на реалізацію конституційного права особи на професійну правничу допомогу.

Саме тому у науковій літературі дедалі частіше обґрунтовується теза про юрисдикційну природу діяльності органів адвокатського самоврядування, які беруть участь у процедурі притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. У цьому контексті заслуговує на увагу позиція А.І. Зуєвої, яка, досліджуючи правову природу дисциплінарного провадження, наголошує, що воно має низку характерних ознак, серед яких ключовою є його юрисдикційний характер. Дослідниця зазначає, що дисциплінарне провадження є видом юрисдикційної процедури, у межах якої уповноважені суб'єкти наділяються владними повноваженнями щодо вирішення питання про дисциплінарну відповідальність, що зумовлює необхідність дотримання підвищених стандартів процесуальної справедливості та гарантій прав особи [65, с.89].

Їх повноваження включають встановлення юридично значущих фактів, оцінку поведінки адвоката, застосування санкцій та ухвалення рішень, що є характерними ознаками юрисдикційної процедури. Водночас така юрисдикція не є державною, а має самоврядний характер, що дозволяє визначити її як особливий різновид недержавної дисциплінарно-юрисдикційної діяльності.

Разом із тим, визнання юрисдикційного характеру дисциплінарного провадження потребує певного концептуального уточнення. Сам по собі юрисдикційний характер не означає автоматично ані державної природи такого провадження, ані його належності до адміністративно-правової сфери. У науковій літературі інколи простежується тенденція до зближення цих понять, що може ускладнювати їх чітке розмежування.

Так, А. І. Зуєва, досліджуючи дисциплінарну відповідальність адвоката в адміністративно-правовому аспекті, характеризує дисциплінарне провадження як «форму реалізації державної влади та саморегулювання адвокатури» [65, с. 40]. Водночас поєднання зазначених характеристик потребує додаткового теоретичного обґрунтування, оскільки вони відображають різні за своєю природою підходи до розуміння правової сутності відповідного провадження. Якщо акцент робиться на елементах реалізації державної влади, це передбачає наявність публічно-владного компоненту у вузькому адміністративно-правовому значенні. Натомість характеристика дисциплінарного провадження як форми саморегулювання адвокатури узгоджується з її інституційною автономією та самоврядною природою.

У зв'язку з цим, більш обґрунтованим видається підхід, відповідно до якого дисциплінарне провадження в адвокатурі слід розглядати як специфічну форму самоврядної юрисдикційної діяльності, яка, хоча й має окремі ознаки владного впливу, принципово не належить до системи органів державної влади.

У науковій літературі зустрічаються підходи, відповідно до яких обґрунтовується можливість створення єдиного органу дисциплінарної юрисдикції у сфері правосуддя, покликаного здійснювати розгляд справ про дисциплінарну відповідальність адвокатів, суддів і прокурорів, у тому числі в частині прийняття рішень щодо припинення професійного статусу, а також апеляційний перегляд інших дисциплінарних санкцій. Прихильники такого підходу виходять із того, що уніфікація дисциплінарної юрисдикції та її

«винесення» на рівень єдиного централізованого органу здатні забезпечити підвищення стандартів неупередженості, зменшення корпоративної замкнутості професійних спільнот, вироблення єдиних підходів до пропорційності дисциплінарних санкцій, а також посилення довіри суспільства до механізмів професійної відповідальності [75, с. 115]. У методологічному плані ця концепція спирається на тезу про спільність функціонального призначення дисциплінарної відповідальності у правничих професіях: забезпечення професійної доброчесності, якості виконання публічно значущої функції та захисту авторитету правосуддя.

Водночас попри зовнішню привабливість такої моделі, її універсалізаційний потенціал має суттєві теоретико-правові обмеження, пов'язані з різною правовою природою статусу судді, прокурора й адвоката та, відповідно, різними конституційно-правовими гарантіями їх професійної незалежності. Якщо дисциплінарна відповідальність суддів і прокурорів здійснюється в межах публічно-службових правовідносин та органічно пов'язана із системою державної влади (державної служби, публічної відповідальності, конституційної підзвітності), то адвокатура за своєю природою є недержавним, самоврядним інститутом громадянського суспільства, покликаним забезпечувати реалізацію права на професійну правничу допомогу та виступати інституційним гарантом права на захист. Саме ця відмінність зумовлює принципову межу допустимості «єдиного дисциплінарного стандарту» і, тим більше, єдиного дисциплінарного органу для трьох різних за природою правничих професій.

Ключова теоретична проблема концепції «дисциплінарного суду» полягає у потенційній зміні балансу між автономією адвокатського самоврядування та публічно-владними механізмами контролю. Дисциплінарна відповідальність адвоката, навіть маючи юрисдикційні ознаки та публічно значущі наслідки, залишається інституційно вбудованою у модель професійного самоврядування, яка не є факультативною, а становить змістовну гарантію незалежності адвокатської діяльності. Включення

представників держави або домінування державного елементу в «єдиному» дисциплінарному органі фактично означало б перенесення центру прийняття дисциплінарних рішень щодо адвокатів із самоврядної площини в площину публічної влади. Така трансформація не є нейтральною з погляду гарантій діяльності адвокатури, оскільки дисциплінарна юрисдикція в адвокатурі виконує не лише карально-контрольну, а й гарантійну функцію: вона покликана оберігати адвоката від зовнішнього впливу, зокрема від переслідування за правову позицію або участь у «чутливих» справах.

У цьому сенсі залучення осіб, які не є адвокатами до дисциплінарного провадження може створити умови для інституційного конфлікту інтересів. Держава (в особі органів обвинувачення, органів судової влади або інших публічних інституцій) у багатьох випадках виступає процесуальним «опонентом» сторони захисту, а отже – і адвоката. Тому уніфікований дисциплінарний орган, що об'єднує дисциплінарну юрисдикцію щодо суддів, прокурорів і адвокатів, потенційно змінює саму архітектуру гарантій: адвокат може опинитися у ситуації, коли його професійний статус і репутаційні наслідки залежатимуть від інституції, організаційна конструкція якої не є повністю відокремленою від системи публічної влади. Навіть за умови формальної неупередженості та процедурних гарантій, така модель об'єктивно знижує рівень «структурної незалежності» адвокатури, тобто її здатності функціонувати як автономний інститут, відокремлений від державної влади та здатний ефективно протистояти їй у процесі захисту прав особи.

Крім того, концепція єдиного дисциплінарного органу містить ризик методологічного ототожнення різних видів дисциплінарної відповідальності. Дисциплінарна відповідальність судді та прокурора має публічно-службову природу, детерміновану конституційними принципами організації влади та підзвітності, тоді як дисциплінарна відповідальність адвоката є інститутом професійної відповідальності в межах самоврядної організації. Їх штучна уніфікація в одному юрисдикційному центрі може призвести до зміни

цільової спрямованості дисциплінарного реагування щодо адвокатів – від забезпечення стандартів професії та захисту довіри до адвокатури до переважання логіки державного контролю та «службової дисципліни», що є несумісним із природою адвокатської професії.

Отже, хоча в доктрині висловлювалися пропозиції щодо створення єдиного дисциплінарного органу для адвокатів, суддів і прокурорів як засобу підвищення незалежності та подолання корпоративної замкнутості, така концепція не може бути визнана безумовно коректною у теоретико-правовому вимірі. Її проблемність полягає у тому, що вона фактично нівелює фундаментальну інституційну відмінність адвокатури від органів публічної влади, а також створює передумови для послаблення гарантій незалежності захисту та автономії адвокатського самоврядування. У демократичній правовій державі дисциплінарна юрисдикція щодо адвокатів має вдосконалюватися не шляхом «одержавлення» дисциплінарного механізму, а шляхом підвищення якості процесуальних стандартів, прозорості, мотивованості рішень і ефективності процедурного контролю (включно з судовим переглядом), зберігаючи при цьому самоврядну природу адвокатури як ключову інституційну гарантію права на правничу допомогу та права на захист.

Особливість правового статусу органів адвокатського самоврядування, які беруть участь у процедурі притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, полягає у поєднанні колегіальності та професійної спеціалізації, що безпосередньо закріплено у Положенні про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, затвердженому рішенням Ради адвокатів України від 30 серпня 2014 року № 120 (у редакції рішення від 13 грудня 2025 року № 149 – далі - Положення) [105].

Колегіальний характер дисциплінарного провадження впливає із самої моделі функціонування кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури та їх дисциплінарних палат, які здійснюють розгляд дисциплінарних справ у

колегіальному складі. Такий підхід спрямований на забезпечення всебічного та об'єктивного з'ясування обставин справи, що відповідає завданню дисциплінарного провадження. Колегіальність покликана мінімізувати вплив індивідуального сприйняття та забезпечити ухвалення рішень на основі узгодженої професійної позиції.

Водночас професійна спеціалізація членів дисциплінарних палат, які є адвокатами, зумовлює можливість оцінки поведінки адвоката з урахуванням специфіки здійснення адвокатської діяльності. Це особливо важливо з огляду на положення пунктів 3–4 Положення, відповідно до яких адвокат може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності виключно у порядку дисциплінарного провадження та лише з підстав вчинення дисциплінарного проступку, визначеного законом [105]. Такий підхід передбачає необхідність професійного тлумачення дій адвоката у контексті правил адвокатської етики, присяги адвоката, меж допустимої процесуальної активності та особливостей виконання функції захисту.

Саме професійна належність членів дисциплінарних органів дозволяє враховувати, що адвокатська діяльність за своєю природою пов'язана з підвищеним рівнем конфліктності, процесуального протистояння та необхідністю прийняття складних тактичних рішень. У цьому сенсі участь адвокатів у дисциплінарному провадженні виступає важливою гарантією недопущення формального або суто зовнішнього підходу до оцінки їх поведінки.

Разом із тим зазначене поєднання колегіальності та професійної спеціалізації об'єктивно потребує чіткого процесуального врівноваження. Це зумовлено тим, що Положення передбачає концентрацію у межах однієї інституційної системи кількох функцій – перевіркової, підготовчої та оціночної. Зокрема, відповідно до пунктів 26-33 Положення, член дисциплінарної палати здійснює перевірку відомостей, викладених у скарзі, готує відповідну довідку та доповідає матеріали на засіданні дисциплінарної

палати, яка надалі ухвалює рішення щодо відкриття дисциплінарної справи або відмови у її відкритті [105].

Хоча така модель прямо передбачена Положенням і є типовою для дисциплінарних процедур самоврядного характеру, вона об'єктивно вимагає підвищених процесуальних гарантій неупередженості, оскільки поєднання функції перевірки та участі в ухваленні рішення може впливати на внутрішнє переконання члена дисциплінарного органу. Саме тому особливого значення набувають положення пунктів 43–47 Положення, які закріплюють принцип змагальності, право адвоката на надання пояснень, участь у засіданні дисциплінарної палати та дослідження матеріалів дисциплінарної справи [105].

Таким чином, участь адвокатів у здійсненні дисциплінарного провадження водночас виступає його функціональною перевагою та об'єктивною особливістю, що потребує належного процесуального врегулювання. Перевага полягає у професійному розумінні характеру адвокатської діяльності та стандартів професійної поведінки, тоді як необхідність додаткових процесуальних запобіжників зумовлена юрисдикційною природою дисциплінарного провадження та публічно-правовими наслідками його результатів.

Запобігання можливій трансформації дисциплінарного провадження у форму внутрішньокорпоративної оцінки забезпечується шляхом інституціоналізації чітких процесуальних стандартів, значна частина яких уже закріплена у Положенні, зокрема у вимогах щодо мотивованості рішень (пункти 52–55), дотримання процедурної послідовності та можливості їх подальшого перегляду у Вищій кваліфікаційно-дисциплінарній комісії адвокатури [105].

У цьому сенсі правовий статус органів адвокатського самоврядування, які беруть участь у процедурі притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, має розглядатися як складна правова конструкція, що поєднує автономію професійного самоврядування з імперативними вимогами

справедливого процесу. Саме таке поєднання дозволяє забезпечити легітимність дисциплінарної відповідальності адвоката, трансформуючи її з внутрішньокорпоративного механізму контролю у особливий різновид недержавної дисциплінарно-юрисдикційної діяльності, сумісний із принципами демократичної правової держави.

Центральним суб'єктом дисциплінарного провадження є адвокат, стосовно якого відкрито дисциплінарну справу. Його правове становище у межах цієї процедури має самостійну природу та не може ототожнюватися з моделлю трудових або службово-дисциплінарних правовідносин.

Як зазначає Н. М. Бакаянова, адвокат є спеціальним суб'єктом, який при виконанні своїх професійних обов'язків не перебуває у відносинах підлеглості, а його професійні обов'язки охоплюють дотримання не лише норм права, а й положень професійної етики [11, с. 323].

Зазначена позиція дозволяє розглядати адвоката у дисциплінарному провадженні не як підконтрольного суб'єкта, а як учасника особливих професійно-правових відносин, у межах яких відповідальність не ґрунтується на організаційній залежності, а зумовлюється набуттям статусу адвоката та необхідністю дотримання професійних обов'язків і вимог адвокатської етики. Такий підхід зумовлює принципову відмінність дисциплінарного провадження щодо адвоката від класичних моделей дисциплінарної відповідальності у сфері трудових чи публічно-службових відносин, де вона є похідною від ієрархічного підпорядкування. У випадку адвокатури підставою дисциплінарної відповідальності виступає правовий статус адвоката, який передбачає обов'язок дотримання стандартів професійної діяльності та правил адвокатської етики під час надання правничої допомоги.

Особливий порядок здійснення дисциплінарного провадження щодо адвоката є однією з основних гарантій адвокатської діяльності, оскільки вирішення питання про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності належить виключно до компетенції органів адвокатського самоврядування.

В.В. Заборовський підкреслює, що така модель забезпечує недоторканність адвоката під час здійснення ним професійної діяльності та слугує інституційною гарантією незалежності адвокатури, яка здійснює дисциплінарне провадження щодо своїх членів [47, с. 460]. У цьому контексті дисциплінарна відповідальність адвоката не може розглядатися як позаправовий або репресивний засіб впливу, а повинна функціонувати виключно в межах правової процедури, спрямованої на збереження балансу між професійною відповідальністю та незалежністю адвокатської діяльності [47, с. 460–461].

В. В. Заборовський наголошує, що діяльність органів адвокатського самоврядування при здійсненні дисциплінарного провадження має враховувати абсолютну незалежність адвоката, а сама дисциплінарна відповідальність не повинна асоціюватися з формою «розправи» над ним чи способом тиску за професійну позицію [47, с. 460]. Її призначення полягає не лише у реагуванні на порушення професійних обов'язків, а й у створенні належних умов для функціонування незалежної адвокатури та забезпеченні професійної діяльності адвоката, у тому числі у відносинах з органами адвокатського самоврядування [47, с. 460–461].

Зазначені положення мають принципове значення для розуміння ролі адвоката у дисциплінарному провадженні. Вони дозволяють дійти висновку, що адвокат у межах цієї процедури не є пасивним об'єктом владного впливу, а виступає повноцінним суб'єктом процедури. Саме навколо його правового статусу формується логіка дисциплінарного провадження, його процесуальна архітектоніка та система гарантій.

У цьому сенсі дисциплінарне провадження щодо адвоката доцільно розглядати як особливий різновид недержавної юрисдикційної діяльності, у межах якої реалізуються владно-організаційні повноваження самоврядних органів, але за умов дотримання стандартів незалежності здійснення адвокатської діяльності. Адвокат у такій процедурі є носієм не лише обов'язку дотримуватися професійних стандартів, а й комплексу

процесуальних прав, спрямованих на захист його незалежності, ділової репутації та свободи професійної діяльності.

З огляду на це дисциплінарна відповідальність адвоката не може тлумачитися виключно крізь призму санкційного впливу. Її функціональне призначення є значно ширшим і полягає у підтриманні довіри до адвокатури як професійної спільноти, забезпеченні високих етичних стандартів та одночасному захисті адвоката від необґрунтованого переслідування. Саме така подвійна – регулятивно-гарантійна – природа дисциплінарної відповідальності зумовлює особливий правовий статус адвоката як центрального суб'єкта дисциплінарного провадження.

Таким чином, адвокат у межах дисциплінарної процедури постає не лише як суб'єкт потенційної відповідальності, а як ключовий елемент механізму реалізації права на професійну правничу допомогу. Від рівня процесуального захисту адвоката у дисциплінарному провадженні безпосередньо залежить не лише його індивідуальний професійний статус, а й реальний рівень незалежності адвокатури в демократичній правовій державі.

Окрему групу суб'єктів процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності становлять ініціатори дисциплінарного провадження – особи, які звертаються із заявою або скаргою на дії чи бездіяльність адвоката. Саме з моменту такого звернення починається процедура притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, що зумовлює її подальший рух у межах кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури. Водночас подання скарги не дає підстав заявнику стати суб'єктом дисциплінарного провадження у повному процесуальному значенні, оскільки він не наділяється владними, розпорядчими чи юрисдикційними повноваженнями щодо адвоката.

Нормативною підставою участі зазначених осіб у процедурі притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є положення частини першої статті 36 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську

діяльність», відповідно до якої право звернення до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури із заявою (скаргою) щодо поведінки адвоката, яка може бути підставою для його дисциплінарної відповідальності, має кожен, кому відомі факти такої поведінки [117]. Таким чином, законодавець свідомо закріпив модель відкритого доступу до механізму притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, не обмежуючи коло потенційних заявників виключно клієнтами адвоката або учасниками відповідного процесу.

У науковій літературі справедливо зазначається, що в цьому випадку більш коректно вести мову не про «невизначеність» кола осіб, які можуть звернутися зі скаргою, а саме про його необмеженість. Як підкреслює Н. М. Бакаянова, така законодавча конструкція зумовлена прагненням запобігти ситуаціям, за яких порушення професійних обов'язків адвоката залишаються без реагування через відсутність формального процесуального інтересу у заявника [11, с. 329–330]. Водночас вчена звертає увагу на те, що необмеженість кола ініціаторів процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності об'єктивно породжує проблему балансування між відкритістю дисциплінарного механізму та необхідністю запобігання його зловживанню.

У зв'язку з цим виникає подвійна правова ситуація: з одного боку, законодавче регулювання орієнтоване на створення умов для своєчасного виявлення та реагування на порушення професійних обов'язків адвоката, з іншого – існує ризик використання процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності як засобу тиску на адвоката у зв'язку з його професійною діяльністю, зокрема у справах із підвищеним рівнем конфліктності.

Саме тому частина друга статті 36 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» прямо забороняє зловживання правом на звернення до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, у тому числі ініціювання питання про дисциплінарну відповідальність адвоката без

достатніх підстав або використання такого звернення як інструменту впливу на його професійну позицію [117].

Разом із тим у доктрині обґрунтовано звертається увага на обмежену ефективність таких застережень. Так, Д. П. Фіолевський вказує, що відповідні норми мають переважно декларативний характер і самі по собі не усувають практику подання безпідставних або маніпулятивних скарг [179, с.194, 180, с.193].

У своїх наукових працях В. В. Заборовський звертає увагу на те, що надання необмеженому колу осіб права ініціювати процедуру притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності може створювати загрози для реалізації принципу незалежності адвокатської діяльності, закріпленого у статті 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [43, с. 30]. Водночас вчений акцентує, що джерелом проблеми є не саме існування такого права, а недостатня врегульованість процесуальних механізмів, покликаних унеможливити його використання з недобросовісною метою. За відсутності ефективних процесуальних фільтрів право на звернення зі скаргою може трансформуватися з інструменту професійного контролю у спосіб тиску на адвоката у зв'язку з реалізацією ним своєї правової позиції [43, с. 30].

У наукових працях також пропонується нормативно конкретизувати коло осіб, які можуть ініціювати процедуру притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Зокрема, Д. В. Кухнюк обґрунтовує доцільність встановлення вичерпного переліку таких суб'єктів, до якого можуть бути віднесені клієнт адвоката, інший адвокат, суддя, який розглядав справу, голова ради адвокатів регіону або керівник центру безоплатної правової допомоги [91, с. 78]. На думку автора, це сприятиме зменшенню кількості побутових та маніпулятивних звернень.

Водночас надмірне звуження кола ініціаторів процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності також не позбавлене ризиків, оскільки може ускладнити виявлення реальних порушень професійних

стандартів у випадках, коли відповідною інформацією володіють особи, що не належать до формально визначених категорій.

У цьому контексті особливого значення набуває чітке розмежування процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності та дисциплінарного провадження як юрисдикційної форми діяльності. Ініціатори дисциплінарного провадження беруть участь виключно на початковій стадії процедури притягнення, тоді як дисциплінарне провадження здійснюється виключно дисциплінарними палатами кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури.

Ініціатор не є стороною дисциплінарного провадження, не здійснює функцій обвинувачення та не формує предмет доказування. Його участь має інформаційний і допоміжний характер та зводиться до повідомлення відомостей, що підлягають перевірці дисциплінарним органом.

Таким чином, ініціатори дисциплінарного провадження займають особливе, але похідне місце у процедурі притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Їх участь забезпечує відкритість дисциплінарного механізму, водночас обмеження їх процесуального статусу є необхідною гарантією недопущення трансформації дисциплінарного провадження у квазіобвинувальний процес і збереження інституційної незалежності адвокатури.

Особливе місце у процедурі притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності займають органи, наділені повноваженнями щодо перегляду рішень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури. Центральним суб'єктом реалізації таких повноважень у системі адвокатського самоврядування виступає Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури, яка забезпечує внутрішній контроль за законністю, обґрунтованістю та відповідністю дисциплінарних рішень установленим професійним стандартам.

Правовий статус ВКДКА визначається положеннями Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», відповідно до якого вона є

постійно діючим колегіальним органом адвокатського самоврядування, уповноваженим розглядати скарги на рішення, дії чи бездіяльність кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури регіонів [117]. Таким чином, ВКДКА не є органом первинної дисциплінарної юрисдикції, а виконує функцію спеціалізованого органу перегляду дисциплінарних рішень у межах професійного самоврядування.

На відміну від КДКА регіонів, які безпосередньо здійснюють перевірку фактів та ухвалюють первинні рішення щодо дисциплінарної відповідальності адвокатів, ВКДКА діє як орган вищого рівня, покликаний забезпечити єдність дисциплінарної практики, усунути можливі порушення процедури та гарантувати дотримання принципів незалежності, неупередженості й пропорційності дисциплінарного впливу.

З аналізу нормативного регулювання випливає, що ВКДКА наділена широкими повноваженнями щодо перегляду дисциплінарних рішень. Зокрема, відповідно до статті 42 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», вона має право залишити рішення КДКА без змін, змінити його, скасувати та ухвалити нове рішення або направити справу для нового розгляду до відповідної кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури [117]. Такий обсяг повноважень свідчить про те, що ВКДКА здійснює не формальний, а повноцінний перегляд дисциплінарної справи.

Особливістю правового статусу ВКДКА є те, що вона не обмежується перевіркою лише юридичної правильності рішення КДКА, а має право здійснювати комплексну оцінку дисциплінарної справи, включаючи правильність встановлення фактичних обставин, тлумачення норм права, дотримання процедурних гарантій, а також відповідність застосованого дисциплінарного стягнення характеру та тяжкості дисциплінарного проступку.

У цьому аспекті ВКДКА виконує функцію внутрішнього дисциплінарного контролю, що має саморегульовний характер і спрямований на забезпечення балансу між корпоративною автономією адвокатури та

вимогами правової визначеності. Саме через діяльність цього органу дисциплінарна відповідальність адвоката набуває системності та передбачуваності, що є необхідною умовою довіри до інституту адвокатури.

У науковій літературі обґрунтовано зазначається, що за своєю правовою природою ВКДКА має ознаки квазісудового органу. Так, О. Дроздов, М. Христова та В. Вовнюк підкреслюють, що аналіз положень Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» з урахуванням практики Європейського суду з прав людини дає підстави розглядати кваліфікаційно-дисциплінарні органи адвокатури як інституції, що здійснюють дисциплінарну юрисдикцію з елементами судової процедури [41, с. 10–12].

Квазісудовий характер ВКДКА проявляється у колегіальності прийняття рішень, процесуальній формі розгляду справ, забезпеченні права бути вислуханим, можливості подання доказів і пояснень, фіксації засідань, а також у наявності мотивованих рішень. Сукупність цих ознак наближає діяльність ВКДКА до стандартів справедливого розгляду, хоча вона формально не є судовим органом у конституційному розумінні.

Водночас слід підкреслити, що ВКДКА діє виключно в межах професійного самоврядування і не входить до системи органів державної влади. Її рішення мають внутрішньо-юрисдикційний характер і ґрунтуються на принципі автономності адвокатури. Саме це дозволяє відмежувати діяльність ВКДКА від класичного адміністративного контролю та розглядати її як специфічну форму професійної дисциплінарної юрисдикції.

Разом із тим законодавець не надає ВКДКА абсолютної дискреції. Можливість судового оскарження її рішень виступає зовнішнім механізмом контролю, який забезпечує відповідність діяльності органів адвокатського самоврядування конституційним принципам верховенства права та доступу до правосуддя. Такий підхід відповідає європейським стандартам, відповідно до яких дисциплінарні органи професійних спільнот можуть здійснювати

юрисдикційні повноваження лише за умови наявності подальшого незалежного судового контролю [25, с.344].

У системі адвокатського самоврядування ВКДКА також виконує функцію уніфікації дисциплінарної практики. Розглядаючи скарги з різних регіонів України, вона формує єдині підходи до кваліфікації дисциплінарних проступків, оцінки професійної поведінки адвокатів, тлумачення норм Правил адвокатської етики та застосування дисциплінарних стягнень. Така практика має важливе значення для забезпечення рівності адвокатів перед дисциплінарною юрисдикцією.

Крім того, рішення ВКДКА виконують орієнтаційну функцію для кваліфікаційно-дисциплінарних комісій регіонів, оскільки слугують джерелом узагальнення дисциплінарних підходів та сприяють підвищенню якості первинного дисциплінарного розгляду. У цьому аспекті ВКДКА фактично виступає центром методичного впливу у сфері дисциплінарної відповідальності адвокатів.

Важливо підкреслити, що правовий статус ВКДКА не передбачає підпорядкування їй регіональних КДКА в адміністративному розумінні. Йдеться не про вертикаль виконавчої влади, а про систему органів адвокатського самоврядування, побудовану на принципах колегіальності, автономності та взаємного контролю. Саме ця особливість відрізняє дисциплінарну юрисдикцію адвокатури від класичних адміністративно-правових моделей.

Отже, Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури є ключовим суб'єктом у процедурі перегляду рішень щодо притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності. Її правовий статус поєднує елементи внутрішнього професійного самоврядування та квазісудової юрисдикції, що дозволяє забезпечити належний рівень процесуальних гарантій, не порушуючи принципу незалежності адвокатської діяльності.

Саме через діяльність ВКДКА реалізується системна єдність дисциплінарної відповідальності адвокатів, забезпечується узгодженість

практики та формується стабільний механізм професійного контролю, спрямований не на репресивне втручання, а на підтримання стандартів адвокатської професії та збереження суспільної довіри до адвокатури як інституту правової держави.

Особливе місце у процедурі притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності посідають суб'єкти, наділені повноваженнями щодо контролю законності дисциплінарних рішень органів адвокатського самоврядування. Йдеться насамперед про суди, які здійснюють зовнішній, інституційно незалежний контроль за діяльністю кваліфікаційно-дисциплінарних органів адвокатури у випадках реалізації ними владних повноважень.

На відміну від внутрішнього контролю, який здійснюється у межах адвокатського самоврядування (зокрема Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури), судовий контроль має публічно-правову природу та ґрунтується на конституційному принципі верховенства права і гарантії судового захисту.

Згідно з частиною другою статті 55 Конституції України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів, що здійснюють владні повноваження [83]. У цьому сенсі суд виступає не як елемент дисциплінарної процедури, а як її зовнішній гарант, покликаний забезпечити відповідність дисциплінарних рішень вимогам законності, пропорційності та справедливості.

У процедурі притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності суд не виконує функцію дисциплінарної юрисдикції, не підміняє собою органи адвокатського самоврядування і не здійснює повторної оцінки професійної поведінки адвоката по суті. Його компетенція обмежується перевіркою того, чи були дотримані встановлені законом межі дискреції дисциплінарних органів, чи не допущено порушення процедурних гарантій та чи відповідає прийняте рішення принципам правової визначеності і належної правової процедури.

Таким чином, судовий контроль у цій сфері має характер юрисдикційного контролю законності, а не професійної оцінки діяльності адвоката.

У науковій доктрині такий підхід знаходить концептуальне обґрунтування.

Як зазначав В. Б. Авер'янов, судовий контроль є комплексним правовим явищем, у якому поєднуються риси судової влади та юрисдикційної діяльності держави [1, с. 223]. Його сутність полягає у здатності суду втручатися у правову сферу лише тоді, коли порушено вимоги закону або права особи.

Зокрема, С. В. Вилков наголошує, що судовий контроль за діяльністю органів адвокатського самоврядування у процесі реалізації ними владних повноважень полягає у правовій перевірці рішень і дій, які об'єктивують вирішення внутрішньоорганізаційних питань функціонування інституту адвокатури, насамперед у сфері дисциплінарних процедур [26, с. 289–291]. На думку вченого, у таких правовідносинах предметом судового перегляду є не професійна доцільність рішень органів адвокатського самоврядування, а їх відповідність вимогам законності та дотримання балансу між правами адвоката і завданнями адвокатського самоврядування. При цьому оскарженню підлягають передусім індивідуалізовані правові акти – індивідуальні адміністративні рішення, наслідком яких є обмеження чи припинення права на зайняття адвокатською діяльністю [26, с. 292].

С. В. Вилков підкреслює, що судовий контроль у цій сфері спрямований не лише на відновлення порушених прав адвоката, а й на корекцію діяльності органів адвокатського самоврядування шляхом виявлення допущених процедурних помилок і формування належних стандартів дисциплінарної практики. Водночас такий контроль не обов'язково передбачає безпосереднє втручання суду у вирішення дисциплінарної справи по суті, а може реалізовуватися шляхом повернення матеріалів на повторний розгляд із дотриманням вимог закону [26, с. 293].

Особливість судового контролю за діяльністю органів адвокатського самоврядування зумовлюється подвійною правовою природою адвокатури. З одного боку, адвокатура є незалежним інститутом громадянського суспільства, що не входить до системи органів державної влади. З іншого – у процесі здійснення дисциплінарних функцій органи адвокатського самоврядування реалізують повноваження, наслідком яких може бути обмеження або припинення права особи на зайняття адвокатською діяльністю.

Саме ця обставина і зумовлює можливість та необхідність судового контролю за відповідними рішеннями.

Правову позицію з цього питання сформульовано Великою Палатою Верховного Суду у постанові від 6 травня 2020 року у справі № 160/9696/18, у якій зазначено, що адвокатура, реалізуючи делеговані державою владні повноваження, набуває ознак суб'єкта публічних правовідносин, а тому спори, пов'язані з обмеженням права на заняття адвокатською діяльністю або накладенням дисциплінарних стягнень, за наявності відповідних ознак можуть підпадати під юрисдикцію адміністративних судів [108].

У цьому контексті суд виступає не як інстанція професійного самоврядування, а як орган контролю за дотриманням прав людини у сфері публічно-правових відносин.

Судова практика демонструє, що предметом судового контролю у справах щодо дисциплінарної відповідальності адвокатів, як правило, є:

- дотримання органами адвокатського самоврядування процедурних вимог під час розгляду дисциплінарної справи;
- належність повідомлення адвоката про розгляд справи;
- забезпечення принципів змагальності та рівності сторін;
- відповідність дисциплінарного рішення вимогам мотивованості;
- дотримання меж дискреційних повноважень.

Так, у справі №816/2198/16 Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду звернув увагу на те, що Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури має право ухвалювати нові рішення з метою усунення

порушень, допущених регіональними КДКА, і таке втручання не є перевищенням її повноважень, а навпаки – спрямоване на відновлення законності [112].

Водночас у ряді справ суди визнавали дисциплінарні рішення незаконними через порушення фундаментальних процесуальних гарантій. Зокрема, Верховний Суд дійшов висновку, що направлення повідомлення про розгляд дисциплінарної справи, яке фактично не було вручено адвокату, не може вважатися належним повідомленням, а отже прийняте за таких умов рішення порушує засади змагальності та права на захист [109].

Таким чином, суд не оцінює, чи правильно адвокат діяв з професійної точки зору, а перевіряє, чи було забезпечено справедливу дисциплінарну процедуру.

Водночас судовий контроль не є безмежним. Він не може трансформуватися у втручання в автономію адвокатського самоврядування. Це означає, що суд не має повноважень підміняти собою дисциплінарні органи, встановлювати наявність чи відсутність дисциплінарного проступку або самостійно визначати вид дисциплінарного стягнення.

У цьому аспекті судовий контроль виконує балансуючу функцію: з одного боку – захищає адвоката від свавільних або непропорційних дисциплінарних рішень, з іншого – не руйнує засади саморегулювання адвокатської професії.

Саме у такому поєднанні реалізується принцип пропорційності втручання у незалежність адвокатури, який впливає як з положень національного законодавства, так і з практики Європейського суду з прав людини.

Отже, суди у процедурі притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності займають особливе місце як суб'єкти контролю законності дисциплінарних рішень. Їх участь має не дисциплінарний, а гарантійно-правовий характер і спрямована на забезпечення дотримання конституційних стандартів правосуддя.

Узагальнюючи, можна констатувати, що судовий контроль у цій сфері виконує три ключові функції:

- гарантійну – забезпечує реальне право адвоката на судовий захист;
- правовідновлювальну – усуває порушення законності у дисциплінарних процедурах;
- системоутворюючу – формує сталі стандарти належної дисциплінарної процедури.

Саме через інститут судового контролю процедура притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності інтегрується у загальну систему публічно-правових гарантій, зберігаючи баланс між автономією адвокатури та вимогами правової держави.

Проведений теоретико-правовий аналіз процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності дозволяє дійти висновку, що зазначена процедура за своєю правовою природою не може розглядатися як внутрішньокорпоративний або формально-дисциплінарний механізм. Вона становить складну багаторівневу юридичну конструкцію, у межах якої поєднуються елементи професійного самоврядування, юрисдикційної діяльності та публічно-правових гарантій захисту прав людини.

Обґрунтовано, що дисциплінарна відповідальність адвоката має подвійне функціональне призначення: з одного боку – забезпечення дотримання стандартів професійної діяльності та довіри до інституту адвокатури, з іншого – гарантування незалежності адвоката та недопущення його переслідування за правову позицію. Саме ця дуалістична природа зумовлює необхідність побудови процедури притягнення до дисциплінарної відповідальності на основі системи принципів і процесуальних гарантій, які відповідають стандартам справедливого процесу.

Доведено, що принципи процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності доцільно розглядати як багаторівневу систему, що включає загальноправові, міжгалузеві та спеціальні професійні засади. Такий підхід дозволяє подолати фрагментарність законодавчого

регулювання та забезпечити цілісне розуміння дисциплінарної процедури як різновиду недержавної дисциплінарно-юрисдикційної діяльності.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в авторському обґрунтуванні концепції процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності як особливого публічно значущого процесу самоврядного характеру, у межах якого принципи та гарантії виконують не допоміжну, а структуроутворюючу функцію. Запропоновано функціональний підхід до визначення суб'єктного складу цієї процедури, що дозволяє чітко розмежувати ролі органів дисциплінарної юрисдикції, адвоката, ініціаторів звернення та суб'єктів контролю законності.

Зроблені висновки створюють теоретичне підґрунтя для подальшого дослідження спеціальних процесуальних гарантій та механізмів удосконалення дисциплінарної відповідальності адвокатів з урахуванням принципу верховенства права та стандартів європейської правової традиції.

РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ПРИТЯГНЕННЯ АДВОКАТА ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

2.1. Нормативно-правове регулювання процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за законодавством України

Нормативно-правове регулювання процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є ключовою складовою механізму забезпечення функціонування адвокатури як інституту правової держави. Саме через відповідне правове регламентування визначаються межі втручання у професійну діяльність адвоката, встановлюються процесуальні гарантії його незалежності та формуються стандарти професійної відповідальності. Особливістю такого регулювання є його багаторівневий характер, що охоплює конституційні положення, міжнародні стандарти, норми спеціального законодавства, корпоративні акти органів адвокатського самоврядування та практику їх застосування. Це відображає дуалістичну природу адвокатури як самоврядного інституту, який водночас виконує публічно значущу функцію забезпечення права на професійну правничу допомогу.

Особливої актуальності аналіз нормативно-правового регулювання набуває у зв'язку з ухваленням Радою Європи 12 березня 2025 року Конвенції про захист професії адвоката та її підписанням Україною 9 березня 2026 року, що зумовлює необхідність приведення національної моделі дисциплінарної відповідальності у відповідність до європейських стандартів. Зокрема, стаття 8 Конвенції встановлює системні вимоги до дисциплінарних проваджень щодо адвокатів, визначаючи їх як гарантію професійної незалежності та справедливого процесу. Водночас чинне законодавство України не містить цілісної та внутрішньо узгодженої концепції дисциплінарної процедури, залишаючи значний обсяг регулювання на рівні корпоративних актів, що зумовлює проблеми правової визначеності та

неоднаковості практики. За таких умов дослідження спрямоване на виявлення внутрішньої логіки правового механізму та оцінку його здатності забезпечити баланс між публічним інтересом і гарантіями професійної незалежності адвоката.

Зміст правового регулювання у сучасній теорії права традиційно пов'язується з організуючим впливом права на суспільні відносини, що проявляється у їх упорядкуванні, юридичному закріпленні, охороні, розвитку та цілеспрямованому стимулюванні відповідно до визначених соціально значущих цілей. У цьому розумінні правове регулювання виступає не лише інструментом формального нормування поведінки, а складним соціально-юридичним механізмом, спрямованим на забезпечення стабільності правопорядку та передбачуваності правових наслідків.

Сам термін «регулювання», що походить від латинського *regulo* – правило, упорядкування, відображає сутнісне призначення правового впливу – приведення різноманітних соціальних процесів у відповідність до встановлених нормативних моделей. Як різновид соціального регулювання, правове регулювання характеризується низкою специфічних ознак, серед яких ключовими є: надання суспільним відносинам юридичної форми; їх конкретна спрямованість на реальні соціальні процеси; цілеспрямованість на забезпечення законних інтересів учасників правовідносин; використання спеціальних юридичних засобів; а також гарантованість реалізації правових приписів шляхом державного забезпечення їх виконання [95, с. 100–105; 159, с. 529–530].

Зазначені характеристики мають принципове значення саме у сфері дисциплінарної відповідальності адвокатів, оскільки відповідні правовідносини перебувають на стику приватнопрофесійних та публічно значущих інтересів. Процедура притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності не може функціонувати виключно як внутрішній корпоративний механізм, адже її результати безпосередньо впливають на можливість реалізації адвокатом конституційного права на здійснення

професійної діяльності та, опосередковано, на реалізацію права особи на професійну правничу допомогу.

Нормативно-організуєчий вплив права у сфері дисциплінарної відповідальності адвокатів виявляється насамперед у конструюванні системи юридично визначених стандартів професійної поведінки, що охоплюють межі дозволеного, обов'язкового та недопустимого у здійсненні адвокатської діяльності. Водночас правове регулювання спрямоване на встановлення правових наслідків порушення цих стандартів, що мають чітко визначений процедурний і санкційний характер. У площині дисциплінарних правовідносин зазначений регулятивний механізм реалізується шляхом нормативного закріплення кола професійних обов'язків адвоката, формалізації ознак дисциплінарного проступку, визначення алгоритмів їх виявлення та перевірки, здійснення юридичної оцінки поведінки адвоката, а також через процесуально впорядковану кваліфікацію відповідних дій або бездіяльності з подальшим застосуванням передбачених законодавством заходів дисциплінарного впливу.

Водночас можливості правового регулювання процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності не є абсолютними. Вони обмежуються як об'єктивними соціальними чинниками – рівнем правової культури, станом правосвідомості адвокатської спільноти, стабільністю правового середовища, – так і суб'єктивними факторами, зокрема рівнем правозастосовної практики органів адвокатського самоврядування, якістю нормативної техніки та визначеністю процедурних механізмів.

Правове регулювання у сфері дисциплінарної відповідальності адвокатів охоплює не будь-яку владну діяльність, а лише таку, що має безпосередньою метою формування та реалізацію нормативно визначеної моделі професійної відповідальності. У цьому аспекті правове регулювання забезпечує стабільність, передбачуваність і правову визначеність дисциплінарної процедури, унеможливаючи її довільне або вибіркове застосування.

Нормативне правило у процедурі притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності виконує подвійну функцію: з одного боку, воно встановлює орієнтири належної професійної поведінки адвоката, а з іншого – гарантується системою правових і процесуальних запобіжників, спрямованих на недопущення необґрунтованого або непропорційного втручання у незалежність адвокатської діяльності.

Саме тому у теорії права правове регулювання розглядається як особливий вид юридично значущої діяльності держави та уповноважених нею інституцій, спрямований на впорядкування суспільних відносин шляхом встановлення норм права, прийняття індивідуальних рішень, вирішення юридично значущих ситуацій і забезпечення реалізації правових приписів [39, с. 19–23]. У сфері адвокатури така діяльність має опосередкований характер, оскільки значна частина регулятивних повноважень делегована органам адвокатського самоврядування.

Водночас у юридичній науці обґрунтовано розмежування понять «правове регулювання» та «правовий вплив». Якщо правове регулювання охоплює сукупність юридичних засобів, спрямованих на безпосереднє впорядкування дисциплінарних правовідносин, то правовий вплив має ширший характер і включає ідеологічні, аксіологічні, виховні та культурні чинники формування професійної поведінки адвоката [71, с. 511–512]. У цьому сенсі дисциплінарна відповідальність адвоката виступає не лише формою юридичної санкції, а й елементом формування професійної правосвідомості та корпоративної етики.

У сучасній юридичній науці відсутній уніфікований підхід до визначення поняття «правове регулювання», що зумовлює існування різних доктринальних трактувань цього складного правового явища. Така багатоманітність наукових позицій пояснюється насамперед багаторівневою природою правового регулювання, різноманіттям його функціонального призначення, а також залежністю наукових висновків від методологічних засад праворозуміння, яких дотримується дослідник.

У межах класичного нормативно-державницького підходу правове регулювання розглядається як форма цілеспрямованого впливу держави на суспільні відносини. Так, О. Ф. Скакун визначає правове регулювання як діяльність держави, що здійснюється за допомогою норм права та системи юридичних засобів і спрямована на впорядкування суспільних відносин, їх нормативне закріплення, правову охорону та подальший розвиток [155, с. 488]. У такому підході ключовий акцент робиться на організуючій ролі права як інструменту стабілізації соціальних зв'язків і забезпечення правопорядку.

Подібної наукової позиції дотримується і І. Д. Ваньчук, який розглядає правове регулювання як специфічну систему нормативного впливу на суспільно значущі, свідомо-вольові, повторювані та відносно стійкі суспільні відносини. Учений підкреслює, що така система реалізується шляхом визначення основних структурних елементів відповідних правовідносин та застосування спеціальних юридичних засобів, спрямованих на забезпечення їх стабільності, упорядкованості й передбачуваності [23, с. 7–10].

Разом із тим у сучасній правовій доктрині дедалі більшого поширення набувають комплексні та інтегративні підходи до розуміння правового регулювання, які виходять за межі виключно нормативного тлумачення. Так, І. Шопіна характеризує правове регулювання як нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини, що здійснюється не лише за допомогою правових норм, а й через принципи права, правову культуру та правосвідомість. У нормативно-юридичному аспекті воно полягає у закріпленні, охороні та відновленні порушених прав, тоді як у діяльнісному – у практичній реалізації відповідних повноважень уповноваженими суб'єктами [186, с. 1061].

У свою чергу О. Куракін розглядає правове регулювання як систему процесуально впорядкованих дій органів публічної влади, що здійснюються у встановлених юридичних формах із використанням спеціальних правових засобів та спрямовані на формування і реалізацію моделей суспільного розвитку [90, с. 15]. У цьому підході особлива увага приділяється не лише

змісту правових приписів, а й процедурному механізму їх реалізації, що надає правовому регулюванню виразного діяльнісного характеру.

Аналіз наведених доктринальних позицій дає підстави стверджувати, що в сучасній юридичній науці правове регулювання розглядається не як статична сукупність нормативних приписів, а як динамічний механізм цілеспрямованого впливу на суспільні процеси. Його зміст охоплює взаємопов'язану єдність нормотворчої діяльності, правозастосування та правової охорони, спрямованих на досягнення стабільності правових відносин, забезпечення реалізації суб'єктивних прав і підтримання належного рівня правопорядку.

У сфері адвокатури правове регулювання має складну багаторівневу структуру. Як зазначає В. Нікітченко, воно охоплює норми національного законодавства, правові позиції Конституційного Суду України, міжнародно-правові акти, ратифіковані Верховною Радою України, статутні документи адвокатських об'єднань, а також локальні нормативні акти органів адвокатського самоврядування [95, с. 100–105].

У розвиток зазначених теоретичних підходів С. А. Антонюк обґрунтовує необхідність спеціального розуміння правового регулювання саме у сфері дисциплінарної відповідальності адвокатів. Науковець підкреслює, що дана сфера не може регулюватися виключно загальними нормами юридичної відповідальності, оскільки адвокатура як інститут громадянського суспільства функціонує в умовах поєднання професійної автономії та публічного інтересу у забезпеченні належного здійснення правосуддя. На його думку, правове регулювання дисциплінарної відповідальності адвокатів має комплексний характер і включає не лише законодавче визначення підстав дисциплінарного проступку та видів стягнень, а й детальну процесуальну регламентацію дисциплінарного провадження, спрямовану на гарантування незалежності адвоката, дотримання принципу пропорційності та недопущення використання дисциплінарних механізмів як засобу професійного тиску. С. А. Антонюк

наголошує, що ефективне правове регулювання у цій сфері повинно ґрунтуватися на європейських стандартах адвокатської діяльності, практиці Європейського суду з прав людини та принципі верховенства права, що зумовлює необхідність постійного вдосконалення національного законодавства у контексті євроінтеграційних процесів [3, с. 46–55].

У площині процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності таке багаторівневе нормативне регулювання відіграє ключову роль, забезпечуючи належний баланс між публічним інтересом у дотриманні стандартів надання правничої допомоги та принципом незалежності адвокатської діяльності.

Водночас у наукових дослідженнях обґрунтовано підкреслюється наявність системних недоліків чинної моделі нормативно-правового регулювання дисциплінарної відповідальності адвокатів. Зокрема, Д. В. Кухнюк серед таких проблем виокремлює невизначеність кола осіб, уповноважених на подання дисциплінарних скарг, відсутність чітко встановлених законодавчих вимог до їх форми та змісту, а також до рішень у дисциплінарних справах, обмеженість переліку дисциплінарних стягнень, відсутність нормативного закріплення поняття дисциплінарного проступку, використання оціночних і надмірно широких формулювань підстав відповідальності, а також неврегульованість порядку погашення дисциплінарних стягнень і недостатній рівень відкритості дисциплінарної практики [92, с. 303–307].

Крім того, у науковій літературі звертається увага на те, що, незважаючи на змістовну широту Правил адвокатської етики, вони не містять чітко визначених санкцій за порушення окремих їх положень, що зумовлює залежність оцінки поведінки адвоката від дискреції органів, уповноважених здійснювати їх тлумачення та застосовувати дисциплінарні заходи [93, с. 31–35].

У цьому аспекті заслуговує на увагу позиція О. Г. Свиди, який наголошує, що Правила адвокатської етики слід розглядати не лише як

формалізований нормативний інструмент регулювання професійної поведінки, а і як систему високих стандартів, добровільно прийнятих адвокатською спільнотою, недотримання яких водночас тягне юридичні наслідки у вигляді дисциплінарної відповідальності. При цьому науковець підкреслює, що дотримання етичних норм має принципове значення не тільки для забезпечення належного рівня правничої допомоги, а й для формування та підтримання довіри суспільства до адвокатури загалом [151, с.47].

Узагальнення зазначених наукових позицій свідчить про об'єктивну необхідність подальшого вдосконалення нормативного регулювання у цій сфері, зокрема шляхом підвищення рівня правової визначеності, чіткішої конкретизації підстав дисциплінарної відповідальності та уніфікації процесуальних гарантій адвоката.

З огляду на це, нормативно-правове регулювання процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності доцільно визначати як цілісну систему норм матеріального і процесуального характеру, судової практики та практики квазісудових органів, а також корпоративних процедурних приписів, що встановлюють підстави, порядок і умови ініціювання, розгляду, перегляду та виконання дисциплінарних рішень щодо адвокатів. Його функціональне призначення полягає у забезпеченні законності, справедливості, пропорційності та процесуальної визначеності дисциплінарного реагування.

Вказане регулювання має не лише каральний, а передусім гарантійний характер, оскільки спрямоване на захист професійної честі та гідності адвоката, запобігання зловживанням дисциплінарними механізмами, а також підтримання авторитету адвокатури як інституту громадянського суспільства.

Адвокатура, виконуючи конституційно значущу функцію забезпечення права на професійну правничу допомогу, посідає особливе місце у правозахисному механізмі держави. Її діяльність регламентується

положеннями Конституції України, яка гарантує незалежність адвокатури та визначає законодавчі засади її організації і функціонування [83].

Важливою складовою нормативної основи процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є міжнародно-правові стандарти, які формують універсальні та регіональні вимоги до організації адвокатської діяльності, гарантій її незалежності, а також меж допустимого втручання у професійну діяльність адвоката. Значення таких стандартів полягає не лише у встановленні загальних засад функціонування адвокатури, а й у закріпленні обов'язкових процесуальних гарантій, яких мають дотримуватися національні органи під час вирішення питань щодо притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності.

Міжнародно-правове регулювання у цій сфері виходить із фундаментального положення про те, що адвокатура є невід'ємним елементом механізму реалізації права людини на справедливий суд і ефективний юридичний захист. Саме тому процедура притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності не можуть розглядатися як виключно внутрішньоорганізаційні або корпоративні. Навпаки, вони повинні відповідати загальновизнаним стандартам правової держави, принципам верховенства права, справедливого процесу, пропорційності та правової визначеності.

Базове значення у формуванні таких стандартів має Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, яка хоча й не містить спеціальних норм щодо дисциплінарної відповідальності адвокатів, однак закріплює універсальні процесуальні гарантії, що безпосередньо поширюються і на процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Зокрема, стаття 6 Конвенції гарантує кожному право на справедливий і публічний розгляд справи незалежним і безстороннім органом, створеним на підставі закону, у разі визначення його цивільних прав та обов'язків або розгляду обґрунтованості будь-якого обвинувачення [81].

У практиці Європейського суду з прав людини послідовно підкреслюється, що дисциплінарні провадження можуть підпадати під дію статті 6 Конвенції у тих випадках, коли їх результатом є істотне втручання у професійну діяльність особи. За таких умов міжнародний стандарт справедливого судового розгляду поширюється і на дисциплінарні процедури професійного характеру, якщо вони зачіпають право особи на працю, професію та ділову репутацію [158].

До кола обов'язкових процесуальних гарантій, сформованих у межах конвенційного підходу, належать: право адвоката бути своєчасно та повно поінформованим про зміст звинувачень; право на достатній час і можливості для підготовки захисту; право бути заслуханим; право на мотивоване рішення; а також право на ефективний перегляд дисциплінарного рішення незалежним органом або судом.

Надзвичайно важливим є те, що Конвенція забезпечує не лише декларативний характер зазначених гарантій, а й реальний механізм їх захисту шляхом звернення до Європейського суду з прав людини. Обов'язковість виконання рішень ЄСПЛ для держав-учасниць надає міжнародним стандартам імперативного характеру та істотно впливає на формування національної дисциплінарної практики [3, с. 46–55].

Практика Європейського суду з прав людини має визначальне значення для формування міжнародних стандартів процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, оскільки саме у рішеннях Суду конкретизуються межі допустимого втручання у професійну діяльність адвоката. Показовим у цьому контексті є рішення у справі *Imanov v. Azerbaijan* від 7 жовтня 2025 року, яке стосувалося позбавлення адвоката права на заняття адвокатською діяльністю у зв'язку з його публічними висловлюваннями щодо жорстокого поводження з клієнтом у місцях позбавлення волі [194].

ЄСПЛ визнав, що застосування дисциплінарної стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю становить втручання

як у право на свободу вираження поглядів (стаття 10 Конвенції), так і у право на повагу до приватного життя (стаття 8 Конвенції), оскільки безпосередньо впливає на професійну репутацію та можливість реалізації особою своєї професії.

Суд підкреслив особливу роль адвокатів у демократичному суспільстві та зазначив, що повідомлення про можливі порушення прав людини, зокрема щодо осіб, які перебувають під контролем держави, становлять питання значного суспільного інтересу. У зв'язку з цим, дисциплінарні стягнення, накладені за висловлювання адвоката потребують особливо переконливого обґрунтування.

ЄСПЛ також наголосив, що позбавлення статусу адвоката є найсуворішим дисциплінарним стягненням, застосування якого можливе лише за умови суворого дотримання принципу пропорційності. Відсутність належного балансу між публічними інтересами та професійними правами адвоката зумовила визнання втручання таким, що не відповідало вимогам «необхідності у демократичному суспільстві» [194].

Важливим етапом еволюції міжнародно-правових стандартів у цій сфері стало ухвалення Конвенції про захист професії адвоката від 12 березня 2025 року, яка вперше на рівні Ради Європи комплексно врегулювала питання дисциплінарної відповідальності адвокатів [82].

Зокрема, стаття 8 цієї Конвенції встановлює, що підстави притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності повинні ґрунтуватися виключно на професійних стандартах поведінки, визначених законом, і таких, що відповідають правам і свободам, гарантованим Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

Конвенція також закріплює ключові процесуальні гарантії дисциплінарного провадження, відповідно до яких такі провадження мають: розглядатися незалежним та неупередженим органом (у тому числі органом адвокатського самоврядування або судом); здійснюватися у розумні строки; відповідати вимогам справедливого судового розгляду, включаючи право на

правову допомогу та представництво адвокатом за власним вибором; передбачати можливість ефективного оскарження до незалежного суду.

Окремо Конвенція підкреслює, що дисциплінарні санкції мають відповідати принципам законності, недискримінації та пропорційності, а застосування найсуворішого заходу – позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю – допускається лише у випадку найбільш серйозних порушень професійних стандартів [82].

Таким чином, положення Конвенції про захист професії адвоката 2025 року фактично кодифікують та розвивають підходи, сформовані у практиці ЄСПЛ, надаючи їм чіткої нормативної визначеності та закріплюючи їх як обов’язкові орієнтири для національних дисциплінарних систем.

Універсальні підходи до дисциплінарної відповідальності адвокатів закріплені також в Основних принципах, що стосуються ролі юристів, ухвалених VIII Конгресом ООН із запобігання злочинам та поведження з правопорушниками у 1990 році. У цьому документі незалежність адвокатів визначена як ключова умова забезпечення прав людини та належного здійснення правосуддя [100].

Принципи ООН прямо передбачають, що адвокати повинні мати можливість виконувати свої професійні обов’язки без залякування, перешкод, переслідування або неправомірного втручання. У контексті дисциплінарної відповідальності особливого значення набуває положення про те, що дисциплінарні справи мають розглядатися незалежним органом або судом із дотриманням справедливої процедури. Тим самим на універсальному рівні закріплюється заборона використання дисциплінарних механізмів як інструменту тиску на адвоката у зв’язку з виконанням ним професійних функцій.

Подальший розвиток цих положень отримав відображення в Основних положеннях про роль адвокатів, прийнятих у тому ж 1990 році, де окремо підкреслюється, що адвокати не можуть ототожнюватися з клієнтами або їхніми справами, а дисциплінарні стягнення мають бути пропорційними,

мотивованими та застосовуватися виключно в межах чітко визначеної процедури [99].

В європейському правовому просторі важливе значення має Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства (1988 р.), який сформував фундамент сучасної адвокатської деонтології та визначив основні принципи професійної поведінки: незалежність, конфіденційність, добросовісність, лояльність до клієнта та повагу до правосуддя [53]. Хоча цей документ має рекомендаційний характер, його положення широко використовуються як орієнтир при оцінці професійної поведінки адвоката у дисциплінарних провадженнях.

Особливе значення для держав – членів Ради Європи має Рекомендація № R (2000) 21 Комітету Міністрів Ради Європи «Про свободу здійснення професійної діяльності адвокатів», яка безпосередньо визначає стандарти дисциплінарного провадження. У ній закріплено, що дисциплінарні справи щодо адвокатів мають розглядатися незалежними та безсторонніми органами, а адвокатів повинні бути гарантовані право на захист, право бути заслуханим, право на мотивоване рішення та право на його перегляд судом [128].

Важливим елементом імплементації міжнародно-правових стандартів у національну систему правового регулювання є закріплення обов'язку держави забезпечувати виконання рішень Європейського суду з прав людини та врахування його правових позицій у правозастосовній діяльності. З цією метою в Україні було ухвалено Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року, який визначає правові та організаційні засади реалізації міжнародних зобов'язань держави у сфері захисту прав людини [118].

Особливе значення у цьому контексті має стаття 17 зазначеного Закону, відповідно до якої національні суди зобов'язані застосовувати Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та практику ЄСПЛ як джерела права, що безпосередньо впливає і на сферу

дисциплінарної відповідальності адвокатів. Такий підхід забезпечує інтеграцію конвенційних стандартів у внутрішню правову систему та унеможливорює формальне або ізольоване застосування норм національного законодавства без урахування європейських гарантій справедливого процесу. Водночас правові засади участі України у міжнародно-правових зобов'язаннях визначаються Законом України «Про міжнародні договори України», який регламентує порядок укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів з метою реалізації принципів зовнішньої політики, закріплених у Конституції України [121].

Концептуальне значення у цьому аспекті має також Висновок № 190 (1995) Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо заявки України на вступ до Ради Європи, у якому держава взяла на себе зобов'язання безумовно визнавати принципи верховенства права, гарантувати ефективний захист прав і свобод людини та забезпечувати добросовісне виконання рішень Європейського суду з прав людини [28].

Таким чином, аналіз міжнародно-правових актів і практики Європейського суду з прав людини дозволяє сформулювати систему ключових принципів, які мають визначати процедуру притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності: незалежність адвокатської діяльності; заборона дисциплінарного тиску; справедливість і неупередженість процедури; процесуальна рівність; пропорційність санкцій; обов'язковість мотивування рішень; ефективний судовий контроль.

У сукупності ці стандарти трансформують дисциплінарну відповідальність адвоката з внутрішньокорпоративного механізму у правовий інститут публічного значення, спрямований на забезпечення балансу між автономією адвокатури, гарантіями професійної свободи адвоката та інтересами правосуддя.

Центральне місце у національній системі нормативного регулювання дисциплінарної відповідальності адвокатів посідає Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», норми якого формують цілісну та

внутрішньо узгоджену модель дисциплінарного провадження, засновану на поєднанні принципів професійного самоврядування та гарантій справедливої процедури. Розділ VI зазначеного Закону закріплює нормативну конструкцію дисциплінарної відповідальності адвоката як особливого різновиду юридичної відповідальності, що має публічно-правову спрямованість, однак реалізується у межах автономної системи адвокатського самоврядування.

Законодавець чітко визначає як матеріальні, так і процесуальні підстави дисциплінарної відповідальності, що забезпечує дотримання принципу правової визначеності. Так, у статтях 33–34 Закону закріплено вичерпний перелік дисциплінарних проступків адвоката, що унеможливорює довільне тлумачення підстав притягнення до відповідальності та відповідає європейським стандартам «якості закону». Водночас положення про недопустимість притягнення адвоката до відповідальності у зв'язку з негативним результатом справи для клієнта відображає фундаментальний принцип незалежності адвокатської діяльності та виключає трансформацію дисциплінарного механізму у засіб професійного тиску.

Процедурна частина дисциплінарного провадження, врегульована статтями 36–41 Закону, побудована за логікою поетапного процесу, який охоплює стадії перевірки, порушення дисциплінарної справи, її розгляду та прийняття мотивованого рішення [117]. Така структура забезпечує реалізацію базових процесуальних гарантій адвоката, зокрема права бути поінформованим про обвинувачення, права на подання доказів і пояснень, участі у змагальному розгляді та користування правничою допомогою.

Особливе значення має закріплення принципу змагальності дисциплінарного провадження, що наближає його за правовою природою до квазісудових процедур та узгоджується з практикою Європейського суду з прав людини щодо поширення гарантій справедливого розгляду на професійні дисциплінарні спори. Вимога щодо обов'язкової мотивованості рішення дисциплінарної палати, а також урахування обставин проступку,

його наслідків і особи адвоката під час визначення виду стягнення спрямовані на практичну реалізацію принципу пропорційності.

Не менш важливою гарантією прав адвоката є можливість оскарження дисциплінарного рішення до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду, що забезпечує багаторівневий контроль за законністю та обґрунтованістю рішень органів адвокатського самоврядування. Водночас законодавча конструкція, відповідно до якої оскарження не зупиняє дії рішення, залишається предметом наукової дискусії з огляду на її потенційну колізійність із принципом ефективного судового захисту та стандартами ЄСПЛ.

Таким чином, розділ VI Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» формує нормативну основу дисциплінарної відповідальності адвокатів, який поєднує елементи саморегулювання професії з вимогами публічно-правового контролю. Водночас ефективність цієї моделі значною мірою залежить від практики її застосування та ступеня реального дотримання принципів незалежності адвокатури, пропорційності дисциплінарних стягнень і справедливості процедури.

Водночас сам по собі закон, з огляду на його рамковий характер, не може забезпечити повноцінне функціонування дисциплінарного механізму без подальшої нормативної конкретизації закріплених у ньому приписів. Саме тому реалізація законодавчої моделі дисциплінарної відповідальності потребує її розвитку та деталізації на рівні актів органів адвокатського самоврядування, які відіграють ключову роль у формуванні процедурної архітектури дисциплінарного провадження.

Такі акти, маючи корпоративно-нормативну правову природу, фактично виконують функцію вторинного регулятора дисциплінарних правовідносин, забезпечуючи практичне застосування положень Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та наповнюючи його загальні приписи конкретним процесуальним змістом.

Насамперед ідеться про Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, затверджене рішенням Ради адвокатів України № 120 від 30 серпня 2014 року (у редакції рішення РАУ № 149 від 13 грудня 2025 року) [105]. У системі нормативного регулювання саме цей акт виконує ключову процесуальну функцію, оскільки комплексно врегульовує порядок ініціювання дисциплінарного провадження, формальні вимоги до скарги, межі дисциплінарної юрисдикції, а також процесуальні гарантії статусу адвоката.

Аналіз змісту Положення свідчить, що воно не лише деталізує норми Закону, а й фактично формує самостійну дисциплінарно-процесуальну модель, яка за своєю структурою наближається до квазісудового провадження. Так, пунктами 2–3 Положення прямо визначено дисциплінарне провадження як окрему юридичну процедуру, що може здійснюватися виключно у формах і з підстав, встановлених законом, що відповідає принципу *nulla poena sine lege* та виключає можливість притягнення адвоката до відповідальності поза встановленою процедурою.

Особливе значення має положення пункту 7 Положення, яким закріплено презумпцію невинуватості адвоката у дисциплінарному провадженні [105]. Нормативно встановлено, що адвокат не зобов'язаний доводити свою невинуватість, а обов'язок доказування дисциплінарного проступку покладається на суб'єкта ініціювання провадження. Таке формулювання має принципове значення, оскільки безпосередньо імплементує конституційні та конвенційні стандарти справедливого процесу у сферу професійної відповідальності.

Разом із тим слід зауважити, що, незважаючи на проголошення презумпції невинуватості, Положення не містить достатньо чітких процесуальних механізмів її реалізації. Зокрема, відсутні імперативні приписи щодо стандарту доказування у дисциплінарних справах, що на практиці призводить до різного підходу дисциплінарних палат до оцінки доказів.

Суттєвим елементом регулювання є норми Положення, які визначають вимоги до дисциплінарної скарги (пункти 14–15). Законодавець делегував Раді адвокатів України право деталізувати ці вимоги, однак їх зміст у чинній редакції викликає низку дискусійних питань. Так, скаржник зобов'язаний не лише викласти обставини можливого дисциплінарного проступку, а й надати докази або зазначити причини неможливості їх подання. Такий підхід формально спрямований на запобігання зловживанням правом на звернення, проте водночас істотно ускладнює доступ до дисциплінарної процедури для осіб, які не володіють спеціальними юридичними знаннями.

Особливої уваги заслуговує нормативне закріплення у Положенні обов'язку додавання документа про внесення плати за організаційно-технічне забезпечення розгляду дисциплінарної заяви. Зазначена вимога прямо впливає з рішення Ради адвокатів України № 149 від 13 грудня 2025 року, яким встановлено відповідні розміри плати. Формально Положення лише відсилає до цього рішення, однак фактично саме через нього фінансова умова набуває процесуального значення як передумова розгляду скарги.

У цьому аспекті виникає складна правова проблема співвідношення норм Закону та корпоративних актів адвокатського самоврядування. Частина перша статті 36 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» гарантує кожному право на звернення зі скаргою щодо поведінки адвоката без будь-яких додаткових умов [117]. Водночас запровадження обов'язкової плати за організаційно-технічне забезпечення розгляду дисциплінарних заяв об'єктивно змінює характер реалізації права на звернення до органів адвокатського самоврядування, надаючи йому фінансово обумовленого процесуального виміру. Попри те, що рішенням Ради адвокатів України передбачено перелік категорій осіб, які звільняються від відповідної плати, а також можливість її зменшення або скасування у виняткових випадках з урахуванням майнового стану заявника, сама наявність фінансового бар'єра потенційно впливає на рівень доступності дисциплінарної процедури. Зазначена проблема стала предметом розгляду Верховного Суду у складі

колегії суддів Касаційного адміністративного суду, який неодноразово визнавав незаконним та таким, що порушує право на доступ до правосуддя, рішення Ради адвокатів України № 37 від 18 червня 2020 року, яким встановлювалася плата за розгляд дисциплінарних скарг на адвокатів (постанови від 21 грудня 2020 року у справі № 816/2353/17 [110] та від 15 травня 2023 року у справі № 640/17743/20 [111]). Це зумовлює необхідність особливо зваженого та індивідуалізованого підходу до застосування відповідних положень з метою недопущення фактичного обмеження права на ініціювання дисциплінарного провадження, насамперед для соціально вразливих категорій осіб.

Таким чином, у межах підзаконного регулювання формується потенційна колізія між законом і рішеннями органів адвокатського самоврядування, що не отримала однозначного вирішення ні на нормативному, ні на судовому рівні. Ця проблема має системний характер і свідчить про необхідність законодавчого врегулювання питання допустимих меж корпоративної нормотворчості у сфері дисциплінарної відповідальності адвокатів.

Викладені теоретичні висновки знаходять певне підтвердження у результатах соціологічного дослідження, проведеного у межах цієї дисертації шляхом анкетування 127 респондентів – 94 адвокатів та 11 членів КДКА, 70% яких мали безпосередній досвід участі в дисциплінарних провадженнях (Додаток А, Б). Загалом більшість учасників опитування оцінила стан нормативного регулювання як достатній або середній, а дисциплінарну процедуру – як переважно прозору. Разом із тим частина респондентів вказала на наявність недоліків нормативного регулювання підстав відповідальності та непрозорість окремих аспектів процедури, що узгоджується з теоретично виявленими неточностями та прогалинами у системі правового регулювання дисциплінарної відповідальності адвокатів.

Важливе місце у процедурі дисциплінарного провадження посідають Правила адвокатської етики, затверджені 3-тнім з'їздом адвокатів України 9 червня

2017 року [115]. За своєю юридичною природою вони виступають основним матеріальним джерелом дисциплінарної відповідальності, оскільки саме порушення їх положень у більшості випадків становить зміст дисциплінарного проступку.

Правила адвокатської етики виконують подвійну регулятивну функцію: з одного боку, вони визначають систему деонтологічних стандартів професійної поведінки адвоката, а з іншого – виступають нормативним критерієм для кваліфікації дисциплінарних проступків у межах дисциплінарного провадження. При цьому значна частина етичних приписів сформульована у вигляді оціночних категорій, закріплених у самих Правилах, зокрема вимог щодо дотримання принципу поваги до адвокатської професії, неприпустимості дій, спрямованих на підрив престижу адвокатури, а також обов'язку діяти чесно, порядно, добросовісно та з дотриманням загальноприйнятих норм професійної етики. Такі формулювання, хоча й відповідають природі деонтологічного регулювання, водночас залишають значний простір для дискреційної оцінки поведінки адвоката дисциплінарними палатами, що об'єктивно ускладнює забезпечення єдності дисциплінарної практики та підвищує ризики суб'єктивного тлумачення меж допустимої професійної поведінки.

На цю ж проблему вказують М. О. Кравченко та І. О. Кісліцина, які за результатами аналізу Правил адвокатської етики дійшли висновку, що вони містять лише загальні положення та не передбачають спеціального регулювання окремих видів комунікації адвоката з іншими суб'єктами правовідносин [87, с. 8]. Як зауважують дослідниці, саме тому дотримання етичних норм набуває особливого значення у невизначених або неоднозначних ситуаціях, де закон не дає прямої відповіді, а поведінка адвоката оцінюється через призму загальноприйнятих стандартів доброчесності та поваги до професії [87, с. 3].

І. В. Бондар та О. С. Снідевич зазначають, що порушення адвокатської етики може виражатися не лише у змісті словесного спілкування, а й у його

невербальній складовій – тональності голосу, жестах, мімічних реакціях, агресивній або зневажливій поведінці [21, с. 162]. Дисциплінарна практика кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури підтверджує, що підвищений тон, образливі висловлювання та некоректне ставлення до учасників процесу є самостійними підставами притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, причому їх оцінка повинна здійснюватися у сукупності вербальних і невербальних ознак, на що також звертають увагу зазначені автори [21, с. 163].

Відсутність законодавчо закріплених критеріїв тлумачення таких оціночних категорій призводить до різної практики їх застосування у регіональних КДКА та ВКДКА. Це, у свою чергу, негативно впливає на принцип правової визначеності та передбачуваності дисциплінарної відповідальності, що неодноразово піддавалося критиці у наукових дослідженнях.

Особливістю дисциплінарної відповідальності адвокатів є її тісний зв'язок із процесуальною діяльністю у межах судочинства. Адвокат, беручи участь у кримінальному, цивільному, адміністративному чи господарському процесі, реалізує не лише приватний інтерес клієнта, а й виконує суспільно значущу функцію забезпечення ефективного правосуддя. Саме тому належне виконання адвокатом процесуальних обов'язків, зокрема участь у судових засіданнях, має принципове значення для дотримання засад змагальності, рівності сторін та реальності права на захист.

У цьому контексті неявка адвоката у судові засідання не може розглядатися виключно як формальне порушення професійної дисципліни. Її правова природа є складною та багатовимірною, оскільки така поведінка може бути зумовлена як об'єктивними, незалежними від волі адвоката обставинами, так і проявами недобросовісності, зловживання процесуальними правами або неналежного ставлення до виконання професійних обов'язків. Саме ця дуалістичність обумовлює необхідність

індивідуальної оцінки кожного випадку з урахуванням усіх фактичних та правових обставин.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» безпосередньо не містить спеціальних норм, які б визначали критерії поважності причин неявки адвоката у судове засідання. Водночас у статті 21 Закону закріплено загальний обов'язок адвоката сумлінно, чесно та своєчасно виконувати свої професійні обов'язки, дотримуватися присяги адвоката України та Правил адвокатської етики [117]. Зі змісту цієї норми випливає, що участь адвоката у судовому засіданні є складовою належного виконання професійної функції, а її ігнорування за відсутності поважних причин може розцінюватися як дисциплінарний проступок.

Разом із тим законодавець свідомо не конкретизує перелік таких поважних причин, залишаючи це питання відкритим для правозастосовної оцінки. У результаті критерії поважності фактично формуються не на рівні закону, а у площині дисциплінарної практики органів адвокатського самоврядування.

У процесуальному законодавстві певні орієнтири щодо оцінки поважності причин містяться у статті 138 Кримінального процесуального кодексу України, яка встановлює перелік обставин, що визнаються поважними для невиконання процесуальних обов'язків, зокрема: обмеження свободи пересування; перебування у від'їзді; тяжка хвороба; перебування у закладі охорони здоров'я; смерть або тяжкий стан здоров'я близьких родичів; стихійні лиха; інші обставини непереборної сили; неналежне повідомлення про виклик [89]. Хоча ця норма адресована учасникам кримінального процесу, у дисциплінарних провадженнях щодо адвокатів вона широко використовується як аналогія правового підходу.

Водночас таке запозичення має обмежений характер, оскільки дисциплінарна відповідальність адвоката не є процесуальною санкцією у вузькому розумінні, а становить самостійний інститут професійної відповідальності. Це зумовлює необхідність урахування не лише

формального факту наявності певної причини, а й загальної поведінки адвоката, його добросовісності, характеру комунікації з судом і клієнтом, своєчасності повідомлення про перешкоди та реальності вжитих заходів для мінімізації негативних наслідків [55, с.351].

Саме тому ключове значення у формуванні критеріїв поважності причин набувають положення Правил адвокатської етики. Так, відповідно до статті 7 Правил адвокат зобов'язаний діяти сумлінно та добросовісно, а відповідно до статті 44 – зобов'язаний своєчасно повідомляти клієнта та суд про обставини, що перешкоджають участі у справі [115]. Ці норми не визначають вичерпного переліку поважних причин, однак формують етичний стандарт поведінки, який має бути дотриманий навіть за наявності об'єктивних перешкод.

У дисциплінарній практиці Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури поступово сформувався підхід, відповідно до якого сама по собі неявка адвоката не є автоматичною підставою для дисциплінарної відповідальності. Визначальним є не факт відсутності, а сукупність обставин, що її супроводжують.

Так, у рішенні ВКДКА № IV-002/2022 від 29 квітня 2022 року Комісія зазначила, що за відсутності доказів належного повідомлення адвоката про дату і час судового засідання відсутні правові підстави для кваліфікації його поведінки як дисциплінарного проступку [142]. Такий підхід узгоджується з принципом справедливості та недопущення притягнення до відповідальності за обставин, що не залежать від волі адвоката.

В іншому рішенні – № IX-012/2021 від 01 грудня 2021 року – ВКДКА звернула увагу на критерій систематичності. Комісія вказала, що поодинокі неявки, зумовлені раптовою хворобою та підтверджені відповідними медичними документами, не утворює складу дисциплінарного проступку. Натомість багаторазові неявки без належного документального підтвердження свідчать про недобросовісне виконання професійних обов'язків [144].

Особливо негативну оцінку у дисциплінарній практиці отримують випадки зловживання процесуальними правами. Так, у рішенні ВКДКА № XII-014/2021 від 1 грудня 2021 року дії адвоката, який подавав до різних судів взаємовиключні клопотання з різними поясненнями причин неявки, були кваліфіковані як умисне створення штучних підстав для уникнення участі у судових засіданнях [145]. У такому випадку формальна наявність пояснення не визнається поважною причиною, оскільки порушується принцип добросовісності.

Окрему групу справ становлять ситуації, пов'язані з припиненням договірних відносин між адвокатом і клієнтом. У рішенні ВКДКА № XII-019/2021 від 1 грудня 2021 року Комісія наголосила, що розірвання договору про надання правової допомоги саме по собі не звільняє адвоката від обов'язку належно повідомити суд і клієнта та вжити заходів для недопущення порушення права на захист [146]. Таким чином, формальний юридичний факт припинення договору не може автоматично визнаватися поважною причиною неявки.

Разом із тим дисциплінарна практика демонструє і ризики використання дисциплінарних механізмів як інструменту процесуального тиску на адвоката. Показовою у цьому аспекті є ухвала Вищого антикорупційного суду від 5 серпня 2025 року у справі № 991/1013/23, якою було ініційовано дисциплінарне провадження щодо адвоката, попри надання ним документів про участь у паралельних судових засіданнях та лікування [178]. Такі ситуації актуалізують проблему меж допустимого дисциплінарного реагування та необхідність чіткішого нормативного визначення критеріїв поважності.

У науковій доктрині також наголошується на недопустимості формального підходу. Зокрема, В.В. Заборовський справедливо зазначає, що неявка адвоката не може розглядатися ізольовано від контексту його професійної поведінки, а дисциплінарна оцінка має ґрунтуватися на аналізі сукупності дій адвоката до, під час і після судового засідання [48, с. 108].

Узагальнення дисциплінарної практики дозволяє виокремити три взаємопов'язані блоки критеріїв поважності причин неявки: об'єктивні (стан здоров'я, непереборні обставини, обмеження свободи пересування); процесуальні (належність повідомлення, накладення кількох процесів, реальні можливості заміни); етико-деонтологічні (добросовісність, завчасне інформування, відсутність маніпуляцій).

Водночас відсутність їх нормативного закріплення у Правилах адвокатської етики або у спеціальних роз'ясненнях Ради адвокатів України зумовлює фрагментарність практики та створює ризики правової невизначеності. Це об'єктивно вимагає подальшого вдосконалення нормативного регулювання дисциплінарної процедури шляхом систематизації критеріїв поважності причин, що має стати предметом подальшого наукового аналізу.

Процесуальну організацію діяльності КДКА та ВКДКА визначають Регламент кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону [127] та Регламент Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури [126]. Ці акти деталізують порядок формування складу палат, процедуру підготовки справи, правила проведення засідань, механізм голосування та оформлення рішень.

Їх значення полягає у забезпеченні інституційної стабільності процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності та уніфікації процедурної практики. Проте аналіз положень регламентів засвідчує, що вони значною мірою орієнтовані на організаційні питання і не завжди забезпечують належний рівень процесуальних гарантій сторін дисциплінарного провадження. Зокрема, відсутнє чітке нормативне закріплення принципу рівності сторін, стандарту доказування, а також порядку оцінки доказів, що об'єктивно обумовлює доцільність подальшої доктринальної конкретизації окремих процедурних аспектів дисциплінарного розгляду.

Окреме місце у системі актів адвокатського самоврядування посідають рішення Ради адвокатів України, які мають нормативно-роз'яснювальний характер і спрямовані на забезпечення єдності дисциплінарної практики. Такі акти не встановлюють нових правових норм у формальному розумінні, однак істотно впливають на тлумачення та застосування положень Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» органами, уповноваженими на розгляд питання щодо притягнення адвоката дисциплінарної відповідальності.

Показовим у цьому контексті є рішення РАУ № 126 від 10 червня 2016 року, яким надано роз'яснення щодо можливості притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності у період зупинення його права на заняття адвокатською діяльністю. У зазначеному рішенні сформульовано підхід, відповідно до якого зупинення права на здійснення адвокатської діяльності не припиняє статусу адвоката як члена професійної спільноти та не впливає на можливість здійснення органами адвокатського самоврядування дисциплінарних процедур у межах наданих їм законом повноважень.

Таким чином, дисциплінарна відповідальність пов'язується не стільки з фактом фактичного здійснення адвокатської діяльності у певний період, скільки з наявністю у особи статусу адвоката. Такий підхід має превентивне значення, оскільки унеможливорює уникнення дисциплінарної відповідальності шляхом формального зупинення професійної діяльності після вчинення можливого дисциплінарного проступку.

Водночас наведена правова позиція породжує дискусійні питання щодо меж здійснення дисциплінарних повноважень органами адвокатського самоврядування. Зокрема, виникає потреба у чіткому розмежуванні дисциплінарної відповідальності за дії, вчинені під час активного здійснення адвокатської діяльності, та поведінки особи у період її зупинення. За відсутності такого нормативного уточнення існує ризик розширювального тлумачення підстав дисциплінарної відповідальності, що може негативно впливати на принцип правової визначеності.

Отже, рішення РАУ № 126 відіграє важливу роль у забезпеченні цілісності дисциплінарного механізму адвокатури, проте одночасно актуалізує необхідність подальшого нормативного уточнення меж і умов реалізації дисциплінарної юрисдикції з метою забезпечення балансу між ефективністю професійного контролю та гарантіями прав адвоката.

Узагальнюючи викладене, слід констатувати, що акти органів адвокатського самоврядування відіграють системоутворюючу роль у процедурі притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Водночас їх надмірна кількість, фрагментарність регулювання та відсутність чітких меж корпоративної нормотворчості зумовлюють низку проблем правозастосування.

До ключових проблем нормативного регулювання процедури слід віднести:

- розширення процесуальних вимог до скажників поза межами Закону;
- відсутність єдиного стандарту доказування;
- оціночний характер матеріальних підстав відповідальності;
- ризики обмеження доступу до процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

Окреслені проблеми свідчать про необхідність подальшого вдосконалення нормативної моделі дисциплінарної відповідальності адвокатів шляхом її законодавчої систематизації, чіткого визначення меж регуляторної автономії органів адвокатського самоврядування та імплементації стандартів Європейського суду з прав людини. Детальний аналіз можливих напрямів такого вдосконалення буде здійснено у параграфі 3.2 цієї роботи.

Проведений аналіз нормативно-правового регулювання процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності засвідчив формування в Україні багаторівневої моделі дисциплінарного провадження, що поєднує норми національного законодавства, міжнародно-правові

стандарти та акти органів адвокатського самоврядування. Така конструкція відображає особливу правову природу адвокатури як незалежного інституту громадянського суспільства з публічно значущими функціями. Водночас рамковий характер Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зумовлює підвищене значення корпоративних нормативних актів у процесі конкретизації дисциплінарної процедури, що об'єктивно формує різноманіття підходів до її практичної реалізації та потребує подальшої систематизації з метою забезпечення єдності правозастосування.

У межах дослідження встановлено, що у сфері дисциплінарної відповідальності адвокатів сформувалася специфічна модель нормативного регулювання, у якій суттєву роль у практичній реалізації дисциплінарної процедури відіграють акти органів адвокатського самоврядування, що зумовлено особливостями законодавчої конструкції та принципом професійної автономії адвокатури. Відсутність законодавчо визначених критеріїв оцінки професійної поведінки адвоката, зокрема у випадках неявки в судові засідання, ускладнює забезпечення принципу правової визначеності та передбачуваності дисциплінарного реагування. Це зумовлює об'єктивну потребу у подальшій систематизації нормативного регулювання, чіткому окресленні меж регуляторної автономії органів адвокатського самоврядування та послідовному впровадженні європейських стандартів справедливої дисциплінарної процедури.

2.2. Стадії процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності

Процедура притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є складним багаторівневим правовим механізмом, спрямованим на забезпечення належного рівня професійної поведінки адвоката, підтримання авторитету адвокатури та гарантування балансу між публічним інтересом у дотриманні стандартів правничої професії й принципом незалежності адвокатської діяльності. Її нормативна конструкція поєднує елементи

матеріального та процесуального характеру, що зумовлює необхідність системного аналізу внутрішньої логіки процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, зокрема через призму її стадійності.

Стадійність є однією з фундаментальних ознак будь-якого юридичного провадження, оскільки відображає послідовність реалізації повноважень уповноважених органів, визначає межі процесуальної самостійності учасників та забезпечує передбачуваність правозастосування. У сфері дисциплінарної відповідальності адвокатів значення стадійного підходу зростає, адже йдеться про втручання у професійний статус особи, яке потенційно може впливати на реалізацію не лише її трудових чи корпоративних прав, а й на конституційне право на здійснення незалежної правничої допомоги.

Нормативну основу дисциплінарної відповідальності адвокатів в Україні становить Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», який у статті 37 закріплює перелік стадій дисциплінарного провадження. Водночас аналіз відповідних положень Закону свідчить, що законодавець використовує категорію «дисциплінарне провадження» у вузькому процесуальному значенні, пов'язуючи її передусім із діяльністю кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо перевірки відомостей про дисциплінарний проступок, порушення дисциплінарної справи, її розгляду та ухвалення рішення. Такий підхід, будучи нормативно виправданим, не охоплює всього комплексу правовідносин, що виникають у процесі притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

У доктринальному вимірі процедура притягнення до дисциплінарної відповідальності розглядається як ширше правове явище, ніж власне дисциплінарне провадження. Вона включає не лише внутрішні процесуальні дії дисциплінарних палат КДКА, а й попередні та наступні етапи, пов'язані з ініціюванням дисциплінарного реагування, реалізацією процесуальних прав учасників, а також переглядом і контролем законності прийнятих рішень. Саме в такому комплексному вимірі стадійність процедури виступає

гарантією правової визначеності, рівності сторін та дотримання принципів справедливого розгляду.

Особливість процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності полягає у поєднанні корпоративної автономії з публічно-правовими елементами контролю, що обумовлює підвищені вимоги до чіткості процедурних меж кожної стадії. Наявність визначених законом строків, колегіального порядку ухвалення рішень, процесуальної змагальності та можливості їх подальшого оскарження формує внутрішньо узгоджену модель дисциплінарної відповідальності, спрямовану не на каральний вплив, а на забезпечення професійної доброчесності та довіри до інституту адвокатури.

У зв'язку з цим дослідження стадій процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності набуває особливої наукової значущості, оскільки дозволяє виявити функціональне призначення кожного етапу, встановити їх взаємозв'язок та визначити місце дисциплінарного провадження у загальній системі юридичних гарантій незалежної адвокатської діяльності.

У теорії юридичного процесу категорія «стадія» посідає фундаментальне значення, оскільки саме через стадійність забезпечується впорядкованість правозастосовної діяльності, її логічна послідовність та внутрішня узгодженість. Стадійний підхід дозволяє відобразити динаміку розвитку юридичного провадження – від виникнення підстав для його початку до ухвалення остаточного рішення та реалізації його правових наслідків.

У науковій літературі стадія традиційно визначається як відносно самостійний, часово й функціонально відмежований етап юридичної процедури, який характеризується специфічними завданнями, визначеним колом суб'єктів, особливим змістом процесуальних дій та завершується ухваленням відповідного юридично значущого акту [2, с. 488]. Саме

наявність завершеного процесуального результату дозволяє відмежувати одну стадію від іншої.

Подібний підхід поділяється й у загальній теорії застосування права, відповідно до якої стадії відображають послідовність переходу від фактичних обставин до юридичної кваліфікації та правового рішення. Так, Н. П. Костюк зазначає, що процес застосування правових норм у своєму розвитку проходить низку етапів, кожен з яких має власне функціональне призначення та процесуальну завершеність [85, с. 74].

У дисциплінарних провадженнях стадійність набуває особливого значення, оскільки йдеться про реалізацію повноважень щодо особи, професійний статус якої перебуває під особливим правовим захистом. Саме тому стадії процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності повинні не лише забезпечувати ефективність дисциплінарного контролю, а й виконувати гарантійну функцію – запобігати свавільному або непропорційному втручання у сферу професійної діяльності.

У цьому контексті стадія може розглядатися як елемент юридичного процесу лише за умови наявності сукупності взаємопов'язаних ознак, які забезпечують її відносну самотійність та дозволяють чітко відмежувати від інших етапів процедурної діяльності. Передусім кожна стадія характеризується наявністю власних функціональних завдань, реалізація яких визначає її зміст і цільове призначення у загальній логіці провадження. Водночас їй притаманна специфічність процесуальних дій, які здійснюються виключно на відповідному етапі та не можуть бути відтворені в межах інших стадій без порушення внутрішньої послідовності процедури. Не менш важливою є наявність визначеного кола суб'єктів, наділених відповідними процесуальними повноваженнями, що забезпечує упорядкованість та ієрархічність правозастосовної діяльності. Завершальним елементом стадії виступає процесуальне оформлення результатів діяльності у вигляді

юридично значущого рішення або документа, який фіксує досягнення її мети та слугує підставою для переходу до наступного етапу процедури.

З урахуванням зазначеного, стадії процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності доцільно розглядати не формально, а з позицій їх функціонального призначення та ролі у забезпеченні гарантій незалежної адвокатської діяльності. Саме послідовність і зміст окремих стадій дозволяють простежити трансформацію інформації про можливе порушення професійних обов'язків адвоката у юридично значуще рішення, здатне впливати на його професійний статус.

У межах такого підходу першою логічною стадією процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності виступає стадія ініціювання дисциплінарного реагування.

Стадія ініціювання дисциплінарного реагування є початковим етапом процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності та має передпроцесуальний характер. Її сутність полягає у виникненні юридичного приводу, з яким законодавство пов'язує можливість початку дисциплінарного провадження, однак який сам по собі ще не породжує дисциплінарно-процесуальних правовідносин.

На цьому етапі не здійснюється правова оцінка поведінки адвоката та не вирішується питання про наявність дисциплінарного проступку. Йдеться виключно про надходження до органів адвокатського самоврядування інформації, яка потенційно може свідчити про порушення стандартів професійної діяльності адвоката.

Такий підхід послідовно обґрунтовується у працях В. В. Заборовського, який наголошує, що законодавець оперує формулюванням «ініціювання питання про дисциплінарну відповідальність адвоката», а не «ініціювання дисциплінарної відповідальності». На думку науковця, це свідчить про принципову відмінність між фактом звернення зі скаргою та початком дисциплінарного провадження [43, с.28].

У доктринальному розумінні ініціювання питання про дисциплінарну відповідальність полягає у формуванні приводу для дисциплінарного провадження, який розглядається як джерело відомостей про можливе вчинення дисциплінарного проступку. Такий привід не є доказом, не встановлює вини адвоката та не створює презумпції його неправомірної поведінки, а виконує виключно інформаційно-сигнальну функцію.

Наявність приводу не тягне автоматичного порушення дисциплінарного провадження. Фактичне порушення можливе лише за умови офіційного рішення суб'єкта уповноваженого на розгляд справи, яким установлюється наявність правових підстав для подальших процесуальних дій [75, с. 149].

Особливістю цієї стадії є відкритий характер кола суб'єктів ініціювання дисциплінарного реагування. Закон не обмежує осіб, які можуть звернутися зі скаргою на адвоката, що відповідає публічному характеру адвокатської професії та її соціально значущій ролі у механізмі забезпечення права на правничу допомогу. Водночас така відкритість об'єктивно породжує ризики зловживання правом на звернення.

У науковій літературі ця ситуація нерідко характеризується як невизначеність кола осіб, які можуть звернутися із заявою (скаргою) на дії чи бездіяльність адвоката [43, с. 30; 91, с. 76]. Проте, на думку Н. М. Бакаянної, більш коректно вести мову не про невизначеність, а про принципову необмеженість такого кола. Законодавець чітко визначив критерій суб'єктного складу осіб, наділених правом ініціювання дисциплінарного реагування, відмовившись від моделі закритого переліку. Так, відповідно до ч. 1 ст. 36 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», право на звернення до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури із заявою (скаргою) щодо поведінки адвоката, яка може бути підставою для дисциплінарної відповідальності, має кожен, кому відомі факти такої поведінки. Отже, закон пов'язує можливість звернення не зі спеціальним

правовим статусом заявника, а з наявністю у нього інформації про можливі порушення професійних обов'язків адвоката [11, с. 328].

Разом із тим законодавець, усвідомлюючи потенційну небезпеку використання дисциплінарного механізму як засобу неправомірного впливу, у ч. 2 ст. 36 зазначеного Закону встановив заборону зловживання правом на звернення до КДКА, зокрема ініціювання питання про дисциплінарну відповідальність адвоката без достатніх підстав, а також використання такого права як інструменту тиску на адвоката у зв'язку із здійсненням ним професійної діяльності.

Водночас, як зауважує В. В. Заборовський, наявність загальної заборони зловживання правом не супроводжується у чинному законодавстві чіткими критеріями допустимості дисциплінарних звернень, а також нормативно визначеними вимогами до їх змісту та рівня обґрунтованості. Така правова невизначеність створює передумови для використання скарг не як інструменту захисту публічного інтересу, а як засобу процесуального чи психологічного тиску на адвоката у зв'язку з виконанням ним професійних обов'язків [43, с.31].

Водночас сама наявність стадії ініціювання не може оцінюватися негативно. Навпаки, вона забезпечує реагування адвокатського самоврядування на порушення стандартів професійної етики та сприяє підтриманню довіри до інституту адвокатури. Її призначення полягає у поєднанні доступності механізму звернення з ефективними процесуальними гарантіями захисту адвоката.

З позицій системного аналізу стадія ініціювання дисциплінарного реагування виконує такі функції:

комунікативну – забезпечує зв'язок між суспільством і органами адвокатського самоврядування;

сигнальну – інформує про можливі порушення професійних стандартів;

гарантійну – відмежовує інформаційне звернення від владного переслідування.

Таким чином, стадія ініціювання дисциплінарного реагування є необхідним елементом процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Її правова природа полягає у формуванні юридичного приводу для дисциплінарного провадження без здійснення оцінки поведінки адвоката по суті. Саме таке розуміння дозволяє забезпечити баланс між публічним інтересом у дотриманні професійних стандартів та принципом незалежності адвокатської діяльності.

Наступною після стадії ініціювання дисциплінарного реагування у структурі процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є стадія перевірки відомостей про дисциплінарний проступок адвоката. Саме на цьому етапі відбувається перехід від інформаційно-сигнального рівня дисциплінарного механізму до початкової форми процесуальної діяльності органів адвокатського самоврядування.

Перевірка відомостей має принципове значення для всієї дисциплінарної процедури, оскільки виконує функцію первинного юридичного фільтра, що дозволяє відмежувати обґрунтовані звернення від скарг, які не містять ознак дисциплінарного проступку або подані з метою зловживання правом на дисциплінарне реагування.

У доктрині дисциплінарного процесу дана стадія традиційно розглядається як проміжна між ініціюванням провадження та його формальним відкриттям. Саме тому вона нерідко визначається як попередня або підготовча стадія дисциплінарного провадження, яка, хоча й не вирішує справу по суті, однак істотно впливає на її подальший рух [45, с.174].

У літературі зазначається, що перевірка не є стадією реалізації дисциплінарної відповідальності, проте становить самостійний процесуальний етап, без якого порушення дисциплінарної справи є юридично неможливим [75, с. 148]. Аналогічної позиції дотримується і С. В. Подкопаєв, який підкреслює, що за результатами перевірки вирішується питання не про винуватість особи, а виключно про допустимість подальшого дисциплінарного провадження [104, с. 102].

Таким чином, перевірка відомостей не має карального чи оціночного характеру, а спрямована на встановлення наявності або відсутності ознак дисциплінарного проступку, достатніх для відкриття дисциплінарної справи.

Правову основу цієї стадії становлять положення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», норми Положення про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури та Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність. Відповідно до них, після надходження дисциплінарної скарги голова дисциплінарної палати або уповноважений член палати здійснює перевірку викладених у ній відомостей, зокрема шляхом витребування письмових пояснень адвоката [105; 117].

Разом із тим, чинне законодавство не містить вичерпного переліку процесуальних дій, які можуть або повинні здійснюватися на цій стадії, що зумовлює істотні проблеми у правозастосовній практиці. Нормативне регулювання цієї стадії здійснюється насамперед положеннями статті 38 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а також пунктами 24–31 Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката. Формально зазначені норми досить детально визначають суб'єктів перевірки, строки її проведення, можливість витребування інформації та отримання пояснень. Водночас аналіз правозастосовної практики свідчить, що навіть за наявності такої регламентації перевірка відомостей залишається однією із проблемних стадій всієї дисциплінарної процедури.

Окремого аналізу в межах стадії перевірки відомостей про дисциплінарний проступок адвоката потребує питання обсягу процесуальних дій, які можуть здійснюватися членом кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури. Зокрема, у правозастосовній практиці тривалий час залишалося дискусійним питання, чи є обов'язковими для КДКА опитування осіб та витребування інформації шляхом направлення письмових запитів.

Чітку правову позицію з цього приводу сформулював Шостий апеляційний адміністративний суд у постанові від 15 січня 2026 року у справі № 640/9051/22. Суд, залишаючи без змін рішення суду першої інстанції про відмову в задоволенні позову адвоката, зазначив, що зазначені процесуальні дії не мають імперативного характеру. Аналізуючи абзац другий частини другої статті 38 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», апеляційний суд звернув увагу на те, що законодавець використовує формулювання «має право», а не «зобов'язаний», що свідчить про дискреційний характер повноважень дисциплінарної палати.

У зв'язку з цим суд дійшов висновку, що відсутність опитування осіб або витребування відомостей шляхом письмових запитів не може автоматично розцінюватися як порушення принципів змагальності та рівності сторін дисциплінарного провадження. Визначальним є не кількість здійснених процесуальних дій, а достатність наявних матеріалів для формування висновку про наявність або відсутність ознак дисциплінарного проступку.

Окремо суд зазначив, що матеріали дисциплінарної справи не містили доказів подання адвокатом клопотань про виклик свідків або наполягання на необхідності їх опитування до ухвалення рішення КДКА. За таких умов дисциплінарний орган не може вважатися таким, що порушив процесуальні гарантії лише через невикористання всіх передбачених законом можливостей перевірки [113].

Наведена судова практика підтверджує, що стадія перевірки відомостей про дисциплінарний проступок має дискреційний характер, а спосіб її здійснення визначається членом дисциплінарної палати з урахуванням конкретних обставин скарги, її змісту та достатності наявних матеріалів.

Насамперед це зумовлено складною правовою природою перевірки. З одного боку, вона прямо віднесена законодавцем до стадій дисциплінарного провадження, що формально надає їй процесуального статусу. З іншого – її зміст істотно відрізняється від класичного розгляду дисциплінарної справи,

оскільки на цьому етапі ще не реалізується повною мірою принцип змагальності сторін та не здійснюється всебічний розгляд справи по суті. Водночас уповноважений орган проводить попередню оцінку поданих матеріалів, пояснень адвоката та інших документів з метою встановлення наявності або відсутності підстав для відкриття дисциплінарної справи. За результатами такої перевірки приймається рішення про порушення дисциплінарної справи або відмову в її відкритті. У підсумку перевірка фактично поєднує елементи процесуальної та підготовчої діяльності, що зумовлює певну внутрішню складність її правової конструкції.

Саме ця дуалістичність обумовлює підвищену вразливість стадії перевірки з точки зору дотримання принципів правової визначеності та пропорційності втручання. На практиці перевірка часто набуває рис прихованого дисциплінарного розслідування, що суперечить її призначенню. У цьому контексті особливого значення набуває питання меж перевірки, тобто допустимого обсягу дій дисциплінарної палати до моменту порушення дисциплінарної справи.

У доктрині обґрунтовано наголошується, що перевірка не повинна трансформуватися у встановлення фактичних обставин по суті дисциплінарного проступку. Її завдання полягає не у доведенні вини адвоката, а у з'ясуванні наявності або відсутності достатніх підстав для відкриття дисциплінарної справи. Такий підхід узгоджується з позицією ВКДКА, яка наголошує, що на стадії вирішення питання про відкриття дисциплінарного провадження встановлюється лише наявність/відсутність ознак дисциплінарного проступку, тоді як надання правової оцінки діям адвоката фактично означає передчасний розгляд скарги по суті [129; 130].

Відтак перевірка відомостей повинна зводитися до обмеженого кола завдань. До них належать: з'ясування фактичного змісту звернення; встановлення зв'язку між поведінкою адвоката та здійсненням ним професійної діяльності; виявлення формальних ознак дисциплінарного проступку; а також встановлення наявності обставин, що виключають

відкриття дисциплінарного провадження. Саме останній елемент має принципове значення для гарантування прав адвоката, оскільки дозволяє запобігти необґрунтованому відкриттю дисциплінарної справи у випадках, коли притягнення до дисциплінарної відповідальності є юридично неможливим.

У наукових дослідженнях слушно зазначається, що ще до порушення дисциплінарної справи дисциплінарна палата зобов'язана з'ясувати, чи не відсутня подія або склад дисциплінарного проступку, чи не сплинули строки притягнення до відповідальності, чи зберігає особа статус адвоката, а також чи не існують інші обставини, які унеможливають подальше провадження [75, с. 149]. Ігнорування цих питань на стадії перевірки призводить до процесуальної неефективності, порушення принципу правової визначеності та формування необґрунтованого дисциплінарного тиску.

Важливою гарантією на цій стадії виступає право адвоката надати письмові пояснення щодо обставин, викладених у скарзі. Такі пояснення мають істотне значення, оскільки дозволяють дисциплінарній палаті сформувати об'єктивне уявлення про характер професійних дій адвоката та їхній контекст. Як справедливо зазначає С. В. Подкопаєв, пояснення особи є однією з ключових гарантій проти необґрунтованого застосування дисциплінарного стягнення, оскільки в них відображається позиція особи, мотиви її поведінки та професійна логіка прийнятих рішень [104, с. 127].

Водночас надання пояснень не може розглядатися як обов'язок адвоката. Це безпосередньо впливає зі змісту статті 63 Конституції України, відповідно до якої особа не несе відповідальності за відмову давати пояснення щодо себе [83]. У зв'язку з цим витребування пояснень слід розглядати як процесуальний обов'язок суб'єкта дисциплінарної юрисдикції, спрямований на забезпечення повноти та об'єктивності перевірки, тоді як їх подання є правом адвоката, реалізація якого здійснюється на його розсуд. Відмова від надання пояснень не може тлумачитися як підтвердження вини,

не створює презумпції неправомірності поведінки та не перешкоджає подальшому руху дисциплінарної процедури.

Процесуальним результатом стадії перевірки є підготовка членом дисциплінарної палати довідки за результатами перевірки відомостей про дисциплінарний проступок адвоката, у якій викладаються встановлені обставини, висновки та пропозиції щодо наявності підстав для порушення дисциплінарної справи.

Таким чином, стадія перевірки відомостей про дисциплінарний проступок адвоката має самостійне процесуальне значення та виконує ключову гарантійну функцію у механізмі дисциплінарної відповідальності. Саме на цьому етапі формується баланс між публічним інтересом у забезпеченні професійної доброчесності адвокатури та необхідністю захисту незалежності адвокатської діяльності від необґрунтованого втручання.

Належна реалізація цієї стадії забезпечує процесуальну економію, запобігає зловживанню правом на дисциплінарне звернення, підвищує якість дисциплінарних рішень та формує довіру до інституту адвокатського самоврядування. Водночас будь-яке порушення меж перевірки або підміна її функцій дисциплінарним розслідуванням по суті нівелює гарантійний потенціал всієї процедури та ставить під сумнів справедливість дисциплінарного провадження загалом.

Після завершення стадії перевірки відомостей про можливий дисциплінарний проступок наступним логічним етапом процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є стадія порушення дисциплінарної справи, яка відображає перехід від перевірко-аналітичної діяльності органів адвокатського самоврядування до повноцінного процесуального провадження.

Саме на цій стадії дисциплінарна процедура вперше набуває чітко вираженого владного характеру, оскільки ухвалюється рішення, яке породжує повноцінні дисциплінарно-процесуальні правовідносини між дисциплінарною палатою кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури

та адвокатом, щодо якого здійснюється провадження. Якщо на попередньому етапі йшлося лише про можливість дисциплінарного реагування, то з моменту порушення дисциплінарної справи реалізація дисциплінарного провадження набуває реального змісту, а дисциплінарний механізм переходить із потенційного стану у фактичний.

Нормативне закріплення цієї стадії міститься у пункті 2 частини першої статті 37 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», якою прямо визначено, що порушення дисциплінарної справи є окремою стадією дисциплінарного провадження [117]. Таке законодавче рішення узгоджується із загальнотеоретичними положеннями юридичного процесу, відповідно до яких відкриття провадження становить момент виникнення процесуальних прав та обов'язків учасників, а також фіксує межі подальшого розгляду справи.

Водночас аналіз чинного нормативного регулювання та практики його застосування свідчить, що стадія порушення дисциплінарної справи залишається однією з найбільш проблемних у структурі дисциплінарного провадження. Формально достатньо детальна регламентація цієї процедури у Положенні про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката не усуває низки системних проблемних питань правозастосування, які мають істотне значення для гарантій незалежності адвокатської діяльності.

Подібна практика неодноразово визнавалася ВКДКА такою, що суперечить принципам правової визначеності та обґрунтованості дисциплінарних рішень. Так, у рішенні № V-008/2024 від 23 травня 2024 року ВКДКА констатувала передчасність і помилковість висновку КДКА про відмову в порушенні дисциплінарної справи, оскільки дисциплінарна палата на стадії вирішення питання про відкриття справи фактично надала оцінку діям адвоката по суті, що має здійснюватися лише під час розгляду дисциплінарної справи [131]. Аналогічний підхід відображено і в рішенні № ІІІ-030/2025 від 21 березня 2025 року, в якому ВКДКА визнала

необґрунтованою відмову у порушенні дисциплінарної справи через те, що КДКА фактично ототожнила попередню перевірку з остаточним вирішенням питання про наявність дисциплінарного проступку [132]. Такий підхід зумовлює необхідність формування чітких процесуальних вимог до змісту рішення дисциплінарної палати, зокрема щодо обов'язкового відображення фактичних обставин, їх правової оцінки та мотивів прийнятого висновку.

Водночас практика діяльності регіональних КДКА свідчить про суттєві проблеми у процесуальному оформленні таких рішень. Нерідко вони мають формальний характер, не містять належного мотивування або обмежуються загальними формулюваннями щодо «наявності ознак дисциплінарного проступку» без їх конкретизації.

Передусім проблемним є питання змістовної визначеності рішення про порушення дисциплінарної справи. На практиці нерідко застосовується формула узагальненого констатування «наявності ознак дисциплінарного проступку» без конкретизації фактичних обставин, характеру поведінки адвоката та правових норм, які могли бути порушені. Такий підхід суперечить природі цієї стадії як процесуального запобіжника і створює ризик трансформації дисциплінарного провадження у форму невизначеного за змістом контролю.

Науково обґрунтовано звертається увага на те, що рішення про порушення дисциплінарної справи має не лише процесуальний, а й правоконстатувальний характер, оскільки саме воно визначає допустимі межі подальшого дисциплінарного розгляду. У цьому контексті В. В. Заборовський наголошує, що формалізований підхід до відкриття дисциплінарної справи фактично нівелює гарантійну функцію цієї стадії та створює передумови для довільного дисциплінарного переслідування, що є несумісним із принципом незалежності адвоката [50, с.310].

Водночас слід констатувати, що чинне законодавство не містить легального визначення поняття «порушення дисциплінарної справи», а також не розкриває його внутрішньої процесуальної структури. Така нормативна

невизначеність призводить до неоднакового розуміння правової природи цієї стадії у практиці регіональних КДКА та створює передумови для формального або декларативного підходу до ухвалення відповідних рішень.

Особливість стадії порушення дисциплінарної справи полягає в тому, що вона виконує одночасно декілька взаємопов'язаних функцій. По-перше, вона має правоконстатувальний характер, оскільки засвідчує наявність достатніх юридичних підстав для ініціювання дисциплінарного провадження. По-друге, вона має гарантійне значення, адже визначає рамки майбутнього дисциплінарного розгляду та унеможливорює довільне розширення предмета провадження. По-третє, саме з цього моменту адвокат набуває повного комплексу процесуальних прав, притаманних учаснику дисциплінарного провадження, включаючи право на захист, подання доказів, заявлення клопотань та участь у розгляді справи.

Разом із тим на практиці нерідко спостерігається змішування функцій цієї стадії з функціями перевірки відомостей, унаслідок чого рішення про порушення дисциплінарної справи фактично дублює зміст довідки перевірки без самостійної правової оцінки. Такий підхід знижує гарантійний потенціал стадії та перетворює її на формальний процесуальний бар'єр.

У практиці Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури неодноразово наголошувалося, що рішення про порушення дисциплінарної справи не може носити формальний характер і повинно ґрунтуватися на конкретних фактичних даних, отриманих у ході перевірки. Так, у рішенні ВКДКА № VI-007/2023 від 29 червня 2023 року зазначено, що відкриття дисциплінарної справи допускається виключно за умови наявності об'єктивних відомостей, які можуть свідчити про ознаки дисциплінарного проступку, тоді як сам по собі факт звернення заявника або його суб'єктивна оцінка дій адвоката не можуть вважатися достатньою підставою для початку дисциплінарного переслідування [129]. Аналогічний підхід простежується і в рішенні ВКДКА № VIII-002/2023, у якому підкреслено, що дисциплінарна

відповідальність не може підміняти собою механізми цивільно-правового чи процесуального захисту інтересів клієнта [130].

Важливим аспектом цієї стадії є визначення меж дискреції дисциплінарної палати. Хоча орган адвокатського самоврядування наділений правом оцінки матеріалів перевірки, така оцінка не є абсолютно вільною та повинна здійснюватися з дотриманням принципів правової визначеності, обґрунтованості та пропорційності. У рішенні ВКДКА № V-008/2024 наголошено, що порушення дисциплінарної справи без зазначення конкретних дій або бездіяльності адвоката, які можуть утворювати склад дисциплінарного проступку, є істотним порушенням дисциплінарної процедури [131]. Вказане рішення демонструє усталену позицію щодо неприпустимості так званого «відкриття справи для з'ясування обставин», оскільки така практика суперечить самому призначенню стадії перевірки.

Однак відсутність у законі чітких критеріїв «достатності підстав» для порушення дисциплінарної справи зумовлює надмірну дискрецію дисциплінарних палат, що негативно впливає на єдність дисциплінарної практики та породжує регіональну нерівномірність у застосуванні дисциплінарного законодавства.

Не менш принциповим є питання меж предмета дисциплінарної справи. ВКДКА послідовно виходить із того, що подальший розгляд дисциплінарної справи має здійснюватися виключно в межах тих обставин, які були визначені у рішенні про її порушення. Зокрема, у рішенні № VIII-002/2023 підкреслено, що дисциплінарна палата не вправі виходити за межі первинно сформульованих претензій та надавати оцінку іншим аспектам діяльності адвоката, які не були предметом порушеної справи [130]. Такий підхід спрямований на забезпечення принципу правової визначеності та запобігання ситуаціям, коли дисциплінарне провадження трансформується у необмежене за обсягом дослідження всієї професійної діяльності адвоката.

Стадія порушення дисциплінарної справи виконує також важливу процесуально-обмежувальну функцію, оскільки саме на цьому етапі

остаточно визначається предмет доказування у справі. Відтак дисциплінарна палата зобов'язана чітко сформулювати, які саме дії адвоката підлягають перевірці під час розгляду справи по суті та які норми професійної етики або законодавства могли бути порушені. Відсутність такої конкретизації не лише ускладнює захист адвоката, а й ставить під сумнів легітимність подальших дисциплінарних рішень.

Аналіз практики ВКДКА свідчить, що істотним недоліком регіональної дисциплінарної практики залишається тенденція до формального викладення підстав порушення справи, коли у рішенні використовується узагальнене формулювання про «наявність ознак дисциплінарного проступку» без їх фактичного розкриття. Подібна практика була піддана критиці, зокрема у рішенні ВКДКА № ІІІ-030/2025, у якому зазначено, що відсутність мотивування у рішенні про порушення дисциплінарної справи суперечить принципам правової визначеності та створює ризик довільного дисциплінарного переслідування [132].

Такі випадки формалізму фактично перетворюють стадію порушення дисциплінарної справи з гарантійного механізму на технічну процедуру, що суперечить її концептуальному призначенню у структурі дисциплінарного провадження.

Значення стадії порушення дисциплінарної справи проявляється і в її гарантійному потенціалі щодо захисту незалежності адвокатської діяльності. Саме на цьому етапі відбувається чітке розмежування допустимого дисциплінарного контролю та неправомірного втручання у здійснення адвокатом професійних функцій. У своїх рішеннях ВКДКА неодноразово наголошувала, що дисциплінарна відповідальність не може застосовуватися за реалізацію адвокатом процесуальної позиції, вибір тактики захисту або правову оцінку обставин справи, якщо такі дії здійснювалися в межах закону та професійної автономії [129].

Таким чином, стадія порушення дисциплінарної справи виступає ключовим елементом всієї дисциплінарної процедури, оскільки саме вона

визначає межі подальшого розгляду, процесуальний статус учасників та легітимність дисциплінарного втручання. Її належна реалізація забезпечує баланс між публічним інтересом у підтриманні стандартів адвокатської професії та необхідністю захисту незалежності адвокатської діяльності як фундаментальної гарантії права на правничу допомогу.

Водночас будь-яке формальне або необґрунтоване порушення дисциплінарної справи нівелює гарантійний потенціал усієї процедури, створює передумови для дисциплінарного тиску та підриває довіру до інституту адвокатського самоврядування. Саме тому стадія порушення дисциплінарної справи повинна розглядатися не як технічний етап між перевіркою та розглядом справи, а як самостійний, концептуально значущий елемент дисциплінарного механізму, від якості реалізації якого залежить справедливість і правомірність дисциплінарного провадження загалом.

Стадія розгляду дисциплінарної справи є центральною та найбільш змістовно навантаженою у структурі процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, оскільки саме на цьому етапі здійснюється безпосереднє дослідження обставин можливого дисциплінарного проступку, реалізується принцип змагальності сторін та формується підґрунтя для ухвалення остаточного рішення щодо притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності або відмови в її застосуванні.

На відміну від попередніх стадій, які мають переважно підготовчий та попередньо-перевірочний характер, стадія розгляду дисциплінарної справи характеризується повноцінною процесуальною формою, наявністю чітко визначеного кола учасників, встановленими законом процесуальними правами та обов'язками, а також необхідністю дотримання стандартів справедливого розгляду.

Нормативну основу цієї стадії становить стаття 40 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», яка закріплює основні принципи, строки та процесуальні гарантії розгляду дисциплінарної справи

дисциплінарною палатою кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури [117].

Відповідно до частини першої зазначеної статті дисциплінарна справа має бути розглянута протягом тридцяти днів з дня її порушення. Встановлення такого строку має подвійне функціональне значення. З одного боку, воно спрямоване на забезпечення оперативності дисциплінарного провадження та запобігання надмірному затягуванню процесу, що могло б перетворитися на форму прихованого тиску на адвоката. З іншого – строкова визначеність слугує елементом правової визначеності, що дозволяє адвокату прогнозувати тривалість дисциплінарного провадження та планувати реалізацію свого права на захист.

Разом із тим практика ВКДКА засвідчує, що тридцяти денний строк розгляду дисциплінарної справи, встановлений ч. 1 ст. 40 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», не завжди дотримується дисциплінарними палатами КДКА на практиці. Так, у рішенні ВКДКА № XII-004/2023 від 28.12.2023 Комісія констатувала, що засідання дисциплінарної палати було проведено на 61-й день із дня порушення дисциплінарної справи, а матеріали справи до ВКДКА надіслані на 82-й день, що ВКДКА прямо оцінила як протиправну бездіяльність у світлі вимог ст. 40 Закону [133].

Водночас ВКДКА підкреслює, що оцінка дотримання строків має здійснюватися з урахуванням передбачених процедурою випадків «зупинення перебігу строків» (зокрема на час хвороби/відпустки адвоката або на період зупинення розгляду), які не включаються до загального строку розгляду дисциплінарної справи [133].

На ці проблеми звертається увага і в наукових дослідженнях. Зокрема, В. І. Вовнюк обґрунтовує, що порушення строків розгляду дисциплінарних справ не може розглядатися як формальний процесуальний недолік, оскільки воно безпосередньо впливає на ефективність дисциплінарного провадження, реальність права на захист та довіру до інституту адвокатського

самоврядування. Науковець підкреслює, що відсутність чітких процесуальних наслідків за недотримання строків створює передумови для неоднакової практики КДКА та фактичного нівелювання строкових гарантій [34; 35].

Ключовою засадою розгляду дисциплінарної справи відповідно до частини другої статті 40 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» є принцип змагальності. Його нормативне закріплення має фундаментальне значення для всієї процедури, оскільки саме змагальність трансформує дисциплінарне провадження з внутрішньо-організаційної форми реагування органів адвокатського самоврядування у процес, який за своєю правовою природою наближається до судового розгляду. Реалізація цього принципу передбачає активну участь сторін у встановленні обставин справи, можливість висловлення правової позиції, подання доказів, заявлення клопотань і заперечень, а також обов'язок дисциплінарного органу забезпечити рівність процесуальних можливостей учасників провадження [51, с.352].

Такий підхід відповідає загальноєвропейському розумінню дисциплінарної відповідальності адвокатів як особливої форми юридичного контролю, що безпосередньо пов'язана з реалізацією права на правничу допомогу та функціонуванням правосуддя в демократичній державі. Загальні засади дисциплінарного провадження адвокатів отримали міжнародне нормативне закріплення у Рекомендації № R (2000) 21 Комітету Міністрів Ради Європи «Про свободу професійної діяльності адвокатів». У розділі VI цього документа зазначено, що у випадках недотримання адвокатами професійних стандартів мають застосовуватися належні дисциплінарні процедури; відповідальність за їх здійснення покладається на органи адвокатського самоврядування або інші незалежні органи; дисциплінарне провадження повинно здійснюватися з повним дотриманням гарантій, передбачених Європейською конвенцією з прав людини, включаючи право адвоката бути заслуханим і право на перегляд ухваленого рішення; при

визначенні дисциплінарних санкцій має неухильно дотримуватися принцип пропорційності [128].

Наведені положення свідчать про те, що в європейській правовій традиції дисциплінарне провадження щодо адвокатів не розглядається як суто внутрішньокорпоративна або адміністративна процедура. Навпаки, воно позиціонується як особлива форма квазісудового розгляду, що вимагає підвищеного рівня процесуальних гарантій, об'єктивності та неупередженості. Саме тому до дисциплінарних органів адвокатури висуваються вимоги, співмірні з тими, які застосовуються до органів правосуддя, зокрема щодо дотримання принципів змагальності, рівності сторін, справедливості процедури та мотивованості рішень.

Зазначений підхід знаходить ґрунтовне відображення і в сучасних наукових дослідженнях українських учених. Так, О. Дроздов, М. Христов та В. Вовнюк обґрунтовують позицію, відповідно до якої кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури за характером своїх повноважень можуть розглядатися як квазісудові органи у розумінні Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [41, с. 10–12]. Науковці наголошують, що правова природа рішень КДКА, порядок їх ухвалення та юридичні наслідки дисциплінарного провадження фактично наближають діяльність цих органів до судового правозастосування.

Подібної доктринальної позиції дотримуються й інші дослідники. Зокрема, О. Овчаренко та Я. Ковальова зазначають, що органи, уповноважені на накладення дисциплінарних стягнень щодо адвокатів, мають ознаки «судів» у розумінні частини першої статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. На їх переконання, до таких органів належать, зокрема, кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури у випадках застосування дисциплінарних санкцій, оскільки їх рішення безпосередньо впливають на реалізацію цивільного права адвоката на здійснення професійної діяльності [98, с. 169].

Реалізація принципу змагальності проявляється у визначеному законом порядку дослідження матеріалів справи: дисциплінарна палата заслуховує повідомлення члена палати, який здійснював перевірку, пояснення адвоката, особи, яка ініціювала питання про дисциплінарну відповідальність, а також інших заінтересованих осіб. Така модель спрямована на формування повної та об'єктивної картини фактичних обставин справи з урахуванням позицій усіх учасників дисциплінарного провадження.

Особливу увагу законодавець приділяє процесуальним правам сторін. Адвокат і заявник мають право надавати пояснення, ставити питання іншим учасникам, висловлювати заперечення, подавати докази, заявляти клопотання та відводи, а також користуватися правничою допомогою адвоката. Таким чином, у межах дисциплінарного розгляду формується повноцінна процесуальна модель, що відповідає базовим елементам права на справедливий судовий розгляд.

Водночас, попри достатньо розвинену нормативну модель дисциплінарного провадження, аналіз правозастосовної практики свідчить про наявність істотного розриву між формальним закріпленням принципу змагальності та реальними механізмами його реалізації. Саме на стадії розгляду дисциплінарної справи найбільш чітко виявляються системні проблеми, зумовлені неоднорідністю підходів дисциплінарних палат до реалізації процесуальних повноважень, формальним характером оцінки доводів сторін та різним рівнем обґрунтованості прийнятих рішень.

Зокрема, у практиці Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури неодноразово підкреслювалося, що сам факт заслуховування пояснень сторін не може розцінюватися як належна реалізація принципу змагальності, якщо такі пояснення не отримали відображення у мотивувальній частині рішення. У цьому аспекті принцип змагальності трансформується з процесуальної декларації у критерій оцінки якості дисциплінарного розгляду.

Показовим у цьому контексті є рішення ВКДКА № XII-001/2024 від 13 грудня 2024 року, у якому Комісія, скасовуючи рішення дисциплінарної палати КДКА Миколаївської області, прямо вказала, що дисциплінарна палата обмежилася формальним викладом змісту матеріалів справи, не надавши належної оцінки аргументам адвоката та не пояснивши причин їх відхилення [135]

Комісія зазначила, що за таких умов дисциплінарне рішення не може вважатися законним і обґрунтованим, оскільки сторона захисту була фактично позбавлена можливості впливати на результати провадження. Таким чином, ВКДКА фактично сформулювала правову позицію, відповідно до якої змагальність не зводиться до участі у засіданні, а охоплює обов'язок дисциплінарної палати вести аргументований процесуальний діалог зі сторонами.

Подібна правова логіка простежується і в рішенні ВКДКА № III-012/2025 від 21 березня 2025 року, прийнятому за результатами перегляду рішення КДКА Волинської області. У цьому рішенні Комісія звернула увагу на те, що дисциплінарна палата, заслухавши пояснення адвоката та заявника, не здійснила зіставлення доводів сторін, не визначила, які з них визнані переконливими, а які – такими, що не підтверджуються матеріалами справи [136].

На переконання ВКДКА, відсутність такого аналізу свідчить про порушення принципів змагальності та рівності сторін, оскільки рішення у подібних випадках набуває рис адміністративного розпорядження, а не акту квазісудового правозастосування. Цей висновок має принципове значення для розуміння правової природи дисциплінарного провадження адвокатів, адже підкреслює його процесуальну автономність та неможливість застосування до нього спрощених процедурних стандартів.

Окрему увагу в контексті реалізації принципу змагальності слід приділити питанню письмових пояснень адвоката. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачає право адвоката подати

письмові пояснення у разі неможливості участі у засіданні з поважних причин. Водночас практика свідчить, що у діяльності окремих КДКА такі пояснення сприймаються як формальний документ, що підлягає долученню до матеріалів справи, але не обов'язково – аналізу.

У рішенні ВКДКА № XI-012/2023 від 30 листопада 2023 року Комісія прямо вказала, що письмові пояснення адвоката не можуть розглядатися як допоміжний матеріал або факультативне джерело інформації. Їх ігнорування або поверхове згадування без аналізу змісту суперечить самій логіці змагального процесу [137].

На думку Комісії, письмові пояснення за своєю юридичною природою є повноцінною формою реалізації права на захист і повинні оцінюватися нарівні з усними поясненнями сторін. Цей підхід цілком узгоджується з практикою Європейського суду з прав людини, який неодноразово наголошував, що право бути заслуханим не обмежується фізичною присутністю особи на слуханні, а охоплює право на ефективний розгляд її позиції у будь-якій процесуально допустимій формі.

Проблемним аспектом реалізації принципу змагальності залишається і питання відкритості дисциплінарного розгляду. Частина третя статті 40 Закону передбачає загальне правило публічності розгляду справи, допускаючи виняток лише у випадку загрози розголошення адвокатської таємниці. Однак відсутність чітких законодавчих критеріїв для визначення таких випадків призводить до різної практики застосування цієї норми.

Так, у рішенні ВКДКА № IV-032/2025 від 24 квітня 2025 року Комісія звернула увагу на необхідність належного та конкретизованого мотивування переходу до закритого режиму розгляду дисциплінарної справи. Зокрема, було зазначено, що формальне посилення на можливість розголошення адвокатської таємниці без аналізу конкретних обставин та реальних ризиків не може вважатися достатнім обґрунтуванням обмеження принципу відкритості дисциплінарного провадження [138]. З огляду на це, слід виходити з того, що відкритість дисциплінарного розгляду є однією з

ключових гарантій прозорості діяльності органів адвокатського самоврядування та чинником формування суспільної довіри до інституту адвокатури. Закритий режим розгляду дисциплінарної справи повинен мати виключний характер і застосовуватися лише за наявності чітко визначених, належним чином аргументованих підстав, пов'язаних із реальною, а не абстрактною загрозою порушення адвокатської таємниці.

Не менш важливим аспектом реалізації змагального процесу дисциплінарного провадження є належне протоколювання засідань дисциплінарної палати. Протокол засідання виконує не лише формальну фіксаційну функцію, а й виступає ключовим доказовим документом у разі подальшого перегляду рішення ВКДКА або судового оскарження. Неповнота протоколу, зокрема відсутність підписів уповноважених осіб або ігнорування відомостей про виступи сторін, заявлені клопотання чи заперечення, унеможливорює перевірку того, чи сторонам було забезпечено рівні процесуальні можливості та чи були дотримані процедури справедливого розгляду.

Так, у рішенні ВКДКА № IV-007/2025 від 24 квітня 2025 року Комісія встановила, що протокол засідання дисциплінарної палати від 23.01.2025 не був підписаний головою дисциплінарної палати, що є процесуальним недоліком та не відповідає вимогам Регламенту. У цьому зв'язку ВКДКА вказала, що відповідне рішення про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності було фактично оформлено з порушенням встановленої процедури, оскільки відсутність підпису є ознакою неналежного процесуального оформлення [139].

Таким чином, практика ВКДКА свідчить про те, що протокол дисциплінарної палати має розглядатися як важливий елемент реалізації принципу змагальності та права на справедливий розгляд. Його неповнота або формальний характер здатні істотно ускладнювати аналіз і перевірку законності прийнятих рішень, а відтак – ставити під сумнів дотримання процесуальних стандартів дисциплінарного провадження.

У підсумку слід зазначити, що принцип змагальності у дисциплінарному провадженні адвокатів має комплексний характер і охоплює не лише процесуальні права сторін, а й обов'язки дисциплінарної палати щодо активного, неупередженого та аргументованого розгляду справи. Його реалізація є вирішальною умовою легітимності дисциплінарної відповідальності та важливою гарантією незалежності адвокатської діяльності.

Саме через дотримання змагальності дисциплінарне провадження зберігає баланс між публічним інтересом у забезпеченні професійних стандартів та приватним інтересом адвоката у збереженні права на здійснення професійної діяльності. Відхилення від цього принципу неминуче призводить до деформації всієї дисциплінарної процедури та підриву довіри до інституту адвокатури загалом.

Стадія прийняття рішення у дисциплінарній справі є однією з ключових у структурі процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, оскільки саме на цьому етапі завершується розгляд справи дисциплінарною палатою КДКА та формується юридично значущий результат дисциплінарного провадження, який може бути предметом подальшого перегляду в установленому законом порядку.

На відміну від попередніх стадій, які виконують переважно підготовчі або процесуально-організаційні функції, стадія прийняття рішення спрямована на формування остаточного правового висновку за результатами розгляду дисциплінарної справи. Її зміст полягає не у встановленні фактичних обставин або дослідженні доказів, а в узагальненні матеріалів справи, юридичній кваліфікації встановленої поведінки адвоката та визначенні подальшої процесуальної долі дисциплінарної справи – застосуванні дисциплінарного стягнення або її закритті.

Нормативну основу стадії прийняття рішення у дисциплінарній справі становить стаття 41 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а також Положення про порядок прийняття та розгляду скарг

щодо неналежної поведінки адвоката. Саме на цьому етапі дисциплінарне провадження переходить у фазу завершення розгляду справи по суті в межах кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та набуває характеру повноцінного правозастосування.

Відповідно до частини першої статті 41 Закону, за результатами розгляду дисциплінарної справи дисциплінарна палата КДКА ухвалює одне з двох альтернативних рішень:

про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності із застосуванням дисциплінарного стягнення;

про закриття дисциплінарної справи.

Зазначена конструкція засвідчує двоальтернативний характер фінального процесуального вибору, який здійснюється дисциплінарною палатою. Проте за своєю юридичною природою таке рішення не може розглядатися як формальне підбиття підсумків дисциплінарного розгляду. Воно є актом індивідуального правозастосування, що безпосередньо впливає на обсяг професійної правосуб'єктності адвоката та може спричиняти істотні правові наслідки – від морально-репутаційних до фактичного припинення права на здійснення адвокатської діяльності.

У контексті теорії та практики дисциплінарного провадження важливо розрізняти процесуальні акти (наприклад, рішення про порушення дисциплінарної справи чи довідки перевірки) та рішення, що мають юридичну значущість для адвоката. Правова позиція Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, викладена у Рішенні ВКДКА № VI-014/2022 від 27 червня 2022 року, чітко фіксує саме цю відмінність: лише рішення, ухвалене за результатами розгляду дисциплінарної справи по суті, здатне створювати правові наслідки для адвоката у вигляді виникнення, зміни або припинення його професійних прав і обов'язків, тоді як рішення про порушення дисциплінарної справи не має таких наслідків і не може самостійно впливати на правовий статус адвоката [143].

Особливе значення цієї стадії полягає в тому, що лише з моменту ухвалення рішення можливе настання реальних правових наслідків. До цього моменту дисциплінарне провадження перебуває у площині процесуального дослідження, не породжуючи жодних матеріально-правових обмежень для адвоката. Саме тому рішення дисциплінарної палати має розглядатися як центральний елемент усієї процедури притягнення до дисциплінарної відповідальності.

Законодавець встановлює підвищені вимоги до порядку прийняття рішення. Відповідно до частини першої статті 41 Закону рішення дисциплінарної палати ухвалюється більшістю голосів від її загального складу. Виняток становить рішення про припинення права на заняття адвокатською діяльністю, яке приймається не менш як двома третинами голосів [117]. Такий підхід є проявом принципу пропорційності дисциплінарного втручання, оскільки найсуворіше стягнення потребує посиленого рівня колегіальної згоди.

Зазначена модель голосування має гарантійне значення, оскільки унеможливорює прийняття рішень про позбавлення адвокатського статусу випадковою або мінімальною більшістю. У практиці Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури особливого значення надається дотриманню процедурних вимог під час ухвалення рішень у дисциплінарних справах, зокрема щодо порядку та результатів голосування членів дисциплінарного органу. Так, у рішенні ВКДКА № IV-025/2025 від 24 квітня 2025 року, прийнятому за результатами розгляду скарги на рішення дисциплінарної палати КДКА Житомирської області, Комісія звернула увагу на те, що проєкт рішення не був підтриманий необхідною більшістю голосів членів ВКДКА. У зв'язку з цим відповідне рішення вважалось неприйнятним, що унеможливило його подальше процесуальне оформлення та реалізацію [140].

Зазначена правова позиція свідчить, що дотримання встановленої законом кількості голосів є не формальністю, а обов'язковою умовою

легітимності дисциплінарного рішення. Відсутність необхідної більшості фактично нівелює волевиявлення дисциплінарного органу та виключає можливість визнання такого рішення належним результатом дисциплінарного провадження. Таким чином, практика ВКДКА підтверджує, що порушення вимог щодо голосування або сумніви у наявності необхідної кількості голосів мають істотний характер, оскільки безпосередньо впливають на правомочність та юридичну силу дисциплінарного рішення, а отже – можуть бути підставою для його неприйняття або скасування в межах контрольних процедур адвокатського самоврядування.

Важливою процесуальною особливістю цієї стадії є те, що рішення приймається за відсутності адвоката та особи, яка ініціювала питання про дисциплінарну відповідальність. Така норма закріплена у частині другій статті 41 Закону та спрямована на забезпечення незалежності внутрішнього обговорення членів дисциплінарної палати, недопущення психологічного тиску та збереження колегіального характеру волевиявлення.

Окрему гарантійну роль відіграє також правило, згідно з яким член дисциплінарної палати, який здійснював перевірку відомостей про дисциплінарний проступок, не бере участі у голосуванні. Це положення реалізує принцип неупередженості та виключає поєднання функцій «процесуального ініціатора» і «судді», що відповідає європейським стандартам справедливого розгляду.

У цьому аспекті дисциплінарне провадження адвокатів демонструє риси квазісудової моделі, що підтверджується як практикою ВКДКА, так і науковими дослідженнями. Так, В. В. Заборовський зазначає, що прийняття рішення у дисциплінарній справі за своєю суттю є актом квазісудового правозастосування, який потребує дотримання стандартів мотивованості, логічної послідовності та внутрішньої узгодженості аргументації [52, с.369].

Однією з ключових вимог до рішення дисциплінарної палати є його мотивованість. Закон прямо встановлює, що рішення у дисциплінарній справі має бути вмотивованим. Це положення має не декларативний, а

імперативний характер і покладає на дисциплінарну палату обов'язок розкрити логіку переходу від встановлених обставин до юридичних висновків.

У практиці ВКДКА неодноразово підкреслювалося, що формальне відтворення матеріалів справи без їх аналізу не може вважатися належним мотивуванням. Так, у рішенні ВКДКА № III-012/2025 від 21.03.2025 зазначено, що відсутність оцінки доводів адвоката та пояснення причин їх відхилення свідчить про порушення принципів змагальності та обґрунтованості дисциплінарного рішення [136].

Мотивувальна частина рішення повинна містити щонайменше:

- виклад фактичних обставин, які дисциплінарна палата визнала встановленими;
- аналіз доказів із зазначенням їх належності та допустимості;
- правову кваліфікацію дій адвоката;
- обґрунтування причин прийняття саме такого рішення.

Нормативна конструкція статті 41 Закону (у системному зв'язку зі ст. 34 Закону та п. 50–55 Положення) формально забезпечує правову визначеність, закріплюючи обмежений перелік дисциплінарних стягнень і процедурні правила їх застосування. Водночас саме на стадії ухвалення рішення найбільш чітко проявляється практична складність реалізації принципу пропорційності, адже дисциплінарна палата повинна не лише констатувати наявність/відсутність проступку, а й призначити дисциплінарне стягнення, співмірне характеру проступку та його правовим наслідкам.

У цьому контексті показовим є доктринальний висновок про те, що поєднання вузького «санкційного інструментарію» із широкими та оціночними формулами підстав (на кшталт «грубе одноразове порушення», «порушення, що підриває авторитет адвокатури») створює передумови для нерівномірної дисциплінарної практики та надмірної дискреції дисциплінарних палат. Це прямо фіксується в дослідженні А. І. Зуєвої серед проблем дисциплінарної процедури: наявність оціночних категорій у

підставах найсуворіших санкцій і ризик «необмеженої дискреції» при кваліфікації проступків [65, с.172, 175].

ВКДКА, переглядаючи рішення регіональних КДКА, послідовно акцентує, що індивідуалізація дисциплінарної відповідальності є не факультативним міркуванням, а обов'язковим елементом мотивування. Так, у рішенні ВКДКА № IX-006/2017 Комісія, погодившись із наявністю порушення, водночас визнала неприйнятним застосування надмірно суворого стягнення без врахування конкретних обставин: відсутності негативних наслідків, факту дій адвоката в інтересах клієнта та даних про особу адвоката; у результаті суворіше стягнення було змінено на попередження [141].

Саме ця логіка демонструє, що рішення дисциплінарної палати має відповідати не лише формальній схемі «проступок → санкція», а стандарту обґрунтованого й співмірного дисциплінарного втручання, коли вид стягнення пояснюється через сукупність релевантних критеріїв (обставини, наслідки, особа адвоката тощо).

Особливого значення на стадії прийняття рішення набуває не лише зміст правового висновку дисциплінарної палати, а й процедура його формування. Саме процес ухвалення рішення визначає рівень процесуальних гарантій, ступінь незалежності дисциплінарного органу та якість подальшого контролю за законністю дисциплінарного реагування. У цьому контексті законодавець передбачив спеціальний режим прийняття рішень, покликаний забезпечити автономність внутрішнього волевиявлення членів дисциплінарної палати.

Процедура ухвалення рішення у дисциплінарній справі передбачає спеціальний режим процесуальної ізоляції – «нарадчу кімнату» та таємницю обговорення. Положення прямо встановлює, що під час прийняття рішення в приміщенні можуть перебувати лише визначені особи, а хід обговорення і голосування не підлягає розголошенню (із вузьким винятком для захисту прав та інтересів відповідних посадових осіб).

Функціонально це спрямовано на забезпечення незалежності внутрішнього волевиявлення дисциплінарної палати та мінімізацію зовнішнього впливу. Однак важливо підкреслити: процесуальна автономія обговорення не тотожна свободі від мотивування. Таємниця нарадчої кімнати охороняє процес внутрішньої дискусії, але не може підміняти собою обов'язок дисциплінарного органу зовні викласти юридичні підстави та логіку прийнятого висновку.

Поряд із вимогами до внутрішньої автономії прийняття рішення особливе значення має і характер остаточного процесуального результату, до якого доходить дисциплінарна палата за наслідками такого обговорення. Законодавець не пов'язує стадію ухвалення рішення виключно із застосуванням дисциплінарного стягнення, а передбачає можливість припинення дисциплінарного провадження без притягнення адвоката до відповідальності.

У цьому сенсі закриття дисциплінарної справи виступає самостійним різновидом завершення дисциплінарного провадження, який має не менш важливе правове значення, ніж рішення про застосування дисциплінарного стягнення. Його юридична природа полягає у визнанні відсутності підстав для подальшого дисциплінарного реагування, що водночас виконує гарантійну функцію щодо захисту професійної незалежності адвоката.

У науковій доктрині обґрунтовується підхід, відповідно до якого рішення у дисциплінарній справі не може розглядатися як суто формальний процесуальний акт. Водночас потребує уточнення теза про юридичні наслідки такого рішення. З урахуванням позиції А. І. Зуєвої, юридично значущі наслідки у межах дисциплінарного провадження пов'язуються не з будь-яким завершенням справи, а виключно з ухваленням рішення про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності та застосування до нього дисциплінарного стягнення. Саме таке рішення виступає юридичним фактом (юридичним актом), що зумовлює зміну обсягу правосуб'єктності адвоката [65, с.134].

Натомість рішення про закриття дисциплінарної справи, хоча і є результатом розгляду справи по суті та передбачає здійснення правової оцінки поведінки адвоката й наданих матеріалів, не породжує зазначених правових наслідків. У цьому аспекті дисциплінарне провадження реалізує передусім гарантійну функцію, спрямовану на запобігання необґрунтованому втручання у професійну діяльність адвоката, забезпечуючи баланс між необхідністю контролю за дотриманням професійних стандартів і збереженням його незалежності.

Нормативно підстави для закриття дисциплінарної справи визначені у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та деталізовані у Положенні про порядок прийняття та розгляду скарг. До них, зокрема, належать: відсутність у діях адвоката дисциплінарного проступку; закінчення строків притягнення до дисциплінарної відповідальності; відкликання скарги заявником; припинення статусу адвоката на момент ухвалення рішення.

Попри формальну визначеність такого переліку, правозастосовна практика засвідчує наявність істотних проблем у реалізації відповідних положень. Передусім це стосується найбільш поширеної підстави – відсутності в діях адвоката дисциплінарного проступку. Законодавство не містить легального визначення цього поняття, що зумовлює використання оціночних категорій та значну дискрецію дисциплінарних палат.

У зв'язку з цим Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури неодноразово наголошувала, що формальне зазначення у рішенні про «відсутність ознак дисциплінарного проступку» без розкриття мотивів такого висновку не відповідає стандартам належного дисциплінарного провадження. Так, у рішенні ВКДКА № IX-006/2017 Комісія вказала, що при ухваленні рішення про закриття справи дисциплінарна палата зобов'язана навести аргументований аналіз фактичних обставин, пояснити правову оцінку дій адвоката та обґрунтувати, чому такі дії не утворюють складу дисциплінарного проступку [141].

Аналогічна правова позиція простежується і в більш пізній практиці ВКДКА, де підкреслюється, що закриття дисциплінарної справи не може ґрунтуватися виключно на загальних формулюваннях або декларативних висновках. У рішеннях 2023–2024 років Комісія неодноразово звертала увагу на неприпустимість підміни правового аналізу посиленням на відсутність скарг, конфлікту чи негативних наслідків, якщо такі обставини не супроводжуються належною юридичною аргументацією.

Водночас надмірно формалізований підхід до закриття дисциплінарних справ створює ризик прихованої легітимації дисциплінарних порушень, коли відсутність підстав для притягнення адвоката до відповідальності проголошується декларативно, без належної правової оцінки матеріалів справи. Такий підхід не відповідає гарантійній природі дисциплінарного провадження та суперечить вимогам обґрунтованості дисциплінарних рішень. Показовою у цьому контексті є правова позиція Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, викладена у рішенні № ІІІ-012/2025 від 21 березня 2025 року, у якому Комісія скасувала рішення регіональної КДКА про закриття дисциплінарної справи саме з підстав відсутності належного аналізу матеріалів провадження та оцінки доводів сторін. ВКДКА наголосила, що встановлення відсутності дисциплінарного проступку можливе лише в результаті активної правової оцінки усіх доказів і пояснень, а не шляхом формального констатування їх наявності [136].

Таким чином, закриття дисциплінарної справи не є пасивним завершенням провадження, а становить повноцінний правозастосовний результат, який має важливе гарантійне значення. Його належне оформлення та мотивування виступає ключовою умовою забезпечення балансу між інтересами професійного самоврядування та необхідністю захисту незалежності адвокатської діяльності.

Аналіз чинного нормативного регулювання у поєднанні з практикою Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури свідчить, що ключові проблеми стадії прийняття рішення у дисциплінарній справі

пов'язані не стільки з процедурною формою, скільки зі змістом правозастосовної діяльності дисциплінарних палат. Йдеться передусім про відсутність чітких критеріїв кваліфікації дисциплінарного проступку, формалізований підхід до мотивування рішень та значну широту дискреційних повноважень дисциплінарних органів.

У цьому контексті першочергового значення набуває потреба нормативного впорядкування поняття дисциплінарного проступку адвоката. Доцільним видається закріплення в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» структурованої моделі дисциплінарного проступку, яка б включала такі обов'язкові елементи, як протиправність професійної поведінки, її безпосередній зв'язок зі здійсненням адвокатської діяльності, наявність вини та потенційну або реальну шкоду охоронюваним професійним цінностям. Такий підхід дозволив би зменшити роль оціночних категорій і підвищити рівень правової визначеності дисциплінарних рішень.

Водночас потребує вдосконалення і нормативна регламентація мотивувальної частини дисциплінарних рішень. Доцільним є встановлення імперативних вимог щодо структури мотивування, зокрема обов'язку дисциплінарної палати здійснювати аналіз доводів сторін, оцінювати докази з наведенням причин їх прийняття або відхилення, а також аргументовано пояснювати відсутність складу дисциплінарного проступку у випадку закриття справи.

Окремої уваги потребує і питання меж дискреції дисциплінарних палат. Закріплення у нормативних актах чітких критеріїв індивідуалізації дисциплінарної відповідальності – таких як характер ситуації, наслідки дій адвоката, повторюваність поведінки та дані про особу адвоката – сприятиме формуванню єдиних стандартів дисциплінарного реагування та відсутності єдності дисциплінарних підходів.

Стадія оскарження рішення у дисциплінарній справі адвоката посідає особливе місце у структурі процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, оскільки, на відміну від попередніх етапів,

не має обов'язкового характеру та виникає виключно за ініціативою заінтересованих суб'єктів. Її правова природа істотно відрізняється від попередніх стадій, які формують імперативну процесуальну послідовність і є необхідними для реалізації повноважень членів дисциплінарної палати КДКА. Саме ця відмінність дозволяє кваліфікувати стадію оскарження як факультативну складову процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

Факультативність стадії оскарження проявляється у декількох взаємопов'язаних аспектах. По-перше, її відсутність не перешкоджає завершенню дисциплінарного провадження, оскільки дисциплінарна справа вважається остаточно розглянутою з моменту ухвалення рішення дисциплінарною палатою кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури. По-друге, ініціювання процедури перегляду залежить виключно від волевиявлення адвоката або особи, яка порушила питання про дисциплінарну відповідальність, а не від обов'язку дисциплінарної палати. По-третє, оскарження не є продовженням дисциплінарного провадження, а становить самостійний контрольний механізм, спрямований на перевірку законності, обґрунтованості та дотримання процесуальних гарантій під час ухвалення дисциплінарного рішення.

У науковій доктрині така конструкція розглядається як прояв багаторівневої моделі дисциплінарної відповідальності адвокатів, у межах якої поєднуються елементи корпоративної автономії та зовнішнього правового контролю. Зокрема, В. В. Заборовський обґрунтовує позицію, відповідно до якої стадія оскарження не може розглядатися як обов'язковий елемент дисциплінарного провадження, оскільки вона не пов'язана з первинним встановленням юридично значущих обставин та їх кваліфікацією, а виконує виключно коригувальну та гарантійну функцію. На думку науковця, саме факультативний характер цієї стадії свідчить про її особливу правову природу, яка полягає не у реалізації дисциплінарної

відповідальності, а у створенні механізму контролю за правомірністю її застосування [49, с. 143–144].

Нормативні засади стадії оскарження закріплені у статті 42 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», яка встановлює право адвоката або особи, що ініціювала дисциплінарне провадження, оскаржити рішення у дисциплінарній справі протягом тридцяти днів з дня його прийняття [117]. При цьому законодавець передбачає альтернативний характер реалізації цього права – шляхом звернення або до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, або безпосередньо до суду. Така модель принципово відрізняється від багатьох інших квазісудових процедур, у яких встановлюється обов’язковий досудовий порядок оскарження, і відповідає стандартам ефективного доступу до правосуддя.

У доктринальному вимірі альтернативність оскарження розглядається як одна з ключових процесуальних гарантій незалежності адвокатської діяльності. Як зазначає В. В. Заборовський, можливість вибору між внутрішнім переглядом у межах адвокатського самоврядування та судовим контролем забезпечує баланс між корпоративною автономією адвокатури та принципом верховенства права, оскільки жодне дисциплінарне рішення не може бути остаточним без потенційної можливості його перевірки незалежним органом [49, с. 145].

Водночас реалізація права на оскарження має чітко визначені процесуальні межі. Частина друга статті 42 Закону встановлює строки витребування матеріалів дисциплінарної справи та її розгляду ВКДКА, що спрямовано на запобігання надмірному затягуванню перегляду. Разом із тим зазначені норми набувають реального змісту лише у системному зв’язку з Положенням № 120, яке деталізує порядок подання скарги, її форму, зміст, вимоги до доказів та процесуальні наслідки розгляду.

Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, у редакції 2025 року формує самостійну нормативну

конструкцію стадії перегляду рішень у дисциплінарних справах адвокатів, якій присвячено комплекс взаємопов'язаних норм, закріплених у пунктах 34–38 та 60–61 [105]. Такий підхід свідчить про інституційне закріплення перегляду як окремого елементу дисциплінарного механізму адвокатського самоврядування, що має власне функціональне призначення та специфіку правового регулювання. Нормативна регламентація цієї стадії не зводиться до формальної перевірки остаточного дисциплінарного рішення, а спрямована на забезпечення комплексного контролю за законністю, обґрунтованістю та дотриманням процесуальних гарантій під час здійснення дисциплінарного провадження в цілому. Саме на цьому етапі реалізується коригувальний потенціал дисциплінарної процедури, який дозволяє усунути допущені порушення, відновити баланс між корпоративною автономією адвокатури та правами учасників провадження, а також забезпечити внутрішню узгодженість дисциплінарної практики.

Нормативна модель перегляду дисциплінарних рішень, закріплена у Положенні, істотно трансформує традиційне уявлення про контроль у дисциплінарному провадженні щодо адвокатів. На відміну від класичної концепції перегляду як допоміжної або похідної процедури, вказані норми формують багаторівневу систему внутрішнього контролю, у межах якої перегляд виступає самостійним процесуальним механізмом забезпечення законності, обґрунтованості та справедливості дисциплінарного реагування. Такий підхід узгоджується з сучасними доктринальними уявленнями про дисциплінарну відповідальність адвокатів як квазісудовий різновид юридичного процесу, що потребує посиленого гарантійного інструментарію.

Розширене коло предметів перегляду – включення до нього не лише остаточних рішень, а й процесуальних актів попередніх стадій, а також дій і бездіяльності органів адвокатського самоврядування – істотно підсилює захисний потенціал дисциплінарної процедури. У наукових дослідженнях зазначається, що можливість оскарження проміжних процесуальних рішень має превентивне значення, оскільки дозволяє запобігти трансформації

дисциплінарного провадження у форму тривалого та непропорційного тиску на адвоката ще до ухвалення рішення по суті [46, с. 143–144].

Водночас практика ВКДКА демонструє наявність проблем у реалізації зазначеного механізму, пов'язаних насамперед із відсутністю чітких критеріїв відмежування процесуальних актів, що мають самостійні правові наслідки, від допоміжних процедурних дій. Унаслідок цього перегляд іноді набуває рис фільтраційної моделі, коли ключовим аргументом для відмови у задоволенні скарги визнається відсутність безпосереднього порушення суб'єктивних прав заявника. Подібний підхід піддається критиці у доктрині, оскільки процесуальні порушення можуть не породжувати негайних наслідків, проте істотно впливати на перебіг і результат дисциплінарної справи.

Контрольні повноваження ВКДКА, що включають право змінювати, скасовувати або направляти рішення на новий розгляд, зумовлюють її особливе місце у механізмі процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. У науковій літературі обґрунтовується, що саме через практику ВКДКА формується єдність дисциплінарного правозастосування, а її правові позиції виконують орієнтуючу та стабілізаційну функції у діяльності регіональних КДКА [46, с. 145–146].

Подальший аналіз стадії перегляду дисциплінарних рішень свідчить, що її функціональне значення не обмежується індивідуальним захистом прав конкретного адвоката. За своєю правовою природою ця стадія виконує також системоутворюючу роль, оскільки саме в межах діяльності Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури відбувається узагальнення та уніфікація дисциплінарної практики, формування стабільних підходів до тлумачення норм Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і підзаконних актів адвокатського самоврядування. У цьому сенсі перегляд дисциплінарних рішень набуває значення механізму правової стабілізації дисциплінарного процесу.

У практиці ВКДКА чітко простежується тенденція до формування стандартів належного дисциплінарного правозастосування, зокрема щодо вимог до мотивування рішень, дотримання принципу змагальності та індивідуалізації дисциплінарної відповідальності. Так, у рішенні ВКДКА № IX-006/2017 Комісія прямо вказала, що навіть за наявності формального порушення застосування дисциплінарного стягнення не може мати автоматичного характеру і потребує оцінки конкретних обставин справи, наслідків дій адвоката та даних про його особу [141]. Така позиція фактично закріплює принцип пропорційності як обов'язковий елемент дисциплінарного реагування.

Аналогічний підхід простежується і в сучасній практиці ВКДКА. Зокрема, у рішенні № III-012/2025 Комісія скасувала рішення регіональної КДКА з мотивів формального підходу до оцінки матеріалів дисциплінарної справи та відсутності аналізу доводів сторін. У цьому рішенні було наголошено, що встановлення наявності або відсутності дисциплінарного проступку можливе виключно шляхом активної правової оцінки доказів і пояснень, а не декларативного констатування їх змісту [136]. Така правова позиція підтверджує, що перегляд у ВКДКА має не лише контрольний, а й коригувальний характер.

Разом із тим практика засвідчує, що стадія перегляду залишається найбільш уразливою з погляду правової визначеності. Однією з ключових проблем є відсутність чітко окреслених меж глибини перегляду. В окремих випадках ВКДКА здійснює фактичну повторну оцінку всієї дисциплінарної справи, включно з доказовою базою та кваліфікацією дій адвоката. В інших – обмежується перевіркою дотримання процедурних вимог. Така варіативність, хоча і пояснюється індивідуальними обставинами справ, створює труднощі у прогнозуванні результатів перегляду та знижує рівень стабільності дисциплінарної практики.

Оптимальна модель перегляду не повинна зводитися ані до повного повторного «пересуду» дисциплінарної справи, ані до формального

процесуального контролю. Перегляд має бути спрямований насамперед на оцінку якості правозастосування – правильності тлумачення норм, логічності мотивування та дотримання фундаментальних принципів дисциплінарного провадження. Такий підхід дозволяє зберегти автономію регіональних КДКА та водночас забезпечити ефективний гарантійний механізм.

Вагомим елементом стадії оскарження є її співвідношення із судовим контролем, який виступає завершальним рівнем гарантій у механізмі дисциплінарної відповідальності адвокатів. У сучасній судовій практиці сформовано сталий підхід, відповідно до якого рішення органів адвокатського самоврядування, ухвалені у межах реалізації делегованих державою владних повноважень, мають публічно-правову природу та можуть бути предметом розгляду в порядку адміністративного судочинства.

Правову позицію з цього питання чітко сформульовано Великою Палатою Верховного Суду у постанові від 6 травня 2020 року у справі № 160/9696/18, у якій наголошено, що адвокатура, здійснюючи дисциплінарні процедури, фактично реалізує делеговані державою владні повноваження, а отже у відповідних правовідносинах набуває ознак суб'єкта публічної влади. За таких умов спори, пов'язані з притягненням адвоката до дисциплінарної відповідальності, зокрема у випадках обмеження права на заняття адвокатською діяльністю, можуть підпадати під юрисдикцію адміністративних судів [108].

Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду у справі № 816/2198/16 звернув увагу на те, що Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури наділена повноваженнями не лише формального контролю, а й ухвалення нових рішень з метою усунення порушень, допущених регіональними КДКА [112]. Таке втручання не розглядається як перевищення компетенції, а, навпаки, визнається необхідним інструментом відновлення законності та забезпечення єдності дисциплінарної практики.

Водночас у низці справ Верховний Суд послідовно акцентує увагу на неприпустимості порушення базових процесуальних гарантій під час

дисциплінарного провадження. Зокрема, у справі № 826/23545/15 суд дійшов висновку, що направлення повідомлення про розгляд дисциплінарної справи, яке фактично не було вручено адвокату, не може вважатися належним повідомленням. Прийняття рішення за таких умов порушує принципи змагальності та права на захист, що є самостійною підставою для визнання дисциплінарного рішення незаконним [109].

У цьому контексті саме ефективність діяльності ВКДКА набуває визначального значення. Чим більш аргументованими, логічно вибудованими та мотивованими є рішення за результатами перегляду, тим меншою є потреба у подальшому судовому втручанні. Відповідно, стадія перегляду виконує роль своєрідного «фільтра», який здатен усувати більшість порушень ще в межах системи адвокатського самоврядування.

Окремої уваги заслуговує проблема співвідношення оперативності та справедливості процедури перегляду. Законодавчо встановлені строки спрямовані на запобігання затягуванню дисциплінарного процесу, однак у складних справах їх дотримання інколи обмежує можливість всебічного аналізу матеріалів. У доктрині справедливо наголошується, що швидкість перегляду не може бути самоціллю і не повинна переважати над вимогами повноти та обґрунтованості правової оцінки, особливо коли наслідком може стати втручання у професійний статус адвоката.

Таким чином, стадія перегляду дисциплінарних рішень виконує комплексну багаторівневу функцію. Вона одночасно забезпечує індивідуальний захист прав адвоката, внутрішній контроль за діяльністю дисциплінарних органів та формування єдності дисциплінарної практики. Саме через цю стадію досягається баланс між корпоративною автономією адвокатури та вимогами верховенства права, що є необхідною умовою легітимності дисциплінарної відповідальності в демократичній правовій державі.

2.3. Організаційне забезпечення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності

Організаційне забезпечення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є важливою складовою функціонування адвокатури як незалежної та самоврядної професійної спільноти. Воно покликане не лише забезпечити реагування на порушення професійних обов'язків, а й виконувати стабілізуючу та превентивну функцію, спрямовану на підтримання належних стандартів адвокатської діяльності. Вирішального значення набуває не стільки формальне закріплення відповідних процедур у нормативних актах, скільки реальна спроможність органів адвокатського самоврядування забезпечити їх послідовну, впорядковану та передбачувану реалізацію. Ефективність дисциплінарної процедури значною мірою залежить від якості організації діловодства, обліку звернень, підготовки матеріалів і належного оформлення рішень, що створює практичні умови для реалізації процесуальних гарантій та інституційної сталості.

У сучасних умовах зростання кількості дисциплінарних звернень та ускладнення професійних комунікацій питання організаційного забезпечення набуває особливої актуальності, оскільки безпосередньо впливає на рівень довіри до дисциплінарної процедури та авторитет адвокатури. Результати проведеного анкетування виявили показову закономірність у сприйнятті організаційних проблем дисциплінарної процедури. Попри загалом позитивну оцінку ефективності КДКА та ВКДКА більшістю опитаних, абсолютна більшість респондентів – 78% – окремо виділила недоліки нормативного регулювання процедури. Припинення діяльності окремих комісій на тимчасово окупованих та прифронтових територіях, а також відсутність необхідної кількості членів дисциплінарної палати для кворуму при прийнятті рішень у дисциплінарних справах призвело до концентрації дисциплінарних справ у КДКА інших регіонів, що негативно позначається на строках їх розгляду. Ці дані підтверджують потребу в нормативному

врегулюванні механізмів перерозподілу дисциплінарних справ між регіональними КДКА. Окрім того, континуїтет КДКА, який на теперішній час діє в системі органів адвокатського самоврядування, хоча і забезпечує безперервність їхньої діяльності та можливість виконання функції дисциплінарного контролю, через закінчення строку повноважень членів КДКА породжує проблему легітимності, формує у професійному середовищі заклики до реформування органів адвокатського самоврядування, про що свідчать і відповіді п'яти адвокатів, зазначені під час анкетування.

У теорії публічного права організаційне забезпечення розглядається як необхідна умова дієвості правових інститутів, що забезпечує перехід від нормативного регулювання до практичної реалізації повноважень. З огляду на це дисциплінарна відповідальність адвокатів демонструє підвищену залежність від якості організаційних механізмів, зважаючи на складність процедури та її вплив на професійний статус адвоката.

Враховуючи правову природу адвокатури як елементу системи правосуддя, що забезпечує реалізацію права на професійну правничу допомогу та функціонально взаємодіє з іншими суб'єктами судочинства, інститут дисциплінарної відповідальності адвокатів за своїм змістом має спільні риси з механізмами внутрішнього контролю у діяльності судів і правоохоронних органів. У цьому зв'язку виправданим є застосування порівняльного аналізу організаційного забезпечення відповідних інститутів, що дозволяє виявити загальні закономірності їх функціонування та сформувати цілісне уявлення про структуру і зміст організаційного забезпечення. Саме з огляду на це подальший аналіз доцільно розпочати з дослідження підходів до організаційного забезпечення діяльності судів і прокуратури.

У науковій літературі підкреслюється, що організаційне забезпечення не має виключно допоміжного або технічного характеру. Так, П. І. Шаганенко, досліджуючи проблематику організації діяльності органів прокуратури, наголошує на її комплексній природі та зазначає, що

організаційне забезпечення охоплює впорядкування всіх функціональних елементів відповідного інституту, створення належних умов для здійснення повноважень і підтримання внутрішньої узгодженості діяльності. У цьому зв'язку науковець пропонує розуміти організаційне забезпечення діяльності прокуратури як комплекс нормативно-правових, матеріально-технічних, фінансових, кадрових, інформаційних та оперативних заходів, спрямованих на раціональний розподіл трудової діяльності, гарантування правового статусу прокурорів, забезпечення адекватними умовами праці, підтримку організаційного порядку та психологічно здорової атмосфери в колективі з метою досягнення високої ефективності виконання прокуратурою своїх повноважень, що включає регулярну щоденну процесуальну й іншу діяльність органів прокуратури, а також контроль і оцінку виконаної роботи [184, с.146]. Такий підхід є принципово важливим для подальшого дослідження організаційного забезпечення дисциплінарної відповідальності адвокатів, оскільки дозволяє розглядати його не як сукупність ізольованих організаційних дій, а як системний механізм, спрямований на забезпечення стабільності, узгодженості та результативності діяльності відповідного інституту.

Наукові дослідження свідчать, що поняття «організаційне забезпечення» не має вузькогалузевого характеру, а формується в межах адміністративно-управлінського підходу, що дозволяє застосовувати його до різних сфер публічної діяльності. У цьому контексті воно трактується як комплекс заходів, спрямованих на створення та підтримання умов ефективного функціонування відповідних інституцій. Зокрема, Д. В. Приймаченко зазначає, що організаційне забезпечення включає адміністративні, фінансові, інформаційні, організаційні та матеріально-технічні заходи, які мають непроцесуальний характер і спрямовані «на створення й підтримку відповідних умов, необхідних для ефективного функціонування органів влади» [116, с.62]. Ця позиція є концептуально значущою і для дисциплінарної відповідальності адвокатів, оскільки

дисциплінарне провадження також потребує спеціально створених організаційних умов, що не зводяться до норм матеріального або процесуального права.

У межах міждисциплінарного підходу організаційне забезпечення розглядається як створення умов для стабільного функціонування складних систем. Так, Т. О. Колодізева визначає його як процес створення організаційних умов для формування та функціонування відповідних систем, підкреслюючи, що належні умови є необхідною передумовою ефективної діяльності [78, с.255]. Хоча наведена позиція сформульована у сфері економіки, вона має універсальний характер і може бути застосована до дисциплінарного провадження адвокатів, де від якості організаційних умов залежить повнота розгляду справи та стабільність процедур.

Більш конкретизований підхід пропонує А. Р. Лещух, який визначає організаційне забезпечення як планування, координацію, контроль і перевірку виконання нормативних актів, а також створення чітко структурованої системи суб'єктів із розмежуванням їх повноважень [94, с.78]. Саме ці елементи простежуються в дисциплінарній процедурі щодо адвоката, де важливе значення має правильне визначення компетенції КДКА та ВКДКА, дотримання строків, контроль за рухом матеріалів і процедурна послідовність.

Комплексний характер організаційного забезпечення підкреслює А. І. Берлач, який включає до нього нормативно-правові, матеріально-технічні, фінансові, кадрові та інформаційні заходи, спрямовані на досягнення визначених цілей діяльності публічної адміністрації [15, с.26]. У цьому аспекті дисциплінарне провадження щодо адвокатів також потребує системи документального забезпечення, кадрової підтримки, інформаційної фіксації та організаційного супроводу кожної стадії провадження.

Узагальнення доктринальних підходів дає підстави стверджувати, що організаційне забезпечення не може розглядатися виключно як сукупність сталих організаційних елементів, оскільки його зміст формується у поєднанні

структурних і процесуальних складових. Воно охоплює, з одного боку, нормативно визначену організаційну модель діяльності (структуру органів, розмежування повноважень, систему внутрішніх правил), а з іншого – безперервну управлінську діяльність, пов'язану з координацією, контролем, аналізом результатів та коригуванням практики. Такий підхід дозволяє розглядати організаційне забезпечення як динамічний інституційний механізм, що постійно функціонує та адаптується до практичних потреб.

Таким чином, наведені доктринальні позиції підтверджують, що організаційне забезпечення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності має розглядатися не фрагментарно, а як цілісна система взаємопов'язаних організаційних дій, які забезпечують упорядкованість, передбачуваність та можливість ефективного контролю за дотриманням установлених процедур.

З урахуванням наведених наукових підходів організаційне забезпечення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності доцільно визначити як комплекс нормативно-організаційних, управлінських, інформаційних та координаційних заходів, що здійснюються органами адвокатського самоврядування з метою створення, підтримання та впорядкування умов для прийняття, реєстрації та розгляду дисциплінарних скарг, підготовки матеріалів справи, організації колегіального розгляду, ухвалення і оформлення мотивованих рішень, а також забезпечення їх перегляду та оскарження у встановленому законом порядку.

Аналіз відкритих джерел інформації органів адвокатського самоврядування свідчить, що інформаційна складова організаційного забезпечення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності реалізується на регіональному рівні без формування єдиного підходу. Йдеться не про відсутність статистичних даних як таких, а про різний ступінь їх деталізації, періодичності оприлюднення та структурованості подання на офіційних ресурсах КДКА. Така ситуація

зумовлює необхідність розглядати публічне висвітлення статистичних даних щодо дисциплінарних проваджень як самостійний елемент організаційного забезпечення, що безпосередньо впливає на прозорість процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, її передбачуваність та рівень довіри з боку адвокатської спільноти.

Показовим у цьому аспекті є досвід КДКА Полтавської області, де на офіційному ресурсі системно оприлюднюється квартальна статистична звітність, яка охоплює діяльність кваліфікаційної та дисциплінарної палат, а також показники обліку вхідної кореспонденції та реалізації права на доступ до публічної інформації. Так, упродовж 2025 року дисциплінарна палата КДКА Полтавської області проводила від п'яти до шести засідань щоквартально, при цьому кількість прийнятих дисциплінарних рішень коливалася в межах від 54 до 152 залежно від звітного періоду. Кількість порушених дисциплінарних проваджень також була варіативною (від 17 до 49 за квартал), що свідчить про динамічний характер надходження дисциплінарних матеріалів і потребу у відповідному організаційному плануванні діяльності дисциплінарної палати [70].

Окрему увагу привертають показники застосування дисциплінарних стягнень. У звітних періодах 2025 року КДКА Полтавської області приймала рішення про зупинення права на заняття адвокатською діяльністю (від 7 до 12 за квартал), водночас рішення про припинення такого права не приймалися [70]. Публічне відображення цих даних дозволяє оцінити співвідношення між кількістю порушених дисциплінарних проваджень і фактичним застосуванням дисциплінарних стягнень, що створює підстави для аналізу практики застосування дисциплінарних стягнень. Додатковим елементом прозорості виступає оприлюднення показників обліку вхідної кореспонденції та реалізації права на доступ до публічної інформації, зокрема загальної кількості вхідної кореспонденції та кількості запитів на публічну інформацію, що відображає загальне організаційне навантаження на КДКА.

Натомість практика КДКА Кіровоградської області демонструє інший підхід до подання статистичної інформації, який орієнтований на узагальнене річне представлення показників із деталізацією за кварталами. У межах цієї моделі статистична звітність за 2025 рік містить дані про кількість проведених засідань дисциплінарної палати, кількість порушених дисциплінарних проваджень та прийнятих рішень, а також окремий блок, присвячений судовому оскарженню рішень КДКА. Так, у першому кварталі 2025 року дисциплінарною палатою було порушено 38 дисциплінарних проваджень і прийнято 46 рішень, тоді як у наступних кварталах відповідні показники суттєво зменшувалися або взагалі не фіксувалися у звітності, що може бути зумовлено як організаційними, так і об'єктивними зовнішніми чинниками [69].

Особливістю статистичної звітності КДКА Кіровоградської області є включення даних про судову діяльність, зокрема кількість справ, у яких рішення КДКА були предметом судового перегляду, а також результати розгляду таких справ у судах різних юрисдикцій. Це дозволяє простежити взаємозв'язок між процедурою дисциплінарного провадження та механізмами судового контролю, що має важливе значення з точки зору гарантій прав адвоката. Водночас відсутність у відкритих матеріалах деталізації дисциплінарних рішень за видами дисциплінарних стягнень або стадіями дисциплінарного провадження обмежує можливості комплексного аналізу дисциплінарної практики для широкого кола користувачів.

Порівняльний аналіз статистичних підходів КДКА Полтавської та Кіровоградської областей дозволяє дійти висновку, що єдиної моделі публічного висвітлення дисциплінарної статистики наразі не сформовано. При цьому обидві моделі мають власні сильні сторони: перша забезпечує динамічний і деталізований аналіз дисциплінарного провадження у часовому розрізі, друга – підкреслює інституційний зв'язок дисциплінарної відповідальності з судовим контролем. Водночас відмінності у форматах подання інформації ускладнюють міжрегіональне порівняння дисциплінарної

практики та знижують аналітичну цінність статистичних даних у загальносистемному вимірі.

Зазначені відмінності не свідчать самі по собі про відступ від основоположних засад процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності та мають розглядатися в контексті особливостей організаційного забезпечення на регіональному рівні. В умовах воєнного стану вони значною мірою є об'єктивно зумовленими різним рівнем кадрового, технічного та організаційного забезпечення регіональних КДКА. Водночас із позицій розвитку організаційного забезпечення дисциплінарної процедури доцільним є формування узгоджених рекомендацій щодо мінімального стандарту публічного представлення статистичної інформації, які б передбачали оприлюднення показників, які стосуються дисциплінарних проваджень з одночасним збереженням автономії регіональних органів адвокатського самоврядування.

Такий підхід сприяв би підвищенню передбачуваності дисциплінарної практики, посиленню гарантій прав учасників дисциплінарного провадження та зміцненню довіри до інституту адвокатури загалом, не порушуючи принципів її самоврядності та організаційної автономії.

Продовжуючи наведений аналіз, доцільно звернутися до статистичних показників діяльності Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, які дозволяють розкрити загальносистемний вимір організаційного забезпечення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності і водночас співвіднести регіональну практику з рівнем централізованого перегляду та контролю.

Відповідно до офіційної відповіді ВКДКА та доданої до неї статистичної звітності, у період з 2022 по 2025 роки Комісією здійснювався розгляд скарг на рішення, дії або бездіяльність кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури регіонів у таких обсягах: у 2022 році – 6 скарг, у 2023 році – 15 скарг, у 2024 році – 42 скарги, у 2025 році – 25 скарг [30]. Уже сама динаміка цих показників свідчить про істотне зростання

навантаження на ВКДКА у 2024 році та його відносну стабілізацію у 2025 році, що може бути пов'язано як із загальними соціально-правовими процесами в умовах воєнного стану, так і з активізацією використання адвокатами механізмів оскарження дисциплінарних рішень.

Організаційно важливим є те, що статистична звітність ВКДКА, на відміну від більшості регіональних КДКА, має чітко визначену структуру та форму, встановлену рішенням Ради адвокатів України від 04.07.2015 № 79 «Про затвердження Порядку подання органами адвокатського самоврядування статистичної звітності про результати діяльності». У звітності ВКДКА інформація систематизується за кожним роком окремо та охоплює, зокрема: кількість скарг, залишених без задоволення, кількість рішень КДКА, залишених без змін, кількість змінених та скасованих рішень, а також кількість справ, направлених на новий розгляд до відповідних КДКА із зобов'язанням вчинити певні дії. Такий підхід дозволяє оцінити не лише формальний обсяг діяльності ВКДКА, а й якісний аспект перегляду дисциплінарних рішень.

З позицій організаційного забезпечення важливим є те, що ВКДКА не обмежується виконанням суто апеляційної функції. Так, ВКДКА відповідно до Регламенту ВКДКА здійснює узагальнення дисциплінарної практики КДКА регіонів та практики розгляду скарг, а результати такого узагальнення знаходять відображення у публікації рішень та рекомендацій на офіційних веб-ресурсах ВКДКА і НААУ [161; 162; 163; 164; 165; 166; 167; 168; 169; 170; 171; 172; 173; 174; 175; 176; 177].

Це свідчить про наявність окремого організаційного механізму, спрямованого на забезпечення єдності дисциплінарної практики без прямого втручання у самовряду автономію регіональних КДКА.

Порівняння статистики ВКДКА з даними, оприлюдненими КДКА Полтавської та Кіровоградської областей, дозволяє зробити кілька принципових висновків. По-перше, обсяг дисциплінарних проваджень на регіональному рівні істотно перевищує кількість справ, які доходять до стадії

перегляду у ВКДКА. Це свідчить про те, що переважна більшість дисциплінарних справ завершується на рівні КДКА, а механізм оскарження застосовується, як правило, як інструмент захисту у найбільш спірних або принципових випадках. По-друге, наявність у статистиці ВКДКА значної кількості змінених або скасованих рішень КДКА (що відображено у відповідних таблицях за 2022–2025 роки) опосередковано вказує на потребу постійного організаційного та методичного забезпечення діяльності дисциплінарних палат на регіональному рівні.

У цьому контексті інформаційна складова організаційного забезпечення набуває подвійного значення. З одного боку, вона виконує функцію зовнішньої прозорості, дозволяючи адвокатській спільноті та заінтересованим особам отримувати уявлення про масштаби, інтенсивність і результати дисциплінарних проваджень. З іншого боку, статистичні дані виконують внутрішню управлінську функцію, оскільки є підґрунтям для аналізу навантаження, планування засідань, розподілу ресурсів та коригування організаційних процедур як у КДКА, так і у ВКДКА.

Разом із тим аналіз відкритих матеріалів підтверджує, що навіть за наявності встановлених форм статистичної звітності відсутній єдиний стандарт їх публічного представлення. Якщо ВКДКА акумулює та систематизує дані у річному розрізі з подальшим узагальненням практики, то регіональні КДКА демонструють різні моделі: від детальної квартальної звітності (як у Полтавській області) до більш стислого річного формату з акцентом на судовому оскарженні (як у Кіровоградській області). Така різноманітність підходів є логічним наслідком децентралізованої моделі адвокатського самоврядування, проте вона водночас ускладнює формування цілісної картини дисциплінарної практики на національному рівні.

З огляду на це, у науковому плані обґрунтованим видається підхід, за яким публічне висвітлення статистики дисциплінарних проваджень слід розглядати як самостійний елемент організаційного забезпечення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Йдеться не про

уніфікацію діяльності КДКА чи обмеження їх організаційної автономії, а про визначення мінімального інформаційного стандарту, який би забезпечував зіставність ключових показників (кількість порушень проваджень, прийнятих рішень, видів дисциплінарних стягнень, кількість оскаржень та результати їх розгляду).

У підсумку статистика ВКДКА за 2022–2025 роки у поєднанні з регіональними даними КДКА дозволяє стверджувати, що організаційне забезпечення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності в Україні функціонує як багаторівнева система, у якій інформаційний компонент відіграє не лише допоміжну, а й системоутворюючу роль. Саме через прозоре та структуроване оприлюднення статистичних показників забезпечується передбачуваність дисциплінарної практики, можливість її наукового аналізу та поступове формування довіри до механізмів адвокатського самоврядування навіть в умовах підвищеного навантаження та обмежених ресурсів, зумовлених воєнним станом.

Узагальнення наведених положень дозволяє дійти висновку, що на сучасному етапі розвитку інституту адвокатури інформаційна складова організаційного забезпечення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності залишається фрагментованою та значною мірою залежною від регіональних організаційних практик. Незважаючи на наявність форм статистичної звітності та регулярне оприлюднення окремих показників діяльності КДКА і ВКДКА, відсутність єдиного інформаційного простору у сфері дисциплінарних проваджень ускладнює формування цілісного уявлення про дисциплінарну практику в масштабах усієї адвокатської спільноти.

Саме в цьому контексті особливої актуальності набуває питання інституційного закріплення механізмів систематизації, накопичення та актуалізації інформації про дисциплінарні провадження щодо адвокатів. Йдеться не про посилення контролю за діяльністю органів адвокатського

самоврядування чи обмеження їх автономії, а про створення таких організаційних інструментів, які забезпечували б сталість, узгодженість і передбачуваність дисциплінарної практики на національному рівні.

Одним із можливих напрямів розвитку організаційного забезпечення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності у цьому сенсі є запровадження реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів. Такий реєстр потенційно може виконувати функцію централізованого інформаційного ресурсу, який поєднує регіональний і загальнонаціональний рівні у процедурі притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, забезпечуючи при цьому баланс між принципами прозорості, самоврядності адвокатури та захисту прав адвокатів [61; 62].

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» закріплює правові основи діяльності адвокатури, включаючи процедури притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності [117]. Водночас, Закон не містить положень щодо створення єдиного реєстру дисциплінарних проваджень, що може ускладнювати процес забезпечення об'єктивного та всебічного розгляду дисциплінарних справ.

Проблеми, що виникають при відсутності такого реєстру, включають можливість зловживань адвокатами, які можуть переходити з одного регіону в інший, щоб уникнути дисциплінарної відповідальності. Це породжує ситуацію, коли новий регіональний орган адвокатського самоврядування може не мати інформації про попередні дисциплінарні стягнення, що ускладнює оцінку професійної репутації адвоката. Запровадження реєстру дисциплінарних проваджень покликане вирішити ці проблеми, забезпечуючи зберігання та моніторинг інформації про всі дисциплінарні провадження, що стосуються адвокатів, незалежно від їхнього місця реєстрації.

Одним з основних питань, що виникають при запровадженні реєстру дисциплінарних проваджень, є правова основа для його створення. Згідно з рішенням Ради адвокатів України №144 від 16-17 листопада 2022 року, відповідальність за створення та ведення реєстру покладається на Раду

адвокатів України, а інформація, що міститься у реєстрі, має бути доступною на офіційному вебсайті Національної асоціації адвокатів України [150]. Однак, враховуючи відсутність чітких приписів Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», може поставати питання щодо законності процедури запровадження реєстру та механізмів його ведення. Закон не містить чітких положень, які б прямо дозволяли або передбачали запровадження такого реєстру, що може створити правову невизначеність і викликати суперечки щодо правомірності цього кроку. Важливо підкреслити, що такі нововведення повинні базуватися на чітко визначеній законодавчій основі, яка б гарантувала їхню відповідність не лише духу, але й букві закону. Це дозволило б уникнути потенційних правових колізій та забезпечити належну підтримку з боку юридичної спільноти.

Запровадження реєстру дисциплінарних проваджень у системі адвокатського самоврядування України вимагає всебічного розгляду, який охоплює складний спектр нормативно-правових, етичних, соціальних та технологічних аспектів. Перш за все, слід звернути увагу на те, що функціонування такого реєстру без належного нормативного підґрунтя може спричинити суттєві юридичні колізії, зокрема стосовно відповідності цього інструменту основоположним принципам правової держави, включаючи верховенство права, принципи пропорційності, законності та захисту прав людини.

Зокрема, постає питання відповідності такого реєстру Конституції України та міжнародним зобов'язанням держави в рамках Європейської конвенції з прав людини, яка вимагає, щоб будь-яке обмеження прав, зокрема права на приватність, відповідало критеріям «необхідності в демократичному суспільстві» та «легітимної мети». Дисциплінарні провадження щодо адвокатів, як засіб контролю за дотриманням професійної етики, дійсно мають важливе суспільне значення. Проте, надання публічного доступу до інформації про такі провадження без належних процедурних гарантій може призвести до непропорційного втручання в приватне життя адвокатів та до

порушення їхнього права на справедливий суд, гарантованого статтею 6 Європейської конвенції з прав людини [81].

У зв'язку з цим, необхідно враховувати досвід Європейського суду з прав людини, який вказує на те, що публічність дисциплінарних проваджень не повинна бути абсолютною і повинна враховувати специфіку кожної справи. Наприклад, у справі «Axel Springer AG v. Germany» Суд постановив, що публічність інформації про особу повинна бути виправдана суспільним інтересом та враховувати рівень значущості цього інтересу у порівнянні з наслідками для репутації та приватного життя особи [147]. У випадку адвокатів, особливо, коли дисциплінарне провадження стосується питань професійної етики, наслідки для їхньої репутації можуть бути катастрофічними і незворотними, що вимагає застосування підходу, заснованого на ретельному балансуванні інтересів.

Крім того, слід звернути увагу на інституційний аспект функціонування реєстру дисциплінарних проваджень. Відсутність чітко визначеного порядку внесення даних, а також процедурного контролю за їх коректністю може створити передумови для зловживань і підриву довіри до адвокатського самоврядування. Ці ризики посилюються у випадках, коли дані вносяться на основі скарг, що не пройшли належного розгляду, або у випадках, коли рішення про дисциплінарну відповідальність були скасовані судами. В цьому контексті доцільно розглянути можливість запровадження механізмів перевірки достовірності та актуальності інформації, що міститься в реєстрі, а також процедур її оновлення або видалення у разі зміни обставин справи.

Особливу увагу слід приділити і правовим аспектам захисту персональних даних, що вносяться до реєстру. Відповідно до чинного законодавства України, зокрема Закону «Про захист персональних даних», будь-яка обробка персональних даних має здійснюватися на підставі чітко визначених правових підстав, зокрема згоди суб'єкта даних або на виконання обов'язку, встановленого законом [120]. З огляду на специфіку

дисциплінарних проваджень, де часто фігурують конфіденційні дані, такі як інформація про особисте життя, професійні помилки або взаємовідносини з клієнтами, існує потреба у встановленні додаткових гарантій захисту цих даних. Це може включати запровадження процедур анонімізації, обмеження доступу до певних категорій інформації та надання адвокатам права на захист своїх інтересів у разі оприлюднення недостовірних або неправомірних даних.

Внесення інформації про дисциплінарні провадження до публічного реєстру може порушувати права адвокатів на конфіденційність, що потребує належного врегулювання на законодавчому рівні. Водночас, суспільний інтерес у забезпеченні прозорості діяльності адвокатів, особливо в частині їхньої дисциплінарної відповідальності, є вагомим аргументом на користь запровадження такого реєстру. Однак, законодавець має знайти баланс між захистом прав адвокатів та суспільним інтересом у прозорості їхньої діяльності.

З технічної сторони, функціонування реєстру вимагає забезпечення високого рівня інформаційної безпеки. Зокрема, доцільним є застосування криптографічних методів захисту даних, системи багатофакторної автентифікації для користувачів, а також регулярне проведення аудитів безпеки для виявлення та усунення можливих вразливостей. Особливу увагу слід звернути на захист реєстру від кібератак, враховуючи зростаючу кількість загроз у сфері кібербезпеки, що можуть мати суттєвий вплив на правову систему в цілому.

Запровадження реєстру дисциплінарних проваджень має ряд практичних аспектів, що потребують врахування. Одним з них є забезпечення достовірності та повноти інформації, що вноситься до реєстру. Відсутність чітко визначених критеріїв та процедур може призвести до того, що інформація у реєстрі буде неповною або неточною, що, у свою чергу, може вплинути на справедливість дисциплінарного провадження.

Крім того, можливим ризиком є те, що реєстр може стати інструментом для недобросовісної конкуренції між адвокатами. Наприклад, наявність інформації про дисциплінарні стягнення, навіть якщо вони були незначними або скасованими, може використовуватись опонентами для підриву репутації адвоката. Це підкреслює необхідність ретельного підходу до наповнення реєстру та розробки механізмів захисту від зловживань.

Слід також звернути увагу на технічні та організаційні аспекти функціонування реєстру. Забезпечення безперебійної роботи реєстру, його захист від кібератак та несанкціонованого доступу, а також відповідність вимогам законодавства про захист персональних даних є важливими чинниками, що впливають на ефективність функціонування реєстру. Без належного технічного забезпечення та чітко визначених процедур реєстр може стати неефективним інструментом, що лише ускладнить діяльність адвокатського самоврядування.

У контексті аналізу запровадження реєстру дисциплінарних проваджень доцільно звернути увагу на еволюцію нормативного регулювання фінансово-організаційних аспектів процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Зокрема, істотного значення набули зміни, запроваджені рішенням Ради адвокатів України від 07 червня 2024 р. № 28, якими було скасовано плату за внесення відомостей до реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів [125]. Зазначене рішення стало результатом комплексного перегляду підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють порядок прийняття та розгляду дисциплінарних скарг, а також функціонування відповідних інформаційних ресурсів.

Внесені зміни торкнулися, зокрема, рішення Ради адвокатів України № 144 від 16–17 листопада 2022 року та Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, затвердженого рішенням Ради адвокатів України № 120 від 30 серпня 2014 року. Їх поява була безпосередньо зумовлена розвитком судової практики, передусім резолютивною частиною рішення Київського окружного адміністративного

суду від 13 вересня 2023 року у справі № 320/9411/23 [149], залишеного без змін постановою Шостого апеляційного адміністративного суду від 20 березня 2024 року [114].

Виключення пунктів 3, 4 та 5 з резолютивної частини рішення Ради адвокатів України № 144 свідчило про прагнення адаптувати нормативну базу до актуальних правових викликів і усунути положення, які могли породжувати правову невизначеність або створювати додаткові процесуальні бар'єри для реалізації права на звернення зі скаргою. Одночасно нова редакція пункту 7 цього рішення, яка передбачала внесення змін до Положення про порядок прийняття та розгляду скарг, була спрямована на уточнення процедурних аспектів, пов'язаних з обробкою персональних даних у межах дисциплінарних проваджень.

Запровадження вимоги щодо обов'язкової письмової згоди на обробку персональних даних органами адвокатського самоврядування підкреслило орієнтацію регулятора на дотримання стандартів захисту персональних даних як одного з ключових елементів сучасного правового регулювання. Водночас це відобразило тенденцію до підвищення рівня правової захищеності адвокатів при збереженні належного балансу між принципами прозорості та справедливості дисциплінарних процедур.

Разом із тим виключення абзаців третього та четвертого пункту 4 статті 14, а також пункту 36.6 статті 36 Положення свідчило про усвідомлення необхідності усунення окремих процедурних конструкцій, які могли створювати невиправдані труднощі у практичній реалізації дисциплінарних проваджень. У сукупності зазначені кроки засвідчили прагнення Ради адвокатів України забезпечити узгодженість підзаконного нормативного регулювання з актуальною судовою практикою та загальними засадами правозастосування у сфері адвокатури.

Водночас подальший розвиток нормативного регулювання засвідчує, що питання фінансового забезпечення організаційно-технічних аспектів дисциплінарного провадження не втратило актуальності. Так, рішенням Ради

адвокатів України № 149 від 13 грудня 2025 року було запроваджено плату за організаційно-технічне забезпечення розгляду дисциплінарних заяв (скарг) дисциплінарними палатами кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури регіонів та Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури.

Згідно з цим рішенням, плата за організаційно-технічне забезпечення розгляду дисциплінарної заяви (скарги) дисциплінарною палатою КДКА регіону встановлюється у розмірі 70 відсотків прожиткового мінімуму для працездатних осіб, визначеного законом на день подання відповідної заяви. Станом на 01 січня 2026 року цей розмір становить 2329 грн 60 коп.

Водночас плата за організаційно-технічне забезпечення розгляду скарги на рішення, дії або бездіяльність дисциплінарної палати КДКА Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури визначена у розмірі 50 відсотків прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що станом на 01 січня 2026 року становить 1664 грн 00 коп.

Запровадження зазначеної плати свідчить про трансформацію підходів до фінансового забезпечення дисциплінарної процедури: від скасування прямої плати за внесення інформації до реєстру – до встановлення плати за організаційно-технічне забезпечення розгляду дисциплінарних заяв і скарг. Такий підхід дозволяє розмежувати інформаційну складову дисциплінарного провадження та витрати, пов'язані з його безпосереднім організаційним супроводом, і водночас потребує подальшого наукового осмислення з точки зору дотримання принципів доступності дисциплінарної процедури, пропорційності фінансового навантаження та забезпечення ефективного функціонування органів адвокатського самоврядування.

Запровадження реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів є важливим кроком у напрямку підвищення прозорості та ефективності діяльності адвокатури. Однак цей процес супроводжується низкою проблем, що стосуються як правових, так і практичних аспектів. Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу, що включає внесення змін до

законодавства, забезпечення захисту прав адвокатів, а також технічне та організаційне забезпечення функціонування реєстру [56, с.106].

Одним з ключових завдань є створення надійної правової основи для функціонування реєстру, що включає визначення чітких процедур внесення інформації та захисту персональних даних. Також необхідно забезпечити доступність реєстру для всіх зацікавлених сторін, водночас врегулювавши питання фінансового забезпечення функціонування реєстру. Лише за умови дотримання всіх цих вимог реєстр дисциплінарних проваджень зможе стати ефективним інструментом, що сприятиме зміцненню інституту адвокатури та підвищенню рівня правової культури у суспільстві.

Отже, запровадження реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів є складним і багатоаспектним процесом, що потребує ретельного підходу як на законодавчому, так і на практичному рівнях. Лише за умови дотримання принципів законності, пропорційності та захисту прав людини можна забезпечити ефективне функціонування такого реєстру, який буде відповідати як інтересам суспільства, так і правам адвокатів. Важливо, щоб цей інструмент став частиною комплексної системи контролю та моніторингу діяльності адвокатів, спрямованої на підвищення прозорості та відповідальності в адвокатській діяльності, з одночасним забезпеченням належного рівня захисту персональних даних та професійної репутації адвокатів.

Проведений аналіз організаційного забезпечення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності дає підстави стверджувати, що саме організаційна складова є одним із ключових чинників ефективності, передбачуваності та легітимності дисциплінарної процедури в системі адвокатського самоврядування. На відміну від нормативного регулювання, яке визначає загальні межі та принципи дисциплінарної відповідальності, організаційне забезпечення забезпечує її реальне функціонування на практиці, охоплюючи управлінські, інформаційні, координаційні та процедурні аспекти діяльності КДКА і ВКДКА.

Узагальнення доктринальних підходів дозволяє розглядати організаційне забезпечення не як допоміжний або технічний елемент, а як цілісну систему взаємопов'язаних заходів, що забезпечують впорядкованість дисциплінарного провадження на всіх його стадіях – від прийняття та реєстрації дисциплінарної скарги до ухвалення рішення, його перегляду та оскарження. Такий підхід є особливо важливим з огляду на те, що дисциплінарна відповідальність адвоката безпосередньо впливає на його професійний статус, репутацію та можливість здійснення адвокатської діяльності.

Аналіз статистичних даних КДКА регіонів і ВКДКА за 2022–2025 роки засвідчує функціонування багаторівневої організаційної моделі дисциплінарного провадження, у межах якої регіональні КДКА виконують основний обсяг роботи, тоді як ВКДКА забезпечує перегляд рішень, узагальнення практики та формування єдності підходів. Водночас відсутність єдиного стандарту публічного представлення статистичної інформації ускладнює міжрегіональний аналіз дисциплінарної практики та знижує аналітичну цінність наявних даних у загальносистемному вимірі.

Особливої уваги потребує інформаційна складова організаційного забезпечення, яка в сучасних умовах набуває системоутворюючого значення. Саме через належну фіксацію, систематизацію та оприлюднення статистичних показників забезпечується прозорість процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, можливість її наукового аналізу та формування довіри до інституту адвокатури. Водночас фрагментарність інформаційного простору дисциплінарних проваджень свідчить про потребу інституційного вдосконалення відповідних механізмів.

У цьому контексті запровадження реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів може розглядатися як перспективний напрям розвитку організаційного забезпечення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Однак його функціонування потребує чіткого законодавчого врегулювання з урахуванням принципів законності,

пропорційності, захисту персональних даних та гарантій права на справедливу процедуру. Відсутність прямих норм Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо створення такого реєстру обумовлює необхідність нормативного уточнення його правового статусу, цілей і меж використання.

З огляду на викладене, доцільним видається:

- законодавче закріплення основних засад ведення реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів із визначенням обсягу інформації, порядку доступу та гарантій захисту персональних даних;
- розроблення мінімального стандарту публічного висвітлення статистики дисциплінарних проваджень для КДКА регіонів з одночасним збереженням їх організаційної автономії;
- нормативне уточнення співвідношення фінансово-організаційного забезпечення дисциплінарної процедури та принципу доступності дисциплінарного провадження.

Реалізація зазначених пропозицій сприятиме підвищенню інституційної спроможності органів адвокатського самоврядування, забезпеченню єдності дисциплінарної практики та зміцненню довіри до адвокатури як ключового елементу системи правосуддя в Україні.

РОЗДІЛ 3. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОЦЕДУРИ ПРИТЯГНЕННЯ АДВОКАТІВ ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

3.1. Порівняльно-правовий аналіз процедури притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності в зарубіжних країнах і можливості її адаптації в Україні

У сучасних умовах розвитку правової держави та стратегічного курсу України на євроінтеграцію питання вдосконалення механізмів дисциплінарної відповідальності адвокатів набуває особливої актуальності. Процедура притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності повинна поєднувати в собі належний рівень професійного контролю, процесуальну справедливість та дієві гарантії незалежності адвокатської діяльності. У цьому контексті звернення до зарубіжного досвіду є об'єктивною науковою необхідністю, зумовленою потребою у вивченні альтернативних моделей організації дисциплінарних проваджень безпосередньо через призму їхнього нормативного закріплення.

З огляду на це, особливої уваги заслуговують результати сучасних наукових досліджень, присвячених аналізу зарубіжних моделей дисциплінарної відповідальності адвокатів. У відповідних працях обґрунтовується доцільність використання окремих елементів іноземного досвіду, зокрема щодо процедурної побудови дисциплінарного провадження, системи органів адвокатського самоврядування та видів дисциплінарних стягнень. Водночас акцентується на необхідності адаптації таких підходів із урахуванням національних правових традицій, інституційної спроможності та сучасних викликів функціонування адвокатури в Україні [16; 31; 38; 57; 59; 60; 153].

Порівняльно-правовий аналіз дозволяє вийти за межі суто національного правового регулювання та оцінити дисциплінарну процедуру

крізь призму різних правових систем і традицій адвокатського самоврядування. Як слушно зазначає Т.Б. Вільчик, вивчення підходів, що застосовуються у країнах континентальної правової системи та державах загального права, створює можливість виявити спільні закономірності дисциплінарного провадження, а також специфічні риси, зумовлені історичними, інституційними та соціально-правовими чинниками [33, с. 38].

Міжнародно-правові стандарти, що визначають місце та роль адвокатури в системі правосуддя, наголошують на обов'язку держав гарантувати відсутність будь-яких проявів довільності при застосуванні дисциплінарних санкцій. Особливого значення набувають Рекомендація № R (2000) 21 Комітету Міністрів Ради Європи щодо свободи здійснення професійної діяльності адвокатами, принцип VI якої визначає, що дисциплінарні провадження повинні здійснюватися з дотриманням усіх принципів Європейської конвенції з прав людини [128], а також Основні положення про роль адвокатів, прийняті VIII Конгресом ООН у 1990 році [99].

Н.М. Бакаянова систематизувала фундаментальні принципи, на яких має ґрунтуватися дисциплінарне провадження щодо адвокатів відповідно до міжнародних стандартів: незалежність дисциплінарної процедури; неупередженість у розгляді справи; повне та об'єктивне дослідження фактичних обставин; змагальність процесу; конфіденційність розгляду; колегіальність у прийнятті рішень; право на отримання правничої допомоги; співмірність дисциплінарного стягнення тяжкості проступку; гарантії оскарження ухваленого рішення [12, с. 181]. Дослідниця додатково підкреслює, що ефективність дисциплінарного провадження залежить від поєднання формальних процедурних гарантій із реальним функціонуванням механізмів контролю та моніторингу, що забезпечують прозорість і відповідальність органів адвокатського самоврядування [13, с. 339–340].

Визначальним міжнародним стандартом дисциплінарної відповідальності адвокатів є принцип інституційної незалежності

дисциплінарних органів. Як обґрунтовує М.С. Косенко, цей принцип передбачає функціонування дисциплінарних органів у межах адвокатського самоврядування без вирішального впливу органів державної влади, що є спільною рисою для переважної більшості розвинених правопорядків [84, с. 152–153]. Адаптація зарубіжного досвіду до національної системи не може зводитися до механічного запозичення окремих інститутів і потребує врахування конституційних засад організації адвокатури, принципу її самоврядності та особливостей українського дисциплінарного провадження.

Нормативною основою дисциплінарної відповідальності адвокатів у Німеччині є Федеральне положення про адвокатуру (Bundesrechtsanwaltsordnung, BRAO), прийняте у 1959 році та востаннє змінене Законом від 22 грудня 2025 року (BGBl. 2025 I Nr. 349) [193]. Відповідно до § 1 BRAO адвокат є незалежним суб'єктом (органом) правосуддя (unabhängiges Organ der Rechtspflege), що визначає особливий публічно-правовий характер дисциплінарної відповідальності.

Параграф 43 BRAO встановлює загальний обов'язок адвоката сумлінно здійснювати свою професійну діяльність та поводитися гідно як у межах практики, так і поза нею. Параграф 43а BRAO деталізує конкретні професійні обов'язки: збереження адвокатської таємниці (Abs. 2), запобігання конфлікту інтересів (Abs. 4), належне поводження з коштами клієнтів на окремих рахунках – так звані Anderkonto (Abs. 5). І.О. Кісліцина звертає увагу на те, що адвокат може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності за дії, вчинені поза межами професійної діяльності, якщо вони суперечать високим стандартам його статусу, – що є принциповою відмінністю від більшості інших правопорядків [73, с. 630].

Дисциплінарна система Німеччини є дворівневою. На першому рівні адвокатська палата (Rechtsanwaltskammer) може накладати доган (Rüge) за незначні порушення (§§ 73–74 BRAO). На другому рівні серйозні порушення розглядають спеціалізовані адвокатські суди (Anwaltsgerichte), що функціонують при вищих земельних судах (§§ 92–97 BRAO) [190].

Відповідно до § 114 BRAO перелік стягнень адвокатського суду охоплює: попередження (Warnung), догану (Verweis), штраф до 50 000 євро (Geldbuße), заборону певного виду діяльності (Verbot) та позбавлення статусу адвоката (Ausschließung aus der Rechtsanwaltschaft). Строк давності переслідування становить 5 років (§ 115 BRAO), а щодо найтяжчих порушень – до 20 років. Рішення адвокатських судів оскаржуються до Сенату для адвокатських справ (Senat für Anwaltssachen) при Федеральному суді (Bundesgerichtshof) [193;201].

Характерною рисою німецької моделі, яку підкреслює М.С. Косенко, є повна інтеграція дисциплінарних органів у систему адвокатського самоврядування за мінімальної участі держави, що формально виявляється лише у нагляді вищих судів на стадії оскарження [84, с. 156–157].

Дисциплінарна відповідальність адвокатів в Австрії регламентується Федеральним законом про адвокатуру (Rechtsanwaltsordnung, RAO) 1868 року із численними змінами, зокрема Законом BGBl. I № 54/2012 [192]. Дисциплінарні провадження здійснюють дисциплінарні ради (Disziplinarrat) при кожній із дев'яти регіональних адвокатських палат, склад яких формується виключно з адвокатів, що гарантує корпоративний характер провадження.

Підставою для дисциплінарної відповідальності є порушення професійних обов'язків (Berufspflichten) або вчинення дій, що суперечать честі та гідності адвоката. Закон передбачає чотири послідовних за тяжкістю стягнення: письмове попередження (schriftlicher Verweis), штраф (Geldbuße до 45 000 євро), тимчасова заборона практики (vorübergehendes Verbot der Berufsausübung від 6 місяців до 1 року) та виключення з адвокатури (Streichung aus der Liste). Апеляційною інстанцією є Верховний дисциплінарний сенат (Oberste Berufungs- und Disziplinarkommission, OBDK), рішення якого може бути оскаржене до Верховного адміністративного суду (Verwaltungsgerichtshof). Ключовою процесуальною гарантією є право адвоката на правничу допомогу на всіх стадіях провадження [192].

Правову основу дисциплінарної відповідальності адвокатів у Польщі становить Закон Республіки Польща «Про адвокатуру» від 26 травня 1982 року (Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze) із змінами [123]. Відповідно до ст. 80 цього Закону адвокат несе дисциплінарну відповідальність за дії, що суперечать праву, засадам професійної етики та гідності професії.

Дисциплінарна система є дворівневою. Перший рівень – дисциплінарні суди (Sądy Dyscyplinarne) при регіональних адвокатських радах (Okręgowa Rada Adwokacka), до складу яких входять виключно адвокати (ст. 81 Закону). Другий рівень – Вищий дисциплінарний суд (Wyższy Sąd Dyscyplinarny) при Національній раді адвокатури (Naczelna Rada Adwokacka). Дисциплінарне провадження може бути порушено за заявою сторони, за ініціативою дисциплінарного прокурора (Rzecznik Dyscyplinarny), а також за зверненням суду або органу прокуратури (ст. 81 Закону).

Стаття 81 Закону закріплює розгорнуту систему стягнень: упоминання (upomnienie), догана (nagana), штраф (kara pieniężna до подвійного розміру середньомісячної заробітної плати), заборона обіймати виборні посади в органах адвокатури на строк від 1 до 5 років, тимчасове зупинення права на практику (zawieszenie w czynnościach adwokackich від 3 місяців до 5 років) та виключення з адвокатури (wydalenie z adwokatury). Деякі стягнення можуть супроводжуватися забороною здійснювати патронат. Рішення дисциплінарних судів підлягають обов'язковому оприлюдненню в адвокатському середовищі та можуть бути оскаржені до Верховного суду (Sąd Najwyższy) у касаційному порядку [123].

М.С. Косенко, аналізуючи польську модель, підкреслює, що принципово важливим є виключно корпоративний склад дисциплінарних органів, що забезпечує професійний характер розгляду та мінімізує ризики зовнішнього втручання. Дослідник також акцентує на тому, що наявність апеляційних інстанцій у межах адвокатського самоврядування відповідає європейським стандартам процесуальної справедливості [84, с. 154–155].

Т.Б. Вільчик, порівнюючи польський та інші євросоюзні підходи, наголошує, що саме розгорнутий диференційований перелік санкцій дозволяє реалізувати принцип пропорційності дисциплінарного реагування, якого недостатньо в чинному законодавстві України [33, с. 43].

Дисциплінарна відповідальність адвокатів Литви регулюється Законом Литовської Республіки «Про адвокатуру» (Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas, IX-2066) 2004 року [195]. Відповідно до ст. 23 та 52–55 цього Закону рішення про порушення дисциплінарного провадження або його припинення приймають Литовська асоціація адвокатів або Міністр юстиції – залежно від суб'єкта, що ініціював провадження.

Дисциплінарні справи розглядає Суд честі адвокатів (Advokatų garbės teismas), що діє при Литовській асоціації адвокатів (ст. 52 Закону). Суд честі складається з п'яти членів: троє обираються загальними зборами адвокатів, двоє призначаються Міністром юстиції; при цьому всі члени повинні мати щонайменше восьмирічний стаж адвокатської діяльності. Засідання проводяться за зачиненими дверима, участь адвоката є обов'язковою, але його відсутність не перешкоджає розгляду (ст. 53 Закону). За результатами розгляду Суд честі може: осудити (*pastaba*), оголосити догану (*pareikimas*) або сувору догану (*griežtas pareikimas*), або виключити з адвокатури (*pašalinimas iš advokatūros*). Рішення оскаржуються до Вільнюського окружного суду (*Vilniaus apygardos teismas*), що забезпечує зовнішній судовий контроль [195].

М.С. Косенко характеризує литовську модель як приклад збалансованого поєднання самоврядних і державних елементів: участь представників держави у формуванні Суду честі не порушує самоврядного характеру адвокатури, оскільки адвокати становлять більшість у його складі, а порядок провадження чітко визначений нормативно. На думку дослідника, саме сукупність процедурних гарантій – колегіальність, законодавчо закріплений перелік стягнень та гарантована можливість судового

оскарження – дозволяє розглядати литовську модель як таку, що відповідає міжнародним стандартам адвокатського самоврядування [84, с. 152–153].

У Латвійській Республіці дисциплінарна відповідальність адвокатів регламентується Законом про присяжних адвокатів (*Zvērinātu advokātu likums*) та внутрішніми нормативними актами Латвійської колегії присяжних адвокатів (*Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģija*). Дисциплінарні справи розглядає Дисциплінарна комісія (*Disciplinārlietu komisija*) у складі Ради колегії [195].

Дисциплінарна процедура вирізняється формалізованістю джерел ініціювання справ, чітким визначенням строків розгляду та закріпленням процесуальних прав адвоката на кожній стадії. Перелік стягнень диференційований – від попередження (*brīdinājums*) до виключення зі списку адвокатів (*svītrosana no zvērinātu advokātu saraksta*). Остаточні рішення дисциплінарних органів підлягають судовому перегляду в адміністративних судах, що забезпечує додатковий рівень процесуальних гарантій [195].

В.А. Шишлов окремо виділяє як відмінну рису латвійської практики поєднання конфіденційності дисциплінарних матеріалів із публікацією узагальнених рішень без розкриття персональних даних, що підвищує прозорість системи та її превентивний ефект, не порушуючи гарантій адвокатської таємниці. На думку дослідника, ця модель демонструє збалансований підхід до забезпечення незалежності адвокатури, що може слугувати релевантним орієнтиром для вдосконалення законодавства України [185, с. 510].

Нідерланди та Чехія репрезентують підхід, що передбачає обов'язковий досудовий медіаційний етап як невід'ємну складову дисциплінарного механізму. Відповідно до нідерландського законодавства про адвокатуру (*Advocatenwet*), дисциплінарні органи при радах адвокатів (*deken*s) зобов'язані спершу вживати заходів для примирного врегулювання спору між адвокатом і заявником [195, с. 34]. Лише за умови неможливості досягнення згоди справа передається до Дисциплінарної ради (*Raad van Discipline*),

рішення якої в апеляційному порядку переглядає незалежна Апеляційна дисциплінарна рада (Hof van Discipline). У Чеській Республіці законодавство прямо встановлює обов'язок заявника пройти процедуру медіації до подачі формальної скарги, що відфільтровує значну частину необґрунтованих звернень.

С.О. Веснін, аналізуючи цю практику, акцентує на тому, що подібний механізм дозволяє одночасно розвантажити дисциплінарні органи та сформувати культуру позасудового врегулювання професійних конфліктів без надмірної формалізації дисциплінарного процесу [24, с. 56].

Правова система Англії та Уельсу передбачає роздільне регулювання дисциплінарної відповідальності для двох категорій адвокатів: солісіторів (solicitors) та баристерів (barristers). Нормативну основу становлять: Закон про солісіторів 1974 року (Solicitors Act 1974) [201], Закон про правові послуги 2007 року (Legal Services Act 2007) та відповідні підзаконні регуляторні акти.

Дисциплінарне регулювання солісіторів здійснює Управління з регулювання солісіторів (Solicitors Regulation Authority, SRA) – незалежний орган від Юридичного товариства (Law Society). Правила регуляторної та дисциплінарної процедури SRA (у редакції 2025 року) встановлюють обов'язок SRA оцінювати будь-яке звернення, право публікувати інформацію про розслідування в публічних інтересах, а також можливість адміністративних санкцій – догани або штрафу до 25 000 фунтів стерлінгів – без передачі до трибуналу [200]. У серйозних випадках справа передається до Трибуналу солісіторів (Solicitors Disciplinary Tribunal, SDT), який відповідно до Section 47 Solicitors Act 1974 може накладати необмежені штрафи, призупиняти або виключати солісітора з реєстру [201]. З 1 квітня 2019 року стандарт доведення у дисциплінарних справах змінено з кримінального на цивільний – баланс імовірностей (balance of probabilities).

Дисциплінарне провадження щодо баристерів здійснює Рада стандартів баристерів (Bar Standards Board, BSB), заснована у 2006 році як незалежний

регулятор від Ради баристерів (Bar Council). Відповідно до BSB Handbook у редакції 4.8, що набрав чинності 21 травня 2024 року [191], система дисциплінарного реагування є дворівневою: адміністративні санкції (попередження або штраф до 1 000 фунтів) накладаються персоналом BSB безпосередньо, тоді як серйозніші випадки передаються до Дисциплінарного трибуналу (Disciplinary Tribunal), який може накладати стягнення від догани та штрафу до позбавлення права практики (disbarment). Принципово важливою є публічність засідань трибуналу [197; 199].

Оцінюючи британську модель у цілому, С.В. Веснін наголошує, що дворівнева структура адміністративних і дисциплінарних санкцій дозволяє оперативно реагувати на незначні порушення без порушення повноцінної дисциплінарної процедури та надмірного витрачання ресурсів регуляторних органів, – що є важливим орієнтиром для вдосконалення процедури у вітчизняному законодавстві [24, с. 55–56].

Ключовим нормативним актом, що регламентує дисциплінарну відповідальність адвокатів у Сінгапурі, є Закон про юридичну професію (Legal Profession Act, LPA) [198]. Дисциплінарне провадження може бути ініційоване у разі будь-якого відступу від норм Professional Conduct Rules: йдеться як про порушення етичних стандартів, так і про фінансові зловживання або неналежний рівень компетентності.

Процедура включає декілька стадій. Скарга подається до Ради адвокатів (Law Society Council), яка направляє її до Комітету з розгляду скарг (Inquiry Committee). За результатами попередньої перевірки Рада вирішує питання про передачу справи до Дисциплінарного трибуналу (Disciplinary Tribunal), що формується Верховним судом (Supreme Court) для кожної конкретної справи. Якщо трибунал встановлює факт порушення, справа передається до Суду трьох суддів (Court of Three Judges) Верховного суду для визначення виду стягнення. Санкції охоплюють: попередження, штраф до 100 000 сінгапурських доларів, тимчасове та безстрокове позбавлення права на практику. Важливо, що дія LPA поширюється також на іноземних

адвокатів, які практикують у Сінгапурі, – забезпечуючи єдність дисциплінарних стандартів [198].

У США дисциплінарна відповідальність адвокатів регулюється на рівні кожного штату, проте загальним орієнтиром є Модельні правила для дисциплінарного провадження щодо адвокатів (Model Rules for Lawyer Disciplinary Enforcement), прийняті Американською асоціацією юристів (ABA) 8 серпня 1989 року та переглянуті 12 серпня 2002 року [203], а також Модельні правила професійної поведінки (Model Rules of Professional Conduct) ABA.

Відповідно до Model Rules for Lawyer Disciplinary Enforcement, органом, уповноваженим на здійснення розслідувань, є дисциплінарний орган штату (disciplinary agency) під юрисдикцією верховного суду штату. Скарга може бути подана будь-яким суб'єктом – клієнтом, судом, іншим адвокатом або власне дисциплінарним органом. Процедура включає попереднє розслідування (screening), слухання перед дисциплінарним комітетом, апеляцію до верховного суду штату та судовий перегляд. Підставою є не лише порушення етичних норм, а й серйозні професійні помилки та шахрайські дії. Перелік стягнень охоплює: приватну догану (private admonition), публічну догану (public reprimand), призупинення права на практику (suspension) та позбавлення ліцензії (disbarment). Принципово важливим є широке застосування фінансових санкцій у формі реституції або спеціальних штрафів, що водночас компенсують шкоду клієнту та виконують превентивну функцію [203].

І.О. Кісліцина, порівнюючи американську та українську моделі, вказує на суттєву відмінність: в американських юрисдикціях відповідальність за проведення розслідувань покладається на органи при верховних судах штатів, тоді як в Україні аналогічні функції виконують кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури. На думку дослідниці, перевагою вітчизняної моделі є залучення самих адвокатів до дисциплінарного розгляду, що забезпечує автономність адвокатури. Разом із тим вчена

пропонує запровадити в Україні механізм фінансових санкцій за американським прикладом, оскільки це дозволило б одночасно компенсувати шкоду, завдану неналежною поведінкою адвоката, та виконувати превентивну функцію [74, с. 430].

У цьому контексті варто зазначити, що питання фінансових відносин адвоката з клієнтом залишається недостатньо врегульованим і в матеріальній площині: «гонорар успіху» як форма винагороди адвоката не отримав єдиного законодавчого чи корпоративного визначення в Україні, хоча у зарубіжних правопорядках він має чітко окреслені різновиди та обмеження [100, с. 737]. Така ситуація свідчить про необхідність комплексного підходу до вдосконалення правового регулювання адвокатської діяльності – як у площині дисциплінарних механізмів, так і у сфері фінансово-договірних відносин адвоката та клієнта [100, с. 739].

Проведений аналіз законодавства дозволяє виявити спільні закономірності та специфічні риси зарубіжних моделей дисциплінарної відповідальності адвокатів. По-перше, у всіх досліджених правопорядках дисциплінарні повноваження зосереджені в органах адвокатського самоврядування. По-друге, усі моделі передбачають багаторівневу систему оскарження: внутрішня апеляція і зовнішній судовий контроль. По-третє, чітко розмежована підстава для порушення провадження (наявність ознак проступку) та підстава для застосування стягнення (доведеність проступку). Ці закономірності цілком збігаються з принципами, які Н.М. Бакаянова, М.С. Косенко, Л.І. Бойко та О.М. Овчаренко визначають як базові міжнародні стандарти організації дисциплінарних проваджень [12, с. 181; 18, с.163; 84, с. 156; 97].

Суттєвою перевагою зарубіжних моделей порівняно з українською є значно ширший та диференційованіший спектр дисциплінарних стягнень. У Німеччині (§ 114 BRAO) та США (Model Rules) активно застосовуються грошові штрафи; польський Закон «Про адвокатуру» (ст. 81) та британський Legal Services Act 2007 передбачають умовні обмеження окремих видів

діяльності й обов'язкове підвищення кваліфікації як санкції. Відсутність цих інструментів у чинному Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» значно звужує можливості для пропорційного дисциплінарного реагування, на що вказують як Т.Б. Вільчик [33, с. 43], так і С.О. Веснін [24, с. 56].

Досвід Нідерландів та Чехії з обов'язковим медіаційним етапом міг би ефективно знизити навантаження на кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури в Україні та зменшити кількість необґрунтованих скарг. Латвійська практика публікації узагальнених дисциплінарних рішень без розкриття персональних даних [185, с. 510] є релевантним орієнтиром для підвищення інформаційної відкритості ВКДКА. Британська дворівнева система адміністративних та дисциплінарних санкцій (BSB Handbook v. 4.8) уможливорює оперативне реагування на незначні порушення без ресурсоемного повноцінного провадження.

З урахуванням проведеного порівняльно-правового аналізу доцільно сформулювати низку пропозицій щодо адаптації зарубіжного досвіду у національну модель дисциплінарної відповідальності адвокатів. При цьому імплементація відповідних підходів повинна здійснюватися не шляхом механічного запозичення окремих інститутів, а на основі концептуально виваженого підходу, що узгоджується з конституційними засадами організації адвокатури та принципом її самоврядності.

Передусім доцільним є розширення та диференціація переліку дисциплінарних стягнень, передбачених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». З урахуванням зарубіжного досвіду, зокрема положень §§ 113–114 Федерального положення про адвокатуру Німеччини (BRAO) та ст. 81 Закону Польщі «Про адвокатуру», варто передбачити можливість застосування альтернативних або комбінованих дисциплінарних заходів, таких як грошові штрафи, умовні обмеження окремих видів адвокатської діяльності, обов'язкове підвищення кваліфікації або професійне наставництво. Запровадження таких інструментів сприятиме більш гнучкому

та індивідуалізованому підходу до дисциплінарної відповідальності та посиленню її превентивної функції.

Важливим напрямом удосконалення процедури притягнення до дисциплінарної відповідальності є також запровадження альтернативних процедур реагування на незначні порушення професійних стандартів. Зокрема, доцільним видається використання медіаційних або примирних механізмів, які застосовуються у дисциплінарних практиках Нідерландів і Чехії. Такі процедури дозволяють вирішувати конфліктні ситуації без надмірної формалізації дисциплінарного процесу, зменшують навантаження на дисциплінарні органи та водночас сприяють формуванню культури професійної відповідальності адвокатів.

Окремої уваги потребує вдосконалення інформаційної політики у сфері дисциплінарної відповідальності адвокатів. З урахуванням практики Латвії доцільним є формування єдиних стандартів публічного оприлюднення узагальненої дисциплінарної статистики та рішень без розкриття персональних даних. Такий підхід дозволив би підвищити прозорість діяльності органів адвокатського самоврядування, забезпечити передбачуваність дисциплінарної практики та водночас зберегти належний рівень захисту професійної репутації адвокатів.

Крім того, доцільним є подальший розвиток організаційних механізмів забезпечення єдності дисциплінарної практики на національному рівні. Зарубіжний досвід, зокрема функціонування Solicitors Disciplinary Tribunal у Великій Британії, демонструє ефективність інституцій, які формують узагальнену дисциплінарну практику та методичні орієнтири для професійної спільноти. У цьому контексті роль Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури може бути посилена шляхом розвитку методичних рекомендацій, системного узагальнення дисциплінарної практики та формування єдиних підходів для регіональних КДКА.

Узагальнюючи результати дослідження, слід зазначити, що порівняльно-правовий аналіз законодавчих актів та регуляторних документів

низки європейських юрисдикцій у поєднанні з доктринальними позиціями вітчизняних дослідників свідчить проте, що ефективна модель дисциплінарної відповідальності адвокатів ґрунтується на поєднанні інституційної автономії адвокатури, чіткої нормативної регламентації процедур, диференційованого спектра дисциплінарних стягнень та багаторівневого судового контролю. Орієнтація на зазначені стандарти у процесі подальшого реформування українського законодавства дозволить сформувати легітимну, ефективну та справедливую дисциплінарну систему, що відповідатиме вимогам Рекомендації № R (2000) 21 Комітету Міністрів Ради Європи «Про свободу професійної діяльності адвокатів» та сучасним викликам розвитку правової держави.

3.2. Інститут спрощеного дисциплінарного провадження та шляхи вдосконалення процедури притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності

У сучасних умовах розвитку інституту адвокатури особливої актуальності набуває питання оптимізації процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності із метою забезпечення її ефективності, своєчасності та відповідності принципу пропорційності. Зростання кількості звернень щодо поведінки адвоката, ускладнення професійних комунікацій, а також підвищені суспільні очікування щодо оперативності реагування на порушення професійних стандартів зумовлюють необхідність пошуку таких процесуальних форм, які дозволяли б поєднати гарантії прав адвоката з раціональним використанням організаційних ресурсів дисциплінарних палат.

У цьому контексті особливого значення набуває інститут спрощеного дисциплінарного провадження як різновид процесуальної форми розгляду дисциплінарних справ, застосування якої обумовлюється характером дисциплінарного проступку, обсягом і складністю фактичних та правових обставин, а також відсутністю необхідності у проведенні повноцінного

змагального розгляду із дослідженням значної кількості доказів. Застосування спрощених процедур у сфері дисциплінарної відповідальності відповідає загальноєвропейській тенденції диференціації юрисдикційних процесів залежно від складності справи та ступеня втручання у професійний статус особи.

На відміну від звичайного дисциплінарного провадження, спрощене провадження орієнтоване на мінімізацію процесуальних формальностей за умови збереження фундаментальних гарантій справедливого розгляду, зокрема права бути вислуханим, принципу змагальності та можливості оскарження прийнятого рішення. У зарубіжних країнах спрощені дисциплінарні процедури використовуються як ефективний інструмент превентивного впливу, спрямований на оперативне реагування на незначні порушення професійної етики без застосування надмірно репресивних заходів.

Для української моделі дисциплінарної відповідальності адвокатів питання запровадження інституту спрощеного дисциплінарного провадження має особливе значення з огляду на необхідність забезпечення балансу між принципами незалежності адвокатури, процесуальної справедливості та ефективності дисциплінарного механізму. Саме тому дослідження поняття, змісту та перспектив впровадження спрощеного дисциплінарного провадження становить важливий науковий і практичний інтерес та потребує комплексного доктринального осмислення з урахуванням зарубіжного досвіду і національних правових реалій.

На основі аналізу щорічних звітів Національної асоціації адвокатів України за 2020 та 2021 роки, що стосуються діяльності Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, можна окреслити ключові тенденції та кількісні показники, які відображають динаміку звернень із скаргами на рішення або бездіяльність КДКА. Зокрема, у 2020 році ВКДКА провела 12 засідань, за результатами яких було ухвалено 154 рішення, з них 125 – у межах розгляду дисциплінарних скарг. При цьому 77 рішень, що

становить 61,6 % від загальної кількості розглянутих скарг, завершилися залишенням скарг без задоволення [188].

У 2021 році спостерігається подальше зростання інтенсивності діяльності ВКДКА: кількість засідань збільшилася до 14, а кількість ухвалених рішень – до 283. Із 190 рішень, прийнятих за результатами розгляду скарг, 116 (61 %) також завершилися залишенням скарг без задоволення, що свідчить про відносну стабільність підходів ВКДКА до оцінки дисциплінарних матеріалів та застосування дисциплінарних заходів [189]. Наведені показники дозволяють дійти висновку про значне процесуальне навантаження на дисциплінарні органи адвокатури та водночас – про істотну частку справ, які не призводять до застосування дисциплінарних стягнень.

Водночас із запровадженням правового режиму воєнного стану в Україні у лютому 2022 року офіційні звіти НААУ, зокрема у частині статистики дисциплінарних проваджень, перестали публікуватися у відкритому доступі. Відсутність актуальних статистичних даних суттєво ускладнює можливість комплексного аналізу подальшої діяльності як ВКДКА, так і кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури регіонів, а також оцінки їхньої здатності адаптувати організаційні та процесуальні механізми до умов, що вимагають оперативного реагування та ефективного управління дисциплінарними процедурами.

Разом із тим, результати діяльності ВКДКА у 2020–2021 роках засвідчують не лише інституційну активність та загальну ефективність дисциплінарного провадження, а й актуалізують проблему забезпечення прозорості та підзвітності діяльності органів адвокатського самоврядування в умовах кризових викликів, що постали перед адвокатською спільнотою. У зв'язку з цим об'єктивною є потреба у розробленні нових організаційних і процесуальних механізмів, спрямованих на збереження відкритості процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності та підтримання довіри до адвокатської професії [63].

Підвищення якості дисциплінарного провадження щодо адвокатів в Україні слід розглядати як один із ключових чинників належного функціонування адвокатури як складової системи правосуддя. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» закріплює базову модель дисциплінарного провадження, що охоплює стадії перевірки обставин, порушення дисциплінарної справи, її розгляду дисциплінарною палатою КДКА та ухвалення рішення з можливістю подальшого оскарження [117]. Разом із тим зазначена процедура характеризується складністю та тривалістю, що у ряді випадків створює перешкоди для своєчасного реагування на порушення норм адвокатської етики та професійних стандартів. Така ситуація потенційно знижує ефективність дисциплінарного контролю та може негативно впливати як на рівень довіри громадськості, так і на реалізацію процесуальних прав самих адвокатів.

З огляду на це, дисциплінарне провадження має бути спрямоване не виключно на застосування дисциплінарного стягнення, а й на забезпечення оперативного, прозорого та процесуально справедливого розгляду скарг осіб щодо поведінки адвоката. В умовах трансформації правової системи України, з урахуванням положень Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України [124], а також Стратегії розвитку Національної асоціації адвокатів України на 2021–2025 роки [119], одним із пріоритетних завдань постає впровадження спрощених процедур у межах дисциплінарного провадження.

Подальший розвиток цієї ідеї відображений і в межах Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2024–2029 роки, яка передбачає реформування процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності шляхом запровадження більш прозорих та технологічно орієнтованих механізмів регулювання. Зокрема, пропонується створення публічного електронного реєстру дисциплінарних рішень, що має забезпечити відкритість процесу, оперативний доступ до інформації про

притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності та підвищення рівня правової визначеності [40].

В умовах воєнного стану, а також з урахуванням зростання кількості адвокатів, необхідність оперативного реагування на дисциплінарні порушення та забезпечення прозорості процедур набуває особливої актуальності. Однією з ключових інституційних ініціатив у цьому контексті є запровадження спрощеного дисциплінарного провадження. Такий механізм потенційно здатен суттєво скоротити строки розгляду дисциплінарних справ, підвищити доступність дисциплінарних процедур та зменшити організаційне навантаження на КДКА регіонів [64].

У доктринальному вимірі спрощене дисциплінарне провадження доцільно розглядати як самостійну процесуальну форму реалізації дисциплінарної відповідальності адвокатів, що є похідною від загальної моделі дисциплінарного провадження, але відрізняється скороченим обсягом процесуальних дій, обмеженим колом процесуальних стадій та спрощеним порядком ухвалення дисциплінарного рішення. Його сутність полягає не у зниженні стандартів дисциплінарного контролю, а у диференціації процедур залежно від характеру дисциплінарного проступку, ступеня втручання у професійний статус адвоката та необхідності забезпечення повноцінного змагального розгляду.

З позицій теорії юридичного процесу спрощене дисциплінарне провадження може бути визначене як різновид юрисдикційної процедури, що застосовується у випадках очевидності фактичних обставин дисциплінарного проступку, відсутності складних доказових питань або за умови визнання адвокатом допущеного порушення, і спрямоване на досягнення процесуальної економії без порушення базових гарантій справедливого розгляду. У цьому сенсі спрощене провадження не є «скороченою версією» повноцінного дисциплінарного провадження, а виступає альтернативною процесуальною моделлю, побудованою на інших акцентах і функціональних пріоритетах.

Концептуально зміст спрощеного дисциплінарного провадження визначається сукупністю таких ключових елементів: 1) спеціальних підстав для його застосування; 2) особливого процесуального порядку розгляду дисциплінарної справи; 3) обмеженого переліку допустимих дисциплінарних стягнень; 4) збереження базових процесуальних гарантій адвоката; 5) можливості перегляду або оскарження ухваленого рішення.

Першим і визначальним елементом змісту спрощеного дисциплінарного провадження є встановлення чітких матеріально-правових і процесуальних критеріїв його застосування. До таких критеріїв, з урахуванням національної специфіки адвокатської діяльності, можуть бути віднесені: незначна тяжкість дисциплінарного проступку; відсутність шкоди правам клієнтів або третіх осіб; відсутність повторності порушення; формальний характер порушення професійних обов'язків; очевидність фактичних обставин справи; письмове визнання адвокатом факту порушення або його згода на розгляд справи у спрощеному порядку. Саме диференціація дисциплінарних проступків за ступенем суспільної небезпечності та інтенсивності втручання у професійний статус адвоката дозволяє обґрунтувати допустимість спрощення процесуальної форми.

Другим елементом змісту спрощеного дисциплінарного провадження є особливий порядок здійснення процесуальних дій. На відміну від загального дисциплінарного провадження, яке передбачає повний комплекс стадій (перевірка, порушення справи, розгляд та ухвалення рішення), спрощене провадження може обмежуватися сукупністю мінімально необхідних процесуальних дій, достатніх для всебічного та обґрунтованого ухвалення дисциплінарного рішення. Йдеться, зокрема, про розгляд дисциплінарної справи на підставі письмових матеріалів без проведення усного слухання, без виклику сторін або з можливістю подання письмових пояснень у встановлений скорочений строк. Такий підхід відповідає загальній логіці процесуальної економії та дозволяє зосередити ресурси дисциплінарних палат на більш складних справах.

Третім структурним компонентом спрощеного дисциплінарного провадження є нормативно зумовлене обмеження видів дисциплінарних стягнень, які можуть бути застосовані за результатами такого розгляду. Застосування спрощеної процедури доцільно поєднувати з можливістю накладення лише таких дисциплінарних стягнень, які не мають характеру істотного втручання у право на заняття адвокатською діяльністю, зокрема попередження. Такий підхід дозволяє забезпечити пропорційність дисциплінарного реагування та запобігає використанню спрощеної процедури для ухвалення рішень із серйозними правовими наслідками для адвоката.

Четвертим, принципово важливим елементом змісту спрощеного дисциплінарного провадження є збереження базових процесуальних гарантій адвоката. Навіть за умови мінімізації процесуальних формальностей спрощене провадження не може виключати право адвоката бути поінформованим про характер і підстави інкримінованого дисциплінарного проступку, право надати пояснення та докази, право на неупереджений розгляд справи та право на оскарження дисциплінарного рішення. У цьому аспекті спрощене провадження має відповідати стандартам справедливого процесу, закріпленим як у національному законодавстві, так і в практиці Європейського суду з прав людини щодо дисциплінарних процедур професійних корпорацій.

П'ятим елементом є інституційна інтеграція спрощеного дисциплінарного провадження у загальну систему дисциплінарної відповідальності адвокатів. Спрощене провадження не повинно існувати ізольовано або паралельно до основної дисциплінарної процедури, а має бути нормативно пов'язане з нею, зокрема шляхом закріплення можливості переходу від спрощеної процедури до загального дисциплінарного провадження у разі виявлення складності справи або заперечень з боку адвоката. Такий механізм забезпечує гнучкість процедури притягнення

адвоката до дисциплінарної відповідальності та запобігає порушенню прав учасників.

З функціональної точки зору інститут спрощеного дисциплінарного провадження виконує декілька взаємопов'язаних функцій. По-перше, він реалізує функцію процесуальної економії, зменшуючи часові та організаційні витрати на розгляд дисциплінарних справ. По-друге, він має превентивний характер, забезпечуючи швидке реагування на незначні порушення та формування належної професійної дисципліни. По-третє, спрощене провадження сприяє підвищенню довіри до дисциплінарних палат КДКА за рахунок передбачуваності та оперативності процедур.

У контексті української правової системи запровадження спрощеного дисциплінарного провадження доцільно розглядати не як радикальну зміну моделі дисциплінарного провадження, а як еволюційне вдосконалення чинного механізму дисциплінарної відповідальності. Наявна практика розгляду окремих категорій дисциплінарних справ без участі сторін, на підставі письмових матеріалів, свідчить про фактичне формування елементів спрощеного провадження вже на рівні правозастосування. Водночас відсутність чіткого нормативного визначення поняття, змісту та меж застосування спрощеного дисциплінарного провадження зумовлює необхідність його доктринального осмислення та подальшого нормативного закріплення.

До основних переваг спрощеного дисциплінарного провадження слід віднести, по-перше, скорочення строків розгляду справ. Певна тривалість розгляду дисциплінарних справ залишається характерною рисою чинної моделі дисциплінарного провадження, тоді як спрощена процедура дозволяє забезпечити більш оперативний розгляд менш складних справ та своєчасне реагування на дисциплінарні проступки. По-друге, істотною перевагою є спрощення та підвищення прозорості процедур, що досягається шляхом скорочення кількості процесуальних етапів і використання електронного документообігу. По-третє, запровадження спрощеного провадження

сприятиме зменшенню навантаження на дисциплінарні палати кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, що дозволить їм зосередитися на розгляді складніших і суспільно значущих дисциплінарних справ.

У науковій та практичній площині можна виокремити кілька моделей упровадження спрощеного дисциплінарного провадження. Перша з них передбачає застосування спрощеної процедури виключно щодо певних категорій дисциплінарних проступків, які не спричинили істотних негативних наслідків. Друга модель ґрунтується на можливості застосування спрощеного провадження за умови визнання адвокатом своєї вини або згоди на такий порядок розгляду. Третя модель спрощеного дисциплінарного провадження передбачає застосування спрощеної процедури у дисциплінарних справах формального характеру, в яких наявність дисциплінарного проступку підтверджується об'єктивними даними офіційних реєстрів або облікових систем та не потребує встановлення складних фактичних обставин чи оцінки суб'єктивної сторони поведінки адвоката.

Слушною у цьому контексті є позиція С. Вилкова, який наголошує, що спрощення дисциплінарних процедур у межах адвокатського самоврядування може бути реалізоване без внесення змін до законодавства, шляхом адаптації внутрішніх регламентів РАУ та КДКА [27]. Подібний підхід підтверджується і практикою ВКДКА, зокрема щодо розгляду дисциплінарних скарг без участі сторін на підставі поданих матеріалів, що відповідає позиціям Верховного Суду.

Перша модель упровадження спрощеного дисциплінарного провадження ґрунтується на диференціації процесуальної форми дисциплінарного реагування залежно від характеру дисциплінарного проступку, рівня його впливу на здійснення професійної діяльності адвоката та репутацію адвокатури, а також відсутності спору щодо фактичних обставин справи. Її концептуальною основою є відмова від універсального

підходу до дисциплінарного провадження та запровадження механізмів процесуальної економії у справах, які не потребують повноцінного багатостадійного розгляду.

Аналіз чинного Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, затвердженого рішенням Ради адвокатів України № 120 (у редакції 2025 року), свідчить, що нормативна модель дисциплінарного провадження вже містить елементи, які можуть бути адаптовані для реалізації спрощеної процедури без порушення базових процесуальних гарантій адвоката. Йдеться, зокрема, про механізм попередньої перевірки скарг, поділ дисциплінарних проступків за встановленими критеріями, що враховують ступінь тяжкості порушення, характер та інтенсивність негативного впливу на професійну діяльність адвоката і авторитет адвокатури, а також можливість відмови у відкритті дисциплінарної справи з формальних або матеріальних підстав [105].

У межах першої моделі спрощене дисциплінарне провадження застосовується на стадії попередньої перевірки скарги (*ex ante*) та характеризується звуженням предметом дослідження. Дисциплінарна палата обмежується встановленням факту вчинення конкретного формального або малозначного порушення, не вдаючись до всебічного аналізу професійної діяльності адвоката. Такий підхід є виправданим у справах, що стосуються несвоєчасного виконання організаційних обов'язків, технічних порушень вимог органів адвокатського самоврядування, одноразових незначних порушень правил адвокатської етики або порушення організаційно-процедурного характеру в адвокатській діяльності, які не вплинули на обсяг та ефективність реалізації права на захист.

Результатом застосування цієї моделі є ухвалення мотивованого процесуального рішення без відкриття дисциплінарної справи, із збереженням права на оскарження та можливістю переходу до загального провадження у разі виявлення обтяжуючих або системних порушень. Запровадження першої моделі спрощеного дисциплінарного провадження

сприяє підвищенню оперативності дисциплінарного реагування, зменшенню навантаження на дисциплінарні палати та збереженню балансу між ефективністю дисциплінарного контролю і гарантіями незалежності адвокатської діяльності.

Друга модель упровадження спрощеного дисциплінарного провадження ґрунтується на волевиявленні адвоката, яке полягає у визнанні ним факту дисциплінарного проступку або у наданні згоди на розгляд дисциплінарної справи за спрощеною процедурою. На відміну від першої моделі, де ключовим критерієм виступає характер і тяжкість дисциплінарного проступку, у межах другої моделі визначальним є процесуальний статус позиції адвоката, а саме – відсутність спору щодо фактичних обставин та правової кваліфікації його поведінки.

Концептуально ця модель відповідає сучасним тенденціям розвитку юрисдикційних процедур, зокрема ідеї консенсуальних форм відповідальності, що широко застосовуються у сучасному праві. Її запровадження у сфері дисциплінарної відповідальності адвоката дозволяє поєднати інтереси процесуальної економії з принципом автономії волі адвоката, не порушуючи при цьому фундаментальних гарантій справедливого розгляду.

Аналіз чинного Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката свідчить, що нормативні передумови для реалізації цієї моделі вже частково закладені у діючому регулюванні, хоча й не оформлені як самостійна процедура. Зокрема, Положення передбачає право адвоката на подання письмових пояснень, визнання обставин, викладених у скарзі, надання доказів усунення порушень, а також можливість ухвалення рішень дисциплінарною палатою на підставі письмових матеріалів, без обов'язкового заслуховування сторін. У сукупності ці положення створюють правову основу для впровадження спрощеного провадження за згодою адвоката.

Змістовно друга модель спрощеного дисциплінарного провадження може бути визначена як особлива процесуальна форма розгляду дисциплінарної справи, яка застосовується за умови добровільного підтвердження адвокатом факту дисциплінарного проступку або надання ним письмової згоди на розгляд справи без повного комплексу процесуальних стадій, характерних для загального дисциплінарного провадження.

Ключовим елементом цієї моделі є процесуальна ініціатива адвоката, яка може проявлятися у кількох формах. По-перше, адвокат може прямо визнати факт порушення вимог законодавства або Правил адвокатської етики у своїх письмових поясненнях. По-друге, він може не заперечувати встановлені під час перевірки обставини та заявити клопотання про розгляд справи у спрощеному порядку. По-третє, адвокат може погодитися зі спрощеним провадженням у відповідь на відповідну пропозицію дисциплінарної палати, якщо така пропозиція буде нормативно закріплена.

У процедурному вимірі друга модель передбачає модифікацію стадій дисциплінарного провадження, але не їх повне виключення. Зокрема, стадія попередньої перевірки скарги зберігається у повному обсязі, оскільки саме на цьому етапі встановлюється наявність ознак дисциплінарного проступку та визначається доцільність застосування спрощеної процедури. Натомість стадія розгляду дисциплінарної справи може бути істотно скорочена або трансформована.

Алгоритм реалізації цієї моделі доцільно вибудовувати таким чином.

Першим етапом є встановлення відсутності спору щодо фактичних обставин справи. Дисциплінарна палата повинна переконатися, що між скаржником та адвокатом не існує принципових розбіжностей щодо подій, які стали підставою для дисциплінарного реагування. У разі наявності такого спору застосування спрощеного провадження є неприпустимим, оскільки це суперечитиме принципу змагальності.

Другим етапом є формалізація волевиявлення адвоката. Визнання вини або згода на спрощений порядок розгляду мають бути зафіксовані у

письмовій формі, із зазначенням того, що адвокат усвідомлює правові наслідки такого рішення, зокрема можливість застосування дисциплінарного стягнення та обмеженість процесуальних дій. Такий підхід узгоджується з вимогами правової визначеності та запобігає можливим зловживанням.

Третім етапом є процесуальне рішення дисциплінарної палати про застосування спрощеного провадження, яке має бути мотивованим і ґрунтуватися на сукупності критеріїв: характер проступку, позиція адвоката, відсутність шкоди для клієнта або третіх осіб, а також відсутність ознак системності порушень. Це рішення може ухвалюватися як до порушення дисциплінарної справи, так і після її формального відкриття, але до стадії повноцінного розгляду.

Четвертим етапом є розгляд дисциплінарної справи у письмовому провадженні, без проведення усного засідання, виклику сторін і дослідження додаткових доказів, за умови, що всі необхідні матеріали вже містяться у справі. Така форма розгляду прямо не заборонена чинним Положенням і фактично вже використовується у практиці дисциплінарних органів, хоча й не має системного характеру.

П'ятим етапом є ухвалення рішення із застосуванням обмеженого переліку дисциплінарних стягнень. У межах цієї моделі доцільно виключити можливість застосування найбільш суворих санкцій, зокрема позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю, оскільки вони за своєю природою потребують повноцінного змагального розгляду. Натомість пріоритетними мають бути попередження або зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на мінімальний строк, якщо це прямо виправдано характером проступку.

Окремої уваги заслуговує питання співвідношення другої моделі з принципом незалежності адвокатури. Визнання адвокатом своєї вини не може розглядатися як прояв тиску з боку дисциплінарних палат або як умова для уникнення більш суворого покарання. Саме тому спрощене провадження за згодою адвоката має бути добровільним, прозорим і процесуально

контрольованим, з можливістю відкликання згоди до моменту ухвалення рішення.

Науково обґрунтованим є також підхід, за яким друга модель спрощеного дисциплінарного провадження може виконувати превентивну та виховну функцію. Визнання адвокатом допущеного порушення та оперативне реагування дисциплінарного органу сприяють формуванню культури професійної відповідальності, зменшенню конфліктності дисциплінарних процедур і підвищенню довіри до інституту адвокатського самоврядування.

Таким чином, друга модель спрощеного дисциплінарного провадження, заснована на визнанні адвокатом вини або його згоді на спрощений порядок розгляду, є логічним і перспективним напрямом розвитку процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Її нормативне закріплення та практична реалізація з урахуванням положень чинного Положення РАУ дозволять досягти балансу між ефективністю дисциплінарного реагування, процесуальною економією та збереженням ключових гарантій незалежності адвокатської діяльності.

Третя модель упровадження спрощеного дисциплінарного провадження може бути концептуалізована як реєстрово-моніторингова (автоматизована) форма дисциплінарного реагування, що ґрунтується не на оцінці поведінки адвоката у традиційному розумінні дисциплінарного проступку, а на фіксації порушення ним визначених нормативних параметрів професійного статусу, які підлягають постійному обліку та контролю з боку органів адвокатського самоврядування. На відміну від першої моделі, де визначальним є малозначний характер проступку, та другої – де ключову роль відіграє волевиявлення адвоката, у межах третьої моделі центральним елементом виступає інформаційна об'єктивізація дисциплінарної відповідальності.

Концептуально ця модель виходить із того, що сучасна адвокатура функціонує у середовищі цифровізованого управління, де значна частина

обов'язків адвоката має не поведінковий, а статусно-реєстраційний характер. Йдеться про обов'язки, виконання яких підтверджується або спростовується виключно на підставі даних офіційних інформаційних систем, реєстрів та облікових баз, що перебувають у розпорядженні органів адвокатського самоврядування. У таких випадках дисциплінарний проступок проявляється не через суб'єктивно оцінювану поведінку, а через відхилення від нормативно встановленого професійного статусу адвоката.

Саме тому третя модель спрощеного дисциплінарного провадження може бути визначена як особлива процесуальна форма, спрямована на реагування на порушення, які мають об'єктивно фіксований, формалізований і перевірюваний характер, не потребують доказування у змагальному сенсі та не передбачають дослідження складних фактичних або правових обставин. Така модель принципово відрізняється від класичного дисциплінарного провадження, оскільки її предметом є не дисциплінарна відповідальність як реакція на неправомірну поведінку, а коригування професійного статусу адвоката відповідно до нормативних вимог.

До кола порушень, які можуть підпадати під реєстрово-моніторингову модель, належать, зокрема: тривала відсутність підтвердження виконання обов'язку з підвищення кваліфікації; невиконання вимог щодо актуалізації відомостей у Єдиному реєстрі адвокатів України; порушення встановлених строків подання звітності або інформації, обов'язкової для здійснення адвокатської діяльності; перебування адвоката у статусі, несумісному з адвокатською діяльністю, що встановлюється на підставі офіційних відомостей; невиконання рішень органів адвокатського самоврядування, які мають індивідуально-обов'язковий характер і не потребують тлумачення.

Спільною рисою порушень, що охоплюються третьою моделлю спрощеного дисциплінарного провадження, є їх формалізований характер та можливість встановлення без складної оцінки поведінки адвоката. Такі порушення виявляються на підставі об'єктивних і заздалегідь визначених показників, які фіксуються в межах адміністративно-облікових процедур,

пов'язаних із забезпеченням професійного статусу адвоката. Йдеться, зокрема, про облік проходження підвищення кваліфікації, що здійснюється відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та рішень Ради адвокатів України, а організаційно забезпечується Вищою школою адвокатури як адміністратором відповідної інформаційної системи.

Разом із тим, сам по собі факт відсутності або наявності певних відомостей у реєстрах та інформаційних ресурсах не породжує дисциплінарної відповідальності адвоката. Чинне законодавство та Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, затверджене рішенням Ради адвокатів України № 120, пов'язують відкриття дисциплінарного провадження виключно з поданням скарги. Відтак інформація, отримана в результаті обліку або моніторингу, не замінює скаргу, а виконує допоміжну роль – слугує фактичним підґрунтям для її подання уповноваженим суб'єктом у встановленому порядку.

У цьому сенсі третя модель не змінює правової природи дисциплінарного провадження та не відходить від установленної процедури його ініціювання. Вона лише уточнює механізм формування підстави для звернення до дисциплінарної палати, надаючи скарзі об'єктивного, документально підтвердженого змісту. Це, у свою чергу, істотно звужує предмет доказування та створює умови для застосування спрощеної процесуальної форми розгляду.

Реалізацію третьої моделі доцільно розглядати як послідовність взаємопов'язаних, але чітко відмежованих за правовою природою етапів. На першому етапі відбувається фіксація невідповідності – наприклад, відсутності підтвердження проходження підвищення кваліфікації у визначений строк. Така фіксація здійснюється автоматизовано шляхом співставлення нормативних вимог із фактичними даними інформаційних систем і не містить жодної дисциплінарної оцінки.

Другий етап полягає у наданні цій інформації процесуального значення. Це відбувається шляхом подання дисциплінарної скарги або відповідного

звернення до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури уповноваженим суб'єктом із посиланням на зафіксовані об'єктивні дані. Саме з цього моменту інформація трансформується у дисциплінарно значущий привід, що відповідає вимогам Положення № 120 [105].

На третьому етапі адвокат належним чином інформується про подану скаргу та обставини, які стали підставою для її подання. Важливо, що на цій стадії інформування виконує не лише процесуальну, а й превентивну функцію: адвокату надається можливість надати пояснення, підтвердити усунення порушення або вказати на помилковість даних, що містяться в облікових системах. Таким чином забезпечується реалізація права на захист ще до застосування будь-яких дисциплінарних заходів.

Четвертий етап передбачає надання адвокату строку для усунення виявленої невідповідності, якщо характер порушення це дозволяє. Такий корекційний період є принципово важливим, оскільки підкреслює регулятивний, а не каральний характер третьої моделі. Дисциплінарна відповідальність у цьому випадку не є первинною реакцією, а застосовується лише за умови невиконання адвокатом обов'язку з приведення свого статусу у відповідність до нормативних вимог.

П'ятий етап пов'язаний із застосуванням спрощеного дисциплінарного провадження у разі, якщо порушення не усунуто або має стійкий характер. За таких умов дисциплінарна палата розглядає матеріали у спрощеному порядку, зосереджуючись на перевірці об'єктивних даних та факту їх невиконання, без необхідності встановлення складної суб'єктивної сторони дисциплінарного проступку. Перелік можливих заходів реагування у межах цієї моделі має бути обмеженим і пропорційним характеру статусного порушення, що узгоджується з принципом справедливості та позиціями Верховного Суду щодо необхідності індивідуалізації дисциплінарної відповідальності.

Особливістю третьої моделі є те, що дисциплінарна справа не набуває класичної змагальної форми з розширеним колом процесуальних дій.

Натомість формується мінімально необхідний обсяг документів, достатній для ухвалення мотивованого рішення та забезпечення можливості його перегляду у ВКДКА або суді. При цьому зберігаються всі базові процесуальні гарантії адвоката, передбачені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і Положенням № 120 [105].

У системному вимірі третя модель формує нормативний рівень розмежування між процедурами адміністративного характеру, пов'язаними з дотриманням адвокатом професійних вимог, та інститутом дисциплінарної відповідальності. Вона дозволяє чітко розрізняти формальні статусні порушення і дисциплінарні проступки, що мають істотне значення для незалежності адвокатської діяльності або захисту прав клієнтів, запобігаючи надмірному застосуванню дисциплінарних процедур.

Таким чином, третя модель спрощеного дисциплінарного провадження, побудована на поєднанні адміністративного обліку та дисциплінарного реагування через механізм скарги, є самостійним напрямом удосконалення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Вона забезпечує баланс між ефективним контролем за виконанням професійних обов'язків, збереженням незалежності адвокатури та дотриманням процесуальних гарантій, не підміняючи дисциплінарну відповідальність адміністративним наглядом, а доповнюючи її сучасними регулятивними інструментами.

Разом із тим, упровадження спрощеного дисциплінарного провадження пов'язане з певними ризиками, зокрема можливістю зниження рівня об'єктивності розгляду справ та зловживання процедурою. Для мінімізації таких ризиків необхідно чітко визначити перелік дисциплінарних проступків, щодо яких допустиме застосування спрощеної процедури, забезпечити ефективні механізми контролю за діяльністю дисциплінарних органів, а також запровадити обов'язкові освітні програми з професійної етики для адвокатів.

Таким чином, інститут спрощеного дисциплінарного провадження слід розглядати як перспективний напрям удосконалення дисциплінарної відповідальності адвокатів, здатний поєднати вимоги процесуальної економії з гарантіями справедливості та незалежності адвокатської професії.

Обґрунтованість запропонованого інституту спрощеного дисциплінарного провадження підтверджується і результатами проведеного анкетування: 87% респондентів підтримали його законодавче закріплення як пріоритетний напрям реформування. Примітно, що це найвищий показник серед усіх запропонованих напрямів, що свідчить про чіткий і широкий практичний запит на диференціацію дисциплінарних процедур залежно від характеру та тяжкості проступку. Разом із тим 85% учасників опитування назвали підвищення прозорості процедури другим за пріоритетністю напрямом, що узгоджується з концепцією публічного реєстру рішень у дисциплінарних справах, обґрунтованою в цьому дослідженні (Додаток А, Б).

Аналіз чинного законодавства про адвокатуру та практики діяльності кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури свідчить про відсутність у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» нормативно оформленого інституту спрощеного дисциплінарного провадження. Водночас фактична диференціація дисциплінарних процедур уже має місце на рівні правозастосування та підзаконного регулювання, що зумовлює необхідність її законодавчого закріплення з метою забезпечення правової визначеності, єдності дисциплінарної практики та дотримання принципу пропорційності дисциплінарного реагування.

Чинна модель дисциплінарного провадження, передбачена Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», є універсальною та однаковою для всіх категорій дисциплінарних проступків, незалежно від їх характеру, тяжкості та наслідків. Такий підхід не враховує об'єктивних відмінностей між складними дисциплінарними справами, що потребують повноцінного змагального розгляду, та формальними або малозначними

порушеннями, які можуть бути встановлені на підставі очевидних і документально підтверджених обставин. У результаті дисциплінарні органи змушені застосовувати однаково складну процедуру навіть у справах, що не завершуються застосуванням дисциплінарних стягнень, що негативно впливає на оперативність і ефективність дисциплінарного контролю.

З огляду на викладене, доцільним є доповнення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» окремою нормою, яка б закріплювала інститут спрощеного дисциплінарного провадження як особливу процесуальну форму реалізації дисциплінарної відповідальності адвокатів.

«Стаття 37-1. Спрощене дисциплінарне провадження»

1. Спрощене дисциплінарне провадження є особливою процесуальною формою розгляду дисциплінарних справ щодо адвоката, яка застосовується у випадках незначної тяжкості дисциплінарного проступку, або очевидності фактичних обставин, відсутності спору щодо них або за умови визнання адвокатом факту порушення, та передбачає скорочений обсяг процесуальних дій із обов'язковим збереженням основних гарантій права на захист.

2. Спрощене дисциплінарне провадження може застосовуватися виключно за наявності дисциплінарної скарги та за умови дотримання однієї із таких вимог:

- дисциплінарний проступок має незначний характер та не спричинив істотних негативних наслідків;
- відсутні ознаки систематичності або повторності дисциплінарних порушень;
- фактичні обставини дисциплінарної справи є очевидними або підтверджуються об'єктивними даними;
- адвокат визнає факт дисциплінарного проступку або надає письмову згоду на розгляд дисциплінарної справи у спрощеному порядку;
- застосування суворих дисциплінарних стягнень не є необхідним з урахуванням принципу пропорційності.

3. У межах спрощеного дисциплінарного провадження можуть застосовуватися лише такі дисциплінарні стягнення, які не мають характеру істотного втручання у право на заняття адвокатською діяльністю.

4. У разі заперечення адвокатом встановлених обставин, виявлення додаткових фактів, що мають істотне значення для справи, або необхідності їхнього дослідження, дисциплінарна палата зобов'язана здійснювати розгляд дисциплінарної справи у загальному порядку.

5. Порядок здійснення спрощеного дисциплінарного провадження, перелік дисциплінарних проступків, щодо яких воно може застосовуватися, а також особливості ухвалення та перегляду рішень у межах такого провадження визначаються положенням, затвердженим Радою адвокатів України».

Запропоноване доповнення Закону має комплексний характер і дозволяє досягти кількох взаємопов'язаних цілей. По-перше, воно забезпечує нормативне закріплення вже існуючої в практиці диференціації дисциплінарних процедур. По-друге, воно створює чіткі та передбачувані критерії застосування спрощеного провадження, що мінімізує ризики довільного розширення його меж. По-третє, запропонована конструкція зберігає базові гарантії дисциплінарного провадження, зокрема право адвоката на захист, право бути поінформованим про підстави притягнення до відповідальності та право на перегляд дисциплінарного рішення.

Водночас закріплення на рівні Закону лише загальних засад і меж спрощеного дисциплінарного провадження з одночасним делегуванням деталізації процедури Раді адвокатів України відповідає принципу автономії адвокатського самоврядування та забезпечує необхідну гнучкість регулювання. Такий підхід дозволяє адаптувати процедуру притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності до змін практики та організаційних умов без постійного внесення змін до закону.

Отже, законодавче закріплення інституту спрощеного дисциплінарного провадження є обґрунтованим і своєчасним кроком у напрямі вдосконалення

дисциплінарної відповідальності адвокатів, що сприятиме підвищенню ефективності процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, збереженню незалежності адвокатської професії та зміцненню довіри до органів адвокатського самоврядування.

Подальше вдосконалення процедури притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності не може обмежуватися виключно інституціоналізацією спрощеного дисциплінарного провадження як окремої процесуальної форми. Як випливає з аналізу загальнотеоретичних засад дисциплінарної відповідальності адвоката, здійсненого у попередніх підрозділах дослідження, дисциплінарна відповідальність адвоката є складним міжгалузевим правовим інститутом, що поєднує матеріально-правові, процесуальні та організаційні елементи та ґрунтується на принципах законності, незалежності адвокатської діяльності, пропорційності, змагальності та правової визначеності. У зв'язку з цим шляхи її вдосконалення мають формуватися системно, з урахуванням не лише процесуальних моделей розгляду дисциплінарних справ, а й загального функціонального призначення дисциплінарної відповідальності як механізму забезпечення професійної доброчесності та стандартів адвокатської діяльності.

Одним із базових напрямів удосконалення процедури притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності є подальша диференціація дисциплінарних процедур залежно від характеру дисциплінарного проступку, ступеня його тяжкості та наслідків для прав клієнтів і авторитету адвокатури. Універсалізація процесуальних форм у сфері дисциплінарної відповідальності призводить до формалізації проваджень і фактичного нівелювання принципу пропорційності, оскільки однаково складні та тривалі процедури застосовуються як до грубих порушень професійної етики, так і до формальних або технічних недоліків у діяльності адвоката. У цьому контексті спрощене дисциплінарне провадження доцільно розглядати не як самодостатній інститут, а як складову ширшої моделі диференційованого

дисциплінарного реагування, у межах якої поряд із загальним дисциплінарним провадженням можуть застосовуватися спрощені та превентивно-корекційні форми реагування.

Важливим напрямом удосконалення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є уточнення стандартів доказування у дисциплінарних справах. Хоча дисциплінарні провадження в межах адвокатського самоврядування за своєю правовою природою не є тотожними кримінальному чи адміністративному процесу, у випадках, коли наслідком дисциплінарного рішення може стати істотне обмеження професійного статусу адвоката, відповідні процедури мають відповідати підвищеним вимогам справедливого та неупередженого розгляду. У цьому зв'язку застосування стандартів доказування повинно мати диференційований характер і залежати від тяжкості можливих правових наслідків дисциплінарного рішення, що дозволяє забезпечити баланс між процесуальною економією та належними гарантіями захисту прав адвоката.

У межах спрощеного дисциплінарного провадження допустимим є застосування стандарту очевидності та достатності доказів, підтверджених об'єктивними і безспірними даними. Натомість у загальному дисциплінарному провадженні має використовуватися підвищений стандарт доказування, спрямований на усунення обґрунтованих сумнівів щодо винуватості адвоката та забезпечення максимальної повноти й всебічності оцінки доказового матеріалу.

Наступним напрямом удосконалення процедури притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності є процесуальне обмеження дискреції дисциплінарних органів шляхом чіткого нормативного визначення підстав і меж застосування спрощених та загальних процедур. Надмірна дискреція дисциплінарних органів створює ризики нерівномірного застосування дисциплінарних заходів і формування непередбачуваної практики, що негативно позначається на рівні довіри до системи адвокатського самоврядування. У цьому контексті важливими процесуальними гарантіями є

обов'язок мотивування рішень щодо вибору процесуальної форми дисциплінарного провадження, а також закріплення права адвоката заперечити проти застосування спрощеного порядку розгляду та наполягати на здійсненні дисциплінарного провадження у загальній процедурі.

Організаційний вимір удосконалення процедури притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності пов'язаний із забезпеченням єдності дисциплінарної практики та належного функціонування органів адвокатського самоврядування. Ефективність дисциплінарної відповідальності значною мірою залежить від якості організаційного забезпечення діяльності кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, зокрема від уніфікації процедурних підходів, прозорості ухвалення рішень та системного узагальнення дисциплінарної практики. Важливу роль у цьому процесі відіграє діяльність ВКДКА, спрямована на формування єдиних стандартів застосування норм та забезпечення узгодженості правозастосовної практики.

Окремого значення набуває розвиток інформаційної інфраструктури дисциплінарного провадження та цифровізація процедур притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності. Запровадження електронних реєстрів дисциплінарних рішень, електронного документообігу та електронного інформування учасників дисциплінарного провадження сприяє підвищенню відкритості, оперативності та процесуальної економії дисциплінарних процедур. Водночас цифровізація має здійснюватися з урахуванням вимог законодавства про захист персональних даних та принципу пропорційності втручання у професійний статус адвоката.

Важливим складником удосконалення дисциплінарних процедур є також інтеграція освітнього та превентивного компонентів. Дисциплінарна відповідальність у сфері адвокатури повинна виконувати не лише каральну, а й виховну функцію, спрямовану на формування високого рівня професійної культури та правосвідомості адвокатів. У цьому сенсі спрощене дисциплінарне провадження доцільно поєднувати із застосуванням

рекомендацій щодо підвищення кваліфікації або участі в освітніх заходах з професійної етики як альтернативи надмірному застосуванню дисциплінарних санкцій.

Таким чином, напрями удосконалення процедури притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності мають комплексний характер і охоплюють нормативні, процесуальні, організаційні, інформаційні та превентивні аспекти. Інститут спрощеного дисциплінарного провадження у цьому контексті виступає не самодостатнім механізмом, а складовим елементом розвитку процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, спрямованої на досягнення балансу між ефективністю дисциплінарного контролю, гарантіями незалежності адвокатської діяльності та дотриманням стандартів справедливого процесу.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило комплексно проаналізувати правові та організаційні засади процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, виявити проблеми її нормативного й практичного забезпечення, а також узагальнити сучасні тенденції розвитку цього інституту. Отримані результати стали підґрунтям для формулювання теоретично обґрунтованих висновків і практично спрямованих пропозицій щодо вдосконалення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

1. Дисциплінарну відповідальність адвоката доцільно визначати як самостійний різновид юридичної відповідальності професійного характеру, що реалізується у спеціальній позасудовій процедурі органами адвокатського самоврядування та полягає у застосуванні до адвоката передбачених законом дисциплінарних заходів у разі порушення ним норм законодавства про адвокатуру та (або) стандартів професійної етики, з метою забезпечення належної якості правничої допомоги, професійної доброчесності та авторитету адвокатури.

До основних ознак дисциплінарної відповідальності адвоката, виокремлених у дослідженні, належать: спеціальний суб'єктний склад, оскільки вона може застосовуватися виключно до осіб, які мають статус адвоката; професійно-етична обумовленість, що виявляється у поєднанні правових і моральних критеріїв оцінки професійної поведінки; позасудовий порядок реалізації, який здійснюється органами адвокатського самоврядування; корпоративно-публічний характер, що зумовлений особливим місцем адвокатури у системі правосуддя; подвійна (ретроспективно-проспективна) природа, яка охоплює як застосування дисциплінарних санкцій, так і формування належної професійної поведінки; можливість настання негативних наслідків для професійної репутації адвоката, пов'язана з впливом на професійний статус адвоката; а також

гарантійна функція, спрямована на забезпечення процесуальної визначеності та стабільності правового статусу адвоката.

2. Процедура притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за своєю правовою природою є особливим різновидом юрисдикційної діяльності, яка реалізується органами адвокатського самоврядування у спеціально встановленій процесуальній формі. Юрисдикційний характер цієї діяльності зумовлюється не формальним статусом відповідних органів, а функціональними ознаками дисциплінарного провадження, що охоплюють розгляд заяв про можливі дисциплінарні проступки, дослідження та оцінку доказів, кваліфікацію професійної поведінки адвоката і ухвалення обов'язкових індивідуальних рішень, які породжують юридично значущі наслідки для його професійного статусу. Водночас така діяльність не належить до державної юрисдикції, оскільки здійснюється органами професійного самоврядування, що дає підстави розглядати її як недержавну дисциплінарно-юрисдикційну діяльність адвокатури.

Теоретико-правові основи процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності формуються через взаємопов'язану систему принципів, процесуальних гарантій і функціонально диференційований суб'єктний склад. Запропонована у дослідженні класифікація принципів дисциплінарної процедури ґрунтується на багаторівневій правовій природі відповідних правовідносин і дозволяє розмежувати загальноправові, міжгалузеві процесуальні та спеціальні принципи як структурно впорядковану систему правових орієнтирів, що визначає допустимі межі дисциплінарного втручання у сферу адвокатської діяльності та забезпечує інституційну незалежність адвокатури. Процесуальні гарантії у цьому контексті виступають не допоміжним елементом, а ключовим механізмом реалізації принципів, забезпечуючи справедливість, передбачуваність і легітимність дисциплінарної процедури на всіх її стадіях.

Суб'єктний склад учасників процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності характеризується функціональною

диференціацією повноважень і процесуального призначення її учасників, що зумовлює внутрішню структурованість дисциплінарного провадження та визначає порядок реалізації дисциплінарної відповідальності. У межах цієї процедури чітко окреслюються повноваження органів адвокатського самоврядування, наділених дисциплінарно-юрисдикційною компетенцією, процесуальний статус адвоката як спеціального суб'єкта дисциплінарної відповідальності, а також участь осіб, які ініціюють дисциплінарне провадження, і суб'єктів перегляду та контролю законності ухвалених рішень. Така побудова суб'єктного складу забезпечує послідовність і впорядкованість дисциплінарної процедури, належну реалізацію процесуальних гарантій та передбачуваність її правових наслідків, водночас відображаючи автономний характер органів адвокатури.

3. Нормативно-правове регулювання процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності в Україні сформовано як складну багаторівневу систему, що поєднує законодавчі приписи, міжнародно-правові стандарти та корпоративні акти органів адвокатського самоврядування. Така конструкція зумовлена особливим статусом адвокатури, яка функціонує поза системою органів державної влади, але водночас виконує публічно значущі функції у сфері правосуддя. Аналіз чинного законодавства засвідчує, що Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає лише основи дисциплінарного провадження, залишаючи значний простір для подальшої нормативної конкретизації процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. У результаті ключові процесуальні елементи дисциплінарного провадження формуються актами адвокатського самоврядування, що впливає на єдність правозастосування та передбачуваність дисциплінарних рішень.

За результатами оцінки відповідності процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності положенням статті 8 Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката від 12 березня 2025 року встановлено,

що національне законодавство загалом забезпечує базові процесуальні гарантії адвоката у дисциплінарному провадженні. Водночас виявлено системні прогалини, що не відповідають стандартам Конвенції: відсутність законодавчо визначених критеріїв пропорційності при обранні виду дисциплінарного стягнення; нормативна невизначеність стандартів доказування. Усунення зазначених прогалин є необхідною умовою приведення вітчизняної дисциплінарної моделі у відповідність до міжнародних стандартів захисту професії адвоката.

4. Багаторівнева структура процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності зумовлює системний взаємозв'язок її матеріально-правових, процесуальних та організаційних елементів, що визначає специфіку дисциплінарної відповідальності адвоката як самостійного міжгалузевого правового інституту. Така процедура має стадійну побудову та функціонує як цілісний багаторівневий юридичний процес, що охоплює взаємопов'язані стадії ініціювання дисциплінарного реагування, перевірки відомостей про можливий дисциплінарний проступок, порушення та розгляду дисциплінарної справи, ухвалення дисциплінарного рішення і його перегляду (оскарження). Кожна зі стадій характеризується самостійним функціональним призначенням, визначеним колом суб'єктів і власним юридично значущим результатом, що забезпечує процесуальну визначеність дисциплінарного провадження та реалізацію гарантій адвокатської діяльності.

Стадійна побудова дисциплінарного провадження виконує не лише організаційну, а й гарантійну функцію. Послідовність окремих етапів дисциплінарної процедури спрямована на забезпечення належного балансу між повноваженнями органів адвокатського самоврядування щодо здійснення дисциплінарного контролю та необхідністю захисту гарантій адвокатської діяльності. Саме завдяки чіткому розмежуванню функцій кожної стадії дисциплінарна процедура запобігає можливості довільного втручання у професійну діяльність адвоката та створює умови для

об'єктивного і справедливого вирішення питання про наявність чи відсутність дисциплінарного проступку.

5. Організаційне забезпечення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності відіграє ключову роль у забезпеченні її ефективності, передбачуваності та легітимності в системі адвокатського самоврядування. Воно не обмежується допоміжними або технічними заходами, а формується як цілісна система інституційних, інформаційних, процедурних і ресурсних механізмів, що створюють умови для послідовної та впорядкованої реалізації дисциплінарних повноважень органів адвокатури. Такий системний підхід дозволяє забезпечити своєчасність розгляду дисциплінарних справ, прозорість процедур та єдність дисциплінарної практики за збереження принципів самоврядності й незалежності адвокатської діяльності. Важливим елементом організаційного забезпечення у цьому контексті є Реєстр дисциплінарних проваджень щодо адвокатів, який може виконувати функцію інструменту систематизації інформації, підвищення відкритості діяльності органів адвокатського самоврядування та формування узгоджених підходів до дисциплінарного правозастосування. Водночас ефективне функціонування такого реєстру потребує чіткого нормативного врегулювання з урахуванням вимог захисту персональних даних, принципів пропорційності та гарантій права адвоката на справедливу процедуру.

6. Порівняльно-правовий аналіз процедур притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності у зарубіжних країнах засвідчує наявність різноманітних моделей дисциплінарного провадження, об'єднаних спільною метою забезпечення високих стандартів професійної етики за умов збереження незалежності адвокатської діяльності. У правопорядках держав Європейського Союзу, а також у країнах загального права домінує підхід, за яким дисциплінарна відповідальність адвокатів реалізується переважно в межах професійного самоврядування з мінімальним і чітко врегульованим втручанням держави та з обов'язковим судовим контролем. Характерними

рисами ефективних моделей є інституційна автономія дисциплінарних органів, багаторівневість процедур оскарження, диференційований перелік дисциплінарних стягнень, а також поєднання конфіденційності розгляду з прозорістю узагальненої дисциплінарної практики. Адаптація зарубіжного досвіду в Україні має здійснюватися на засадах концептуальної виваженості, з урахуванням принципу самоврядності адвокатури, національних правових традицій та потреби підвищення довіри до дисциплінарних механізмів без порушення гарантій незалежності адвокатської професії.

7. Розвиток процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності зумовлює перегляд уніфікованої конструкції дисциплінарного провадження та перехід до процесуальної диференціації, в межах якої спрощене дисциплінарне провадження посідає самостійне місце. Такий підхід відображає об'єктивну потребу адаптації дисциплінарних процедур до характеру дисциплінарного проступку, обсягу втручання у професійний статус адвоката та складності фактичних обставин дисциплінарної справи.

Спрощене дисциплінарне провадження доцільно розглядати як окрему процесуальну форму реалізації дисциплінарної відповідальності адвокатів, призначену для реагування на дисциплінарні проступки, що не потребують повноцінного багатостадійного змагального розгляду та не пов'язані з істотними обмеженнями професійних прав адвоката. Його впровадження ґрунтується на принципах пропорційності, процесуальної економії та правової визначеності й спрямоване на підвищення ефективності дисциплінарного контролю за умови збереження належного рівня процесуальних гарантій.

Процесуальна диференціація дисциплінарної відповідальності передбачає нормативне розмежування дисциплінарних проступків за ступенем їх тяжкості та характером правових наслідків, що дозволяє застосовувати різні процесуальні форми дисциплінарного реагування залежно від складності дисциплінарної справи. У межах такої моделі

можливе функціонування кількох взаємопов'язаних різновидів спрощеного дисциплінарного провадження, зокрема реагування на малозначні порушення професійних обов'язків, розгляд справ за згодою адвоката або у разі визнання ним факту дисциплінарного проступку, а також застосування реєстрово-моніторингових механізмів у випадках формалізованих статусних порушень, що підтверджуються об'єктивними даними інформаційних систем адвокатського самоврядування.

Застосування спрощених процедур у дисциплінарному провадженні зумовлює необхідність диференціації стандартів доказування. У справах, що розглядаються у спрощеному порядку, допустимим є використання стандарту очевидності та достатності доказів, тоді як у загальному дисциплінарному провадженні має застосовуватися підвищений стандарт усунення обґрунтованих сумнівів. Такий підхід забезпечує узгодження ефективності дисциплінарного реагування з гарантіями незалежності адвокатської діяльності та дотриманням стандартів справедливої процедури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В.Б. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики. Київ: Факт, 2003. 384 с.
2. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: у двох томах: том 1. Загальна частина / Ред. колегія : В. Б. Авер'янов (голова). К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. 584 с.
3. Антонюк С. А. Правове регулювання дисциплінарної відповідальності адвокатів в Україні у контексті євроінтеграції. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія : Юридичні науки. 2019. № 3. С. 46-55
4. Аракелян М. Р. Правозахисна діяльність адвокатури: теоретико-правовий ракурс : монографія. Одеса : Фенікс, 2018. 386 с.
5. Аракелян М.Р. Концептуальні засади правозахисної діяльності адвокатури: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2019. 44 с.
6. Бакаянова Н. М. Дисциплінарне провадження стосовно адвоката у світлі правових реформ. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Вип. № 3, ч. 3. С. 221-225.
7. Бакаянова Н. М. Етичні принципи адвокатури в Україні. Одеса: Юридична література, 2005. 152 с.
8. Бакаянова Н. М. Основи адвокатури України: функціональні та організаційні аспекти: монографія. Одеса : Юридична література, 2017. 357 с.
9. Бакаянова Н. М. Про вдосконалення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. *Нотаріат, адвокатура, суд, виконавче провадження, актуальні проблеми*: матер. 2-ї міжнар. наук.-практ. конф., присв. 5-річчю ств. каф. нот. та викон. процесу і адвокатури. Київ, КНУ. 2016. С. 195–197.
10. Бакаянова Н. М. Про вдосконалення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. *Нотаріат, адвокатура, суд, виконавче провадження, актуальні проблеми* : матер. II Міжн. наук.-практ.

конф., присв. 5-річчю ств. каф. нот. та викон. процесу і адвокатури / КНУ. Київ, 2016. С. 195–197.

11. Бакаянова Н. М. Функціональні та організаційні основи адвокатури України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2017. 487 с.

12. Бакаянова Н.М. Імплементация міжнародних принципів дисциплінарної процедури щодо адвокатів у законодавство України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. №1. С. 179-183.

13. Бакаянова Н.М. Стандарти дисциплінарного провадження стосовно адвоката. *Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час: у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Фенікс, 2025. Т. 1. С. 337-341.*

14. Безклубий І. А., Бобровник С. В., Гриценко І. С. Відповідальність у праві: філософія, історія, теорія : монографія / за заг. ред. І. А. Безклубого. Київ, 2014. 448 с.

15. Берлач А. І. Правове та організаційне забезпечення діяльності органів публічної адміністрації в умовах виникнення надзвичайних ситуацій. *Юридичний науковий журнал*. 2013. № 1. С. 24-28.

16. Бірюкова А. М. Правовий статус адвоката і адвокатури: вітчизняна модель у контексті процесів глобалізації: дис... д-ра юрид. наук; 12.00.10. Київ, 2019. 508 с.

17. Божков В. В. Поняття дисциплінарної відповідальності адвоката *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 3. С. 167-170.

18. Бойко Л.І. Міжнародні стандарти дисциплінарної відповідальності адвокатів. *Юридична наука*. 2015. № 4. С. 161-166.

19. Бойчук А. Ю. Інститут адвокатури на західноукраїнських землях другої половини ХІХ – початку ХХ століття (на матеріалах Галичини) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2011. 20 с.

20. Бондар І. В., Басюк Ю. М. Свобода вираження поглядів адвокатами: теоретико-прикладний аспект. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2023. Т. 32. С. 15-21.
21. Бондар І.В., Снідевич О.С. Окремі аспекти етики оратора – адвоката. *Вчені записки Таврійського Національного Університету імені В.І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. 2023. Том 34 (73) № 2. С. 160-164.
22. Бондар І.В., Снідевич О.С. Принцип уникнення конфлікту інтересів у адвокатській діяльності: питання судової практики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №7. С.472-474.
23. Ваньчук І.Д. Поняття й сутнісні ознаки правового регулювання суспільних відносин: сучасний погляд. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2015. Вип. 32, Том 1. С. 7-10.
24. Веснін С.О. Зарубіжний досвід правового регулювання питань дисциплінарної відповідальності адвоката та деякі напрями його запозичення у законодавство України. *Правова позиція*. 2022. № 2 (35). С.51-56.
25. Вилков С. В. Адміністративно-правові засади адвокатського самоврядування: теоретичні та праксеологічні аспекти : дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Кропивницький, 2025. 507 с.
26. Вилков С. В. Юридична природа та механізм судового контролю за діяльністю органів адвокатського самоврядування. *Європейські перспективи*. 2023. № 3. С. 287-294.
27. Вилков С. Спростувати дисциплінарні процедури можна на рівні РАУ. URL: <https://vkdk.org/sproschuvati-distsiplinari-protseduri-mozhna-na-rivni-rau-sergij-vilkov> (дата звернення: 25.01.2026).
28. Висновок № 190 (1995) Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо заявки України на вступ до Ради Європи від 26.09.1995 р. (Страсбург). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_590#Text (дата звернення: 25.01.2026)

29. Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури. Підсумки проведення засідань ВКДКА 22-23 січня 2026 року. URL: <https://vkdk.org/pidsumki-provedennya-zasidan-vkdka-22-23-sichnya-2026-roku/> (дата звернення: 29.01.2026)

30. Відповідь ВКДКА на запит щодо отримання публічної інформації №433 від 28 січня 2026 року.

31. Вільчик Т. Б. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського Союзу та України :. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2016. 490 с.

32. Вільчик Т. Б. Дисциплінарна та цивільно-правова відповідальність адвокатів. *Інформація і право*. 2015. № 3. С. 115-122.

33. Вільчик Т.Б. Дисциплінарна відповідальність адвокатів в країнах ЄС та в Україні. *Форум права*. 2015. № 4. С.38-44.

34. Вовнюк В.І. Притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності: проблеми в діяльності КДКА щодо дотримання встановлених строків. *Європейський правничий часопис*. 2024. Вип. 4. С. 157-165.

35. Вовнюк В.І. Строки розгляду скарги в дисциплінарному провадженні через призму окремих рішень Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. Вип. 83, ч. 3. С. 312-316.

36. Волошина Л. О. Дисциплінарне провадження щодо адвоката : загальна характеристика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету* : серія: Право . 2016. Т. 2, Вип. 38. С.137-140.

37. Волошина Л.О. Поняття та види юридичної відповідальності адвоката. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. №2. С.129-135.

38. Гансецька В. В. Адвокат і ChatGPT: етичні стандарти та дисциплінарна відповідальність. *Актуальні проблеми держави і права*. 2025. Вип. 107. С. 67-72.

39. Демків Р. Я. Правове регулювання як юридичне явище: окремі аспекти розуміння. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2015. Вип. 34(1). С. 19-23

40. Для бажаючих стати адвокатами введуть єдиний регулярний іспит – стало відомо, що передбачає Стратегія розвитку системи правосуддя. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/310171-dlya-zhelayuschikh-stat-advokatami-vvedut-edinyy-regulyarnyy-ekzamen-stalo-izvestno-chto-predusmatrivaet-strategiya-razvitiya-sistemy-pravosudiya> (дата звернення: 25.01.2026).

41. Дроздов О. До питання про забезпечення ВКДКА незалежності та неупередженості КДКА під час здійснення дисциплінарного провадження. *Вісник Національної асоціації адвокатів України*. 2016. № 4 (22). С. 9-13.

42. Дудченко В. В. Тенденції антиформалізму та цінностей у сучасній юриспруденції. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. – 2012. – Т. XI. – С. 225–234.

43. Заборовський В. В. Деякі проблемні аспекти ініціювання питання про дисциплінарну відповідальність адвоката. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2014. Вип. 28, т. 2. С. 27-31.

44. Заборовський В. В. Дисциплінарна відповідальність адвоката: поняття та види. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 4. С. 101-104.

45. Заборовський В. В. Перевірка відомостей про дисциплінарний проступок адвоката як початкова стадія дисциплінарного провадження щодо адвоката. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2015. Вип. 30, т. 2. С. 173-178.

46. Заборовський В. В. Правовий статус адвоката в умовах становлення громадянського суспільства та правової держави України : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.10 / Київський Національний університет. ім. Тараса Шевченка. Київ, 2017. 577 с.

47. Заборовський В. В. Правовий статус адвоката: проблеми теорії та практики : монографія. Ужгород, 2019. 650 с.
48. Заборовський В.В. Окрема ухвала суду як привід для порушення дисциплінарного провадження відносно адвоката: практичні проблеми застосування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2015. Вип. 34. Т. 3. С. 105-109.
49. Заборовський В.В. Оскарження рішення у дисциплінарній справі як факультативна стадія дисциплінарного провадження відносно адвоката. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2017. Вип. 46. Т. 2. С. 142-147.
50. Заборовський В.В. Порушення дисциплінарної справи як одна з основних стадій дисциплінарного провадження відносно адвоката. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 4. С. 308-311.
51. Заборовський В.В. Розгляд дисциплінарної справи як одна зі стадій дисциплінарного провадження відносно адвоката. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 1. С. 351-354.
52. Заборовський В.В., Манзюк В.В. Прийняття рішення у дисциплінарній справі як одна із стадій дисциплінарного провадження відносно адвоката. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 2. С. 367-371.
53. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства прийнятий делегацією дванадцяти держав-учасниць на пленарному засіданні у Страсбурзі в жовтні 1988 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text (дата звернення: 25.01.2026)
54. Зайчук О. В. Принципи права в контексті розвитку загальної теорії держави і права. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 22-28.
55. Зубрицький О. О. Критерії поважності причин та практика ВКДКА у дисциплінарних провадженнях щодо неявки адвокатів у судові засідання. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 7 листопада 2025 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (гол.) ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса, 2025. С. 358-361.*

56. Зубрицький О.О. Запровадження реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів: проблеми та перспективи. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2024. № 4, Том 35 (74). С.105-110.

57. Зубрицький О.О. Зарубіжний досвід реалізації процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня 2024 р).* за заг. ред. С.В. Ківалова. Одеса, Фенікс. 2024. С.283-285.

58. Зубрицький О.О. Зміни у дисциплінарному провадженні: досвід ВКДКА. *Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 16 травня 2025 р).* за заг. ред. С.В. Ківалова. Одеса, Фенікс. 2025. С. 372-375.

59. Зубрицький О.О. Інститут дисциплінарної відповідальності адвокатів у світовій практиці: проблеми та тенденції розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія “Право”*. 2025. Випуск 90. Ч.5. С. 22-28.

60. Зубрицький О.О. Особливості процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності: досвід окремих країн. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє* : матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса, 8 листопада 2024 р.) / редкол.:Н. М. Бакаянова (гол.) ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса:, 2024. С. 811-814.

61. Зубрицький О.О. Проблемні питання запровадження функціонування реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень* : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. Т. 2. С. 151-154.

62. Зубрицький О.О. Реєстр дисциплінарних проваджень щодо адвокатів: погляд на проблему. *Наукова та педагогічна спадщина професора Ю. Є. Полянського*: зб. мат. круглого столу (Одеса, 17 лютого 2023 р.) / відп. ред. проф. Н. М. Бакаянова ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2023. С. 123-125.

63. Зубрицький О.О. Спрошене дисциплінарне провадження щодо адвоката: шлях до ефективності. Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє : матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса, 10 листопада 2023 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (гол.) ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса:, 2023. С. 311-313.

64. Зубрицький О.О. Спрошене дисциплінарне провадження щодо адвокатів: досягнення рівноваги між оперативністю і результативністю. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. № 4. С.319-325.

65. Зуєва А. І. Дисциплінарна відповідальність адвоката: адміністративно-правовий аспект. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Кропивницький. 2024. 286 с.

66. Зуєва А. І. Дисциплінарні стягнення щодо адвоката: питання сьогодення. *Наукові Записки*. Серія: Право. 2021. Вип. 10. Спецвипуск. С. 252-258.

67. Історія адвокатури України / Т. В. Варфоломеева, О. Д. Святоцький, В. С. Кульчицький та ін. ; за ред. Т. В. Варфоломеевої, О. Д. Святоцького. Київ : Либідь, 1992. 120 с.

68. Каленіченко Л. І. Юридична відповідальність: поняття, ознаки. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2020. № 1 (67), т. 1. С. 12-17.

69. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури Кіровоградської області: Дисциплінарна палата. Офіц. сайт КДКА Кіровоградської області. URL: https://kdka.kr.ua/dis_pal.htm (дата звернення: 25.01.2026).

70. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури Полтавської області: Дисциплінарна палата. Офіц. сайт Національної асоціації адвокатів

України. URL: <https://www.advokatura.poltava.ua/qd-commission/dystsyplinarna-palata> (дата звернення: 25.01.2026).

71. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави та права: підручник. Київ: Кондор, 2005. 609 с.

72. Ківалов С. В. Реформування судової влади та суміжних інститутів в Україні. *Наукові праці Національного університету "Одеська юридична академія"*. 2015. Т. 17. С. 5-24.

73. Кісліцина І. О. Особливості дисциплінарної відповідальності адвоката у Німеччині. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє* : матер. Х Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 6 листоп., 2020 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (голова) та ін. Одеса : Фенікс, 2020. С. 629-631.

74. Кісліцина І. О. Особливості дисциплінарної відповідальності адвокатів у США. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє* : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 11 листопада 2022 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (гол.) ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2022. С. 428-431.

75. Коваленко Т. С. Дисциплінарна відповідальність адвокатів.: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.10. Акад. адвокатури України. Київ, 2010. 243 с.

76. Козлов О. О. Організаційно-правові засади реалізації гарантій адвокатської діяльності : дис...доктора філос. 081 - право; Національний університет «Одеська юридична академія» Одеса, 2023. 199 с.

77. Козюбра М. І. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. *Право України*. 2017. Вип. 11. С. 142-164.

78. Колодізева Т. О., Панасьянц Г. С. Моделювання організаційного забезпечення функціонування логістичних систем промислових підприємств. *Бізнес Інформ*. 2012. № 10. С. 254-259.

79. Колодій А. М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 42-46.

80. Коментар до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»: наук.-практ. коментар / за заг. ред. М. А. Погорецького, О. Г. Яновської, О. З. Хотинської-Нор. Алерта, 2019. 346 с.

81. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 4 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 25.01.2026).

82. Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката від 12 берез. 2025 р. URL: <https://unba.org.ua/news/10046-konvenciya-radi-evropi-pro-zahist-profesii-advokata-tekst-ukrains-koyu.html> (дата звернення: 25.01.2026).

83. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.01.2026).

84. Косенко М.С. Досвід зарубіжних країн щодо організаційно-правових засад діяльності дисциплінарних органів адвокатури. *Вісник Академії адвокатури України*. 2011. Вип. 2. С. 151-158.

85. Костюк Н. П. Особливості стадій правозастосування. *Держава і право*. 2009. Вип. 44. С. 70-76.

86. Кравченко М. О. До питання впливу діджиталізації на інститут адвокатури. *Право та державне управління*. 2023. № 3. С. 302-307.

87. Кравченко М. О., Кісліцина І. О. До питання комунікації прокурора та адвоката: етичний аспект. *Право і суспільство*. 2025. № 4. Т. 2. С. 3-9.

88. Крижановський А. Ф. Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції : монографія / Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко, А. Ф. Крижановський та ін.; за ред. Ю. М. Оборотова. Одеса : Фенікс, 2012. С. 126-140.

89. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 25.01.2026).

90. Куракін О. М. Поняття і зміст нормативно-правового регулювання як юридичного явища. *Держава та регіони*. Сер. : Право. 2013. № 3. С. 10-15.

91. Кухнюк Д. В. Дисциплінарна відповідальність адвоката в Україні: проблеми правового регулювання. *Цивілістична процесуальна думка*. 2016. № 2. С. 75-79.

92. Кухнюк Д. В. Дисциплінарна відповідальність адвоката: проблеми та перспективи правового регулювання. Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 11 листопада 2022 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (гол.) ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2022. С. 303-307.

93. Кухнюк Д., Шиленко Б. Дисциплінарна відповідальність за порушення адвокатської етики. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Юридичні науки. 2019. № 4 (111). С. 31-35.

94. Лещух А. Р. Діяльність органів місцевого самоврядування у сфері профілактики адміністративних правопорушень: організаційно-правове забезпечення : моногр. Л. : ЛьвДУВС, 2012. С. 78.

95. Нікітченко В. В. Специфіка правого регулювання діяльності адвокатури в Україні. *Право і Безпека*. 2011. № 3. С. 100-105.

96. Оборотов Ю. М. Зміна парадигми методології юриспруденції *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2013. Т. XIII. С. 32-44.

97. Овчаренко О. М. Гарантії процедурної справедливості в дисциплінарних процедурах щодо суддів та адвокатів. Права людини в Україні та у зарубіжних країнах: традиції та новації : колект. монографія / за заг. ред. Н. В. Мішіної. Львів ; Торунь : Ліга-Прес, 2021. С. 390-434.

98. Овчаренко О. М. Дисциплінарна відповідальність адвоката: дискусійні аспекти. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2019. Випуск 40. С. 168-172.

99. Основні положення про роль адвокатів прийняті VIII Конгресом ООН із запобігання злочинам і поводження з правопорушниками 1 серпня 1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835#Text (дата звернення: 25.01.2026).

100. Основні принципи, що стосуються ролі юристів: прийнято Восьмим Конгресом ООН щодо попередження злочинності та поводження з правопорушниками; Гавана, 27 серпня – 7 вересня 1990 року. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/156416__156416 (дата звернення: 25.01.2026).

101. Остафійчук Л.А. Конфіденційність адвокатської діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2023. Випуск 80: частина 2. С. 246-252.

102. Остафійчук Л. А. Про гонорар успіху адвоката. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 736-740.

103. Перевірка скарги: чи має КДКА опитати осіб? URL: <https://vkdk.org/perevirka-skargi-chi-maje-kdka-opitati-osib/> (дата звернення: 25.01.2026).

104. Подкопаєв С. В. Дисциплінарна відповідальність суддів: сутність, механізм реалізації: монографія. 2-е вид. випр. і доп. Х. : ВД «ІНЖЕК», 2005. 216 с.

105. Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність: затв. рішенням Ради адвокатів України від 30.08.2014 р. № 120. URL: <https://vkdk.org/wp-content/uploads/2022/04/Pologennja-120.pdf> (дата звернення: 25.01.2026).

106. Полянський Ю. Є. Законодавство України про адвокатуру: потреба і шляхи удосконалення. *Правове життя сучасної України: матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу*. Одеса: Фенікс, 2014. Т. 1. С. 185-187.

107. Полянський Ю.Є., Долежан В.В. Перспективи розвитку самоврядування в адвокатурі України. *Вісник прокуратури*. 2007. № 6. С. 45-51;

108. Постанова Верховного Суду від 02.07.2020 у справі № 160/9696/18. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/89961622> (дата звернення: 25.01.2026).

109. Постанова Верховного Суду від 14.03.2018 у справі №826/23545/15. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_kas_vp_vid_14_03_2018_roku_u_spravi_826_23545_15_1/ (дата звернення: 25.01.2026).

110. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 21.12.2020 у справі № 816/2353/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93749503>

111. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 15.05.2023 у справі № 640/17743/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110861200>

112. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 30.01.2020 у справі № 816/2198/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87269046> (дата звернення: 25.01.2026).

113. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 15.01.2026 у справі № 640/9051/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133362316> (дата звернення: 25.01.2026).

114. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 20 березня 2024 року у справі №320/9411/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117857802> (дата звернення: 25.01.2026).

115. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним З'їздом адвокатів України 09 черв. 2017 р. ; зі змінами, затв. З'їздом адвокатів

України 15 лют. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text> (дата звернення: 25.01.2026).

116. Приймаченко Д., Ігонін Р. Співвідношення понять «організаційне забезпечення судів», «організаційне управління в судах» та «судове управління». *Слово Національної школи суддів України*. 2013. №1. С.57-66.

117. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення: 25.01.2026).

118. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 25.01.2026).

119. Про затвердження Стратегії розвитку Національної асоціації адвокатів України на 2021 - 2025 роки: Рішення Ради адвокатів України від 02.07.2021 № 38. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr038871-21#Text> (дата звернення: 25.01.2026).

120. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 25.01.2026).

121. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 25.01.2026).

122. Про практику застосування кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями адвокатури дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю : рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 01.03.2018. URL: <https://vkdk.org/12265-2/> (дата звернення: 25.01.2026).

123. Про професію адвоката: Закон Республіки Польщі від 26 травня 1982 р. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/pologennya/zakonodavstvo-pro-adv-polsha-zvedenyj-pereklad.pdf> (дата звернення: 25.01.2026)

124. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки: Указ Президента України від 11.06.2021 №231/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text> (дата звернення: 25.01.2026).

125. Рада адвокатів України виконала рішення суду та скасувала плату за внесення даних до Реєстру дисциплінарних проваджень. Advokat post. 06.07.2024. URL: <https://advokatpost.com/rada-advokativ-ukrainy-vykonalarishennia-sudu-ta-skasuvala-platu-za-vnesennia-danykh-do-reiestru-dystsyplynarykh-provazhen/> (дата звернення: 25.01.2026).

126. Регламент Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (нова редакція) затверджений рішенням Ради адвокатів України від 13 грудня 2024 р. № 87 зі змінами, внесеними рішенням Ради адвокатів України від 17 жовтня 2025 р. № 101. URL: <https://vkdka.org/wp-content/uploads/2021/08/reglament-vkdka.pdf> (дата звернення: 25.01.2026).

127. Регламент кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону затверджений рішенням Ради адвокатів України № 268 від 17 грудня 2013 р. із змінами та доповненнями, внесеними рішенням Ради адвокатів України № 101 від 17 жовтня 2025 р. URL: <https://vkdka.org/wp-content/uploads/2017/04/2023-08-12-reglament-KDKAreg.pdf> (дата звернення: 25.01.2026).

128. Рекомендація № R (2000) 21 Комітету Міністрів державам-членам про свободу професійної діяльності адвокатів: Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 727 засіданні заступників міністрів 25 жовтня 2000 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_2000_21_2000_10_25.pdf (дата звернення: 25.01.2026).

129. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № VI-007/2023 від 29 червня 2023 року за скаргою на рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Донецької області у складі дисциплінарної палати № 27 від 08 квітня 2023 року про відмову в порушенні дисциплінарної справи відносно адвоката URL:

<https://vkdk.org/rishennya-vkdka-vi-007-2023-vid-29-06-2023-roku-za-skargoyu-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-donetskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-27-vid-08-04-2023/> (дата звернення: 25.01.2026).

130. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № VIII-002/2023 від 31 серпня 2023 року за скаргою на рішення Дисциплінарної палати Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Рівненської області № Д/5-11 від 31 травня 2023 року про відмову в порушенні дисциплінарної справи відносно адвоката URL: <https://vkdk.org/rishennya-vkdka-viii-002-2023-vid-31-08-2023-roku-za-skargoyu-na-rishennya-distsiplinarnoji-palati-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-rivnenskoji-oblasti-d-5-11-vid-31-05-2023-ro/> (дата звернення: 25.01.2026).

131. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № V-008/2024 від 23 травня 2024 року за скаргою на рішення Дисциплінарної палати Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Харківської області від 06.03.2024 року (за скаргою вх. № 14/24 від 02.02.2024 року) про відмову в порушенні дисциплінарної справи відносно адвоката. URL: <https://vkdk.org/rishennya-vkdka-v-008-2024-vid-23-05-2024-roku-za-skargoyu-na-rishennya-distsiplinarnoji-palati-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-harkivskoji-oblasti-vid-06-03-2024-roku-za-skarg/> (дата звернення: 25.01.2026).

132. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № III-030/2025 від 21 березня 2025 року за скаргою на рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Київської області у складі дисциплінарної палати № 222/2024 від 20.11.2024 року про відмову в порушенні дисциплінарної справи відносно адвоката. URL: <https://vkdk.org/rishennya-vkdka-iii-030-2025-vid-21-03-2025-za-skargoyu-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-kijivskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-222-2024-vid-20-11-/> (дата звернення: 25.01.2026).

133. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № XII-004/2023 від 28 грудня 2023 року за скаргою від 02.11.2023 року на бездіяльність Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Рівненської області щодо нерозгляду скарги від 02.09.2022 року відносно адвоката. URL: <https://vkdka.org/rishennya-vkdka-hii-004-2023-vid-28-12-2023-roku-za-skargoyu-vid-02-11-2023-roku-na-bezdiyalnist-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-rivnenskoji-oblasti-schodo-nerozglyadu-skargi-vi/> (дата звернення: 25.01.2026).

134. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № VIII-002/2024 від 30 серпня 2024 року за скаргою на бездіяльність Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Запорізької області щодо нерозгляду скарги відносно адвоката. URL: <https://vkdka.org/rishennya-vkdka-viii-002-2024-vid-30-08-2024-roku-za-skargoyu-na-bezdiyalnist-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-zaporizkoji-oblasti-schodo-nerozglyadu-skargi-vidnosno-advokata/> (дата звернення: 25.01.2026).

135. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № XII-001/2024 від 13 грудня 2024 року за скаргою на рішення дисциплінарної палати Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Миколаївської області № 16ПС від 19.09.2024 року про відмову в порушенні дисциплінарної справи відносно адвоката. URL: <https://vkdka.org/rishennya-vkdka-xii-001-2024-vid-13-12-2024-roku-za-skargoyu-na-rishennya-distsiplinarnoji-palati-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-mikolajivskoji-oblasti-16ps-vid-19-09-2024-ro/> (дата звернення: 25.01.2026).

136. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № III-012/2025 від 21 березня 2025 року за скаргою на рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Волинської області у складі дисциплінарної палати № 239/24 від 26.12.2024 року про закриття дисциплінарної справи відносно адвоката. URL: <https://vkdka.org/rishennya-vkdka-iii-012-2025-vid-21-03-2025-za-skargoyu-na-rishennya-kvalifikatsijno->

distsiplinarної-komisiji-advokaturi-volinskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarної-palati-239-24-vid-26-12-2024/ (дата звернення: 25.01.2026).

137. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № XI-012/2023 від 30 листопада 2023 року за скаргою адвоката на рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Київської області у складі дисциплінарної палати № 96/2023 від 28.06.2023 року про закриття відносно нього дисциплінарної справи. URL: <https://vkdk.org/rishennya-vkdka-hi-012-2023-vid-30-11-2023-roku-za-skargoyu-advokata-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarної-komisiji-advokaturi-kijivskoj-oblasti-u-skladi-distsiplinarної-palati-96-2023-v/> (дата звернення: 25.01.2026).

138. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № IV-032/2025 від 24 квітня 2025 року за скаргою Вищої школи адвокатури Національної асоціації адвокатів України на рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури у складі дисциплінарної палати від 22.11.2024 (провадження № 1002/24) про відмову в порушенні дисциплінарної справи відносно адвоката. URL: <https://vkdk.org/rishennya-iv-032-2025-vid-24-04-2025> (дата звернення: 25.01.2026).

139. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № IV-007/2025 від 24 квітня 2025 року за скаргою Вищої школи адвокатури Національної асоціації адвокатів України на рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури у складі дисциплінарної палати від 26.12.2024 про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності та застосування до нього дисциплінарного стягнення у вигляді попередження. URL: <https://vkdk.org/rishennya-iv-007-2025vid-24-04-2025-za-skargoyu-vsha-naau-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarної-komisiji-advokaturi-poltavskoj-oblasti-u-skladi-distsiplinarної-palati-vid-26-12-2024-pro-pr/> (дата звернення: 25.01.2026).

140. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № IV-025/2025 від 24.04.2025 за скаргою на рішення дисциплінарної палати КДКА Житомирської області. URL:

<https://vkdkka.org/rishennya-iv-025-2025-vid-24-04-2025-za-skargoyu-na-rishennya-distsiplinarnoji-palati-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-zhitomirskoj-oblasti-42-1-vid-13-12-2024-pro-porushennya/> (дата звернення: 25.01.2026).

141. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № IX-006/2017 у справі за скаргою на рішення дисциплінарної палати КДКА Кіровоградської області № 19 від 29.05.2017 про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на три місяці. URL: <https://vkdkka.org/rishennya-ih-0062017-u-spravi-za-skargoyu-na-rishennya-distsiplinarnoji-palati-kdka-kirovogradskoj-oblasti-19-vid-29-05-2017-pro-prityagnennya-advokata-do-distsiplinarnoji-vidpovidalnosti-u-vigly/> (дата звернення: 25.01.2026).

142. Рішення ВКДКА № IV-002/2022 від 29 квітня 2022 року. URL: <https://vkdkka.org/rishennya-iv-0022022-za-skargoyu-advokata-na-rishennya-distsiplinarnoji-palati-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-kijivskoj-oblasti-1702021-vid-19-08-2021-roku-pro-prityagnenn/> (дата звернення: 25.01.2026).

143. Рішення ВКДКА № VI-014/2022 від 27 червня 2022 року за скаргою адвоката на рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Чернівецької області у складі дисциплінарної палати № 132 від 18 квітня 2022 року про порушення відносно нього дисциплінарної справи : офіц. сайт ВКДКА, 27.06.2022. Режим доступу: <https://vkdkka.org/rishennya-vkdka-vi-014-2022-vid-27-06-2022-za-skargoyu-advokata-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-chernivetskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-132-vid-18/> (дата звернення: 25.01.2026).

144. Рішення ВКДКА № IX-012/2021 від 01 грудня 2021 року. URL: <https://vkdkka.org/rishennya-ih-0122021-za-skargoyu-advokata-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-donetskoji-oblasti-u-skladi->

distsiplinarnoji-palati-vid-25-chervnya-2021-roku-pro-prityag/ (дата звернення: 25.01.2026).

145. Рішення ВКДКА № XII-014/2021 від 01 грудня 2021 року. URL: <https://vkdka.org/rishennya-hii-0142021-za-skargoyu-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-m-kijeva-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-513-vid-10-chervnya-2021-roku-pro-zakrittya-distsipl/> (дата звернення: 25.01.2026).

146. Рішення ВКДКА XII-019/2021 від 01 грудня 2021 року. URL: <https://vkdka.org/rishennya-hii-0192021-za-skargoyu-advokata-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-m-kijeva-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-621-vid-23-09-2021-roku-pro-prityagnennya-d/> (дата звернення: 25.01.2026).

147. Рішення ЄСПЛ у справі «Axel Springer AG v. Germany». URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109034> (дата звернення: 25.01.2026).

148. Рішення ЄСПЛ у справі Morice v. France (заява № 29369/10) від 23 квітня 2015 року. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-204512%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-204512%22]}) (дата звернення: 25.01.2026).

149. Рішення Київського окружного адміністративного суду від 13 вересня 2023 року у справі №320/9411/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113432474> (дата звернення: 25.01.2026).

150. Рішення РАУ від 16-17 листопада 2022 №144 «Про Реєстр дисциплінарних проваджень». URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2024-06-07-r-shennya-rau-144_66864ec8b6d49.pdf (дата звернення: 25.01.2026).

151. Свида О. Г. Окремі аспекти додержання адвокатами етичних правил поведінки. *Вісник Одеської адвокатури. Спеціальний випуск. Адвокатська етика*. 2019. С. 46-47.

152. Святоцька В. О. Інститут адвокатури України: становлення та розвиток : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2010. 16 с.

153. Святоцька В. О. Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури: порівняльно-правове дослідження: автореф. дис. докт. юрид. наук : 12.00.10; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2021. 42 с.
154. Святоцький О. Д. Адвокатура в юридичному механізмі захисту прав громадян (історико-правове дослідження) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 1994. 281 с.
155. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. 2-ге видання. К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. 520 с.
156. Слинько Д. В. Загальні принципи юридичного процесу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 1. С. 49-53.
157. Слинько Д. В. Юридичний процес: історія, теорія, практика : монографія. Харків : НТМТ, 2017. 415 с.
158. Справа «Денісов проти України» (Denisov v. Ukraine) заява № 76639/11 рішення Європейського суду з прав людини від 25 вересня 2018 р. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-191971%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-191971%22]}) (дата звернення: 25.01.2026).
159. Теорія держави і права : підручник / О. М. Бандурка, О. М. Головка, О.С. Передерій та ін.; за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків, 2018. 416 с.
160. Тихомиров О. Д. Принципи права в компаративістському контексті. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 52-57.
161. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури з питань укладення та розірвання договорів про надання правничої допомоги : рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № IX-001/2024 від 20.09.2024. URL: <https://vkdk.org/uzagalnennya-distsiplinarnoji-praktiki-kvalifikatsijno-distsiplinarnih-komisij-advokaturi-z-pitan-ukladennya-ta-rozirvannya-dogovoriv-pro-nadannya-pravnichoji-dopomogi/> (дата звернення: 25.01.2026).

162. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури з питань надання адвокатами безоплатної правничої допомоги : рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № XII-011/2023 від 28.12.2023. URL: <https://vkdkka.org/uzagalnennya-distsiplinarnoji-praktiki-kvalifikatsijno-distsiplinarnih-komisij-advokaturi-z-pitan-nadannya-advokatami-bezoplatnoji-pravnichoji-dopomogi/> (дата звернення: 25.01.2026).

163. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо застосування дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю : рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № XI-007/2023 від 30.11.2023. URL: <https://vkdkka.org/18284-2/> (дата звернення: 25.01.2026).

164. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо звернень з адвокатським запитом : рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № II-010/2023 від 23.02.2023. URL: <https://vkdkka.org/uzagalnennya-distsiplinarnoji-praktiki-kvalifikatsijno-distsiplinarnih-komisij-advokaturi-schodo-zvernenn-z-advokatskim-zapitom/> (дата звернення: 25.01.2026).

165. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо неявки адвокатів у судові засідання: рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № VIII-010/2022 від 26.08.2022. URL: <https://vkdkka.org/17547-2/> (дата звернення: 25.01.2026).

166. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо дотримання адвокатами норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет : рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № X-020/2021 від 01.10.2021. URL: <https://vkdkka.org/uzagalnennya-distsiplinarnoji-praktiki-kvalifikatsijno-distsiplinarnih-komisij-advokaturi-schodo-dotrimannya->

advokatami-norm-advokatskoji-etiki-pri-vikoristanni-merezhi-internet/ (дата звернення: 25.01.2026).

167. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури з питань розгляду скарг адвокатів на незаконні або неетичні дії іншого адвоката : рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № VIII-024/2021 від 04.08.2021. URL: <https://vkdka.org/uzagalnennya-distsiplinarnoji-praktiki-kvalifikatsijno-disciplinarnih-komisij-advokaturi-z-pitan-rozglyadu-skarg-advokativ-na-nezakonni-abo-neetichni-diji-inshogo-advokata/> (дата звернення: 25.01.2026).

168. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо заяв (скарг) представників прокуратури та правоохоронних органів : рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № V-006/2021 від 27.05.2021. URL: <https://vkdka.org/15922-2/> (дата звернення: 25.01.2026).

169. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо заяв (скарг) суддів відносно неналежної поведінки адвокатів : рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № V-005/2021 від 27.05.2021. URL: <https://vkdka.org/15918-2/> (дата звернення: 25.01.2026).

170. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо етичних аспектів відносин адвоката з правоохоронними органами : рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № VII-011/2020 від 25.07.2020. URL: <https://vkdka.org/uzagalnennya-distsiplinarnoji-praktiki-kvalifikatsijno-distsiplinarnih-komisij-advokaturi-schodo-etichnih-aspektiv-vidnosin-advokata-z-pravooohoronnimi-organami/> (дата звернення: 25.01.2026).

171. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо несплати адвокатами щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування : рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № VII-009/2020 від

25.07.2020. URL: <https://vkdkka.org/uzagalnennya-distsiplinarnoji-praktiki-kvalifikatsijno-distsiplinarnih-komisij-advokaturi-schodo-nesplati-advokatami-schorichnogo-vnesku-na-zabezpechennya-realizatsiji-advokatskogo-samovryaduvannya/> (дата звернення: 25.01.2026).

172. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо адвокатської таємниці : рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № VII-010/2020 від 25.07.2020. URL: <https://vkdkka.org/uzagalnennya-distsiplinarnoji-praktiki-kvalifikatsijno-distsiplinarnih-komisij-advokaturi-schodo-advokatskoji-tajemnitsi/> (дата звернення: 25.01.2026).

173. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо розгляду заяв про відводи (самовідводи) : рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № XI-021/2019 від 08.11.2019. URL: <https://vkdkka.org/14581-2/> (дата звернення: 25.01.2026).

174. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, що має наслідком направлення Вищою кваліфікаційно-дисциплінарою комісією адвокатури справ для нового розгляду : рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № X-018/2019 від 04.10.2019. URL: <https://vkdkka.org/uzagalnennya-distsiplinarnoji-praktiki-pro-ponovlennya-strokov-na-oskarzhennya-rishen-kvalifikatsijno-distsiplinarnih-komisij-advokaturi/> (дата звернення: 25.01.2026).

175. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо конфлікту інтересів : рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № X-017/2019 від 04.10.2019. URL: <https://vkdkka.org/14637-2/> (дата звернення: 25.01.2026).

176. Узагальнення дисциплінарної практики про поновлення строків на оскарження рішень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури : рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № X-019/2019 від 04.10.2019. URL: <https://vkdkka.org/uzagalnennya-distsiplinarnoji->

praktiki-kvalifikatsijno-distsiplinarnih-komisij-advokaturi-scho-maje-naslidkom-napravlennya-vischoyu-kvalifikatsijno-distsiplinarnoyu-komisiyu-advokaturi-sprav-dlya-nov/ (дата звернення: 25.01.2026).

177. Узагальнення дисциплінарної практики щодо бездіяльності кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури : рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № IX-002/2024 від 20.09.2024. URL: <https://vkdka.org/uzagalnennya-distsiplinarnoji-praktiki-schodo-bezdiyalnosti-kvalifikatsijno-distsiplinarnih-komisij-advokaturi/> (дата звернення: 25.01.2026).

178. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 05 серпня 2025 р. у справі № 991/1013/23 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129491240> (дата звернення: 25.01.2026).

179. Фіолевський Д. П. Адвокатура : підручник. 3-тє вид., випр. і допов. Київ : Алерта, 2014. 624 с.

180. Фіолевський Д. П. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»: коментар. Київ : Правова єдність, 2013. 364 с.

181. Фляжнікова Я. В. Особливості дисциплінарної відповідальності адвоката за порушення правил адвокатської етики. *Юридичний вісник*. 2021. №1. С.184-190.

182. Фляжнікова Я. В. Правила адвокатської етики та юридична відповідальність за їх порушення : дис...доктора філос. Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2022. 251 с.

183. Харитонova О., Харитонов Є. Юридична відповідальність: пошук парадигми. *Часопис кафедри теорії та історії держави і права*. 2010. Чис. V. С. 23–30.

184. Шаганенко П.І. Поняття організаційного забезпечення діяльності органів прокуратури. *Часопис Київського університету права*. 2015. №4. С.144-147.

185. Шишлов В. А. Особливості адміністративно-правового регулювання дисциплінарної відповідальності адвокатів в Латвійській Республіці та в Україні. *Право і суспільство*. 2023. № 5. С. 505–512.

186. Шопіна І. М. Щодо концептуальних підходів до визначення поняття правового регулювання. *Форум права*. 2011. № 2. С. 1055-1061.

187. Щербанюк О.В., Остафійчук Л.А. Дисциплінарна відповідальність як основний вид юридичної відповідальності адвоката. *Деліктологія: Монографія*. Під загальною редакцією І. М. Копотуна, С. В. Петкова, Р. Polián. Куновице: Академія ГУСПОЛ : 2021, Т. 4. С. 90-108.

188. Щорічний фінансовий та статистичний звіт Національної асоціації адвокатів України за 2020 рік. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/zvity/UNBA_ANNUAL_REPORT_2020.pdf (дата звернення: 25.01.2026).

189. Щорічний фінансовий та статистичний звіт Національної асоціації адвокатів України за 2021 рік. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/zvity/UNBA_REPORT_2021_compressed.pdf (дата звернення: 25.01.2026).

190. Anwaltsgericht. Wikipedia (німецька). URL: <https://de.wikipedia.org/wiki/Anwaltsgericht> (дата звернення: 20.01. 2026).

191. Bar Standards Board. *Appeals*: вебсайт. URL: <https://www.barstandardsboard.org.uk/about-us/how-we-regulate/the-decisions-we-take/enforcement-decisions/tribunals-and-findings/appeals.html> (дата звернення: 25.01.2026).

192. Bundesgesetz, mit dem das Pensionskassengesetz, das Versicherungsaufsichtsgesetz, das Betriebspensionsgesetz, das Wirtschaftstreuhänderberufsgesetz, die Rechtsanwaltsordnung und das Gehaltskassengesetz 2002 geändert werden. BGBl. 2012. I. № 54.

193. Bundesrechtsanwaltsordnung (BRAO). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/brao/> (дата звернення: 20.01.2026).

194. Case of Imanov v. Azerbaijan (Application no. 62/20) Judgment of 7 January 2026. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-245077%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-245077%22]}) (дата звернення: 20.01.2026).

195. Comparative analysis of bar associations and law societies in select european jurisdictions. 2017. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/a41ac46d-32a9-5e2c-a43a-2987193a235e/content> (дата звернення: : 20.01.2026)

196. Décret n° 91-1197 du 27 novembre 1991 organisant la profession d'avocat. Journal officiel de la République française. 1991. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000356568> (дата звернення: 25.01.2026).

197. Judgment of the Court of Appeal (Civil Division). Approved Judgment: Senate of the Inns of Court and Bar v. Information Commissioner and others. 2014. URL: <https://www.barstandardsboard.org.uk/asset/C50517E1-CC12-4B8C-897E8CA75ABA05DF/> (дата звернення: 25.01.2026).

198. Legal Profession Act. URL: <https://www.sile.edu.sg/pdf/Legal%20Profession%20Act.pdf> (дата звернення: 25.01.2026).

199. R Yash Mehey and Others v Visitors to the Inns of Court. Decision on Senate disciplinary committee role in barrister misconduct. Ruling. URL: <https://vlex.co.uk/vid/r-yash-mehey-and-793458621> (дата звернення: 25.01.2026).

200. Rab S. Regulation of the legal profession in the UK (England and Wales): overview. Practical law. 2021. URL: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/7-633-](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/7-633-7078?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true)

[7078?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/7-633-7078?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true) (дата звернення: 25.01.2026).

201. Senat für Anwaltssachen. Wikipedia (німецька). URL: https://de.wikipedia.org/wiki/Senat_f%C3%BCr_Anwaltssachen (дата звернення: 25.01. 2026).

202. Solicitors Act 1974 (с. 47). Section 46 – Appointment of members of the Tribunal: URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/47/section/46> (дата звернення: 25.01.2026).

203. The Model Rules for Lawyer Disciplinary Enforcement: were adopted by the American Bar Association House of Delegates on August 8, 1989, and were subsequently amended on August 12, 2002. URL: https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/resources/lawyer_ethics_regulation/model_rules_for_lawyer_disciplinary_enforcement/ (дата звернення: 25.01.2026).

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Наукові праці, в яких опубліковані
основні наукові результати дисертації:*

1. Зубрицький О.О. Запровадження реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів: проблеми та перспективи. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2024. № 4, Том 35 (74). С.105-110. URL: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.4/18>

2. Зубрицький О.О. Спрощене дисциплінарне провадження щодо адвокатів: досягнення рівноваги між оперативністю і результативністю. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. № 4. С.319-325. URL: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.4.53>

3. Зубрицький О.О. Інститут дисциплінарної відповідальності адвокатів у світовій практиці: проблеми та тенденції розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія “Право”*. 2025. Випуск 90. Ч.5. С. 22-28. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.5.3>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Зубрицький О.О. Заходи дисциплінарного впливу до адвоката: історичний аспект. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 11 листопада 2022 р.)* / редкол.: Н. М. Бакаянова (гол.) ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2022. С. 237-240

2. Зубрицький О.О. Реєстр дисциплінарних проваджень щодо адвокатів: погляд на проблему. *Наукова та педагогічна спадщина професора Ю. Є. Полянського: зб. мат. круглого столу (Одеса, 17 лютого 2023 р.)* / відп. ред. проф. Н. М. Бакаянова ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2023. С. 123-125.

3. Зубрицький О.О. Проблемні питання запровадження функціонування реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень* : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. Т. 2. С. 151-154.

4. Зубрицький О.О. Спрощене дисциплінарне провадження щодо адвоката: шлях до ефективності. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє* : матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса, 10 листопада 2023 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (гол.) ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса:, 2023. С. 311-313.

5. Зубрицький О.О. Зарубіжний досвід реалізації процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів: матеріали* Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня 2024 р). за заг. ред. С.В. Ківалова. Одеса, Фенікс. 2024. С.283-285.

6. Зубрицький О.О. Особливості процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності: досвід окремих країн. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє* : матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса, 8 листопада 2024 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (гол.) ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса:, 2024. С. 811-814.

7. Зубрицький О.О. Зміни у дисциплінарному провадженні: досвід ВКДКА. *Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час: матеріали* Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 16 травня 2025 р). за заг. ред. С.В. Ківалова. Одеса, Фенікс. 2025. С. 372-375.

8. Зубрицький О. О. Критерії поважності причин та практика ВКДКА у дисциплінарних провадженнях щодо неявки адвокатів у судові засідання. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє* : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 7 листопада 2025 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (гол.) ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса, 2025. С. 358-361.

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ МАТЕРІАЛІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Основні результати наукового дослідження були висвітлені у доповідях на наукових, науково-практичних конференціях та круглому столі, зокрема на: XII Міжнар. наук.-практ. конф. «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє» (м. Одеса, 11 листопада 2022 р.) – особиста участь, круглому столі «Наукова та педагогічна спадщина професора Ю. Є. Полянського» (м. Одеса, 17 лютого 2023 р.) – особиста участь, Міжнар. наук.-практ. конф. «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень» (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) – особиста участь, XIII Міжнар. наук.-практ. конф. «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє» (м. Одеса, 10 листопада 2023 р.) – особиста участь, Міжнар. наук.-практ. конф. «Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів» (м. Одеса, 26 квітня 2024 р.) – особиста участь, XIV Міжнар. наук.-практ. конф. «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє» (м. Одеса, 8 листопада 2024 р.) – особиста участь, Міжнар. наук.-практ. конф. «Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час» (м. Одеса, 16 травня 2025 р.) – особиста участь, XV Міжнар. наук.-практ. конф. «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє» (м. Одеса, 7 листопада 2025 р.) – особиста участь.

АНКЕТА

*для адвокатів та членів КДКА
в межах дисертаційного дослідження
«Правові та організаційні засади процедури притягнення адвоката
до дисциплінарної відповідальності»*

ШАНОВНИЙ РЕСПОНДЕНТЕ!

Просимо Вас взяти участь в анонімному опитуванні в межах дисертаційного дослідження на тему «Правові та організаційні засади процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності». Ваша думка є надзвичайно важливою для вдосконалення чинного законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність і практики органів адвокатського самоврядування. Отримані дані будуть використані виключно у наукових цілях.

1. Ваш статус:

- ☐ Адвокат
- ☐ Член кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (КДКА)

2. Чи доводилось Вам брати участь у дисциплінарному провадженні?

- ☐ Так, як адвокат (суб'єкт дисциплінарної відповідальності)
- ☐ Так, як заявник (особа, що подала скаргу)
- ☐ Так, як член КДКА (розглядав дисциплінарну справу)
- ☐ Ні, не доводилося

3. Як Ви оцінюєте рівень нормативного регулювання дисциплінарної відповідальності адвокатів в Україні?

- ☐ Високий
- ☐ Достатній
- ☐ Середній
- ☐ Низький
- ☐ Вкрай недостатній

4. Чи є, на Вашу думку, існуюча процедура притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності достатньо прозорою?

- ☐ Повністю прозора
- ☐ Переважно прозора
- ☐ Частково прозора
- ☐ Непрозора
- ☐ Важко відповісти

5. Наскільки ефективно, на Вашу думку, функціонують КДКА та ВКДКА?

- ☐ Дуже ефективно
- ☐ Скоріше ефективно
- ☐ Скоріше неефективно
- ☐ Неефективно
- ☐ Важко відповісти

6. Чи забезпечується, на Вашу думку, принцип змагальності при розгляді дисциплінарних справ адвокатів?

- ☐ Так, повністю
- ☐ Переважно так
- ☐ Частково
- ☐ Ні
- ☐ Важко відповісти

7. Які основні проблеми Ви вбачаєте у чинній процедурі дисциплінарної відповідальності адвокатів? (можна обрати кілька варіантів)

- ☐ Недоліки нормативного регулювання процедури
- ☐ Затягування строків розгляду справ
- ☐ Суб'єктивність рішень КДКА
- ☐ Недостатня обґрунтованість рішень КДКА
- ☐ Нерівномірне навантаження на регіональні КДКА в умовах воєнного стану
- ☐ Вплив сторонніх факторів на результати розгляду дисциплінарної скарги
- ☐ Інше: _____

8. Чи вважаєте Ви, що дисциплінарні стягнення щодо адвокатів є пропорційними вчиненню порушенням?

- ☐ Так, завжди
- ☐ У більшості випадків
- ☐ Іноді
- ☐ Рідко
- ☐ Ні

9. Чи достатньо, на Вашу думку, гарантій захисту прав адвоката у дисциплінарному провадженні?

- ☐ Так, повністю достатньо
- ☐ Скоріше достатньо
- ☐ Частково достатньо
- ☐ Недостатньо
- ☐ Взагалі недостатньо

10. Чи потребує, на Вашу думку, реформування процедура притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності?

- ☐ Так, суттєвого реформування
- ☐ Так, часткового вдосконалення
- ☐ Ні, функціонує належним чином
- ☐ Важко відповісти

11. Які напрями вдосконалення процедури Ви вважаєте найбільш доцільними? (можна обрати кілька варіантів)

- ☐ Удосконалення законодавства в цій сфері
- ☐ Підвищення прозорості процедури розгляду дисциплінарних скарг
- ☐ Посилення процесуальних гарантій адвоката у дисциплінарному провадженні
- ☐ Законодавче врегулювання спрощеного дисциплінарного провадження
- ☐ Запровадження публічного реєстру рішень у дисциплінарних справах
- ☐ Підвищення професійного рівня членів КДКА
- ☐ Інше: _____

Дякуємо за участь у дослідженні!

РЕЗУЛЬТАТИ АНКЕТУВАННЯ

в межах дисертаційного дослідження

Вибірка: 105 респондентів (94 адвокати та 11 члени КДКА)

Усі відсотки розраховані від загальної кількості респондентів ($n = 105$). Питання 7 та 11 – множинний вибір; сума відсотків може перевищувати 100%.

ПИТАННЯ 1. СТАТУС РЕСПОНДЕНТІВ

Варіант відповіді	Гістограма	%	n
Адвокат		90%	94
Член КДКА		10%	11

Коментар: Переважна більшість учасників – практикуючі адвокати (90%), решта – члени КДКА (10%), що забезпечує репрезентативність обох груп.

ПИТАННЯ 2. ДОСВІД УЧАСТІ У ДИСЦИПЛІНАРНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Варіант відповіді	Гістограма	%	n
Так, як адвокат (суб'єкт відповідальності)		32%	34
Так, як заявник (скаржник)		28%	29
Так, як член КДКА		10%	11
Ні, не доводилося		30%	31

Коментар: 70% опитаних мали безпосередній досвід участі в дисциплінарних провадженнях у різних процесуальних ролях, що підвищує практичну достовірність отриманих результатів.

ПИТАННЯ 3. РІВЕНЬ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Варіант відповіді	Гістограма	%	n
Високий		15%	16
Достатній		35%	37
Середній		26%	27
Низький		16%	17
Вкрай недостатній		8%	8

Коментар: Переважна більшість респондентів оцінює рівень нормативного регулювання як достатній або середній. Низький або вкрай недостатній рівень відзначили 24% опитаних.

ПИТАННЯ 4. ПРОЗОРІСТЬ ПРОЦЕДУРИ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Варіант відповіді	Гістограма	%	n
Повністю прозора		22%	23
Переважно прозора		35%	37
Частково прозора		27%	28
Непрозора		12%	13
Важко відповісти		4%	4

Коментар: 57% респондентів вважають процедуру повністю або переважно прозорою, водночас 39% вказують на її часткову або повну непрозорість, що свідчить про наявність можливостей для подальшого вдосконалення.

ПИТАННЯ 5. ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ КДКА ТА ВКДКА

Варіант відповіді	Гістограма	%	n
Дуже ефективно		22%	23
Скоріше ефективно		49%	51
Скоріше неефективно		8%	8
Неефективно		4%	4
Важко відповісти		18%	19

Коментар: 70% оцінюють роботу дисциплінарних органів позитивно. Негативну оцінку висловили лише 12% опитаних.

ПИТАННЯ 6. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ЗМАГАЛЬНОСТІ

Варіант відповіді	Гістограма	%	n
Так, повністю		30%	32
Переважно так		36%	38
Частково		12%	13
Ні		3%	3
Важко відповісти		18%	19

Коментар: 66% підтверджують дотримання принципу змагальності повністю або переважно. Порушення цього принципу фіксують 15% опитаних.

ПИТАННЯ 7. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ЧИННОЇ ПРОЦЕДУРИ (МНОЖИННИЙ ВИБІР)

Варіант відповіді	Гістограма	%	n
Недоліки нормативного регулювання процедури		78%	82
Суб'єктивність рішень КДКА		36%	38
Затягування строків розгляду справ		27%	28
Недостатня обґрунтованість рішень КДКА		21%	22
Нерівномірне навантаження на регіональні КДКА (воєнний стан)		10%	11
Вплив сторонніх факторів на результати розгляду		10%	11
Проблема легітимності КДКА у зв'язку з продовженням повноважень без виборів		1%	5

Коментар: Домінуючою проблемою, яку назвали 78% респондентів, є недоліки нормативного регулювання.

ПИТАННЯ 8. ПРОПОРЦІЙНІСТЬ ДИСЦИПЛІНАРНИХ СТЯГНЕНЬ

Варіант відповіді	Гістограма	%	n
Так, завжди		31%	33
У більшості випадків		44%	46
Іноді		17%	18
Рідко		5%	5
Ні		3%	3

Коментар: 75% вважають дисциплінарні стягнення пропорційними або такими у більшості випадків. Претензії до пропорційності висловили 25% опитаних.

ПИТАННЯ 9. ДОСТАТНІСТЬ ГАРАНТІЙ ЗАХИСТУ ПРАВ АДВОКАТА

Варіант відповіді	Гістограма	%	n
Так, повністю достатньо		22%	23
Скоріше достатньо		33%	35
Частково достатньо		29%	30
Недостатньо		13%	13
Взагалі недостатньо		4%	4

Коментар: 55% вважають гарантії достатніми або переважно достатніми. Разом із тим 45% опитаних оцінюють їх як частково або повністю недостатні, що свідчить про запит на їх розширення.

ПИТАННЯ 10. ПОТРЕБА У РЕФОРМУВАННІ ПРОЦЕДУРИ

Варіант відповіді	Гістограма	%	n
Так, суттєвого реформування		14%	15
Так, часткового вдосконалення		25%	26
Ні, функціонує належним чином		43%	45
Важко відповісти		18%	19

Коментар: Більшість опитаних (43%) вважає, що процедура функціонує належним чином. Водночас 39% підтримують її реформування – суттєве (14%) або часткове (25%).

ПИТАННЯ 11. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ (МНОЖИННИЙ ВИБІР)

Варіант відповіді	Гістограма	%	n
Законодавче врегулювання спрощеного провадження		87%	91
Підвищення прозорості процедури		85%	89
Удосконалення законодавства в цій сфері		62%	65
Запровадження публічного реєстру дисциплінарних рішень		51%	54
Посилення процесуальних гарантій адвоката		44%	46
Підвищення професійного рівня членів КДКА		33%	35

Коментар: Абсолютна більшість учасників опитування підтримала два пріоритетні напрями: законодавче врегулювання спрощеного провадження (87%) та підвищення прозорості процедури (85%).

ЗАТВЕРДЖУЮ

АКТ

**про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження
на здобуття ступеня доктора філософії Зубрицького О.О.
за темою: «Правові та організаційні засади процедури притягнення
адвоката до дисциплінарної відповідальності»
у навчальний процес
Національного університету «Одеська юридична академія»**

Акт складено комісією у складі:

Голова: проректор з навчальної роботи, д.ю.н., професор Галина
УЛЬЯНОВА.

Члени комісії: завідувач кафедри організації судових, правоохоронних
органів та адвокатури, д.ю.н., професор Нана БАКАЯНОВА, декан
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності, к.ю.н., доцент Сергій
СТАРОДУБОВ, начальник навчально-методичного відділу Людмила
КУЗНЕЦОВА.

Комісією було проведено роботу по визначенню фактичного
впровадження результатів наукового дослідження Зубрицького О.О. у
навчальний процес Національного університету «Одеська юридична
академія».

Комісія розглянула наукові публікації Зубрицького О.О.: Зубрицький
О.О. Запровадження реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів:
проблеми та перспективи. *Вчені записки Таврійського національного
університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки.* 2024. № 4,

Том 35 (74). С.105-110. URL: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.4/18>;
 Зубрицький О.О. Спрощене дисциплінарне провадження щодо адвокатів: досягнення рівноваги між оперативністю і результативністю. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. № 4. С.319-325. URL: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.4.53>;
 Зубрицький О.О. Інститут дисциплінарної відповідальності адвокатів у світовій практиці: проблеми та тенденції розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Право"*. 2025. Випуск 90. Ч.5. С. 22-28. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.5.3>

За результатами проведеної роботи комісією встановлено, що сформульовані у наукових працях висновки та пропозиції за темою дисертаційного дослідження «Правові та організаційні засади процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності» впроваджено у навчальний процес Національного університету «Одеська юридична академія» та використовуються під час проведення лекційних і практичних занять з навчальних дисциплін «Адвокатура України», «Адвокатура та адвокатська діяльність», «Адвокательська етика», «Судові та правоохоронні органи».

Голова комісії:

Галина УЛЬЯНОВА

Члени комісії:

Нана БАКАЯНОВА

Сергій СТАРОДУБОВ

Людмила КУЗНЕЦОВА

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Національного університету
«Одеська юридична академія»
професор

Олег ТОДОЩАК

2026 року

АКТ

**про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження
на здобуття ступеня доктора філософії Зубрицького О.О.
за темою: «Правові та організаційні засади процедури притягнення
адвоката до дисциплінарної відповідальності»
у науково-дослідну діяльність
Національного університету «Одеська юридична академія»**

Акт складено комісією у складі:

Голова: проректор з наукової роботи, д.ю.н., професор Мінас АРАКЕЛЯН.

Члени комісії: завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури, д.ю.н., професор Нана БАКАЯНОВА, декан факультету адвокатури та антикорупційної діяльності, к.ю.н., доцент Сергій СТАРОДУБОВ, начальник науково-дослідної частини д.ю.н., професор Олексій ФЕДОТОВ.

Комісією було проведено роботу по визначенню фактичного впровадження результатів наукового дослідження Зубрицького О.О. у науково-дослідну діяльність Національного університету «Одеська юридична академія».

Комісія розглянула наукові публікації:

1. Зубрицький О.О. Запровадження реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів: проблеми та перспективи. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2024. № 4, Том 35 (74). С.105-110. URL. <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.4/18>;

2. Зубрицький О.О. Спрощене дисциплінарне провадження щодо адвокатів: досягнення рівноваги між оперативністю і результативністю.

Науковий вісник публічного та приватного права. 2024. № 4. С.319-325. URL <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.4.53>;

3. Зубрицький О.О. Інститут дисциплінарної відповідальності адвокатів у світовій практиці: проблеми та тенденції розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Право"*. 2025. Випуск 90. Ч.5. С. 22-28. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.5.3>.

4. Зубрицький О.О. Заходи дисциплінарного впливу до адвоката: історичний аспект. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 11 листопада 2022 р.)* / редкол.:Н. М. Бакаянова (гол.) ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2022. С. 237-240

5. Зубрицький О.О. Реєстр дисциплінарних проваджень щодо адвокатів: погляд на проблему. *Наукова та педагогічна спадщина професора Ю. Є. Полянського: зб. мат. круглого столу (Одеса, 17 лютого 2023 р.)* / відп. ред. проф. Н. М. Бакаянова ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2023. С. 123-125.

6. Зубрицький О.О. Проблемні питання запровадження функціонування реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.)* / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. Т. 2. С. 151-154.

7. Зубрицький О.О. Спрощене дисциплінарне провадження щодо адвоката: шлях до ефективності. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса, 10 листопада 2023 р.)* / редкол.:Н. М. Бакаянова (гол.) ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса:, 2023. С. 311-313.

8. Зубрицький О.О. Зарубіжний досвід реалізації процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня 2024 р.)*. за заг. ред. С.В. Ківалова. Одеса, Фенікс. 2024. С.283-285.

9. Зубрицький О.О. Особливості процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності: досвід окремих країн. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє : матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса, 8 листопада 2024 р.)* / редкол.:Н. М. Бакаянова (гол.) ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса:, 2024. С. 811-814.

10. Зубрицький О.О. Зміни у дисциплінарному провадженні: досвід ВКДКА. *Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 16 травня 2025 р). за заг. ред. С.В. Ківалова. Одеса, Фенікс. 2025. С. 372-375.

11. Зубрицький О. О. Критерії поважності причин та практика ВКДКА у дисциплінарних провадженнях щодо неявки адвокатів у судові засідання. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє*: матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 7 листопада 2025 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (гол.) ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса, 2025. С. 358-361.

За результатами проведеної роботи комісією встановлено, що сформульовані у наукових працях висновки та пропозиції за темою дисертаційного дослідження «Правові та організаційні засади процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності» впроваджено у науково-дослідну діяльність Національного університету «Одеська юридична академія» та використовуються під час проведення наукових досліджень.

Зазначені результати сприяють розвитку теоретичних і прикладних аспектів дослідження інституту дисциплінарної відповідальності адвокатів, можуть бути використані при підготовці наукових публікацій, навчально-методичних матеріалів, а також у подальших наукових розробках у сфері адвокатури та адвокатської діяльності.

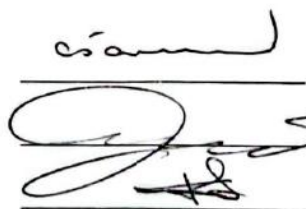
Впровадження результатів дисертаційного дослідження свідчить про їх наукову обґрунтованість, новизну та практичну значущість і відповідає сучасним потребам розвитку юридичної науки та правозастосовної практики.

Голова комісії:

Мінас АРАКЕЛЯН

Члени комісії:

Нана БАКАЯНОВА

Сергій СТАРОДУБОВ

Олексій ФЕДОТОВ

АКТ

**про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження
на здобуття ступеня доктора філософії Зубрицького Олександра
Олександровича за темою: «Правові та організаційні засади процедури
притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності»
у практичну діяльність
Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Одеської області**

Результати дисертаційного дослідження Зубрицького Олександра Олександровича на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» опрацьовані у Кваліфікаційно-дисциплінарній комісії адвокатури Одеської області.

Комісією у складі: голови Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Одеської області Рудницької Наталії Анатоліївни, виконуючого обов'язки голови дисциплінарної палати Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Одеської області Новицького Віктора Миколайовича, секретаря дисциплінарної палати Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Одеської області Бакаянкової Нани Мезенівни, а також членів Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Одеської області здійснено аналіз основних положень, висновків та пропозицій, сформульованих у межах зазначеного дослідження.

Встановлено, що результати дисертаційного дослідження на тему «Правові та організаційні засади процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності» виконані на високому теоретичному та методологічному рівні, ґрунтуються на комплексному аналізі національного законодавства, практики діяльності органів адвокатського самоврядування, зокрема кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, а також зарубіжного досвіду у сфері дисциплінарної відповідальності адвокатів.

Науково обґрунтованими та практично значущими є пропозиції щодо удосконалення процедури дисциплінарного провадження, зокрема:

- запровадження елементів спрощеного дисциплінарного провадження;

- забезпечення функціонування та адміністрування реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів;
- конкретизації критеріїв оцінки поведінки адвоката у дисциплінарному провадженні;
- підвищення рівня прозорості та ефективності діяльності органів адвокатського самоврядування.

Окремі положення дослідження вже використовуються у практичній діяльності Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Одеської області, зокрема під час розгляду дисциплінарних справ, а також при формуванні єдиних підходів до застосування дисциплінарних стягнень.

Результати дослідження можуть бути використані у подальшій діяльності органів адвокатського самоврядування при вдосконаленні нормативно-правового регулювання дисциплінарної відповідальності адвокатів.

Впровадження результатів дисертаційного дослідження Зубрицького Олександра Олександровича підтверджує їх наукову новизну, обґрунтованість та практичну цінність, а також відповідність сучасним потребам розвитку адвокатури та правозастосовної практики.

Голова Кваліфікаційно-дисциплінарної
комісії адвокатури Одеської області

Наталя РУДНИЦЬКА

В.о. голови дисциплінарної палати

Віктор НОВИЦЬКИЙ

Секретар дисциплінарної палати

Нана БАКАЯНОВА

6 квітня 2026